

Imprimatur,

*Sam. Parker Reverendissimo in
Christo Patri ac Domino,
D^{no} Gilberto Archi-Ep. Can-
tuar. à sac. Dom.*

Mail, 20.
1671.

Imprimatur,

Sam. Parker Reverendissimo in
Christo Patri ac Domino,
D^{no} *Gilberto* Archi-Ep. Can-
tuar. à sac. Dom.

Mail, 20.
1671.

N A P H T A L I:
~~B. 5. 49~~ SEU
 Colluctationes Theologicæ

cum tribus ingentibus dubiis, viz,

{ *Reditu decem Tribuum.*
De Conversione Judeorum.
 { *Mensuris sacris Ezechielis.*

Authore JACOBO CALVERT, Eboracensi.

Judæi Christum venisse negant cum vaticinia super
 ejus adventu, quale est de exulum reductione, de
 Templi reedificatione, de Sodomæ Samaritzq;
 in statum pristinum restitutione, nondum impleta
 sint. *Lud. Carettus in lib. vis. divin.*

L O N D I N I:

Typis *Andree Clark*, Impensis *Ric. Lambert*, apud
 quem prostant venales ad Insigne Coronæ,
Eboraci: & apud *Jo. Martyn* ad Insigne Campanæ in
 cœmeterio *D. Pauli, Londini*. MDCLXXII.

N A P H T A L I Colligationes Theologicae

cujs titulus innotuitur in fine

De

Author

Intra Cl
ejus ad
Templi
in statu

bonorum

intra super
tione, de
amantem
in impia

hinc. Nam. Ceterum in lib. sup. videri

756: 04

L O N D O N

Typis Andreae Clark, Impensis Ric. Lambart, apud
quorum prostant venales ad Instans Cordus,
Londoni: & apud Jo. Sturges & Instans Cordus
Constantino D. F. Lambart, MDCLXXII

Reverendissimo in Christo Patri

JOHANNI

Episcopo CESTRIENSI,

Summi Pastoris & universi Gregis amorem.

Dignissime Presul,

VBritatis ardens & extremus amor nec modum nec modestiam novit, audax omnia experiri, omnia perpeti: hoc unico affectu accensum & armatum nos nil non tentavimus, certamina longe viribus imparia non detrectavimus: traditiones, auctoritates humanas, vota preciorum omnium, fautorum consensum, praesentis expectationem relucante animo sed imperante Numine respicimus: genitricem mentem sacrorum literarum tantum agnosceamus, hanc ipsam aut attingimus fateor aut nihil fecimus, quae si a nostra parte non fiat, ruinas rotas, perimus naufragi: Ita celebrem & disertam tuam sententiam importuni nimis & audaculi pulsamus, flagitantes passionum nec nisi Dei verique amantissimum: sis tu nobis veritatis controversae sequenter, & quique arbiter: per te male audiat singularis Opinio, nec mihi gratior & acceptior existat nisi quantum succurrit oppressae veritati: quae si & te amicum invenerit, cum Theodoro olim, invicta vel tecum vicebit: imo forsitan vaticinante & concinente Boethio

*Dudum quod atra texis erroris Nubes
Lucebis ipso perspicacius Phaebo.*

A

At

At tu ignosce, Dignissime Præsul, affectibus fervidis dummodo justis & innocuis: Exigunt plus solito Vindiciæ divinæ fidelitatis, quæ de Instaurandis Hierosolymis secundum præsumptiones receptas vel Eclipsin partialem patitur vel totam certe patietur. Exigit Commiseratio Judæorum, vanissima spe venturi Regni temporalis nobis etiam complaudentibus pereuntium. Exigunt loca prophetarum innumera quæ proprio corpore spoliata, tenuiq; tantum anima huc illuc volitantia, meritam præstolantur resurrectionem: Exigunt deniq; portenta illa opinionum malorumq; Lerna quæ hisce de fontibus (mediante rerum novarum fidenti spe, novandarumq; exstimulante impatientia) olim ac indies exorta sunt: sed me reprimo.

Satis hæc sint quibus ignotus tibi innotescat, quibus & vel candidissimo excusetur: Unam tantum hoc nec iniquus abs te peto, ne numero, clamore, dictis & id genus rabularum & fanaticorum argumentis vincar: at si rationum pondere, solidis argumentis, nec retractasse pudebit quorum vel scripsisse penituerit.

Te Numen propitium, Reverendissime Antistes, Ecclesiæ suæ commodo atq; ornamento incolumem diu conservet: ita supplex deum rogat, nec rogare desinet.

Et veri & vestri amantissimus,

Jacobus Cabreris

PRÆFATIO
AD
LECTOREM.

Benevole Lector,

Asce tres quas facile noveris disputationum nodosissimas & difficillimas, Typis jam evulgatas & censuris omnibus expositas, equiori & candidiori tue commendo: Rhetorici fateor hic nihil habes, barbari vero plus satis: Ignosce precor, In rebus perquam dubiis simplicia veritati propinqua, exornata verò suspecta sunt: at nollem facior, etiamsi nec poteram, verborum lenociniis rerum momenta, rationum pondera colligescere: disputandum prius de rebus difficilibus verborum incuria, & tum demum ut veritas comperta est perorandum.

Quod me precipue ad hoc excitavit opus, merus Dei glorie (cui nunc in lachrymis servio) zelus erat: Quis enim Dei, verigis amans non scripturiet, indoctusve licet se temperet a praele, cum ad hoc res diventa est ut serio queri possit, An Deus verax, an fidelis sit? An mentior? Quanta pars prophetiarum veterum (de Institutione Israelis, reversione reunitioque; utriusque Domus, reedificandis Hierosolymis, repartienda terra, Templo, Sacerdotio, populo ad exemplum propheticum reformando) si nec adduc impleta est, prorsus evanuit? At inquires, In Christo ejusque regno spirituali implentur omnia. De mysticis nullus dubito, at quid cum historicis factum est? An nihil horum historicum est? Ex parte sub Regibus Persis olim impleta sunt: Ita tandem ex parte Deus verax & fidelis: at tu cave frater, ne dum ex parte tantum verax & fidelis, nec verax nec fidelis sit. At sub Mundi finem ex toto complenda: Age ergo, quid si nec tunc temporis quicquam horum fiet, an nec Deus verax nec fidelis? ad hoc ut supra diximus res diventa est: Jam tecum reputa an sub Mundi ex-

Præfatio ad Lectorem.

trecentum finem restituenda Hierosolyma, Templum Leviticum, Sacrorum Sacrificium, populus peculiaris ab Assyris, à Babel per Medos & Persas ductore Cyro atq; exsiccando Esphrate liberandus? Quæstio nunc distinctionem placetis opus est quibus Judæis restitutionem Temporalem expectantibus satisfacimus? quam nosmet ipsi fatemur isti populo promissam olim nec admodum nisi ex parte præstitam, sed pro futuro plenius præstandam, & tamen ærum nexibus & sequelis territi idem iterum pernegamus, dum arisq; domibus non nisi eadem prædicta & promissa recogno-
scimus.

Omnia tentavimus hoc uno excepto, quod æterna laude dignus E. Theodoretus Græcorum eruditissimus in Commentariis suis prophetis & perpetuo secum constans olim proposuit Ecclesiæ, sibi quidem & veritati parum, at Judæis, bene nimium credula, viz. Prædictiones Restitutionis utriusq; domus Judæ & Israël non tantum ex parte sed ex toto impletas olim fuisse Typice & Historice in Liberatione Babylonica: utramq; domum tunc temporis reversam, reunitam, restructam Templum, repartitam terram omnibus tribubus: Mystice autem & Vere in Christo populum universum credentem & fidelem à Munda, Discolo, Inferno liberante: ad calestem patriam, ad supernam Hierusalem restituente. Hisce quid verius, quid simplicius dici potest? hinc veridici propheta, deus fidelis, Lædus sacra facilis, advenit Messias, omnia impleta & Rabbidorum ora æternum obturata. Illo sane me temperare non possunt à iustissima indignatione in Esdræ illum quartum non Ecclesiasticum, sed Apocryphum. Vide Diodat. & ab ipsis Romanensibus rejectum. Usser. sum. & subst. p. 16. Abeat quisquis ille est in malam crucem cujus consilium de decem tribubus mendacium hujus sens & origo mali totius est: certe princeps tenebrarum se in Angelum lucis hac de causa transformavit, quo errorem tantum Deo prophetisq; ejus tam injuriam, sacris literis tam oppositum, Ecclesiæ tam noxium & Judæis tam mortiferum, tanquam ipsissimam veritatem toti fere terrarum orbi Judæorum simul ac Christianorum commendaret: ejusq; credulitatem volventibus imā avolantibus & penè convolutis sæculis epidemicam fere & incurcissam perennaret: At sit Deus verax & omnis homo mendax: Tuq; veritatis Sol, tu Luxa & vos fulgentia sidera exurgite, hancq; tam crosso nebulam de Ecclesiæ & si fieri possit de Syna-

Praefatio ad Lectorem.

*goga propellere: si quid huius adhuc reliquum sit quo (effugatis suis
indignis prostratis & prostrigatis) miserrimus iste populus, desperata
infidelitatis causa sui; penitens sero licet ad Mediatorem admodum
& Seruatiorem Jesum, quam sub Mundi finem induratus Iudicem
& Vindicem confugiat.*

Non nisi primam Questionem de decem tribubus discutiendam
primo mecum proposui, sed in secundam hanc difficiliorem de
Conversione Iudeorum me invitum, trementem & de exitu penē
desperantem traxit: At suspiciens animumq; erigens ad hoc etiam
certamen me accinxi: cumq; penitus in hanc controversiam intro-
spexerim, priora recurrere, eandemq; telam nos retexere tandem
perpetui. Audi paucis. Decem tribus nunquam adhuc reuerfas,
nec conversos ad Christum Iudeos. Quid ergo? unum idemq;
hæc utraq; esse, exulumq; horum causa sub Mundi finem
complenda omnia. At quid si nec idem sunt, nec tunc temporis
complenda. An nec Deus verax nec fidelis? Idem certe non sunt,
nisi & tunc temporis restituenda Hierosolyma, Templum, Sacerdo-
tium, populusq; peculiaris & de Assyriis per Medos & Persas
liberandus: At certe sub Mundi finem convertendos Iudeos:
Quid ita? Quia in diebus posterioribus: At inquam hi prioris
Mundi seu Seculi Iudaici dies ultimi, non nostri & Christiani sunt.
At saltem post Apostolorum tempora convertendos. Consenti-
mus. Quidni, ergo in Ecclesia primitiva alim facta & impleta
est? Non apparet. Mysterium est. Non contestatur Historia.
Forsan & Ratio & quantum res ipsa patitur historia: ita ducibus
viri doctissimi Crotio & Hammondo in hunc tramitem de vulgari
via deflexi.

Tertiam hanc Questionem de mensuris sacris Ezechielis voba-
menter exhorruit animus, semper metuens ne in Labyrinthum in-
extricabilem, Oceanum interminabilem abreptus, in certissimum nau-
fragium præceptis ruerem: ita attonitus, perculsus & penē animo
despondens consilium circumquaq; petebam, & cum nil nisi mysticum
ac Evangelicum sperari consuleretur semel atq; iterum ab inepto
progressu me retraxi & tantum quo me excusarem meditabar: at
facilius longe modestie, quam proposito, quam veritati, quam ra-
tioni, quam Conscientie satisfacio: non acquiescit Minus sed longe
plus tumultuatur: Quid agerem, quo me vertam? Sufficio
deniq; & paulum pacatiore animo sic mecum disputo: Ergo My-

Præfatio ad Lectorem.

sticam tantum ac Evangelicam hanc totam Visionem concludimus, viz. Templum ejusq; ætria & conclavia, Altare Holocausti, Sacerdotes, Levitas, Sacrificia, Sabbata, Neomenias, Festa, terramq; ipsam: universa tantum typica & figurata, historię nihil. *At non ideo non historica quia typicos: universe enim fere res Judæorum quæ olim ad litteram & historiam factæ sint, umbræ sunt & futurorum: Ergo Instaurationis illius post Captivitatem Babylonicam Descriptio hæc sunt.* Ex parte conceditur, Ergo & tunc temporis completa. Ita quidem. Annon ergo sub Mundi finem & complenda cætera, affirmant Judæi & nos prius asseruimus? At hic pernegamus: cætera quidem & complenda sed non historice, tantum Mystice in Christi regno spirituali. Age ergo, Christi regnum mysticum conferi nobis hæc Templum propheticum omnibus numeris absolutum, & tamen nullum profus Templum habet, Rev. 21. 22. Ministros ejus nec nisi carne circumcisos, Ezek. 44. 9. Et tamen circumcisionem damnat & tollit, Gal. 5. 3, 4. Festa, Sabbata, Neomenias, Ezek. 45. 17. Et tamen tanquam umbras rejicit, Col. 2. 16, 17. Civitatem hanc novam, & tamen sua longe aliis mensuras habet, Rev. 21. 16. Terram Sanctam iisdem terminis quibus olim conclusam, Judæisq; peculiarem: Et tamen universum Mundum unumquemq; populum æque respicit, Job. 4. 20, 21. Col. 3. 11. Vis paucis? Restituitur totus Moses & tamen rejicitur: fadus antiquum & tamen abrogatur. Vide lib. 5. c. 6. sub fin. Annon ergo eandem terram recipiamus, idem sacrum volumus? ubinam veracitas & fidelitas divina? At nos probavimus rediisse olim decem tribus atq; ita omnes ad terram suam, Templum, Civitatem, cultum Leviticum, An secundum hanc descriptionem probabile censeo, tu vero judica. At forsan præjudicio & supercilio tuo Melancholici, ridiculi, delirij sumus: Esto, tu tamen interim cave ne & eandem tandem nobiscum cecineris cantilenam, Semel insanivimus omnes.

Consulto Latine scripsi non quod potui sed quod debui: Primo, ut inter doctos hæc prius trañeretur quàm in vulgus erumpant, satis superq; paradoxis nuperis hisce temporibus exercitatum. Secundo, Ne si nos recte sentiamus à petulantibus quibuscunq; in exprobrationem Reverendissimorum Ecclesiarum Antistitum perverterentur.

Hoc unum vero à doctioribus in Judaicis antiquitatibus exercitationibus

Præfatio ad Lectorem.

citatoribus obnixè peto, ut quæ rectè proposuimus veritatique consona ob imperitiâ nostram non dedignentur : sed Dei veriq; causâ de suis potius armamentariis literarum, lectionumq; thesauris divitiis ad vindicias diviniæ fidelitatis, illustrationemq; prophetice veritatis conferant : ita quidem ex sobria solidaq; prophetiarum veterum intelligentiâ Judei, siquæ spes eorum adhuc superest, vel ad Christum convertentur, vel protritâ ultimâ subterfugiis suis, sine Christo in omne ævum relinquentur ἀναπολόγητοι.

Deniq; tedio Controversiæ Disciplinariæ infructuose, infinitæ, immedicabilis (ubi partium studia aggravant omnia : nec tam suo quàm nostro vitio pleraq; laborant : nec tantum ad sanandum hoc ulcus deficit, quantum defectus ipsius charitatis) ad hæc animum adjeci, utinam in Dei gloriam & Ecclesiæ commodum. Tu interim, Lector benevole, mecum suspiria & gemitus, preces & lacrymas ad Patrem Luminum, mentiumq; exulceratarum Medicum, tempestatum Ecclesiasticarum pacificatorem effunde : quo Schismata nostra omnia hinc illinc nostri vitio nascentiâ de Ecclesia hæc Anglicana æternum desperato reditu religentur.

Particulars of Testimony

Witnesses called upon by the prosecution to prove the guilt of the accused, and the evidence given by them, in support of the charges against him, are here set forth. The testimony of each witness is given in full, and the evidence is presented in a clear and concise manner, so that the reader can see at once the facts of the case, and the grounds upon which the prosecution rests its case.

The first witness called upon by the prosecution was the witness who testified that he saw the accused on the night of the murder. He testified that he saw the accused at the house of the deceased, and that he saw him with the deceased. He testified that he saw the accused with the deceased on the night of the murder, and that he saw the accused with the deceased at the time of the murder. He testified that he saw the accused with the deceased at the time of the murder, and that he saw the accused with the deceased at the time of the murder.

The second witness called upon by the prosecution was the witness who testified that he saw the accused on the night of the murder. He testified that he saw the accused at the house of the deceased, and that he saw him with the deceased. He testified that he saw the accused with the deceased on the night of the murder, and that he saw the accused with the deceased at the time of the murder. He testified that he saw the accused with the deceased at the time of the murder, and that he saw the accused with the deceased at the time of the murder.

The third witness called upon by the prosecution was the witness who testified that he saw the accused on the night of the murder. He testified that he saw the accused at the house of the deceased, and that he saw him with the deceased. He testified that he saw the accused with the deceased on the night of the murder, and that he saw the accused with the deceased at the time of the murder. He testified that he saw the accused with the deceased at the time of the murder, and that he saw the accused with the deceased at the time of the murder.

Christiani etiam non adeo recte omnes opinantur.

Lib. I.

Quod cum duabus sub Zorobabelis, nec postea sub illis

alii ducibus ante Christum natum, aut Hierosolymam

eversam à Romanis, nec hunc usq; diem ad terram

patriam reversa sint.

Cap. I.

Optus fere Mundi recepta est hæc Opinio, Judzo-

rum simul ac Christianorum univ[er]se genti lite-

rata communis pariter & decantata, ut ipsissima

veritas: In quibuscumque circumstantiis, fateor, invi-

cem dissentire, at in rei summâ unanimes fere

consentiunt, viz. Quod pars maxima decem istarum tribuum

ad terram patriam nunquam adhuc reversa est, nisi tantum

Mythicè, nec pro futuro reversura ante Generalem, ut dicunt,

seu Nationalem ejus Conversionem sub Mundi extremum

finem.

Sed audiamus singulos sua loquentes: Judæi asserunt non

rediisse cum Juda & Benjamin decem tribus, sed Montes

Caspios transgressas in amplissimo regno simul & secure vivere,

sed ab omni aliâ gente determinato flumine Sanbaton, R. Jo-

hanan qui scripsit *Talmud Hierosol.* & qui circa annum 160.

post Templi Excidium vixit, in *Tract. Sanhedr. c. 17.* ait ad

tria loca tractas decem tribus, viz. *Daphnen Antiochie,*

Fluvium Sabbatizon, & Nubem sub quâ latitant secundum Isa.

49. 9. *Spes Israelis, Sec. 20.* ipse Manasse ben Israel narra-

tionem quandam nobis commendat Ant. Montezini secundam

quam incolæ *Americæ* decem tribus esse tradit latitantesq; pone

Montes Cordilleras.

Chri-

Christiani etiam non adhuc rediisse serè omnes opinantur, sed Medos, Assyrios, Persas, cæterasq; gentes orientales inter-
 spersas vivere: Quidam eorum plurimos rediisse putant, sed
 non corpus tribuum seu partem earum maximam: Alii reli-
 quas tantum, non tamen quales duarum, tales & aliarum
 decem: omnium tamen eadem conclusio est, Partem earum
 maximam de Assyria & circa inegunt requirendam ad futu-
 ram illam Nationis Judaicæ ad Christum conversionem: Alii
 de conversione illa Generali dubitantes, Reversionem illam
 domus Jude & Ioseph de Babylone & Assyria ad terram suam
 à veteribus Prophetis prædictam Mystice intelligunt tantum
 de Evangelii successu & efficaciam, quæ credentes tam de Judæis
 quàm Gentibus ex universo terrarum orbe de Mundo & Sa-
 thana redempti ad veram Ecclesiam & Dei Israellem additi
 sunt.

Ultima, & ut mihi videtur verisimillima, Opinio illa est reve-
 rendissimi & studiosissimi Patris & Episcopi B. Theodorici
 passim in Commentariis suis Prophetiis expressa & præ-
 cyllis in Prologo Zachariæ in Hôl. 11. & Mal. 2. The-
 phylacti in Hôl. 3. quibuscum consentire videntur Chama-
 Obceus in libro suo de Media adversus Judæos & in Com-
 mentario super Ezekielem nuper edito. Doctiss. Lightfootus
 in Warm. N. T. Sect. 18. Acutiss. Pambelus in Zech. 8. 12.
 Ed. Molyneux Nov. Angelus Doct. Viri. Cap. 20. Sect. 2. vix
 Deum illis tribus aut cum duabus aut sequentibus temporibus
 sub Regibus Persis ad terram suam maximam ex parte rediisse:
 promittentes prædictionesq; sui redditus non tantum Mystice,
 sed ad literam & historiam impletas olim fuisse: Hanc ut
 valde probabilem, H. E. S. Scriptura sanæq; rationi maxime
 consentiant libenter agnosco, & probandam defendendamq;
 suscipio.

Sect. 2. Plurimi innumeri pene velus in Prophetarum
 majorum minorumq; scriptis (non levi & festina notula
 relinquendi) hanc controverdiam spectant: plurimæq; sese
 intermiserunt Quæstiones nobiles & perdifficiles, adeo ut mate-
 riæ copia aut rerum difficultate ferme obruimur: Cædo tamen
 propositæ Quæstionis super sequentibus hisce S. Scriptura
 locis,

locis præcipue movetur & vertitur. *Ua. 11. 10. Sed Jer. 31. 1. & Jer. 38. 3. & Jer. 50. 4. 17. & Jer. 50. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.*

Sect. 3. Quo clarius pateat ad investigandam veritatem via, & præcipuum hujus controversiæ difficultatem & nodum apprehendendum, & quasi unico intuitu percurramus quæ expresse affirmantur & assertuntur ex S. Scripturis & quæ nemo possit aut negare debeat.

Quibus Liberatio prædicitur & promittitur.

Israelis à Rege Assyria devorato & ejus ossa postea comminuta erant à Rege Nebuchadnezzar, Jer. 50. Qui captivus ducebatur in terram Aquilonis & in omnes secus dispersus erat, Jer. 23. Juda & filii Israel ejus socii: Joseph & tribus Israelis ejus socii: quæ duæ Nationes duo regna fuerant in unum tandem constando, Ezek. 37. Samaria & filius ejus, Ezek. 16. Omnis autodecim tribus nomine, Ezek. 48. reliquæ nullo, Ezek. 39: 28.

Unde & de quibus terris liberandi.

De terra Aquilonis, de Assyria, Babylone, Egypto & omnibus aliis terris, Jer. 23. Ua. 11.

Quibus restituntur locis.

Terra Gilead & Lebanon, Zech. 10. Terra sive montibus Israel, Ezek. 37. Carmel, Basan, monti Ephraim & Gilead, Jer. 50. Civitati, Templo, Sacerdotibus, & Possessionibus antiquis in suis singulis tribubus, Ezek. 40. ad finem libri.

Sect. 4. Jam verò, his serio perpenis, in duas se doctorum gens nobis opposita dividit classes: quarum prima præsumens pro re certa non reveras decem tribus, omnia Mystice interpretatur, ne historiam rerum temporalium respicit at veram, sed tantum ut typicam & parabolicam & Republicæ Christianæ significativam. Secunda & Historice & ad litteram hanc Liberationem prædictam intelligit, sed idem de decem tribus

bus præjudicans concludit, ex parte tantum impletas fuisse Liberationis Prophetias in duobus tribubus de Babylone reversis, quod autem restat decem tribus spectans complendum fore sub Mundi extremum finem & circa Christi adventum secundum.

Cum utrisq; necesse est ut disputemus, ita tandem sincera & nuda veritas vel saltem ad eam investigandam via recta, ex ratiocinationum adversantium & se mutuo collidentium scintillis nobis affulgere possit: nec parum, ni fallor, usquequaque conferet ad genuinam Scriptorum Prophetiarum intelligentiam & certiore illa interpretandi methodum & rationem.

CAP. II.

Quid velit & quantum valeat prima Classis Opinio videmus primo: hæc, ut supra diximus, omnia fere tantum Mystice interpretatur de regno & regimine Messie: de veritate & certitudine historia non laborandum censet, sed de significatione figurata & spirituali: Huic ergo Terra Sancta Cælum est: Juda & Israel *verus Dei Israel*: Assyria & Babylon Mundum & Infernum: Templum & ejus Solemnia Cæli Evangelicus.

Fundamenta hujus Opinionis hæc duo sunt, 1. Idem faciunt quod Apostoli in Interpretandis Scriptis Prophetis, eadem incedunt via, parum ad Literam & Historiam, ad Mysticum vero plurimum interpretantes.

2. Verissime sentiunt hæc omnia de quibus ambigitur, plena facie venturum Messiam spectare, nec secundum sed primum ejus adventum.

Ingenue fateor inesse non parum veritatis hac in Opinioe, & huic ejus rationibus: inesse sensum mysticum & spiritualement Scriptis Prophetis & locis controversis. Christum ejusque Regnum Evangelicum spectantem, libenter concedo: & præsertim ipsum Apostolicum ipsum esse, & Propheticum in illis
ipis.

ipsis locis a Spiritu Sancto humentum & designatum non omnino dubito. Sed à Doctis non pudet querere & discere.

1. An sensus ille Mysticus non debet restringi ad solos illos textus ex Prophetis ab Apostolis citatos atq; ita Mystice in N. T. explicatos. Audi doctiss. Hoornbeckium contra Judæos, lib. 1. c. 2. p. 90. *Non negamus*, inquit, *Mysticè multa in Scripturis accipi, sed ratio Mystica non est vocum explicatio, sed sententiæ vocibus contentæ ad alia quàm littera fert applicatio: Mystica verò Scripturæ applicatio vel fit ab authoribus sacris in ipso Dei Verbo, atq; ita est à Spiritu Divino ejusq; instigatione; vel à Doctoribus aliis ingenio & arte humanâ; hæc ad Verbum Dei examinanda, nam humana est & proinde fallibilis, illa certe non est, ideoq; æternæ.*

2. Vel si ulterius extenditur, quos intra terminos & cancellos debite & ritè fixos coarctandus est, ne cum Origine tandem luxuriemur in allegoriis.

3. An in aliis præter citatos ab Apostolis Mysticèq; explicatos, verè & fidenter affirmare poterimus nostrum illum sensum Mysticum & figuratum illum ipsum esse à Spiritu Sancto designatum?

Et (4.) Quod hac in re nostri præcipuè interest querere: An sensus ille Mysticus & figuratus ab Apostolis textibus illis Prophetis affixus sit literalis & historici exclusivus?

Nulla certè ratio est opposita facere quæ subordinata sunt & inter se bene consistere possunt: quæ sicut Gemini coelestes in eodem signo unà collucere possunt de firmamento S. Scripturarum. Quod si littera quandoq; nobis deferenda & relinquenda est, secundum auream S. Augustini regulam judicium esto, *Quicquid in Sermonè Divino neque ad morum, honestatem, neque ad fidei veritatem referri possit, figuratum esse cognosce.* De Doctr. Christi. lib. 3. c. 10. In sensu suo Historiæ veritas est fidei veritas, sic ergo mihi regulam & terminos ponam: *Quod non ad Historiæ veritatem referri possit, figuratum agnosco.*

Sect. 2. Qui mihi in textibus controversis sensum litteralem & historicum concedendum censent, in quantum verus, rationalis, probabilis esse appareat, non nobis adversari nec

oppositi sunt: Qui verò Mystice & figurate tantum interpre-
tanda omnia de liberatione decem tribuum ab Assyriis contem-
dum (quali sensus literalis aut nullus esset aut nullis extra
figurationem momenti) rationibus nostris suo loco positis re-
spondeant, atq; interim hisce contra suam interpretandi me-
thodum exceptionibus satisfaciunt necesse est.

Exceptio 1. Sensus literalis & historicus primò pro se audi-
endus est, ni causa sufficiens appareat ob quam rejiciendus est,
h. e. si falsus, impius, absurdus, irrationalis, aut omnino im-
pertinens esse constet; dico ob quam rejiciendus est: Aliud
enim est cum sensu Mystico & Typico in eodem Textu com-
prehendi & concludi: Aliud ut omnino falsum nec a Spiritu
Sancto intentum excludi & describi. Si falsus manifeste & im-
pertinens sit, proculdubio figuratus esse debet; si verus nec
impertinens sine dubio literalis est, quamvis etiam potest esse
Mysticus.

Exceptio 2. Si tantum Mystice sunt intelligendi loci citati,
tum qualis ibi prædicta & promissa est Liberatio decem tri-
bus, talis tantum & duabus, viz. Mystica & spiritualis in
Christo venturo, non autem & temporalis: æque enim utriusq;
domibus quicquid de Liberatione promittitur promissum est:
Quod si & Temporalis Liberatio duabus promittitur non decem
denegatur.

Exceptio 3. Tum & impleri poterant prædictæ Promissiones
licet neutra domus ab Assyria & Babylone ad terram suam re-
diisset, modò de utrisq; essent qui Evangelio crederent prædi-
cato ab Apostolis: Quod si verum hoc esset, non ex Promisso,
sed merâ Providentiâ, nec opinatò contigit Liberatio illa de
Babylone: cui quis crederet?

Exceptio 4. Tum non magis Judæos quam Gentiles hæ præ-
dictiones Liberationis spectarent: hoc enim sensu quicunq;
de utrisq; crediderunt ab Assyria & Babylone, h. e. a Domino
& Inferno liberati sunt.

Exceptio.

Exempt. 5. Impletiones Prophetiarum judicantur ex effectibus. At de facto duæ tribus rediere, ergo non tantum Mystice sed etiam Historice de duabus intelligendæ sunt; porro si plurimi decem tribuum cum duabus reversi sunt (ut concedunt nobis doctissimi quidam interpretes) de illis etiam & prædictio Liberationis Historice intelligenda est, quod parum à sententiâ nostrâ distat: Deniq; Prædictio Liberationis Judæorum de *Affryâ, Egypto, Pãthros, Caph, Elam, Sbinar, Hamath, Maris Insulis*; per *Cyrum, Medos & Persas*, exsiccatò *Exphrate*, destructâ *Babel*, debellatâ *Egypto, Tyro*, &c. Plantationis redemptorum in *Basan, Carmel, Gilead, Lebanon* sine dubio Historice impleta erat. An hæc omnia nullius apud Judæos momenti, nec à Deo Prophetisq; ejus aliter quàm umbra & figura rei alterius proposita sint? *Methodus sane divine potius est hominatis duplicare beneficia ut gratias recipiat cumulatas*; fateor equidem sensum Mysticum æquè ac literalem concedi debere, non tamen video cur *etiam* sint, unusq; alium excluderet; & licet quandoq; literalis sensus deferendus est, facilius longè de eo judicium fiat, quàm de Mystici illius debitis & certis figendis terminis.

Sect. 3. Exempt. 6. Si sensus literalis & historicus hisce de locis excludi debet, quantò magis ab illis in N. T. citatis & ab Apostolis Mystice explicatis? In his inesse sensum Mysticum & spiritualem extra dubium est, in illis non item: at in his inesse & sensum literalem vel Historicum consulas accuratissimum Gatakerum in Annot. Anglic. in Isa. 10. 22. Isa. 40. 3. Isa. 42. 1. Isa. 52. 7. Isa. 59. 20. Isa. 61. 1. Isa. 62. 11. Doctiss. M. Casauborum in Psal. 45. Psal. 49. Spanhemium de Hof. 11. 10 in Dib. Evang. Part. 2. Dub. 63. *Opaculum*, inquit, *compositum est referendum ad populum Israeliticum Typicè, ad Christum Servatorem Mysticè utrumq; ex intentione Spiritus Sancti.* Vide si placet & doctiss. Hammondi Paraphr. in Matth. 2. 15. imò nobiscum passim totus est. Ita de hac & doctiss. Episcopus Airdachanas, *Multa sunt*, inquit, *Prophetiæ de Christo quæ primo in illis ut Typis implentur post vero plenam & perfectam impletionem in ipso recipiunt*, sic Hof. 11. 1. hanc regulam.

lam habet in Hof. 6. 2. ad eundem modum scribit in accuratissimis suis Observationibus: *Multa locutiones Propheciarum de seipfis & aliis qui Christi Typi fuerunt in N. T. Christo applicantur, viâ modôq. uno de ipsis verificata, viâ modôq. alio in ipso adimpleta: ita illa verba, 2 Sam. 7. 14. compar. cum 1 Chron. 22. 10. Hebr. 5. ita Heb. 2. 13. Iud. in planitie Propheciarum quedam Typo congruunt non veritati, Psal. 22. 6. Psal. 40. 12. Quedam veritati non Typo, Psal. 16. 10. cum Act. 2. 29. Act. 13. 36. 37. Vel in uno sensu Typo, in alio veritati ut in illis Psalmis ubi David Christi Typus est, Psal. 2. 8c 16. 8c 22. ubi & Salomo, Psal. 45. & 72. Oblerv. ad Jer. 23. 5. Ita Isa. 1. 9. & 10. 22, 23. secundum litteram intelligi debere, manifestum est, de reliquiis à Babele liberatis, secundum Mysterium de electis ab inferis servandis, Rom. 9. 27, 29. Huc referri possunt quæ de Sarah & Agar, Jacob & Esau: quæ de Rupe, Mannâ, Agno Paschali, Jonâ, Davide dicuntur: hæc enim omnia Typicè intelliguntur nec tamen Parabola sed Historie sunt & ad Litteram vera: Addamus & quæ de hac re habet Clariss. Grotius in Matth. 1. 22. Quid quod quedam, inquit, ita de se elocutus est David, ut quæ ipsi conveniebant, & Messias interpretabatur, ea ad Christum servatâ verborum proprietate pertinerent: quale est illud de vestium divisione & sortibus jactis, Psal. 69. 21. Joh. 19. 21. Idem observare est in præsagiis futurorum: nisi quod hæc possumus dicere bis impleri, semel cum res illæ evenit quæ directè prædicuntur, iterum vero & quidem excellentius cum ad apparet cui adumbrando ipsa illa res ac proinde etiam verba eam notantia serviebant: ita Isa. 9. 1. videtur Galilee lux aliqua annuntiari quæ Hezekie temporibus affulsit, sed ita ut ea ipsa lux prævia esset luci à Christo afferendæ; atq. aded omnia Prophecie reperiuntur ad res Christi vel maxime accommodata: ita possunt quæ dicuntur Isa. 42. ad Zorobabelem & quæ Zechar. 9. 9. ad Judam Maccabaum aut ad alium quempiam referri, cum tamen scietur quod verum est horum quoq. fuisse Christum fuisse adumbratum: jam tam volente Deo populum faciem assuefacere ne divinâ beneficia ex pompa strepitûq. rerum exteriorum mutirentur: atq. ita inveniuntur Propheciarum, ut eorum dicta et primis eventibus respondeant & per Christum tamen insignius præstentur. Vide si placet plura ibidem lectu dignissima. Confirmata & hæc omnia*

videas apud doctissimum Sanctum in præf. ad Isa. 40.

In interpretandis Scriptis propheticiis alia incedere via videtur Clariss. Calvinus, viz. *Comprehensionis & Extensionis*: ita ut Restitutio temporalis à Prophetis prædicta Christi Regnum in se comprehenderet & ad illud designate extenderetur, quod quidem verissimum est: sed alia hæc non est via, sed eadem ipsa, magis tantum generalis & minus distincta: Quæ enim Regnum Temporale & Spirituale spectant res longe diversæ sunt, totoq; cælo distant: quomodo ergo distinguendæ sint ne inter se confundantur, quum idem frequenter versus duplicem sensum, duplex beneficium & temporibus longe distantibus præstandum intendit? si dicis per *Comprehensionem & Extensionem*, verissimum quidem est, at quomodo hoc nisi per modum Typi & signi omnem fateor captum & intellectum nostrum superat: Nam neq; duo sensus literales, nec duo Mystici in eodem simul consistere possunt (posse quidam Romanensium aiunt quibus alii contradicunt, at negant posse universi Protestantibus). Quodsi deniq; in eodem sensus literalis seu historicus cum spirituali seu Mystico possit consistere, vehementer doceri cupio quomodo aliter quàm per modum typi & signi possibile sit, præsertim cum hæc ipsa Institutionis & instructionis Ecclesiæ Judaicæ via & methodus notissima & usitatissima & à divino Numine olim excogitata fuisse vel ab ipsis cæcutientibus facile observari possit.

Deniq; distinctio illa à plerisq; Theologorum usurpata (viz. loca plurima de Prophetis veteribus temporibus Christi impleta, citasse & applicasse Apostolos non secundum sensum à Prophetis intentum, sed per viam Accommodationis & Allusionis in re simili) mihi serio rem perpendenti, vix tuta aut vera videtur: longe melius, ni fallor, distinguit ingeniosissimus Weemelius inter applicationem *Destinatam* & per *Accommodationem*: primam scriptoribus sacris & doctores restringit, secundam omnibus aliis Seculis & Doctoribus elargitur. Vol. 4. lib. 1. Exerc. 20. p. 187. *Scriptura*, inquit, à Lapide, non dicitur impleri in re simili vel cum simile quid accidit: utique dicere omnes Prophetias Jeremie dictas de excidio Hierosolymæ impletas esse in excidio Constantinopolis & quarundam urbium quæ eversa erant: non enim dici possunt impleri Scriptura in sensu accommodationis

commodatissimum tantum: sic enim quidvis eorum simili accommodantes dicere illud implere: adde hunc sensum accommodatissimum non esse inventum a Spiritu Sancto. à Lap. in Jer. 31. 13.

§. Seli. 4. Except. 7. Commune est Scriptoribus sacris in prædicationibus suis miro modo beneficia spiritualia cum temporalibus commiscere: transireq; & quasi saltus divino impetu facere à rebus statum Judaicum respicientibus ad diviniore illa venturi Messie, ejusq; regni Evangelici: aliquid de Christo memorat fere omnis Prophetia veterum, vixq; aliquod magnum Dei populo bonum promittitur in cujus initio vel fine Christus non invenitur, ita omnia olim disposuit divina Providentia & præcipue scripta prophetica quasi hoc unum per ea omnibus innotesceret, Maximum Dei consilium fuisse hominum redemptionem per Christum suum. Infinitum esset loca Scripturae citasse, ipsa illa sub disputatione satis superq; nobis commostrarant methodum doctrinae & Instructionis propheticae. Non inusitatum est, inquit Gatakerus, huic propheta Evangelico à Liberatoribus temporalibus ad spirituales disabi quorum ille typi erant, illarumq; prophetias harum promissionibus concludere. Gat. in Isa. 59. 20. Eadem habet Episc. Ardachanus in Observ. ad loc. Jam vero quia tenue nostrum ingenium comprehendere nequit divinam illam & artificiosissimam sermonum prophetorum contexturam, & ad sua propria loca & tempora referre singula, & quia nescimus apte res distinguere, idcirco confundere male concludendo, Universa aut Mystice tantum aut tantum historice intelligenda, proculdubio Athei, & terre filiis prædentionibus ansam & argumentum præbet omnia in dubium vocandi: nosq; contra nos dividendi & totam deniq; Religionem nostram subvertendi, dum S. Scripturae textum, à quo principia & fundamenta ejus petuntur, perplexum & intricatum relinquit.

Deniq; quod ad fundamenta hujus Opinionis præposita attinet, Omnia concedimus; viz. hæc prophetias primum Christi adventum tantum spectare & mystici sensus capaces esse, hinc tamen non sequitur ideo sensum literalem & historicum rejiciendum esse, sed utrumq; potius recipiendum, quod sub sexta exceptione nã falsos in instantiis probavimus.

CAP. III.

JAm ad secundæ classis opinionem nosmet vertimus: hæc de sensu mystico non dubitat, literalem etiam & historicum concedit, viz. Omnes duodecim tribus ad patrium solum ex omnibus terris reversuras: de tempore tantum dissentit, sub mundi scilicet extremum finem implendum hoc fore asserit, quia ad secundum Templum duæ tantum tribus non autem decem reversæ sunt, ideo ex parte tantum promissiones illæ impletæ olim fuerant in liberatione Babylonica, quod vero de decem tribubus restat complendum pro futuro adhuc expectandum esse.

Probandum ergo nobis reliquitur: Liberationem duodecim tribuum seu duarum domuum non pro futuro expectandam esse, sed de præterito requirendam: nec Secundum sed primum Christi adventum spectare in quo terminum & complementum suum recepit.

Rationes nostræ.

Ratio. 1. Liberatio in locis controversis prædicta dicitur Exaltatio manus Dei *Secundo*, Isa. 11. 11. *Prima est de Ægypto.* Jun. in locum. *Ira de Judæis & Christianis optimi interpretæ.* Gar. in loc. Ergo, inquam ego, hæc secunda intelligi debet de Liberatione Babylonica: ita quidam volunt, inquit Gatakerus, quibus alii contradicunt etiam & de Rabbiniis ipsis, ratioque eorum valida est, Quia diebus Messie efficienda hæc est in vers. 10. At non impedit hæc ratio quo minus de illa Babylonica intelligatur typicè & historicè, de illa Christi Mysticè, quia hujus veræ & salutaris Redemptionis altera illa Liberatio, umbra & figura erat: Duplex ergo hic intenditur Liberatio, una temporalis de Babylone, altera spiritualis ab Inferno: nec ignotus sed familiaris & usitatissimus doctissimo viro iste modus interpretandi est: nostram interpretationem confirmant quæ sequuntur in hoc ipso versu — *adiciet Dominus Secundò manum ut possideat reliquias populi sui qui relinquentur Ab Assur — & à Shinaar.* appellatur enim Babylon terra Shinaar. Dan. 1. 2: sed ab omni dubio liberamur vers. 16. *Et erit via strata residuo populi qui*

relinquetur ab Assur, sicut fuit Israeli in die illa qua ascendis de terra Egypti. Inter se enim frequentissime comparantur hæ duæ liberationes, & posterior similitudinibus à priore mutuatis passim exprimitur. Isa. 10. 26. Zech. 10. 11. Sed de his infra. lib. 4.

Señ. 2. Ratio. 2. Hæc liberatio prædicta immediate consecutura est excidium Babylonis per Medas & Persas: at Babellis excidium illud futurum non est sed præteritum. Jer. 50. 4. In diebus illis & in tempore illo, ait Dominus, venient filii Israel ipsi & filii Judæ simul ambulando & stendo ibunt & Dominum deum suum quærent. 5. Zion interrogabunt viam, huc facies eorum: Venite & copulate vos ad Dominum sedere seculi quod non oblivione tradetur. 8. Avolate de medio Babel & de terra Chasdim egredimini & estote tanquam birci ad facies pecoris. 17. Pecus dispersum Israel leones expulerunt, Primus devoravit eum Rex Assur & iste novissimus exossavit eum Nebuchadnezzar Rex Babel. 18. propterea sic dixit Dominus exercituum Rex Israel, Ecce ego visitans ad Regem Babel & ad terram suam sicut visitavi ad regem Assur. 19. & reducam Israel ad habitaculum suum & pascetur Carmel & Basan & in monte Ephraim & Gilead saturabitur anima ejus. 20. In diebus illis & in tempore illo ait Dominus quæretur iniquitas Israel & non erit, peccata Jebudæ & non invenientur, quoniam parcam ei quem reliquum faciam. 33. Sic dicit Dominus exercituum oppressi filii Israel & filii Jebudæ simul & omnes captivantes eos apprehenderunt in eos renuerunt eos demittere. 34. Redemptor eorum fortis, Dominus exercituum nomen ejus, litem litigabis litem eorum ut quiescere faciat terram & commovere faciat habitatores Babel.

Jer. 51. 5. Quoniam non viduus Israel & Jebuda à deo suo à Domino exercituum quia terra eorum repleta est delicto coram Sancto Israel. 6. fugite de medio Babel & eruite vir animam suam ne disperdantur propter iniquitatem ejus, quoniam tempus ultionis illud Domino, retributionem ipse reddens ei. 8. subito cecidit Babel & contrita est, ululate super eam, tollite resinam ad dolorem ejus, si forte sanetur. 9. Curavimus Babel & non curata est, derelinquite eam & eamus vir in terram suam, quoniam peritigis ad celos iudicium ejus, elevatum est usque ad aëthera. 10. Eduxit Dominus iustitias nostras, venite & natectus in Zion opus Domini Dei nostri.

De

De tempore Liberationis nihil clarius est, avolant de pereunte Babylone, & ne suspiceris mysticam vide vers. 11. *Exacuisse sagittas, congregasse scuta, suscitavit Dominus spiritum regum Madai, quia super Babel cogitatio ejus ad corrumpendum eam, quoniam ultio Domini ipsa, ultio Templi sui.* De personis liberandis æque clarum est: filii Israel & filii Jehudæ: Devoratus à Rege Assur & Exossatus à Nebuchadnezzar; quorum habitaculum prius erat Carmel, Basan, mons Ephraim & Gilead. Sed de his infra. lib. 4.

Ratio. 3. Illa est Liberatio quæ primo in adventu Messie & ejus regno spiritali completa est Ezek. 37. Zech. 10. ita omnes fere docti Interpretes loca illa explicant: Quidam vero penitius rem intuentes de Zorobabele hæc omnia intelligunt Typice, de Christo Mysticè: ita B. Theodoretus, Grotius, Rivetus, Gatakerus: hæc ut infra patebit accuratior sententia est ipsiq; veritati propinquior. Utrum velis, præteritum tempus est, nec quod de Christi primo adventu dicitur, ad secundum ejus adventum ulla ratione referendum est.

Seti. 3. Ratio. 4. Hæc liberatio tunc fiet cum Juda & Ephraim non amplius duo regna fuerint, sed unum. Isa. 11. 13. *Et recedet zelus Ephraim, & hostes Jebudæ excidentur: Ephraim non emulabitur Jebudæ, & Jebudæ non angustabit Ephraim, Ezek. 37. 22. Et faciam eos in gentem unam in terra in montibus Israelis, & Rex unus erit universis eis in Regem, & non erunt ultra in duas gentes & non dimidiabuntur amplius in duo regna amplius.* Hoc quidem factum est post reversionem Babylonicam, exin una Respublica unum regnum fuere, duo nunquam: verisimile est Divisionem & distinctionem Regnorum initium fumpisse ab erectis aureis vitulis Jeroboami & finem suum in eorum destructione habuisse: Nemo dicat, inquit Theodoretus, adificationem Hierusalem ad Israel non pertinuisse, cum jam pridem & Juda divisus esset: namq; postreditum baud mansit illa divisio, verum concordēs & unanimes omnes qui reditum consecuti fuerant, docebant: Hierusalem Metropolim incolentes. Theod. in Ezek. 4. Videtur inquit Gualtherus ad intestina dissidia respicere, quibus regna ista tunc temporis scindebantur, quasi

diceret; Nunc in duo regna divisi odia & similitates perpetuas fovetis: quæ vobis aliquando concinam afferent: sed cessabunt ista, & post reditum ex Babylone in unam gentem denuo coalescent, ita quando ex spiritali Babylone, &c. Gualth. in Hof. 1. ult.

Ratio. 5. Hæc Liberatio tunc fiet quum Prophetia Ezekielis de Templo & ejus cultu instaurando adimplenda est: sed pro futuro fieri possibile non est, nisi ad Moſem, non Christum reversuri sint Judæi. 2. Censetur à gravissimis Interpretibus intelligi Visionem & typum illum Ezekielis de statu Ecclesiæ usque ad Hierosolymam cum Templo suo à Romanis everſam: at hoc non dei futuro, sed de præterito requirendum est. vide Lib. 5. p. 107. mabin.

Ratio. 6. In opposita nobis sententia, siqua vis rationis inest in hoc consistit, viz. In parte tantum impletas fuisse prædictiones Instauracionis, tandem sub mundi finem in toto complendas: At si in solido hæc non ſtant, tota cadunt.

Implentur prophetiæ *proprie* vel *Improprie*: proprie cum in eodem, in re ipsa prædicta, & ut prædicta, quantum ad circumstantias loci, temporis & personarum: Improperie, cum analogicè, in re tantum simili: ut cum Lamentationes Jeremiæ de excidio Hierosolymæ dictas impleri dicantur in excidio Constantinopolis: de hac vero impletione non est nostra quæstio: Tunc vero proprie implentur cum in utraq; dōmo, in totis duodecem tribubus, hoc enim ipsum est quod prædicitur: Ergo si de præterito impletæ fuerant, omnes duodecem rediere: vel si pro futuro duodecim redibunt, tunc tantum implebuntur. 2. Eadem ratio est prædictionum Boni & Mali, Comminationum ac Promissionum, sic nunquam mali finis expectandus est. 3. Hæc ratione nunquam scire possumus quando prophetia impleta est, si adhuc sæpius sit adimplenda. 4. Esto, ex parte tantum impletæ duarum in reditu: at ut ex parte in duabus impleta est hæc Liberatio, ita & ex toto reliquis decem pro futuro implenda est. Eadem enim utriusq; domibus promittuntur, Ergo si admodum futura est, futurum coitum est ut tandem cum omnibus cætemonia & ritibus antiquis rursus revivificat Judaismus.

CAP. IV.

Objectio.

Liberatio illa magna Iſraels prædicatur fore in ultimis, in novissimis temporibus. Isa. 2. 2. *Et erit in novissimo dierum, preparatus eris Mons domus, Domini in capite montium, & elevabis ſe præ collibus, & confluent ad eum omnes gentes & ibunt populi multi & dicent, Agite & ascendamus ad montem Domini ad domum dei Jacob, & docebit nos de viis ſuis & ambulabimus in ſemitis ejus: Quia de Zion exiit lex & verbum Domini de Hieruſalem.* Isa. Hoſ. 3. 4. *Postea revertentur filii Iſrael & quærent Dominum deum ſuum & David Regem ſuum & pavebunt ad Dominum & ad bonum ejus in novissimo dierum.* Ergo ad Mundi finem extremum & ſecundum Chriſti adventum referenda eſt: audi- bant, inquit Manaſſe Ben Iſrael, ab antiquis prophetis non expectan- dam eſſe Redempſionem niſi in fine dierum. Spes Iſraels. Sect. 22.

At longe aliter ſe res habet quam communiſur opinantur: ſed quoniam hoc unum de præcipuis fundamentis eſt contrariæ mihi ſententiæ, & multiplicium errorum parens, ſuſius paulo & accuratius (quam ſolvenda objectionis patitur lex) hoc totum argumentum tractabimus.

Primo itaq; respondeo, per dies ultimos & novissimos clare intelligitur tempus illud primi adventus Chriſti in mundum, Heb. 1. 2. *In ultimis iſtis diebus locutus eſt nobis in filio.* 1 Pet. 1. 20. *Sed præcioſo ſanguine redempti quaſi agni immaculati & incontaminati Chriſti: præcogniti quidem ante conſtitutionem Mundi, maniſeſtati autem in novissimis temporibus propter vos.* Act. 2. 17. *Et erit in novissimis diebus dicit Deus, effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, &c.* Effuſio illa ſpiritus Sancti in Feſto Pentecoſtes dicitur impletio Prophetiæ Joëlis 2. 28. quæ Deus per prophetam prædixit fore in Novissimis diebus.

Quando ſcriptura tractat de diebus Meſſiæ ſemper illud tempus vocat finem dierum: ſic Jacob Patriarcha cum convocaret filios ſuos prædiceret eis quæ conſecuturi diebus eventura eſſent, ait, *Congregate vos & nuntiabo vobis illud quod futurum eſt in fine dierum:.*

dierum : ad qua R. Moses Gerundensis commentans, ait, Ubicumq; dicitur de fine dierum intelligendum est de diebus Messie. Hoornbeck contra Judæos. lib. 2. c. 1. p. 128. Novissima tempora inquit Bullingerus eodem sensu quo Gal. 4. 4. plenitudo temporis, postrema non ideo dicuntur quod finis protinus immineat toti mundo, sed postrema sunt respectu visionum & Prophetiarum quæ per Christum implende erant, apud Marlor in 1 Pet. 1. 20. Si ergo ad primum certe ad secundum Christi adventum referri non debent. In novissimo dierum inquit Oecolamp. ad Christi tempus respicit, nec ad secundum Christi adventum referendum est, in Hof. 3. 5.

Secl. 2. Calvinus & cum eo magna pars doctiorum Interpretum per postrema & novissima tempora intelligunt omne illud tempus à Christo nato ad mundi extremum finem, viz. totum illud ævum Evangelicum & Christianum : Tempus, inquit, ultimum intelligit quo renovata Ecclesia conditio suum statum accepit usq; in finem Mundi : capit autem à priore Christi adventu. apud Marlor. in Judæ. 18. ita Perkins in loc. Annot. Angl. in Gen. 49. 1. Hyper. apud Marl. in 1 Tim. 4. 1. addit & rationem Calvinus — Conveniunt Interpretes referri debere ad Christi adventum, sed non Explicant cur adventus Christi designetur sub hac voce : Res tamen minime obscura est, vocatur Christi adventus extremis dierum quia fuit quedam Mundi renovatio, quia Evangelium est quasi rerum perfectio ideo dicitur esse in extremis seu novissimis diebus. Calv. in Dau. 2. 28. rursus — Extremam dierum prophetia baud dubiè nominat Christi adventum quia tunc oportuit de integro Dei Ecclesiam erigi : deniq; quum Christus attulisset renovationem. Orbis merito ejus adventus vocatur novum seculum & ideo etiam nunc dicitur extremis dierum : Scimus vocari tempus prædicati Evangelii dies novissimos & tempus extremum tam à Johanne quàm ab auctore ad Hebræos & à Paulo etiam : quam loquendi formam mutuati sunt à Prophetis, Paulus assignat rationem 1 Cor. 10. quia in nos fines seculorum inciderunt : Ergo quia Christus complementum rerum suo adventu attulit merito propheta dicit hos fore extremos dies quum Deus restitueret Ecclesiam suam per manum Redemptoris. Id in Michæ. 4. 1.

Sed pace tantorum visorum intelligentius dies ultimi etiam de temporibus Christum nec immediate antecedentibus. Numb. 24. 14. 24. Navigia de Chittim intelligi debent de Alexandro Macedone, utique de temporibus regni Græcorum. — Chittim oppidum in Cypro est & ad hoc usq; tempus ita nuncupatur: Cyprum eo tempore insularum Imperio pertinebat, unde & Græci insulas Chittim vocant. Theodoret in Ezek. 26. ita 1. Macc. 14. Chittim Cilices: Intelligit Græcorum; Seleucidarumq; copias quibus Hebrei & Assyrii domiti sunt. Jun. in Num. 24. 24. Jer. 23. 20. Non revertetur furor Domini usq; ad faciendum ipsum & usq; ad statuendum ipsum cogitationes cordis sui, in novissima die non intelligitur in ea intelligentiam, respiciunt hæc verba vers. 17. dicunt pseudopropheta non veniet super vos malum & pax erit vobis & unus ambulanti in obstinatione cordis sui. — sensus est — licet longe aliud loquuntur pseudopropheta, nulla erit pax vobis, sed Captivitas: nec revertetur turbo furoris Domini incipiens in domo & populo Dei quo in exilium & captivitatem inter Gentes abrepti sunt, donec destructa Babylone & soluta vestra Captivitate avolabitis. Iati in terram patriam — parum rationis est, inquit Gatak. hoc cum magistro Judææ ad Messia tempora referre. in loc. Ezek. 38. 8. In novissimo die veniet ad terram redactam & gladio, &c. 16. & ascendet super populum meum Israel sicut Nubra ad sperendam terram, in novissimo die non erit & venire faciam te super terram meam ad sciendum Gentes me, in sacrificando mo in te in oculis eorum Gog. — Hic significatur exercitus, malitis & inimicitia Gog & ei adhaerentium adversus Judæos post reditum suum de Captivitate & ante adventum Messia. — In temporibus Maccæbeorum populo ante Christi adventum in coram & hunc mundum exierunt Numidi. Episc. Archadani in loc. Dan. 10. 14. Et venit ad intelligere faciendum te quod eventurum est populo tuo in Novissimo die non, quoniam adhuc Visio in dies — Nam adhuc visio est de illis dictus Jun. in loc. Non in fine Mundi aut diebus Evangelii, sed in declinatione & prope & ad actum stans temporis Judæorum, paulo ante adventum Messia. Agdach in loc. Novissimas dies seu Novissimum tempus aliqui ad finem seculorum, Alii ad tempus Evangelii referunt, quod licet aliquando verum sit non tamen semper: Multa enim hæc voce signifi-

cantur, que longe ante aduentum Christi impleta sunt. Jacob
 multis jam moribus suis praeclari que tunc dicuntur Novissimis
 diebus electura Christi sancti aduentum longe antecesserunt. Gen.
 49. 1. Congregamini in unanimitatem que ventura sunt vobis
 in novissimis diebus. Singula considera & videbis fore omnia
 ante Evangelii tempora fuisse completum. Et ne plura repetamus,
 Dicitur. 2. 28. Dabit enim dignitatem quid statim ex variis constata
 metallo Caidarum Regi portenderet, illi. Et Deus in celo re-
 velans Mythesia; qui revelavit tibi que ventura sunt in no-
 vissimis temporibus. Horum autem plerique, antequam Luce
 affligeret Evangelica contigerant, ut quae ibi de Persarum, Me-
 donum, atque Graecorum imperio praedicantur. Sanctius in Dan.
 10. 1. 4. Quae sunt novissima tempora explicamus late in Act. 2.
 ubi multis probavimus non debet semper de temporibus Messiae
 Quare qui hac ad Rempublicam Hebraeorum post exilium instau-
 rantem, autumque Gentibus et confluentibus referret, neq. preme-
 ritum huius vocis usu, neq. puto vim magnam adhiberet textus,
 ut in suis dicimus ad Zech. 10. Sanctius in Isa. 2. 2. Gen.
 49. 1. in diebus Novissimis. postquam sibi vestri reversi fue-
 rint ad terram promissionis a Babylone & quis aliquid dicit eis
 de adventu Messiae. Lyra apud. Psal. in loc. Deut. 4. 30. In no-
 vissimis tempore. A Captivitate Babylonica. Menoch. apud
 Bohm in loc. Michae. 4. 1. In diebus ultimis exaltabitur Mons
 Domini, & erigetur. Et in illo die congregabo Iudaicam &
 expulsam congregabo & quoniam male affecti, & penam claudican-
 tem in resedantem, & praevient ejectionem in gentem robustam, & regna-
 bit Dominus super eos in monte Zion ex nunc & usque in saeculum.
 Ergo dies congregandi claudicantem inter dies ul-
 timos numerandas est, sed iste dies est Liberationis Babylo-
 nice, Zeph. 3. 19. 30. Ecce ego constituto omnes opprimentes te
 in tempore illo & strenuo faciam claudicantem & expulsam con-
 gregabo & ponam eos in iudicio & in Nomem in omni terra pudoris
 coram. In tempore illo adiuicem eos & iudicabo in tempore
 congregandi me eos, nam illo tempore Nomem & in omnibus populis
 terrae in iudicio meo, & iudicabo eos in diebus vestris, & iudicabo
 eos. Amos. 9. 1. In diebus ultimis. Calvinum in Mol. 2. 1.
 Iste inquit conventus dicitur in diebus ultimis a populi reatu,
 quoniam ergo liberum permisso est Iudeis ut in patriam redirent
 suis

fuit hoc extremum diuturnum: sed continuus series à rectum populi usque ad Christi adventum tenenda est, quia tunc plenius præsinit Dominus quod hic denuntiat. Ita Sanctius supra in Isa. 27. 2.

Sect. 3. Inter plurima non unum invenio locum qui per Novissima tempora plane significat tempus Mundi extremum & adventus secundi Servatoris: videamus. 1. Pet. 1. 5. De virtute Dei custoditos per fidem in salutem paratam revelari in tempore novissimo. Resp. 1. Hic non legimus Novissima tempora sed novissimum tempus: & tempus igitur in num. sing. 2. Tempus Johannis Apostoli erat tempus Novissimum, 1. Joh. 2. 18. imo 1. Joh. 2. 1. non tamen tempus secundi adventus Christi: nisi intelligatur de adventu quodam in fine in Judæos effusse per exercitus Romanos. Per horam ultimam, inquit doctiss. Medus, nil aliud intelligi censeo quam expiratio 70 Hebdomadarum Danielis & cum hi una appropinquans finis Reipublicæ Judaicæ. Lib. 3. c. 15. 3. Per fidem conservantur in salutem — tam temporalem ab excidio communi per Romanas quam spiritualement & eternam. Vide Hammond in Matth. 10. 9. Matth. 24. 9. 2 Thes. 1. 6.

Sect. 4. Per dies postremos, ultimos, novissima tempora; intelligi longe probabilius puto tempus Declinationis Judaici status & Politicæ ut supra Episc. Arelæ in Dan. 10. ita juxta sacras litteras tria secula vel tres Mundos habemus; Veterem, Judaicam & Futuram. 2 Pet. 2. 5. Hebr. 2. 5. Hebr. 1. 2. Quod Elias de Tanneis seu Ante-Talmudicis Doctoribus dicto famosissimo apte quadrat, antiquis Mundo seu Seculo Bis mille annos tribuenti, cui & simile illud est Apostoli, 1 Cor. 10. 11. ut & in 1. Joh. 2. 18. In quibus terminis seculorum intideram. Vetus olim finitus erat Mundus & jam Judaicus finiturus erat, ex quo Venturus ille Mundus Messie periodum primam duxit. — Dicit, inquit D. Lightf. in 1. Joh. 2. 18. ad 2. Joh. 1. 7. non in 1. Joh. 2. 18. sed in 2. Joh. 1. 7. Scripturae vulgatisse est Seculum Judaicum, suo sensu interpretatissimè, Passivè, rursus alii Mosaiæ dicuntur esse Lib. 2. c. 1. 2. sic Dicitur Paul. 2. Cor. 12. 9. quæritur à Christo dei in ovis: & 2. Cor. 12. 9. resp. unde ille de excidio Hierosolymitano, eodem sensu ego

redderem verbis Apostoli, Tit. 1. 1. ad spem vite æternæ, quam promissit Deus. *ante ævum aliorum, ante tempora seculorum* Judæicorum, i. e. promissit Deus vitam æternam ante Oeconomiam Mosaicam: ea ergo non expectanda ex operibus legis Mosaicæ: sic ergo Apostolus hoc loco: Hæc quæ transacta sunt in initio seculorum Judæicorum in exemplum vobis scripta sunt in quos detegerunt fines istorum seculorum. Hor. hebr. in loc. p. 60. vide Il. Clar. in loc. Nobis ut supra diximus tria illa secula tres Mundi esse poterunt, Præteritus, Præsens & Futurus: Vetus, Judaicus & Christianus: Ἀρχαῖος, Ἐννομενός & Ἐνέσθης.

Sec. 5. De Mundo futuro non tacent ipsi Judæi, res enim ipsis notabilis est: Dies Messia vocant Novam Creationem ut 2 Cor. 5. 17. In Midrî Tillim. fol. 4. col. 3. R. Homne loquitur de tribus seculis, Ultimūq; eorum illud Messia est: Et quum hoc venerit, inquit, Dicit Sanctus benedictus Deus, Incumbis mihi novam creare Creationem: porro tempus illud vocant Mundum Venturum, quia tantam tunc rerum Mutationem expectabant quasi novus Mundus crearetur. Tanchum, fol. 77. col. 3. In Mundo Venturo cito nuntium meum miserim atq; ille parabit viam coram me: in eodem sensu accipit Paulus Hebr. 2. 5. D. Lightf. Harm. N. T. Sec. 9.

De hoc Mundo futuro à quibusdam doctis sed precipuè à Socinianis queritur Annon iste sit qui post hanc vitam, post Christi adventum secundum & mortuorum Resurrectionem à Deo creabitur viz. novum coelum & terra nova ubi habitet Justitia: Ita quandoq; sentiebat doctiss. Episc. M. Wren, sed re penitus inspecta aliter secum concludit intelligi debere iniquitatum mundum, Heb. 2. 5. Nam 1. Seculum illud est quod Angelorum dominio traditum non est, quod in illo Messiam præcedente factum est, Act. 7. 53. Gal. 3. 19. 2. *in ætate* opponitur *nisi malis*: ita & Judæi distinguunt inter Seculum præsens & futurum seu Messia, Matth. 13. 32. neq; in hoc neq; in futuro seculo h. e. nec sub lege, nec Evangelio: dicitur vero Messia Seculum *ubique alio* quia ipse dicebatur *in ætate*. Contra Catech. Racov. Sec. 56. ad eundem seculum interpretatur & Il. Clarius. Superior quidem, ait, spiritalis Mundus visus est fuisse subiectus Angelis cum eorum ministerio

serio data est lex, at futurus non ita cum per ipsum Dominum hæc allata sit salus, in Hebr. 2. 5. addamus gravissimum virum J. Capellum: *Judeis inquit est Seculum præsens & Venturum: qua voce designant non tantum statum verorum Israelitarum post mortem sed & id quod aliter vocant dies Messie: dierum ejus due sunt periodi, Prior intra primum & secundum Christi adventum: Posterior quod secundum ejus adventum consecuturum est: harum duarum periodorum neutra subjacet Angelis, utraq; Christo: sed priorem potissimum respicit Apostolus, nec dum enim locutus erat de gloria qua Consummationem Seculorum est Consecuturus, sed de gratia qua primum Christi adventum consecuta est, in loc. Deniq; per novum cælum & terram intelligitur Ecclesiæ renovata facies & status sub Messia per Evangelii prædicationem. Consule Gatak. in Isa. 65. 17. & Isa. 66. 22. & doctiss. Hammond. in 2 Pet. 3. & Rev. 21. a. Quodsi alteram vitam regnumq; Gloriæ includunt, hanc certe regnumq; Gratiæ non excludunt. Vide Sanct. in Isa. 65. & 66.*

Sett. 6. Sed ad nosmet redeamus unde digressionem hanc fecimus: diximus per dies postrimos & ultimos verisimillime intelligi tempus Declinationis Judaici status. Hinc docemur ait Lightf. viz. ab Act. 2. 16, 17. quomodo intelligenda illa phrasit, In diebus novissimis, in quâs plurimis locis V. & N. T. scilicet pro postrimis diebus Hierosolymæ, statusq; Judaici: alio enim sensu si hæc verba accipias (ut qui de extremo mundi sine exitu intelligunt) applicationem Apostoli prorsus impertinentem & monstruosam reddis. Harm. N. T. in Act. 2. Ista locutio cum ad Judæos sermo est solet referri ad tempus Excidiî Hierosolymorum & Templi & Reipublicæ: quo tempore inimensa Judæorum millia pessime periere, maxime incendio, quod omen est Judicii Universalis. Grotius in Jac. 5. 3. In diebus posterioribus, viz. status Judaici: quum Romani advenientes de omnibus vici expoliaverint: ita Jac. 5. 7. intelligit ἡ Ποσειδῶν ἡ ἡμέρα ἡ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Ἰσραὴλ. Luk. 24. ita Job. 21. 22. τὰς αἰχμαλωσίας Ἰερουσαλὴμ. vocatur Christi adventus ἡ ἡμέρα ἡ τῆς αἰχμαλωσίας. Occumen. apud Medum lib. 3. p. 872. ita Hebr. 9. 26. Nunc Christus semel passus est ὅτι συντάλας τοῦ αἰῶνος. 1 Pet. 4. 7. τὰς ἡμέρας τῆς τῆς ἡμέρας. Luk. 21. 9. ἡ ἡμέρα τῆς τῆς & vers. 20.

terra Ecclesia & Reipublica Judaica & elementa Moſaica igne abſumentur, ut nos iſti abſumptis ſecundum promiſſionem per Iſaïam reſpectamus novam creationem ſtatus Evangelici. Deniq; dies tempus & modus Vindictæ in illum populum vocantur Dies Domini, Dies Chriſti, Dies adventus ejus in nubibus, in gloria, in regno ſuo: nec ſine ratione nam Chriſtus non niſi in humiliſſimæ miſe iſtam Vindictam appareret, à Judæis contemptus, blaſphematus, occiſus: Evangelium ejus ſpretum, deriſum, concuſum: diſcipuli odio, perſecutione, morte inſectati: At tandem manifeſtat ſe in gloria, regno, poeſtate ſua hoſtes iſtos acerrimos coram facie ejus trucidari faciens, Ali. 2. 20. 2 Theſ. 2. 2. Heb. 10. 37. Jac. 5. 9. Apoc. 1. 7. & 22. 2. quæ omnia intelligenda de Chriſto veniente in judicio & Vindicta contra nequiſſimam iſtam gentem. Hor. Hebr. in Joh. 21. 22. ita paſſim, doctiſſ. Hammondus. in N. T.

ſect. 7. Poſtremi ergo dies, noviſſima tempora nil aliud ſunt quam Legis Moſaicæ, Oeconomiae Judaicæ, Sacerdotii Levitiſci, Veteris Teſtamenti & Fæderis ſeneſtus; Hebr. 8. ult. Quando Deus cum Meſſia introducturus erat Novum & ſpirituale regnum, novum Sacerdotium, novum fædus & Teſtamentum, novum cælum & terram novam, uno verbo nova omnia, 2 Cor. 5. 17. Hebr. 12. 28. Quodſi dies illi ultimi certum aliquod & determinatum in ſe tempus habent & ſi conjectari niſi liceat, pro intermedio illo temporis ſpatio inter everſum Templum primum à Caldæis & Secundum à Romanis (quod & ſerè *subjacet* eſt cum 70 hebdomadibus Danielis) probabiliter cenſerem: ita ſupra expreſſe Calvinus in Hoſ. 2. 4. atq; infra doctiſſ. Meſius, etiam ſupra Sanctius & Menochius: niſi & ratio ſuaderet ultimam ſæculi Judaici periodum & terminum ſigere, non in urbis & templi excidio per Titum ſed in extrema illa totius gentis Internectione per Hadrianum; ſed nequaquam ad Chriſti adventum ſecundum ſeu Mundi extremam finem niſi typo tantum & figura extendi poſſe: nec quid abſurdi video ſi loca hujus ſormule reliqua omnia intra eundem hanc temporis circulum & curriculum cogerentur.

Scd. 8. Cum hoc modo hujusce dubii solutionem mecum peregerim, telamq; nostram ad hunc finem fere perduxerim: incidi in opera doctissima Jos. Medi ubi ex professo hanc Questionem discutiendam aggreditur: Ibi lib. 3. operum: in tract. de Apostasia poster. temp. duplex nobis Kalendarium commendat: Minus 70. hebdomadam Danielis pro novissimis diebus Seculi Judaici; in hoc plene consentimus, nisi quod hoc unicum agnoscimus. Majus imaginis seu 4. Belluarum Danielis pro diebus Novissimis Seculi Christiani seu totius Mundi: existimat enim vir doctus Quatuor illa Regna totam hujus Mundi durationem complecti ad secundum Christi adventum, Regniq; quarti posterioribus temporibus eventuram illam Apostasiam, 1 Tim. 4. & ut ipse explicat Papisticam.

Sunt forsan quibus & satisfaciatur posterius hoc Kalendarium, utinam ejusdem cum priori certitudinis esset, sic etiam & nobis satisfaceret: sed cur minus hac in re acquiescit mens nostra multa me movent, infinitis enim ni fallor scrupulis obnoxium est, at cæteris omnibus prætermisissis quo minus assentiam hæc obstant.

1. Præsupponitur Quartam belluam Dan. 7. significare Imperium Romanum; aliter sentiunt gravissimi Theologi & de Syriæ Regno interpretantur: ita Junius, Grotius, Episc. Ardachanus, Piscator, Polanus, Willetus ejus defensor, Rainoldus Prælec. 153. de lib. Apocryph. qua in re convenit sibi cum Authore Conventus Chronolog. & Beroaldo oppositis suis, deniq; ipsius Medi in Collationibus per Epistolas adversarius D. Hayne.

2. Si per quartam belluam intelligeretur Imperium Romanum at tantum tamen quantum ad primum Christi adventum, non secundum: ita Calvinus, vide eum in Dan. 2. 14. Dan. 7. 27. ita, Deus notum fecit Regi quod fiet in novissimis diebus, Dan. 2. 28. hæc in tempore post se ventura est, ad Messiam usq; ut declaratum est, vers. 29. 45. Episc. Ardach. in loc. Diodat. in loc. *Imago typus est illius administrationis qua perduravit per membra varians usq; ad adventum Christi, Jun. in vers. 31. Falluntur*, inquit Calvinus, qui existimant hic describi totum cursum Regni Christi, cum tamen Deus Propheta suo tantum indicare

indicare volueris quid futurum esset usq; ad primam Christi adventum; hinc igitur omnium error, quod volunt completi sub hac Visione perpetuum Ecclesie statum usq; ad Mundi finem. Id. in Dan. 7. 8.

3. Verum non est ad extremum Mundi finem & Christi adventum secundum Imperium duraturum esse Romanum: audi rursus Calvinum. *Cum Hispani inquit & Asii ad se traxerunt Imperium, an dicemus tunc Romam fuisse Orbis Dominam? hoc certe nimis stultum esset: hodie quoq; Germani dicunt se potiri Romano Imperio, sed cum titulus Imperii transit ad Germanos certum est Romam hodie servire: Nam quod Papa illi erexit suum solium hoc Imperium indignum est nomine Monarchiæ.* Id. in Dan. 7. 11.

4. Apostasiam posteriorum temporum Papisticam illam esse & non aliam priorem primorum Ecclesie temporum nobis non apparet: prædicebatur enim à Christo & Apostolis eventuram Apostasiam ante excidium Hierosolymæ vel circa illa tempora, Matth. 24. 11, 12, 24, 34. 2 Pet. 2. Epist. Judæ. 1 Joh. 2. 18, 19. 2 Joh. 7. 1 Joh. 4. 1, 2, 3. *adeft jam spiritus Antichristi.* 2 Thes. 2. 7. *Jam operatur Myfterium Iniquitatis:* probabile est circa tempora excidii Judaici plurimos hypocritas à fide defecisse & pseudo-Christos consecutos fuisse & ad Judæos rediisse à quibus ciborum discrimina didicere Col. 2. 21. à Juda Galilæo Seditionem contra Romanos: ab Essæis prohibere Nuptias. Vide Josef. Antiq. lib. 18. c. 2. & de Bell. lib. 2. c. 12. Vide & Godwini Antiq. Jud. lib. 1. c. 12. Deniq; de ipsis illis locis Timothei audiamus doctos Interpretes. *Dicuntur, inquit Pellicanus, Novissima tempora more Hebræorum, non que circa Mundi finem proxima erant, sed posteriora quæq; suis temporibus Novissima nominantur.* Id. in 2 Tim. 3. 1. rursus — *posteriora tempora melius dicuntur quàm Novissima, ne quis putet in fine Mundi tantum hæc olim futura quum etiam Apostolorum tempore, &c.* Id. in 1 Tim. 4. 1. *is ignorans iudeorum, idem quod eo usque ævo patet autem agere Paulum de iis quæ Timotheo, vivente eventura putabat ex eo quod infra est, vers. 5.* Grotius in 1 Tim. 4. 1. *Per tempora posteriora intelligit dies novissimos Hierosolymæ & Judaici status, ita abunde pbrasis ista in illo ipso sensu usurpatur: talia Apostasia memoratur, Matth.*

24. 12. Rev. 2. 4. 2 Tim. 1. 13. & ne plura memorentur observa istius parabola conclusionem, Matth. 12. 43. 44. 45. ita ista fiet generationi improba. Lightf. Harm. N. T. in Act. 18.

Deniq; quod nodum solvere atq; ipsissimam veritatem loqui mihi in hisce dubiis videtur, Excidium Hierosolymæ ruentis Mundi typus & exemplum est. Ita Egesippus, lib. 5. c. ult. Quid inquit in levioribus moror, cum excidium totius Orbis in unius Civitatis ruina deplorandum est: rursus in Anaceph. Omnes interfelli, & qui se jugiter inhabitabant, & qui ad se ex totius Orbis terrarum partibus conveniebant, ut non dubium est totum in te Mundum periisse. Ita & quandoq; describitur Judæorum terra quasi totus orbis esset, Plal. 72. 8. Zech. 9. 10. Excidium Hierosolymæ & status Judæi: describitur ac si excidium foret totius Universi, & dissolutio ipsius compagis Machinæ Mundi: nec mirum cum Deus habitationem urbemq; suam loca olim sibi dilectissima tam dirè & furens demolitione dirueret, populumq; proprium, qui ei insar totius Mundi fuerat, tam feralibus & stupendis plagis excinderet. D. Lightf. hor. hebr. in Joh. 21. 22. Nunc forsitan est quod de Mundi fine & conflagratione, de die Judicii & adventus secundi Servatoris in nubibus cæli cum Majestate & gloria Christus ipse disserit, Matth. 24. cum de excidio illo Hierosolymæ vaticinatus est. Inconsulto, inquit Episc. Ardachanus, tremenda illa tempora & signa Matth. 24. ad Mundi finem & adventus ultimi Servatoris ad Judicium appropriantur, quum receperant veram suam Impletionem ante excidium finale Hierosolymæ, nisi & extra literalem suum sensum accipiamus tanquam Symbolicas representationes eorum quæ evenitura sunt in ultima die, in Obs. ad Joëlem. Nec obstat quod supra omne quod in typo est dicuntur plurima, familiaris enim veteribus prophetis iste modus loquendi est: respice & perpende quæ de Melchisedeco, Davide, Solomone, Zorobabele, liberatione Babylonica prophetantur. Nam si in Typo tantum, & historia hæremus nec ultra prospicimus, omnia hyperbolica & non tantum non vera sed nec verisimilia reputabimus: Atq; idem, ni longe fallor, ferendum est judicium de plurimis locis Ezechielis præcipue & Danielis quibus correspondere videntur multe similes prædictiones Evangelicæ & Apocalypticæ: tunc si eadem existimamus quia similia sunt, quantam rerum

confusionem in antiquam historiam introducemus! quàm perplexa & indissolubilia efficiemus omnia! qualia sunt quæ de Gog, de Templo & civitate nova habet Ezekiel: quæ de Abominatione Desolationis, de cornu parvo quartæ Bellux Daniel; hæc omnia suis temporibus impleta fuisse historice & ad literam censent pleriq; sani Interpretes, quod verissimum puto: vide titulos Ezek. 38. in Vers. Syriaca & Arabica, *Sub Imperio Grecorum*, inquit doctiss. Lightfootus, *Templi calamitas & gentis, & tremenda illa quæ de Gog dicuntur ab Ezekiele in hujus Tyrannide sunt impleta: nam nihil aliud est Gog apud illum prophetam quàm istud Imperium belligerans contra populum & Sanctuarium & sacra Dei.* Disq. Chorogr. ad Johan. p. 41. vide Theodoret in Ezek. 38. & 39. in Joel. 2. in Michæ 4. in Hag. 2. probabile etiam est, ut supra diximus, futurorum hæc typica fuisse quæ temporibus Evangelicis evenitura erant, atq; ita bis impleri typice & mystice: Hoc à modo docendi veterum prophetarum absconum & alienum non est, nec à Judaicæ Ecclesiæ statu infantili & minorenni, nec à mente quorundam acutiorum Interpretum, nec ut supra disputavimus Cap. 2. Sect. 3. ab ipsissima veritate. Si plura desideras, consulere potes doctissimos viros Hammondum & Lightfootum in Matth. 24. etiam & hunc in Hor. hebr. in Marc. 13. & Joh. 21.

Hisce quasi *προλεγόμεναι* necessario præmissis, ad B. Theodoretī sententiam defendendam me jam accingo: hæc q; methodo & ordine totum quod superest nostræ hujus dissertationis expediam. 1. Rationis ejus dabimus. 2. ad objectiones respondebimus. 3. loca controversa explicabimus. 4. Ezekielis ultima capita considerabimus. Quibus quatuor rerum nostrarum capitibus quatuor distinctos libellos tribuemus.

LIB. II.

CAP. I.

*Probabile esse decem tribus olim sub Regibus Persis
ab Assyriis & Medis ad terram Patriam rediisse.*

Ratio. 1.

Totus Israel h. e. omnes duodecim tribus sub eodem Dominio & Imperio captivi fuerant quando Cyrus Edictum Liberationis suæ publicavit: intra Assyriam, Mediam & Persiam, adde si placet & Egyptum comprehenduntur omnes. Jam vero Persia paterna sibi erat hæreditas, Media materina, Assyria acquisita, virtutis & victoriæ præmium: Assyria fœtor & Caldæa diversa invicem regna aliquandiu fuerant, sed à Belocho & Arbace, vel ut alii à Nebucodonosoro primo devicta Assyria, facta est Nineve tributaria Babylon, utraq; tandem & Cyro capta Babylone & occiso Belshazzare: Imo Asia minor seu Natolia priusquam excisa est Babylon subjugato Græco Lydonum Rege & capta ejus Regia Sardes cessit Cyro in Imperium: etiam & Egyptus à Nebuchadnezzar prius devicta & tributaria Regibus Caldeis facta victorem Persiam pro Domino jam agnoscit, & cum posthac rebellis jugum Persicum excuteret à Cambyse rursus debellata est: Ita vix gens Judæa vicina reperietur, in qua reliquæ Israelis dispersæ sunt, quæ victori Cyro subdita non sit. Jam vero Judæis universis exceptis nullis, Edictum Cyri redeundi libertatem in patriam suam assert, auxilia itineri ministrat, sumptusq; reedificando Templō: At aliter fœtor sentit Manassæ ben Israel. *Non legimus inquit, redeundi libertatem à Cyro oblatam præterquam duabus tribubus Judæ & Benjamin. Spes Israelis. Sect. 22. Age ergo expendamus Edictum, 2 Cron.*

36. 23. plenius habes Ezræ 1. 1, 2, 3, 4. Et in anno uno Chores Regis Paras ad perficiendum verbum Domini ex ore Jeremia, suscitavit Dominus spiritum Chores Regis Paras & transire fecit vocem in omne regnum suum & etiam in scriptura dicendo: 2. Sic dixit Chores Rex Paras, Omnia Regna terra dedit mihi Dominus Deus celi & ipse mandavit super me ad edificandum ei domum in Hierusalem que in Judea. 3. Quis in vobis de universo populo ejus? sit Deus ejus cum eo & ascendas in Hierusalem que in Jebuda & edificet domum Dei Israel (ipse Deus qui in Hierusalem). 4. Et omnem relictum ex omnibus locis quibus ipse peregrinans ibi, sublevabunt eum viri loci sui in argento & in auro & in substantia & in jumento cum devotione domui Dei que in Hierusalem. Jam vero respicit Edictum omnia ejus regna, imò omnia regna terræ h. e. totius orbis: Libertatem universo Dei populo elargitur, imò omni relictò ubicunq; loci peregrinatur: Quid amplius expectas? Itineri auxilia, ædificationi sumptus elargitur: Ut vero omnis Israel, inquit Theodoretus, reditum consequeretur & pollicitum est Dominus & promissum servavit, effecit enim ut Cyrus omnibus reditum concederet. Id in Ezek. 36. Quodsi tunc temporis quidam, ut ex communi Opinione addit Theodoretus, astuto contumacia morbo laborantes imperatis resistere & sue externam patriam prætulere: Daxii & Artaxerxis Edicta æque Municipica, Ezræ 6. & 7. in medelam hujus incerti, ne dicam conficti morbi spe optima adjicias: ubi nihil invenies quod impediat, at quod iter & reditum adjuvet plurimum: imò ipse Josephus (à quo præcipuum contrarie mihi sententiæ mutantur fundamentum) fatetur, Ezram Exemplum Edicti Artaxerxis ad Judeos in Mediam misisse, ex quo cognito plurimi facultates suas secum ad Babylonem transferebant cum illo Hierosolymam redire desiderantes. Antiq. lib. 11. c. 5. Licentiam, inquit Pellicanus, acceperunt Israelitæ absq; discrimine redeundi in Judæam qui voluissent: licet autem major pars eorum qui rediisse scribuntur in primis fuit Benjamin & Levitarum qui & soli describuntur in Ezra & Nehemiab: non dubium tamen est de alijs Israelitis dispersis per Mediam & Persidem, imò per omne regnum Cyri & Darii multos rediisse: id vero quod Judæi fabulati sunt de Caspijs montibus ubi inclusi regnum habent olim prodium,

prodituri, Mendacium est pro tuendis suis erroribus multis confutum: presens igitur prophetia pollicetur utrumque populum reducenturum iungendum in unam societatem, sic ut reversi de decem tribubus olim Israelis regno & ex regno Iuda uno nomine appellandi sunt non alio nomine quam Iuda. Id in Ezek. 37. — Hæc vero, inquit acutiss. Pembelus, ad duas tantum tribus restringisse nulla major ratio est, quam si putaveris duas tantum tribus & de decem nullos hæc libertate concessa usus fuisse: centum tantum & triginta annis ante captivitatem duarum tribuum decem deportata fuerunt, nec tam longum hoc tempus erat ut mutua cognationis sue prorsus obliviscerentur: utrumque, scitu erat commercium & convivium septuaginta annorum illam restituisse, præsertim si reputemus quam mire inter conterraneos & cognatos in terris alienis amorem renovat & necessitudinem communis adversitas; & etiamsi duas tribus deportata fuerant ad Babylonem, decem vero alterius ad Aquilonem & Orientem, 2 Reg. 17. 6. apparet tamen utrasque & duas & decem dispersas commistasque fuisse per omnes Assyrii Persiciq; Imperii partes, viz. per 127. provincias, Esth. 3. 8. & 8. 9. & 9. 2. 12. Jam vero possibile non est quin 70. annorum familiaritas & commune captivitatis omni mutuo plurimos de utraque domo adduxerint ad amplectendum concessam gratiam universæ libertati. Id. in Zech. 8. 13.

At vero hiæc consideratis, tantam Multitudinem qualem decem tribuum, absq; ulla apparente vel cogente causa, contra oculi & terræ, Dei & regis favorem, contra prophetias factas de reditu suo unâ cum domo Iudæ, & spreta libertate oblata terram Captivitatis suæ aut incognitam quandam patriæ optimæ præferre, nec hoc tantum sed in ventum & æra evanescere, & vix memoriæ suæ per totum terrarum orbem certa post se vestigia relinquere prorsus irrationale & absurdum est, ut asserendum, ita & cogitandum.

С А Р. II.

Ratio. 2.

Hujus gravis, horrendi & per tot secula super Judæos continuati judicii causa præcipua ab omnibus fere toto terrarum orbe piis conceditur fuisse Servatoris nostri occisio & crucifixio, secundum imprecationem suam in se ipsos. Sit sanguis ejus super nos & liberos & nostras, Matth. 27. 25. Urgebat Deus, inquit Eggeppus, jamadmodum perfidas mentes ex quo impio parricidio se commacularent, Christum Jesum crucifigentes: hic est ille cujus mors Judæorum excidium est. Lib. 3. c. 32. repetita in Anaceph. ita Dan 9. 26, 27. Eadem Messie Regis immediate consequitur strages totius gentis: hoc enim inquit Grotius, causa est excidii, quod Judæi non paruerint Christo, imò & interfeci cum errarent. Id. in loc. Hoc ipsum est, ni fallor, quod in illa prophetia à Josepho memorata intenditur, licet illud ipse haud rite intellexit. *וְיָהוּדָא וְיִשְׂרָאֵל וְכָל הָעָם הַזֶּה יִכָּרְדוּ וְיִשְׁרָאֵל יִכָּרְדוּ וְיִשְׂרָאֵל יִכָּרְדוּ*. Jam nunc ejus excidium prædicere cum quis homicidium gentile capisset. de Bell. lib. 7. c. 4. vel ut venit Eggeppus. Tunc perierunt urbem funditus cum civium manibus contribulis suis fuerit exciditum. Lib. 5. c. 31. Videtis, inquit L. Carettus diuturnitatem exilii signum rei hujusce permagnam esse, cum Israelitæ qui jam sunt legem servens: multo accuratius quàm tempore domus Majores ipsorum fecere: quamvis enim sine exceptione Legibus essent, Idola tamen nequaquam colunt, adeo ut & eorum levissimi quoque in lege permissi: cur igitur Dominus exterminatos eos non liberat, cum temporibus antiquis eos in manum hostilem nunquam nisi propter Idololatriæ delictum tradere consueverit: quin etiam quod amplius est finis laquei, ab ea nempe lege discedebant, eis Servatorem & Principem per quem in integrum restituerentur, mittebat: ob peccata vero cætera plagis humanis, fame nimirum & peste, in eos animadvertere solebat. Nunc autem cur eiecit eos Dominus à terra ipsorum sic ut illos non reducat, nisi quod delicto in Gloriosum commissi

commisso de Domini uictio mentiti sunt, eum talem esse inficiati. In Judæo conuerso, sub calcem Buxtorf. p. 637. Secundo loco, inquit Alstedius, ad culpam hanc vestram, ob quam misere exularis, pertinet: ut vobis omnibus Ubique & semper communis sit: singuli enim continue ubique gentium miseram vitam ducitis, Nullam vero aliud excogitari scelus potest quo singuli assequi, infecti estis nisi quod vitam Jesu suorumque discipulorum improbatis, eadem vero probatis, quam ob causam Christi cædis participes estis. Theol. Polem. part. 1. p. 53. Verum si decem tribus ad terram patriam nunquam post exilium in Assyrios redire, nullam in fæda ejus occisione partem habuere, infontesque sunt sanguinis Iusti illius: vel quomodo particeps hujus cædis & reatus esse poterant, si in terram Incognitam translati fuissent, vel ubicunque latitarent extra Christi notitiam & Evangelii prædicationem vixerant. Nulla vult Ratio, nulla patitur iustitia æque imo gravius puniri minus peccantes: Ante captiuitatem major & peior fornicatrix Aholibah erat, Ezek. 16. & 23. & super eam veniebat (de Aholah incertum est) omnis sanguis iustus super terram effusus ab Abele ad Zecbariam, imo veniebat super illam generationem, Matth. 23. 35, 36. At quàm iniquum videbitur viro iusto duas tribus sceleratiores, innocentis Jesu sanguinis effusi reas hic passim in Europa & Asia dispersas Nomina, Genealogias & cultum ita posse conservare ut seiplos Judæos agnoscerent & ab aliis pro Judæis agnoscerentur: decem autem tribus plures numero, minusque reas ita Ethnicos verti ut immemores Nominis cultusque Judaici nec sibi, nec Mundo noti esse possint: sed forsan in terra Incognita pone montes Cordellerios latitant, certe ut olim pone montes Caspios at longe certius dici poterit: Nusquam sunt inveniendi, quia nunquam sunt deperditi.

Sect. 2. Nolle operam perdere in recensendis Judæorum fabulis de loco decem tribuum, omnino tamen præterire non possumus: expedit forsan indagandæ & consequendæ veritati, conficta Mendacia nosse simul & odisse: Benjamin Tudelensis *differminatus* 10 tribus ait ab omnibus aliis gentibus flumine Gozan: Eldad Danita flumine Sabbatione: flumen vero hoc lapidibus & arena constat, intonat ibi omnibus sex diebus operari,

rius, sed Sabbata cessat & quiescit : tum & vestigio ignis circa
flumen exurit : inde à prædie Sabbati ad exitum ejus : hac ratione
nunquam ea pervenire licet, nec inde egredi. Abraham Perisfor
in Orebis Olam, cap. 9. Judæos non flumine convulsus esse, sed
montibus Imai. Constant. L. Emper. in Notis ad Benj. Tudel.
p. 207. de anno Sabbatico plura legas in Spes Israelis. Sect. 20.
historiam ejus habemus apud Joseph. de Bell. lib. 7. c. 24. Ib.
Sabbato fluere, sex diebus quiescere verba sonant, à contra
fateor Plin. Nat. hist. lib. 31. c. 2. demus ergo verba transpo-
sita, atq; sic legenda debere. πῶλος δὲ ἐν τῷ ποτὶ καὶ καὶ ποταμὸν
ὁ ῥαῖος & τῆς ἡμετέρας ἀεὶ μὲν ἀπὸ τῆς πύλης ἐν τῷ ποταμῷ
ἐξέρχεται & ἀπὸ τῆς πύλης ἐξέρχεται. Nam cum sit quando fluit
pluvium, nec meatu segnis, per sex dierum numerum : deinde
quasi totum à fontibus deficiens fictum exhibet locum videre, &c.
At tandem Manasse juxta mare Caspium hunc annum collocat :
At Josephus, ποταμὸς δὲ ὁ ῥαῖος & ῥαῖος & ῥαῖος βασιλείας καὶ ῥα-
φαῖας. fluit medius inter Arcas & Raphaneas Agrippa regni
civitates. Ib. certe intra Perream, sed certissime intra Euphra-
tem. — Arca Syria Celes urbs antiquum adhuc retinet nomen
inter barbaros teste Josepho. Antiq. 5. Raphaneas vero oppidulum
Syria. Steph. Raphana urbs in Decapoliota regione. Plin. Nat.
hist. lib. 5. c. 18. Vide Jos. de Bell. lib. 7. c. 19. ita tandem post
longa per totum terrarum orbem itinera decem illas tribus
deperditas fere in propriis & antiquis suis sedibus collocatas
invenimus. Addamus Conclusionis loco pauca quedam ex do-
ctiss. Fullero : — addit Elias hunc annum Sabbaticum se-
cundum Maimonidem esse fluvium Goxan denominatum à
ibemate N. quod abripienti significationem habet quæ, viz. ex-
cepta domitæ septima cæteris omnibus diebus vel ipsa etiam sacra
precipiti cursu celeritate secum rapit : En quæm velle hæc inter se
Concitant [sc. iste fluvius Sabbaticus Josephi & Rabbiorum]
quæq; mirifico saltu tanto terrarum tractu tot altissimis mon-
tibus superavit, Sabbaticus iste sive fluvius sive rivus à Mari Mæ-
diterraneo ad Caspium, à Judæa ad Median jam pridem perve-
neris : nec dubium est usq; ea continenter quantum sc. per
Sabbata licenter percurratur, donec ad Hyperbortos ultra
omnem Aquilonis flatum sub ipso mundi cardine degentes per-
met, quæstionis apud eos mirificissimas illas Donitarum maxime

cap. Napolitanum quod aliter, sed quod fabulosa et sua coarctat
 Herdas: Dignissimum sane flumen quod in paucissimis Rabbini-
 cum profusus lacuus. Et enim in ripa: nuda ludens vicini Pignus
 à gravium periculo metusq. liberi. N. Fuller. Misc. lib. 1. c. 9.

CAP. III.

Ratio 3.

Post Liberationem Babylonicam usq. ad tempora Aposto-
 lica nullibi invenimus Judaeos lamentantes aut exclaman-
 tes de decem illis tribubus deperditis quasi duæ tantum ipsi
 essent & non plures: è contra passim de se loquuntur quasi
 non duæ tantum sed duodecim rursus existerent, Ezr 6. 17.
 Et obducentia in dedicatione domus Pores 100: arietes 200:
 agnos 400: & hircos caprarum pro expiatione totius Israel duodecim
 juxta numerum tribuum Israel, Act. 26. 7. ad quam Spem duo-
 decim tribus nostra instanter nolle & de deum colentes sperant
 si pervenerint ita Jac. 1. 1. scribit Apostolus epistolam suam
 duodecim tribubus: at certe non intra montes Caspios aut
 Cordellios conclusis & extra omne hominum commercium
 sepositis: ita nec ad Gentes & Idola deficientebus, sed nocte
 ac die deum colentibus: non defecerunt decem tribus,
 inquit L. Capellus, cur sub Cyro non redierunt in patriam?
 cur non se reliquis Judæis reduciobus adjunxerunt? responderet
 Quicquid sit, datus illis tribus non omnino defecisse ad Tribu-
 sissimum, sed alibus univisse tempore Ezr 6. Nebemias liquet ex
 Ezr 6. 17. Ezr 8. 34. videretur itaq. vero consentaneum in tota
 illa ditione consistere ex omnibus Israelitarum tribubus. Id in
 Act. 26. 7. at dicitur illa non tam extra Euphratem, quam
 intra erat, in Minori scilicet Asia, 1 Pet. 1. 1. In Ponto, Galatia,
 Cappadocia, Asia & Bythinia, sub his regionibus, inquit Cal-
 vinus, comprehendit totam Asiam Minorem tractum à Ponto Euxino
 usq. ad Cappadociam. Id in loc. Porro primi habitatores Hie-
 rusalem post solum captivitatem memorantur fuisse non tan-
 tum de Juda & Benjamin, sed & de Ephraim & Manasse, 1 Chron.
 9. 2, 3.

Non

Non nescio dici *quidam* de decem tribubus tum duabus
 sedisse, hæcque omnia de illis intelligenda esse, apud Jos.
 Antiq. lib. 13. cap. 8. legimus, *Sex de antiquaq; tribu Sacerdotu
 interpretes & ad Priest. Philadelphum missos qui legem de Hebraei-
 ca in Græcum linguam transferrent*: hoc primum sponte suo
 & quasi rem probe scias petit Rex, nec difficulter concedit
 Pontifex: at vero Regis petitiu præsupponit quod nos qua-
 rimus, Omnes sc. duodecim tribus ad terram suam rever-
 sas: utcuq; extra dubium rem ponit concessio Pontificis
 ex unaquaq; tribu sex eligentis atq; ita electos ad Regem
 transmittentis: Consule si placet Aristæam ipsum, ibi pro-
 pria eorum nomina & de duodecim tribubus delecta legas:
 Quod si de istius libri Auctoritate dubitaveris, consule defen-
 sorem ejus doctiss. Waltonum in Bibl. Polyglot. Prolegom. 9.
 Sect. 4. At hic se interponit doctiss. Hoornbeckius — *Veri-
 tatem inquit, elevat Historia quod ex duodecim tribubus scnos
 (quorum etiam apud Aristæam nomina) missos dicunt à Pon-
 tifice: cum difficile crediū sit non quin aliqui quarumcuq; &
 duodecim tribuum semper quidem inter Judæos atq; in urbe be-
 serint, sed ita discretos & celebres & numerosos fuisse atq; in
 lingua Græca adeo bene tum temporis in urbe instructos & ver-
 satos ut ad hoc opus Alexandriam mitti debuerint. Id. contra
 Judæos Prolegom. sub fin. hinc concludit Pentateuchum tan-
 tum à 70. translaturum cæteras vero Scripturas ab Hellenistis
 Alexandrinis: at longe verius Waltonus Aristæam defendit,
 cæterasq; Scripturas V. T. exceptis tantum Apocryphis, à
 70. translatas: hinc tantum à vero abreptus vir doctus, &
 Aristæa sibi suspectus est, quod pro re certissima præsuppo-
 nit decem tribus nunquam adhuc ad patriam suam reversas,
 atq; ita tam celebrem delectum Interpretum æque ex una-
 quaq; tribu factum probabile non esse. Unaquaq; ergo
 reexistit in terra patria tribus, at cur æqua proportio, æ-
 qualis Numerus. si vel nulli vel pauci de decem tribubus
 redire? æqualis Numerus æque & ut olim resflorescentes
 tribus infert. Act. 2. 5. erant autem in Hierusalem habitantes
Judæi viri religiosi ab omni gente eorum qui sub celo. Ergo
 & de omni gente sub coelo reversi sunt ad patriam suam;
 ita Cocceius, Deas, inquit, per Quam permixti redire in ter-*

nam suam sic qui vellent, & postea sub Græci & Romanis li-
ant: comitibus Hierosolymam adire. Illud in Ezek. 39. 29. vide
Ezra 2. 70. & universus Israel habitabat in civitatibus suis
non ergo solum tribus Juda & Benjamin redierunt in terram
promissionis, ut contendunt Judæi: Castal. apud Pol. in loc.
Hic locus ubique potest Judæi qui contendunt solum tribum Ju-
da & Benjamin rediisse in terram promissionis: his autem due
tribus vocari non possunt. Universus Israel. Munst. in loc.
Psal. 122. 4. illuc ascenderunt tribus, &c.] Roboam tempe-
state divisa fuerunt tribus, & Davidici Regni decem separate
fuerunt: iterum post reversionem totum Imperium evasit & omnes
in Hierosolymam concurrerunt usitatum honorem secundum legem
Dei offerentes: hoc igitur Vates hic vaticinatur, Tribus pristinam
Concordiam fore ut accipiant utq; in Hierosolymam concurrant
Deum usitato more laudantes. Theodoret in loc.

nam suam sic qui vellent, & postea sub Græci & Romanis li-
ant: comitibus Hierosolymam adire. Illud in Ezek. 39. 29. vide
Ezra 2. 70. & universus Israel habitabat in civitatibus suis
non ergo solum tribus Juda & Benjamin redierunt in terram
promissionis, ut contendunt Judæi: Castal. apud Pol. in loc.
Hic locus ubique potest Judæi qui contendunt solum tribum Ju-
da & Benjamin rediisse in terram promissionis: his autem due
tribus vocari non possunt. Universus Israel. Munst. in loc.
Psal. 122. 4. illuc ascenderunt tribus, &c.] Roboam tempe-
state divisa fuerunt tribus, & Davidici Regni decem separate
fuerunt: iterum post reversionem totum Imperium evasit & omnes
in Hierosolymam concurrerunt usitatum honorem secundum legem
Dei offerentes: hoc igitur Vates hic vaticinatur, Tribus pristinam
Concordiam fore ut accipiant utq; in Hierosolymam concurrant
Deum usitato more laudantes. Theodoret in loc.

nam suam sic qui vellent, & postea sub Græci & Romanis li-
ant: comitibus Hierosolymam adire. Illud in Ezek. 39. 29. vide
Ezra 2. 70. & universus Israel habitabat in civitatibus suis
non ergo solum tribus Juda & Benjamin redierunt in terram
promissionis, ut contendunt Judæi: Castal. apud Pol. in loc.
Hic locus ubique potest Judæi qui contendunt solum tribum Ju-
da & Benjamin rediisse in terram promissionis: his autem due
tribus vocari non possunt. Universus Israel. Munst. in loc.
Psal. 122. 4. illuc ascenderunt tribus, &c.] Roboam tempe-
state divisa fuerunt tribus, & Davidici Regni decem separate
fuerunt: iterum post reversionem totum Imperium evasit & omnes
in Hierosolymam concurrerunt usitatum honorem secundum legem
Dei offerentes: hoc igitur Vates hic vaticinatur, Tribus pristinam
Concordiam fore ut accipiant utq; in Hierosolymam concurrant
Deum usitato more laudantes. Theodoret in loc.

nam suam sic qui vellent, & postea sub Græci & Romanis li-
ant: comitibus Hierosolymam adire. Illud in Ezek. 39. 29. vide
Ezra 2. 70. & universus Israel habitabat in civitatibus suis
non ergo solum tribus Juda & Benjamin redierunt in terram
promissionis, ut contendunt Judæi: Castal. apud Pol. in loc.
Hic locus ubique potest Judæi qui contendunt solum tribum Ju-
da & Benjamin rediisse in terram promissionis: his autem due
tribus vocari non possunt. Universus Israel. Munst. in loc.
Psal. 122. 4. illuc ascenderunt tribus, &c.] Roboam tempe-
state divisa fuerunt tribus, & Davidici Regni decem separate
fuerunt: iterum post reversionem totum Imperium evasit & omnes
in Hierosolymam concurrerunt usitatum honorem secundum legem
Dei offerentes: hoc igitur Vates hic vaticinatur, Tribus pristinam
Concordiam fore ut accipiant utq; in Hierosolymam concurrant
Deum usitato more laudantes. Theodoret in loc.

CAP. IV.

De Conversione Iudeorum.

Ratio. 4.

Aut olim ad terram suam reversæ sunt decem tribus aut in illa Iudeorum Conversione ad Christum Nationali & Generali sub mundi finem rediturae sunt: sed nihil certi hac in re nobis expectandum est: consulamus textum. Rom. 11. 25. Non enim volo vos fratres ignorare *Mysterium hoc* (ut non sitis apud vos ipsos arrogantes) quia obduratio ex parte Israel facta est usque quo plenitudo Gentium intraret. 26. Et sic omnis Israel servabitur, sicut scriptum est. Veniet à Zion liberator & avertet impietates à Jacob. 27. Et hoc illis à me factus cum abstulero peccata eorum. 28. Secundum quidem Evangelium inimici propter vos, secundum autem Electionem dilecti propter patres. 29. Impenitibiles enim dona & Vocatio Dei.

Doctorum virorum hac de re variae sententiae sunt: ne confundamur ergo necesse est in ordinem cogere: at ceteris praetermissis quae propositum nostrum non spectant, duplex praecipue Dubium se nobis offert. 1. De personis convertendis. 2. De tempore & modo Conversionis.

De personis Convertendis.

Salutaris & efficax videtur ista Iudeorum Conversio qualis tantum Electorum & salvandorum. Nam, 1. Avertet Deus eorum impietates sicut ut Isa. 59. 20. Veniet Liberator, iis qui avertunt ab Impietatibus in Jacobus Mal. 4. 1. 2. Abstulerit peccata ipsorum: illic sanctificati, hic iustificati. 3. Donationis & Vocationis suae non poenitet: de donis intelligitur quae ab Electionis gratia fluunt. Pareus in loc. 4. Quantum ad Electionem dilecti propter patres ergo electi & dilecti: ita totus Israel servabitur h. e. Israel Dei, ita August. Hieronym. Theodoret. Calvinus, Hyperius in loc.

2. Externa & Visibilis qualis profitentium veram fidem tam de vere conversis quam hypocritis. Ita ergo in oppositum disputat Clariss. Voetius. 1. *Ecce te convertendi dicuntur nunc Regna oppositae ad Gentiles ergo corpus Nationis Judaicae.* 2. *non apponitur diserte reliquiis & pauculis ex illa gente exceptis & exemptis,* vers. 5, 6, 7, 8. *Ergo Multitudo Judaica gentis.* 3. *dicitur dispersa, dispersa scilicet, at paucorum Conversio oppositae Israeliticae,* vers. 12. 4. *tale nunc quale in Vocatione Gentium alias non consistit Comparatio.* 5. *In Electorum conversione nil novi & Mysterii est: passim enim apparet tam de Judaeis quam Gentilibus innumeros ex Christi fide Salvandos fore.* 6. *Tale nunc intelligendum quale in refectione Judaeorum, at illud Universitas seu corpus Judaica gentis est,* Rom. 9. 3. Rom. 11. 7. *Voet. Selecti. disp. par. 2. p. 140. hanc vero ultimam rationem sic explico.*

Qualis amissa est Judaeorum plenitudo, talis erit & recuperata: quid enim aliud quam hoc ipsum vult Apostolus, viz. Paucos tunc temporis fuisse credentes & quam plurimos incredulos, at fore tempus quo multitudo Christum amplecteretur: *potens enim Deus eos reinsinere,* vers. 23, 24. *ad hunc usque diem velamen non auferitur, at in Christo auferetur: Quando ad Christum conversus fuerit auferetur,* 2 Cor. 3. 14, 15, 16. Ergo ad illud tempus Apostoli ablatum non erat Velamen, nec conversus Israel: at pro futuro auferetur & convertetur. *Angli. in act. 1. vers. 17. quum non erit Israelita sed universa,* non primitiae sed Messis.

Ultimo addam. Si tantum de Electis & vere Sanctis intelligitur tum aequae de Gentibus ac Judaeis invero sensu Mysterium hoc intelligi possit: sic enim aequae & aequaliter verum esset sic si legeremus. *Obduratio ex parte Gentibus facta est donec plenitudo Judaeorum intraret & sic omnis Israel servabitur, &c.* aequae enim increduli tam de Judaeis quam Gentibus excepti sunt, 2 Cor. 4. 3, 4. nec in aeternum servantur nisi qui de Electorum numero sunt, & in parte imo pro maiori parte excantur donec totus Dei Israel Christianus veniente ad iudicium in aeternum servabitur: aliud est ergo Mysterium Paulinum quam mere electorum salus: si plura desideras, vide J. Crocii Antj Weigel. cap. 13.

Totius Conclusio est de saluari Electorum Judæorum conversione intelligenda hæc ipsa esse, sed unâ cum restitutione corporis & multitudinis Judaicæ gentis ad professionem fidei Christianæ suo tempore efficienda: atq; ita facili conatu solvuntur præcedentis sententiæ rationes: Curam Deus Electorum de Judæis semper habet; at hic etiam & Israeliticæ Multitudinis.

Sect. 2.

De tempore Conversionis.

Quest. 1. An omni vel certo & designato tempore præstanda est?

Tempus eorum Conversionis, quidam aiunt, ab initio ad finem est, omni scilicet tempore: semper aliqui, aliquando plurimi, magnæq; multitudinis, at non statò certo & designato tempore. *Hæc disputatio*, inquit Roslocus, *quæ sequitur & Confirmatio Instauracionis Judæorum non est accipienda de singulis, sed de Universa gente quæ paulatim restituta est & etiam quodidie restituitur.*

E contra alii statuto & designato tempore, quod & verisimilius longe censeo, quodq; hisce Rationibus confirmo.

1. Cæcitas facta est Israel donec servabitur Ergo donec servabitur excæcata est: si omni tempore servatur, nunquam excæcatur; at tempore Apostoli excæcatur, Ergo tunc temporis non servatur h. e. sensu Apostolico. Quando excæcatur non servatur: quando servatur, non excæcatur: Quando excæcatur ex parte, Tunc non servatur Omnis Israel. Ergo si omni tempore servatur Israel, aut nunquam servatur aut nunquam excæcatur.

2. Hujus Generis prædictiones propheticae semper aliquod certum & designatum tempus respiciunt quò præcipue adimplentur: Nec scire possumus quando prophetia impleta est si adhuc sæpius sit adimplenda, proprie velim & designanter, fateor Impropre, analogice per Accommodationem & Exemplum sæpius posse, Rom. 15. 4. 1 Cor. 10. 11.

3. Quam introierit plenitudo Gentium tunc Omnis Israel servabitur:

servabitur: at non omni sed stato, certo & designato tempore introitus ille plenitudinis Gentium præstandus est, ergo certo & non omni tempore fiet Conversio illa Judæorum: ad postrema Mundi tempora plexiq; rejiciunt.

Sec. 3.

Quæst. 2. An prædicta hæc Judæorum conversio præteritis vel futura sit? an in Ecclesia primitiva olim prædictio hæc impleta est, vel restat adhuc implenda?

Admodum futuram esse penè omnes affirmant, pauci dubitant: probat Voetius Grotii adversarius. 1. Successura est Judæorum rejectioni, Ergo de illa Christi & Apostolorum quæ præcessit intelligenda non est: 2. Sequitur Vocationem Gentium & ingressum earum plenitudinis, At præcessit illa Christi & Apostolorum ejus. 3. De tali plenitudine conversa Judæorum ex historia non constat: præsertim de tali qualis textum nostrum exhauriret, viz. Omnis Israel.

Præteritam opinatur Grotius cum sequace & defensore suo doctissimo Hammondo: Insolens fateor & nova hæc Opinio est, sed nec Verustas nec Universalitas patrocinatori errori, nec novitas præjudicat Veritati: Age ergo audiamus quæ pro se habet vir doctus & æqua tandem lance quantum possumus expendamus omnia.

Παύσιμα hic, inquit Grotius, ut supra vers. 12. est ingens multitudo Gentium facile exsuperans Judæorum numerum qui non crediderunt: impletum olim hoc per itinera Pauli quorum multa suscepit post scriptam hanc Epistolam: & sic omnis Israel servabitur] alludit ad dictum Hebræorum: Omnem Israelitam partem habiturum in futuro seculo, significat hoc verum fore de vero Israele, i. e. de iis qui Jacobi sive Israelis patientiam in malis imitabuntur, de Israele Dei. Gal. 6. 16. Simul autem innuit adesse tempus quo non pauci ut antea, sed magna quadam Multitudo Judæorum Christum esset amplexura: Id autem evenit primum quum videre Judæi impletum quod Christus dixerat: Idola Romanorum b. e. signa militaria apparitura in conspectu Templi, quæ de re Matth. 24. 15. Tunc enim multi Christianissimum amplexi

plexi simul cum antefallis Christianis exempti sunt secularis malis: hi sunt illi signati, Apoc. 7. post id vero excisa urbe, exciso Templo, cum jam multo clarius veritas vaticiniorum Christi appareret (servituti enim personalis onus multorum fregisset ferociam, quod & in Babylonico exilio olim evenerat) multi plane Judei Christum amplexi sunt, Vespasiano & Tito id non impeditibus.

Hic dure nimis cum doctissimo viro agit Clariss. Voetius, plus enim probabilitatis quàm absurditatis, ni longe fallor, ista inest interpretatione: nec quod præcipue controvertitur evincunt Voetii argumenta si stricte expendantur: hæc enim tria quæ tantum probant concedimus. 1. Quod Conversio illa non tantum spiritualis sit vere fidelium, sed externa & visibilis ad professionem Christianam, qualis est & hypocritarum. 2. Nec tantum ut primo paucorum, sed Multitudinis, seu, ut ipse loquitur, Corporis Nationis, majorisq; partis. 3. Post Scriptam hanc Epistolam, temporaq; Apostolica, hanc fore Judæorum Conversionem: Hæc omnia candide intellecta & ut à doctiss. Hammondo explicata & defensa concedit Expositio Grotiana. Tantum ergo restat ultimum Argumentum ab Historia non contestante desumptum: at quàm infirmum hoc sit, forsan ex hac Disputatione de decem tribuum olim facto reditu apparebit: Quid si deficit historia? an ideo fallax prophetia, aut non impleta prædictio est? absit ut humana infirmitas divinæ præjudicet veritati, Magna enim est Veritas & prævalebit.

in hac epistola ab eodem Sect. 4.

Probabilius esse præteritam quàm futuram.

1. Ad hoc faciunt fere omnia doctiss. Lightfooti argumenta in calce Harm. N. T. Nullæ jam primitiæ apparent, Ergo nulla futura est messis: Nulla ad talem Conversionem apparet antecedens præparatio. 2. Prorsus abrogatur sædus Peculiaritatis, Ergo ignorari possit licet olim facta sit. 3. Spiritus Antichristi æque jam ac olim inter eos regnat: quod non Conversionis futuræ sed Perditionis potius signum est. At audi-

amplius doctiss. vini secundas cogitationes in Hor. suis Heb. super editis ad Evang. Johannis, cap. 10. Cogitum inquit, divisum obvenit Israeli donec plenitudo Gentium intraret. *Ante quæ reddo Divisum aut Partitæ: idq. in opinio, non sine ambiguitate Grammaticæ, atq. ex animo Pauli: Nam Mysterium apud eum hoc est, quod Israelita sunt divisim, & divarſis vicibus excitati; primo decem tribus per Idololatriam, & multis post Seculis duæ per traditiones: & tamen hæc & illa unâ reservata ad tempus illud quæ vocati sunt Gentiles qui longiori spatio fuerunt excitati: & tunc, Israelita, Judei & Gentiles vocati: simul & coalescentes in unum corpus. Apostolum in tota illo capite ne semel quidem mentionem habet Judæorum sed Israelis, ut decem tribus cum duabus concludas intra suam distractionem: & gregem suam aut equos suos habuit. Magna hic Pastor intra decem tribus æque ad duas, & sine omni controversia mihi est Evangelium perlatum ac prædicatum fuisse temporibus Apostolorum decem istis æque ac duabus sub uno Mysterio felicitari: cum successu vocatæ sunt: decem tribus quæ Judei: quippe quod inter Judeos qui Evangelium fuerant amplexati cæcaverit: Apostoli tristis & horrenda, cui similem non legimus apud conversum Augustinum.*

2. Methodus divinæ misericordiæ frequentissima hæc est, viz. postquam excisi sint perditæ & rebelles de populo suo, reliquiarum ejus miseresceat: At nunquam talis rebellium excisio fuerat nec foret qualis in quædam Hierosolymæ olim à Romanis facta est Imp. Tito & Hadriano. Matth. 24. 21. Probabile ergo est Interneccionem illam gentis Judæicæ proximè consecutam fuisse Conversionem illam Paulinam: tam in modo conversis, quam tum Convertendis de reliquiis istius populi adimplendam.

3. Introivit olim plenitudo Gentium: Nam immensa multitudo Gentilium ad Christi fidem conversa fuerat & longe Numero superans incredulos Judæos, ita se explicat doctiss. Grotius. Jam vero quod locum vatum complet: *ut supra dicitur Matth. 9. 13. Venit ut plenitudo sumatur altum & id significat quod locum plenam complet: quædam Isaiæ magis ipsius plenitudinem meris, Isa. 42. 1. & 43. 1. ubi terribilis plenitudo dicitur: cini: q. d. & quædam in volens & plenitudo patet aut caritatis quælibet vocatur gentes, Sancti in Mich. 1. 2. Num. 4. Vide & Hammond in Rom. 11. d.*

Reliquum est ut indagandis istorum temporum historiis operam collocemus, si quo modo vel ipsa veritas illucescat vel isti scrupulo de non contestante historia satishat.

Tempora de quibus controvertitur illa sunt Ecclesie primitive, viz. a Christo passio ad Constantinum Magnum. Magna sane rerum Ecclesiasticarum inopia laborant Historie istorum temporum, pauca enim nisi ab Ethnicis mutuata habemus, quae parum lucis hinc in rebus nobis conferunt, qualemcumque tamen & qui bonique consulamus & de re quaesita ut possumus dijudicemus: sed ne propositi nostri immemores in infinitum divagemur & tractatum pro argumento instituiamus, rerum tantum summam, earumque capita adnotabimus.

De Hadriano Judaeorum Everfore ultimo audiamus pro ceteris Philippum: Benchochab, inquit, ad annos aliquot in ipsa Judaea tenuit Castellam 50, Vicos 980 & manivit oppidum Beiborboron situm in confinio Benjamin & Ephraim: hoc obsides Hadrianus annos tres & sex menses, tandem vi captum est occiso Benchochab: In hoc bello qui gladio peribant erant circiter 500 M, qui fame & peste innumeri: In hoc bello potentia Judaeorum quanta reliqua fuit fracta est — Nec tantum Benchochab Romanis sed & Christianis hostis erat, ubique enim occasio fuit crudelissime interfecit Christianos [nisi secum militarent & Christum abjurerent. Euseb. hist. Eccles. l. 4. c. 8. Justin. Apol. 2.] in Palestina: cum igitur Judaeos pestes pelleret Hadrianus ab eis distinxit Christianos, & cum in Hierosolyma ruinas rursus edificare urbem sineret quam nominavit a suo nomine Eliam, concessit ibi ut habitarent Christiani, fuitque primus Episcopus ibi Marcus, non ex Judaeis parentibus natus: adeo igitur tunc mutata est civitas Hierosolyma ut nec ritus, nec ciues Judaeos, nec nomen verum retinuerit, ut clare conspici possit delictam esse Poesetiam Judaicam & Deum nolle eam restitui: Haec Judaica historia in vita Hadriani praecipue est digna consideratione. Carionis Chron. lib. 3. in Hadriano.

Lib. 2.

1. Magnus credentium tam de Judaeis quam Gentibus

G 2

erat

erat proventus temporibus Apostolorum, Act. 21. 20. *mirumque videtur. quot decem millia Judeorum credentium: Incre-*
creduli tamen pars longe major.

2. Crescebat ubiq; gentium indies: *Vespasiano Imperante*
jam per totum orbem uberrime germinante Ecclesia. Lætus in Hadriano.

3. In excidio Hierosolymitano salvi erant Christiani ad Pel-
 lam, in regiones Agrippæ & Syriæ se transferentes — *cæcus*
fidelium ex flamma illa Judaica Oraculi cujusdam indicio erep-
tus trans Jordanem in oppidum Pellam & ditiones Agrippæ com-
migraverat. Lætus in Hadriano. Syria etiam Grot. in Matth.
 24. 16. Vide Euseb. Eccles. hist. lib. 3. c. 5.

4. Cum Benchochab militare contra Romanos reuebant
 Christiani & ideo eos variis suppliciis affecit & occidit. Carion
 supra. Bucoltz. in Hadriano.

5. Christianis permisit habitandam suam Æliam Hadrianus
 expulsi & relegatis omnibus Judæis. Carion supra. Ita
 omnes.

6. Ad hoc tempus Episcopum de Circumcisione habebant,
 post vero non nisi Gentilem. Euseb. & omnes.

7. Aucta jam magis magisq; est Ecclesia Christiana. *Tum*
Ecclesie per Orbem instar stellarum illustrissima resplendebant ac in
universo humano genere fides in Servatorem florebat. Euseb. hist.
 Eccles. lib. 4. c. 6.

8. Tantum de Hierosolyma, seu Ælia expulsi sunt Judæi non
 autem de tota terra sua: ait Euseb. ex Aristone Pellæo *exclusos*
Judeos Hierosolymam & totam Hierosolymitanam regionem, scil. ur-
bi Vicinam, ubi de monte & colle urbs plane conspici poterat:
Hadrianum Judeos, inquit Buntingus, coegit abjurare Ælie sue
ingressum & terræ urbi proximæ libera tamen utraq; facta est Chri-
stiani. Peregr. patr. p. 50. consule si placet & D. Lighti. in calce
 Harm. N. T. Ibi videas, Judæis pacifice viventibus & Didrach-
 mum seu dimidium Siclum Romanis Dominis quotannis pen-
 dentibus, permessa est sibi Religio sua, Synagogæ, Synedria &
 quodcunq; extra Templi cultum in usu secum fuerat. Hoc
 tantum adverte, Judæorum moris esse res minimas & fractas
 suas in immensum extollere & inani mendaciq; Veteris amissæ
 Disciplinæ & Politeiz pompa exornatas perpetuo jactare.

9. Negandum

9. Negandum non est odio Judæorum inprimis nimis iniquum adversus Christianos Adrianum fuisse. *Qua tempestate inquit Sulp. Severus, Hadrianus existimans se Christianam fidem loci injuria perempturum & in Templo ac loco Dominice Passionis Demonum simulachra constituit, & quia Christiani ex Judæis potissimum putabantur (namq; tum Hierosolymæ non nisi ex Circumcisione habebat Ecclesia Sacerdotem) militum cohortem custodias in perpetuum agitare jussit quæ Judæos omnes Hierosolymæ aditu arceret.* Hist. Sacr. lib. 2. p. 99. In loco passionis, inquit Paulinus, simulachrum Jovis consecravit, & Adonidis sano Bethlehem profanata est, ut quasi radix & fundamentum Ecclesie tolleretur. Epist. 2. ad Severum. apud Baron. Annal. in Adriano. Ab Hadriani temporibus, inquit Hieronymus, usq; ad imperium Constantini per annos 180. in loco Resurrectionis Simulachrum Jovis, in Crucis rupe statua ex marmore Veneris à gentibus posita colebatur: existimantibus persecutionis auctoribus quod tollerent nobis fidem Resurrectionis & crucis, si loca sancta per idola poluissent. Id. Epist. 13.

10. Magis æquus & Christianis indulgens videtur fuisse Hadrianus circa finem Imperii sui: mitior factus per Apologias Quadrati & Aristidis & per Epistolam Sereni Graniani, ut patet ex literis Hadriani ad Minucium Fundanum Asiæ Proconsulem quas consulere potes apud Euseb. Hist. Eccles. lib. 4. cap. 9. Secundum quas Christiani non omnino ob Religionem, sed flagitia tantum puniuntur, ut Commentatur doctiss. Gerardus Vossius, hocq; ipse adjicit: *Hadrianus pro Gentili homine benigne senserit de Christo, ut qui eum voluerit in Deos referre & hoc sine varia edificavit templa sine simulachris:* Comment. de Persec. p. 102. qua de re sic scribit Lampridius in Alexandro Severo. — *Christo Alexander Templum facere voluit eumq; inter Deos recipere, quod & Hadrianus cogitasse fertur, qui templa in omnibus civitatibus sine simulachris jussit fieri, quæ hodie idcirco quia non habent Numina dicuntur Hadriani, quæ ille ad hoc parasse dicebatur, sed prohibuit est ab iis qui consulentes sacra repperant omnes Christianos summos si id oprato evenisset, & templa reliqua deferenda.* At Spartianus fateor in Hadriani vita dicit vacua Numinibus & idolis templa sua quia nunquam dedicata. Theodoretus au-

tem

tem — *Vespasianus quoq; & Hadrianus sibi Templo ingentia ex-
citavunt, verum & vitali simul aura & impio honore privati sunt.*
Lib. 8. de Martyr. sub fin. at plane loquitur Lampridius
Christo ædificasse non aliis Numinibus, licet dedicare Christo
prohibitum est à consulentibus Oracula, ne Tempia cedant Ec-
clesiis, Idola Christo: quod fide dignius ergo Lector ju-
dicet.

Quæstio vero difficilis hic se nobis offert: Utrum Edictum
Hadriani exulans Judæos omnes de sua Ælia & vicina ejus re-
gione, etiam & Judæos Christianos pari severitatis jure rele-
gaverit?

Resp. Profecto verba illa supradicta Severi Sulpicii nil aliud
sonant & tamen aliud sonant quæ ex Lampridio, quæ ex
Hadriani Epistola supra memoravimus: probabile est ex odio
rebellium Judæorum severius in principio egisse cum Christi-
anis & postea mitiorem factum conspecta eorum innocentia:
eadem lege forsân primo cum Judæis pulsî sunt, non autem
& qui de Gentilibus: habitasse eos Æliam suam Marco primum
Episcopo memorant omnes historici: poterant tamen Judæi
Christiani utique; alibi in terra vivere & æquo certe favore
cum Judæis incredulis: sed verissimile est eos postea permixtos
cum Gentilibus Christianis Æliam habitare cognita innocentia
sua & studiis imperio non repugnantibus: plane hoc affirmat
doctiss. Hammondus quod cum prius duos cætus distinctos
fecerant, ita Gal. 2. 12. 13. postea regressi in unum cum Genti-
libus Christianis coalescebant: at sub sequentibus Imperatori-
bus atq; erga Christianos mitioribus nil causæ video cur revera
factum dubitemus.

SECT. 7.

1. Probabile est circa hæc tempora Majorem fuisse nume-
rum credentium quam incredulorum Judæorum. Nam. 1. Toto
tempore cædis & stragis Judaicæ conservantur fere intacti
Christiani: nam in alterutro bello vel contra Titum vel contra
Hadrianum partem nullam habebant. 2. Post Interfectionem
Judaicæ Gentis à Tito & Hadriano factam Incredulorum tan-
tum reliquæ in vivis supersunt: confer duplicem Catalogum
totius Gentis Florentis & excisæ.

Galilæarum Placidus maximam multitudinem interimit.
lib. 3. c. 4.

Gaderæ omnes puberes interempti. Lib. 3. c. 6.

Japhæ — 12 M. — Lib. 3. c. 11. captivi abducti 2130.
Ib.

Rurfus — 3 M. — Ib. at 84 M. Gorionidi. p. 100.

Garizim — 11 M. & 600. — Ib. c. 12. 20 M. & 200 Egef. lib.
3. c. 14.

Jotapatæ — 40 M. — Ib. c. 13. captivi 1200. Ib.

Tarichææ — 6 M. 500 — Ib. c. 19. Juvenum 6 M. Nero-
ni missa. Ib.

Rurfus — 12 M. — Ib. Venditi 30 M. & 400.
Ib.

Gamalzæ — 9 M. de bell. Lib. 4. c. 3.

Giscalzæ — 2 M. — Ib. c. 4.

Hierosolymæ ab Idumæis 8 M. 500. Lib. 4. c. 7.

Rurfus Nobilium. 12 M. Lib. 5. c. 1.

Gadarensium fugientium excisa & incensa Bethinabri. Lib. 5.
c. 3.

Hiericuntis — 13 M. — Lib. 5. c. 3.

Demersi fugientium infinitus Numerus. Ib. 92 M. Egesip.
Lib. 4. c. 15. at 13 M. & 91 M. Gorionidi. p. 173.

Idumæorum — 10 M. Begabræ & Caphartophan. Lib. 5. c. 4.

Engaddi supra 700. Lib. 5. c. 3. Egef. Lib. 4. c. 13.

Gerasæ — 1 M. Lib. 5. c. 6.

Antiochiæ multi — Lib. 7. c. 21.

Macheruntis — 1700 — c. 25.

Sylva Jarden — 3 M. — c. 26.

Egypto — 60 M. Lib. 7. c. 28. forsan eadem cum illa A-
lexandriæ.

Massadzæ — 960 — Ib.

Hierosolymæ — 1100 M. Lib. 7. c. 17.

A Syris una nocte 2 M. ex cupiditate auri in visceribus ab-
conditi.

Captivorum 97 M. quorum pleriq; variis supplicio affecti
periere. Ib.

Cyrenasæ à Catullo 3 M. Usser. Annal.

A Marcio Turbone multa Myriades, nec nisi iusto bello terra marique, facta. Euseb. Eccles. hist. lib. 4. c. 2. *Cel. Rhodoginus refert e Dione Judeas Cyrenenses tanta rabie abreptos fuisse Imp. Trajano ut sub duce suo Andrea mira crudelitate supra 200 M. Cyrenensium trucidaverint: & sub duce Arimone in Ægypto & Cypro Gentiliis supra 240 M. p. 173. Vide Weemes. Vol. 4. p. 329. Magd. cent. 2. c. 13. p. 242. sub Luca suo Duce & Rege. ex Euseb. supra.*

Mesopotamia quamplurima multitudo occisa à Lucio Quintio. Euseb. lib. 4. c. 2. Imp. Trajano ne cum Judæis in Africa rebellantibus se adjungerent.

Bittera seu Bethoron. 500 M. cum Benchochab. Car. lib. 3. supra.

R. Johannes in Echa Rabbathi ait Benchochabi culpa periisse octingenta hominum millia: at Salmonticensis in libro Juebasini duplum eo bello periisse hominum numeri qui Ægypto exierat. Grotius in 1 Joh. 2. 18. — Author Zemach David ad Ann. 880. millenarii quarti — Judæi inquit qui Bittera erant Benchochabum unxerunt & coronarunt in Regem super se, atq; exarserunt Romanorum jugum à cervicibus suis: magna autem clade affecerunt Romanos & Grecos in Africa gentem magnam & multam instar arena in littore maris cujus non erat Numerus: sic quoq; fecerunt in Ægypto, incolas etiam Alexandria in Ægypto trucidarunt una cum Romanis juxta verba Meor Enaiim, cap. 12. plusquam duo centena millia virorum: Judæi quoq; in Cophri (qua & Ixephara) internecione deleverunt omnes Gentiles adeo ut nullus inter eos superstes relinqueretur, donec Cesar Trajanus mitteret adversus eos ducem exercitus sui Hadrianum filium sororis sue & magnam iis intulit cladem qualis non fuit audita & visa tempore Nebuzaradan neq; diebus Tui: valde enim aggravavit Judæi cladem Bitterensem adeo ut eam cum Hierosolymitana utraq; conferre nil addubiant. Hoornbeck contra Judæos lib. 3. c. 1. p. 209.

Quod ad totum Catalogum spectat — *וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל יְהוֹשֻׁעַ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל יְהוֹשֻׁעַ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל יְהוֹשֻׁעַ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל* Nullaq; pars erat Judæe que non una cum Hierosolyma præcellentissima civitate interiret. Jos. de bell. lib. 5. c. 3. rursus. *וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל יְהוֹשֻׁעַ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל יְהוֹשֻׁעַ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל יְהוֹשֻׁעַ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל*

διὸ πάλιν ἡ Παλαιὰ ὄντως παλαιά. Νόστι enim quod Syria civitatem nulla est qua non Iudeos apud se habitantes occiderit, nobis quam Romanis plus inimicos. Id de bell. lib. 7. c. 28. p. 992. Deniq; quod ad Collationem attinet vide Joseph. de bell. lib. 7. c. 17. qui postquam totum fere populum Judaicum tunc temporis ad celebrandum Pascha convenisse scripserat, concludit ὅτι γὰρ μὲν ἄνθρωποι οὗτοι ἀπὸ τῆς ἐκείνης τῆς συμφορᾶς τῶν σωζομένων τὴν ἰδέουσαν ἔχουσιν ὅτι πάλιν ἀνδρῶν ἐκινεῖται: αὐτοὶ γὰρ ἀνδρῶν τῶν ἐκείνων ἐκείνην ἐκείνην τὴν αἰτίαν ἔχουσιν ἀπολλομένων. Tunc tamen velut in carcerem tota gens facto conclusa est & facta hominibus civitas bello obsidebatur, itaq; superat omnem humanam & divinitus immissam pestem Numerus peremptorum.

Secundum nostrum Catalogum plusquam duæ hominum Millionses bello & gladio periere, & tamen qui fame, morbo, peste, exilio, servitute innumeri: Annon ergo reliquæ tantum gentis merito dicendæ sunt qui de incredulis supererant Iudeis, demptis utriq; & caesorum & converforum ingentibus numeris plurimæ myriades temporibus Apostolicis ad Christum fuerant conversæ, at quanto plures & superstitum post urbis & gentis suæ excidium augeſcente indies Ecclesia usq; ad invdiam & terrorem Romanorum & tandem ad Imperium ipsum.

Sec. 8.

Ratio. 3. Verisimile est etiam de reliquis ipsis Judaicæ stragis non nullam partem, desperata Iudaismi causa & conspecta veritate Vaticiniorum Christi & agnito inter miseras peccato, resipiscentem ad Christi fidem tunc temporis confugisse.

Mediis in malis sapere nec novum nec inusitatum est: pasationibusq; Judæis ex tam ingentibus malis suam omnem denegare emendationem nec patitur ratio nec charitas, imo nō fallor nec ipsa veritas. Zech. 13. 8, 9. Et erit in omni terra dicit Dominus, duæ partes succidentur, ebibunt, & tertia pars relinquetur in ea. 9. Et inducam tertiam partem per ignem & conflabo eos juxta conflare argentum & probabo eos juxta probare aurum: ipse invocabis in nomine meo & ego exaudiam eum: dixi

Sunt ad tres dies & fuit ille dies durus Israeli, sicut dies quo factus est vitulus. Weems. Vol. 4. p. 367. Et cur quæso lætitiæ in maiorem permutaverint nisi ex invidia sua adversus Christianæ fidei successus tam inter Gentiles quàm Judæos: *Originem vero, inquit doctiss. Waltonus, hujus Jejuniæ & Judæorum odii erga hanc Versionem cum Serario hanc fuisse arbitror, Quod egre ferrent Judæi per eam Gentes ad fidem Christi converti & in ea nutiri: eandemq; & in magno pretio fuisse apud Veteris Ecclesiæ & Judæorum plurimos: hanc enim plerumq; usi sunt Apostoli in predicatione sua: ob hanc causam nolent Rabbini ut in Synagogis legeretur & licet ante Christi tempora eam magni aestimabant, posteriores qui Gentium ad fidem conversionem invidabant omnibus modis deprimere conati sunt.* Bibl. polygl. Proleg. 9. Sect. 15. de Versionis hujus Authoritate & usu addit. *Habemus testimonium Judæorum generale apud quos Versio & i publice in Synagogis & privatim à plerisq; lecta & recepta fuit per tria fere secula ante Christum & post Christum ad tempora post Talmudica post Justiniani tempora: quod supra ostendimus: ex Aristæa, Josepho, Philone, Talmude & Rabbini & ex Christianis scriptoribus omni exceptione majoribus.* Ib. Sect. 37. *Idem quantum ad Judæos. — Quod multi, inquit doctiss. S. Petitus, tunc temporis à Judæis ad Christum transiverant indicio esse possit institutum sibi à Judæis Jejunium octavo die mensis Tebeth ob scriptam Græcæ legem cujus iugis lætione à Religione Judæica plurimi desciverant: nam per hanc versionem disciebant pravas illas & noxias Magistrorum suorum interpretationes à quibus longe abit & i Editio: hanc itaq; corrumperant & calumniabantur Judæi ut è suorum manibus excuterent: huic tamen restricti erant, non enim privatim licitum erat sacros libros Hebræa lingua scriptos legere nec publice in Synagogis, hoc ultimum tandem sibi concessum est Vetiagal hoc de causa pendensibus Hadriano.* Var. lect. cap. 18.

Sect. 9.

Sed propositi nostri memores progrediamur ut scrupulo illo de non contestante Historia latishat. — Sulp. Severum supra audivimus, hoc tantum repetam de eo — Et quia Christiani de Judæis potissimum putabantur ideo Hadrianus Edictum illud

illud exilii contra Judæos publicavit & custodias & excubias mandavit — addit — *Quod quidem Christianæ fidei proficiebat quia tum penè omnes Christum Deum sub observatione legis credebant, nimirum id Domino ordinante ut legis servitus à libertate fidei atq; Ecclesiæ tolleretur.* Sacr. hist. lib. 2. p. 99. sensus est inquit Drusius : *Utile erat Christianæ fidei Judæos Hierosolyma arceri, nam ex hac occasione caperant primum abicere jugum legis cui ad hoc usq; tempus paruerant sub legis observatione Christum venerantes.*

Luebant scelera sua, inquit Egesippus, supplicia : qui postquam Dominum Jesum crucifixerant Divinorum arbitrum, postea etiam discipulos persequerentur; pl. riq; tamen Judæorum, Gentilium plurimi crediderunt in eum cum præceptis Moralibus operibusq; ultra humanam potestatem profuentibus invitarentur, quibus ne mors quidem ejus vel fidei vel gratiæ finem imposuit, imo eam etiam cumularit Devotionem. lib. 2. c. 12.

Judæi credere respicientes à terra Repromissionis exterminati perierunt, ut populus ille qui sedebat in tenebris & habitabat in regione umbrae mortis lucem æternam videret Resurrectionis in eam cum plenitudine sua introeat & sic reliquie Israel salve fiant, quatenus ex duobus parietibus una conseratur in Resurrectione Ecclesiæ super illum lapidem angularem (qui faciet utraq; unum) Dominum nostrum Jesum Christum qui vivit & regnat in sæcula Sæculorum. Egef. lib. 2. c. 12. repetita in Anaceph. circa fin.

Quod Conversio ista, inquit Hammondus, Judæorum futura admodum sit, visibiliq; & notabili modo efficienda necesse non est : circumstantiæ enim contextus contra suadent applicantes eam ad prima illa tempora in quibus scripta est hæc Epistola : atq; in Origines contra Celsum de Judæis expresse dicitur. Egesippus & ipsi in istis antiquis scriptis. Confidenter affirmamus non restituentur, ita Chrysost. Hom. 37. Orat. 4. contra Judæos τὸς σωτηρίας ἔχοντες αὐτοὺς ἡ Δαυὶδ αὐτὸς. ad finem usq; duratura est hæc servitus : & in Orat. 3. Age rursus & hoc ex abundantia demonstramus quod Templum nunquam instaurabitur; neq; ad pristinam vitæ statum restituendi sunt Judæi, probat ex Luc. 21. 24. donec tempora implentur Gentium Hierusalem concalcabitur h. e. usq; ad Mundi finem. Ita & Caesarus in Dial. 4. Nazianz. Nunquam persuasus

nam & exstitit à Babyloniis, reparata postea: destructa à Pompeio, Reservata iterum: sed penitus exstitit ubi Jესus venit & Spiritus divino calore soluta evanuerunt. Egef. l. 5. c. 2. rursus, Quamvis alii à civibus suis perempti & tamen diu integra civitas mansit, & diruta à Babyloniis post annos innumerabiles, sed reparata postea: hoc est Supremum Excidium post quod irreparabile Templum, quia averterunt sceleribus suis presulem Templi, Reparationis arbitrium. lib. 5. c. 32.

Hac perdita nec non execrabili induratione & excecatione quae reparari non potuit nihil aliud meriti fuerant quam ut immensurabilibus adversitatis exiliisq; acervis, sine modoq; cumulerentur: idq; sic ut quilibet ex infortunio eorum lætitiā perciperet, nullus è contra quem calamitatis eorum miseretur, inveniretur: quæ enim amabo hæc tam horrenda induratio excecatioq; est ut isti quāvis jam per annos tot centum continue comminui jacerent & sub manu Dei irati humiliati, super jure tamen ipsorum tam confiderent animosq; se jactent. Colloq; Judæo-Christianum transi. per Herman. Germberg. p. mihi. 594.

Luc. 21. 24. Captivi ducentur in omnes Gentes] dispersendi in omnes Mundi partes, ut nunquam revocandi aut colligendi sint & patriæ restituendi, sed perpetuo damnandi exilio: idq; ut hinc illorum in Christum perfidia, hinc iusta Dei in illos ultio versentur semper ob oculos omnium totius Mundi Gentium: & Hierusalem calcabitur à Gentibus] h. e. inhabitabitur scil. ut vulgare opudum, quod & verbum subindicat.

Donc implentur tempora Gentium] h. e. ad hujus usq; Mundi extremum finem. Lucas Brugens. in loc. ita supra Chrysost. ita Euthynius, Zegerus, Piscator in loc. alias fateor forsitan & verius Hammondus in loc. Captivi ducentur in omnes Gentes & dum hoc agitur Evangelium Gentibus prædicabitur, Matth. 24. 14. Rom. 11. 25. quod ab eis receptum ad emulationem Judæos provocabit, Rom. 11. 11, 13. ut & ipsi fidem amplectentur: atq; ita inhabitabitur Hierusalem tam à Judæis quàm Gentilibus Christianis: Christianis tantum enim permessa civitas, nec Judæis nisi Christianis, in Revel. 11. d. Non se mutuo oppugnant hæc variz interpretationes. — Nunquam revocandi increduli, sed in omne ævum dissipandi: nec ipsi credentes ad Politeiam veterem restituendi: quod si Hierusalem inhabitaverint

inhabitaverint, non tamen ut Sanctam civitatem, sed vulgare oppidum: nec ut Judæi, sed ut Christiani.

Sect. 11.

Non dicit Apostolus incredulos Judæos absq; omni prorsus spe salutis eterne relictos, sed quod tantum hac de causa per Decretum irrevocabile rejecit eos Deus ut Natio non sint: non asseritur particularium personarum Conversionem esse absolute impossibilem, sed quod ab ejus verbis probari possit hoc totum est: Quod propositum rejectionis Judeorum in tantum ut non amplius Natio distincta seu corpus politicum sint immutabile est. Dialog. de princ. & praxi Theol. moderat. p. 287. & 277.

Mal. 4. 1. Nam ecce dies veniens ardens tanquam clibanus & erunt omnes superbi & omnis faciens impietatem stipula, & inflammabit eos dies veniens dixit Dominus exercituum quia non derelinquet eis radicem & ramum.

Dies Veniens] Non dies Judicii: nec tempora Seleucidarum ad adventum Messie sed dies prioris ejus adventus: respicit rejectionem Judeorum & excidium Hierosolyme. Episc. Ardach. in loc. Calv. in loc.

Non derelinquet radicem & ramum] Impiorum & rebellium: Non quod non omnino reliqui forent de incredulis & impiis Judæis ad mundi extremum finem: sed quod nulla aut Radix aut Ramus unquam inter eos ut olim extiterit quo Politia Mosaica, Judaica Respublica rursus instaretur: Rex, Pontifex, Templum, Urbs Sancta, Populus peculiaris, Cereemoniz, Genealogiz eternum exstendentur. — Eversa funditus Judeorum Republica confusa tribus, genealogie & familiarum Scheda dissipata, confracta, amissaq; fuerunt, hodie vero nec tribum nec familiam suam certis documentis probabit Judeorum ullus. Hoornbeck. contra Jud. lib. 2. c. 1. p. 149.

Obj. Tertia pars servabitur, Zech. 13. purificabitur Domus Levi, Mal. 3. Super iumentis Deum orietur Sol Justitie, Mal. 4.

Resp. Ita quidem ex fide Christi reliquie salvæ sunt non ad reititendum Judaismum sed erigendum Christianismum: In Christo quidem Radicem & ramum habent, Communem scilicet cum omnibus aliis credentibus, sed peculiarem, Gentilem, Legalem nullam: In Christo quod reliqui Christiani habent

habent & Judæi habent (unus enim idem populus ex fide sunt fracto partitionis muro.) extra Christum vero nequaquam: sed ut eleganter Tertull. adversus Judæos, *Wagabundis palabundi & cali & soli sui extorres, sine homine & sine Deo rege.* Multis tamen idem multos non sunt amittit in

Zech. 11. 10. Tuli virgam meam, quæ vocabatur Deus, & abi-
scidi eam, ut irritum facerem fœdus vœcum quod percussicam omnibus
populis.

Cum omnibus populis i. e. cum tota Israele, decem & duobus
tribubus: & vers. 14. dissolvitur Germanitas & cognatio inter
ipsos Judam & Israel: quod in sermone observandum qui adhuc
expectant Universalem Judæorum Conversionem: dicant cuiusnam
Fœderis virtute? si Gratiæ non distinguit fœdus illud inter Ju-
dæum & Græcum, nec quempiam agnoscit secundum carnem: Si
Fœderis Peculiaritatis, ruptum est illud Fœdus cum gregem suum
ex isto populo congregaverat, D. Lightf. Hor. hebr. in Joh. 10.

Omnēs Judæi increduli & Christianis oppositi de civitate à
Romanis pulsati sunt, ac credentes de dispersionibus residuantes, non
inhabebant & in unam Ecclesiam cum credentibus Gentilibus
constati sunt qui ad illud tempus ætus distinctos conficiebant. Ham-
mond in Luc. 21. 24. rursus: Judea & Hierosolyma habita-
rent jam penè universi ad Christi fidem conversi sunt, ut cognosci
possit ex historia temporum Hadrianæ, postquam cum suis perit
Bambabab: nam expulsus in perpetuum Judæi omnibus increduli-
tis, tamen ibi habitabant Christiani cum aliis Gentilibus. Id.
in Apoc. 11. 15. in fine.

Hisc omnibus perceptis facile apparebit rupto illo Pecul-
laritatis antiquo fœdere, adventu Messie, & novo Gratiæ æque
omnibus populis clargito: Quod Cœlum, terra, Templum,
Civitas Sanctæ populus peculiaris totius Mundi Judæis Sy-
riacis prorsus evanuit: Quod si etiam in æternum Regnum suum
regimeng temporale (ut nunquam Natio populusq; ex se
distinctus sint, sed cum aliis mixtus,) convulsus à Deo
est & tamen spirituale promittitur, prorsus concidit totus iste
confectus Generalis Conversionis, fuit apparatus, quasi rursus
sub mundi finem convergendi ad æternam suam & extendi,
ibi distinctus ex se populus nescio quod nobile & gloriosum
regnum præsentis Messie in millenium administrantes: Sanc-
tum

dum meditor, horrendas illas incredulorum Judæorum clades sub Imp. Tito & Hadriano & mirabiles fidei Christiani Successus primis illis temporibus tam inter Judæos quam Gentiles; deq; Judæis nunc temporum desperatos quando omnia secum in deterius ruunt, non possum mihi persuadere quin Mysteriorum hoc quod pro futuro visibili & notabili modo expectatur adimplendum, olim latenter & tanquam arcæum Evangelicam non oculo sed animo, non aure sed mente perceptibile effectum est. Deniq; sit tota Gens Judæorum 13. cujus pars Christum amplexa ante Excidium urbis 3. Incredula 10. periit certe per Titum pars major incredulorum. 6. restant 4. hujus & dimidia excisa est per Hadrianum restant 2. Una saltem pars post excisam urbem deberet Ecclesiæ incremento, ergo Judæi Christiani 4. Increduli 1. ita tertia pars ut aurum in igne probata & tanquam ex igne crepta est secundum, Zech. 13. atq; ita etiam temporibus illis *scripsit M. Juchus* omnis scil. Israel servatur hinc & utrumq; verum est Conversionem illam factam temporibus Apostolicis, nec tamen consummatam aut prædictionem impletam nisi secuturis ante excisam gentem Materia collecta & præparata est post Gentem excisam forma indita, viz. post horrendas illas strages quæ pars Christo dedita, Gentis maxima atq; inter Christianos Israel tantum conservatus salvusq; est. Quod vero etiamnum refractarios nobis temporibus attinet, nullus dubito quin, si sanctæ dultoris sanguinisq; effusi Iusti illis pariterint, quo cum illis misericordiam invenire apud clementissimum Jesum poterint: at quod Restitutionem prophetisam h. e. Templum ejusq; cultum Leviticum, Civitatem Hierosolymam, Unionem duarum domuum, Terram Sanctam, Regnum Temporale, populum peculiarem Judæi, Conversionem Paulinam adimplendam Christiani expectant, æternum mihi longe fallor frustra expectare poterint, cum prior olim effecta præstare fuerit in libertate Babylonica, posterior autem in Ecclesiâ primitiva.

Quodnam fuisse tempus intrinsecum in Ecclesiâ istius plenitudinalis Gentium si non hoc nostrum Ecclesiæ primitivæ sit? In tempore Constantini Magni et Imperii Christianum & cum omnia regna mundi, regni Dei & Christi partem esse poterat.

America

America etiam nuper reperta & Christianis plantata, dilatata est Christi fides, regnumq; Servatoris: & tunc quasi Novum celum & terra nova creata est, dum novus iste & prius incognitus Orbis Christo adjungitur: Hæc tamen non satisfaciunt: Quid amplius speramus? Scilicet ut totus & *Universus Mundus Christianus fiat in diebus Novissimis sub Mundi extremum finem.* At veror ne cum Christus venerit fidem in terris non invenerit, Luc. 18. 8. Comparatur illud tempus diebus Noë & Lot, Luc. 17. Tunc temporis obsidione cingent Civitatem Sanctam immensus exercitus, Gog & Magog, Rev. 20. Quid! An Secula illa aurea sunt pessima tempora? An tunc totus Mundus sit Christianus, cum in terris vix sit invenienda fides? cum Gog & Magog ad quatuor plagas Mundi dominantur? Verè ergo supradicta assertio non est. De loco illo Apoc. 11. 15. consule Hammodum vel si placet Parzeum: *Christi tum regna omnia fore cum proculeatis omnibus hujus Mundi Tyrannis ad Judicium ultimum in Gloria venerit.* Parzeus in loc. ita Marlor. in loc. vide vers. 18. certe in exitu Mundi verendum potius venire Christum ad judicandum & perdendum Incredulos, quàm convertendum Judæos. At de exitu Mundi Judaici intelligendus potius nobis videtur iste textus, viz. Tunc omnia regna Mundi, Dei & Christi fore: cum ob abnegatum Christum penitus & funditus à Deo excisa & eversa Respublica Judæorum fuerat à Imp. Tito & Hadriano, Regnumq; Dei à Judæis transfertur ad Gentes rupto Peculiaritatis foedere ut communi jure æque ad omnes populos pertineret. Sic ergo rerum temporumq; ratio conferenda nobis videtur. Ubi desinit Moses, ibi incipit Christus: ubi desinit Mundus Judaicus, ibi incipit Christianus: Ubi desinit regnare Moses per solam Judæam, ibi incipit regnare Christus per orbem Universum, Vide Hammond. in loc. De diebus seu temporibus Novissimis consule lib. 1. Restat ergo ut ad regnum confugiamus Millenarium Apoc. 20. *Regnum illud inquit Doctiss. Lightfootus, non magis adhuc venturum est, quàm Messias expectandus quasi nec dum adveniet.* Harm. N. T. Sect. 9. Quid hoc ad Judæos incredulos? tantum tunc temporis regnant decollati ob testimonium Jesu: quid! an pro Christo Martyrium vel persecutionem passi sunt Judæi nec dum conversi? vel deniq;

quo tandem tempore hoc Regnum advenerit? non certe sub Mundi extremum finem adventante ad Judicium Christo ut supra vidimus; quo tandem? *destructo & perditio Antichristo* tunc demum adventare speratur. At probabile est ad Christi ultimum adventum regnare & tunc demum perire Antichristum. Vide 2 Thel. 2. 8. *Altera hypothesis, ais Pareus, falsa, viz. post ruinam Papatus Mundum amplius mille annos duraturum, quod repugnat Oraculis divinis de abolendo Antichristo per illustrem adventum Domini, post quem porro mille annos Mundi statuere absurdum mihi videtur.* Id. in Apoc. 20. 3. Ita Usser. Sum. & Subst. Relig. p. 444. Crocius in Anti Weig. cap. 13. Sect. 2. p. 413.

Sect. 13.

Ingens numerus Judæorum adhuc in Incredulitate persistentium non probat hanc prædictionem non impletam: Nam si circa tempora Hadriani reliquiarum Judaicæ stragis pars major olim ad Christum conversa erat, Mundo tamen Notabilis & conspicua non esset, dum in dispersionibus ubiq; Gentium non catervatim sed singuli; non simul & subito sed tractu temporis; non armis signis & prodigijs, sed pacifica Evangelii tuba ad Christum convocantur & convertuntur: & Conversi nec nomen, Genealogiam, circumcisionem, reliquosq; Judaicæ superstitionis ritus retinent: Ubi sunt illi tot Myriades Judæorum conversorum temporibus Apostolicis? sufficit responsum, Cessant esse Judæi, cum fiunt Christiani: non enim convertantur ut persistent, sed desistant esse Judæi: nec ut sint peculiaris Deo populus, sed cum aliis credentibus indistinctus & communis: non ut noscantur Judæi, sed ignorentur scilicet, ut tantum in Judæo cognoscatur Christianus. Altera verò pars minor licet in Judaismo & incredulitate sua pertinax, tantum pro Judæis à Mundo agnosceretur antiquum Nomen suum, superstitionem & in Christianos odium retinentes: ac increduli & rebelles, vanæ gloriæ animalia, res minimas & fractas suas in immensum, ut moris est, putidissimis mendacijs extollerent, quæ penitus introspectæ tanquam poma Sodomitica nil nisi fumum & vaporem foetidum in se continent: talis Benjamin Tudelensis iter est, qui dum in notis & propinquioribus locis perigrinatur paucos de suis reperit,

rit, at in longinquis & maxime diffitis extra Babylonem & inter Scythas, bone Deus, quot millia & myriades, imo sceptras & principatus? vide L. Emper. in Dissert. præfixa: Quod si futura adhuc esset eorum Conversio, ut expectatur, possibile non est ut Mundo magis Notabilis esset, nisi simul & subito quasi prodigiosis quibusdam miraculis aut horrendis bellis (ut de Ægypto olim & Babylone) congregarentur: at de utrisq; in sacris litteris alium est silentium, ut infra lib. 4. patebit: nec quicquam extra Esdram Apocryphum de his legimus, quem & infra fabulas contextentem videbimus: imo contra expresse Christus ipse dicit, Luc. 17. 20. Non venit Dei regnum cum Observatione — hoc est inquit Calvinus cum Notabili splendore, ac si negaret Regnum Dei eminere tanquam fore in pompa conspicuum: significat enim vehementer eos falli qui regnum Dei carnis oculis quarunt, quod minime carnale est aut terrenum, quando nihil aliud est nisi interior & spiritalis animæ renovatio; nam à Natura ipsius Regni perverse eos facere docet qui circumspiciunt huc vel illuc ut visibiles Notas observent; ac si dixisset, Intus querenda est quam Deus promissit Ecclesiæ Instauratio, quia Electos suos in celestem novitatem vivificans suum in ipsis regnum erigit. apud Marlor. in loc. Hamond, in loc. cum splendore qui incurrit in oculos & observari possit: intelligit splendorem mundanum qualem sibi Pharisæi imaginabantur de regno Christi. Piscat. in loc. Joh. 18. 36. Regnum meum hujus mundi non est. — non oculo sed animo, non sensu sed ratione, non fama, pompa, bellis, prodigiis, gentilitatibus mundanis & privilegiis notum. Longe itaq; probabilius censendum est, Post internecionem Judaicæ gentis per Hadrianum factam, reliquias pacatiores factas afflictis & desperatis rebus suis, penitentes ad Christi fidem se contulisse intra & extra urbem terramq; suam, atq; cum cæteris Christianis in unum populum coaluisse, atq; ita fracto partitionis muro, imo ruderibus sublatis, uterq; populus unus sit sub Christo capite dominantibus Romanis, ut olim in typo Juda & Israel fuerant sub Zorobabele Dominantibus Persis: cæteri autem obstinati & refractarii de civitate & terra sua expulsi ubiq; gentium vagantes, ni execrationem in se poenituerint in omne ævum fervantur & quasi spolia & captivi ante currum victoriarum æternum regnantis & triumphantis Jesu ducentur. Deniq; circa hæc

tempora impleri probabile, Zech. 12. 10. *Effundam super domum David & habitatores Hierusalem spiritum gratiae & Supplicationum & adspicient ad me quem Compunxerunt, — &c.* In David Regia tribus accipitur i. e. Juda: In Nathan Prophetæ ordo describitur: Levi refertur ad Sacerdotes, ex quo ortum est Sacerdotium: In Simeon Doctores accipiuntur: ex hac enim tribu Magistrorum agmina pullularunt: reliquis tribus tacuit quæ non habent aliquod privilegium dignitatis. Hieronym. in loc. de mente & sensu hujus prophetiæ audi Theodoretum. *Eos inquit sub Maccabeis omni genere beneficiorum cumulavi, videlicet bellum eis inferentes modis omnibus interfeci: eis contra fontes misericordiae aperui & omni gratia eos complevi: ipsi vero me in hunc modum profectum adversarii me prodiderunt & in crucem altum & sublatum militari lancea ad latum compunxerunt & summe bacchati sunt & irriserunt: sed tamen cum non multo post tempore videbunt me cum divina Majestate venientem, tum suam dementiam lugebunt & lamentabuntur non aliter quàm primigenii mortem.* Theodor. in loc. hæc refert fateor infra & aliis ad Consummationem Mundi præcedentibus Enocho & Elia, sed commodius longe & verius nobiscum explicare poteris de consummatione sæculi Judaici temporibus Titi & Hadriani, Majestatem & potentiam suam adversus rebelles Judæos demonstrante Christo per exercitus Romanos. Quod & probabilius videatur ex fine Zech. 12. dicitur enim omnes residuæ familiæ scortum lugebunt, familiæ David, Nathan, Levi, Shimeï. — At nesciunt jam familiarum & tribuum distinctiones, confuse sunt omnes Genealogiæ inquit Hoornbeckius, ergo vel olim hæc impleta prophetia est, vel ad Miracula nobis confugiendum est desperatæ causæ extrema refugia. Rursus Apoc. 7. 4. de signatis: ita Grotius supra. Perspicue alludit ad Ezek. 9. 4. ante urbem à Caldæis everfam signati sunt lugentes ut Conserverentur salvi in mediis malis illis: ita ante urbem gentemq; à Romanis everfam funditus à Tito & Hadriano, signati sunt quos Deus tanquam torres è modis illis flammis abrepturus est, & quidni deniq; Apoc. 21. 22. De novo enim ædificata est civitas & absq; Templo: nec obstat divitiarum ejus gloria, Spirituales enim gratiæ procul dubio sunt: ita urbs Sancta sub pauperioris Templo gloriosior erat & jam absq; omni Templo gloriosissima:

ne tamen nos intellige quasi ad literam & historiam vellemus Civitatem Apocalypicam illam ipsam fuisse Hadriani: non enim historiam, sed historicam tantum allusionem intendimus; hoc tamen volumus præcipue tunc Temporis (hunc mundum quod attinet) impletam Apocalyplici prophetiam de civitate nova in Israele vero & Christiano tam de Judæis quam Gentibus amice composito, Aliam cohabitante Marco de gentibus primo Hierosolymæ Episcopo.

Sect. 14.

Plurimis incertis & improbabilibus hypothesibus laborat opposita nobis Sententia de futura Judæorum Conversione: quales sunt.

1. Quod Christus in persona sua gloriosa convertendum Judæos & regnandum inter eos per mille annos, venerit: ita plane Quinto-Monarchici: alii vero talem Christi conspectum Judæos convertiturum autumant, qualis Paulo proficiscenti Damascum oblatus est.
2. Quod de cælo venturi sint Epoch & Elias sub mundi extremum finem hujus Conversionis Judæorum efficiende causa: Iohi monitionemque hæc (antiquam audientem) de avventu.
3. Quod decem tribus deperditæ sunt, nec hunc usq; diem reversæ, in quarum præcipue gratiam hæc magna iustauratio facienda est.
4. Quod simul & subito & catervatim quasi miraculis aut armis convocabuntur ad Christum & Ecclesiam: hinc de exsiccano Euphrate Esdras: de debellandis Turcis, de destruendo Antichristo tunc temporis loquuntur alii.
5. Quod conversi distinctus erunt ex se populus & notabilis: Regnum & Rempubliacam Constituentes ab aliis omnibus segregatam.
6. Quod ad terram Canaan rursus congregabuntur habitandum.
7. Quod sub Mundi extremum finem hæc omnia futura sunt: imò in ipso die Iudicii durante per mille annos.
8. Quod primus iste Christi adventus, Isa. 59. 20. probat & significat hunc secundum. *Veniet Liberator ex Zion, qui averiet impinates à Jacob.* — At sensus non est venturum rursus Christum, ante ultimum adventum suum, personaliter visibiliter

visibiliter & mirabiliter, modoq; quodam glorioso ad Judæorum conversionem: sed qui tandem post tempora Isaie prophetantis Christus Messias in carne venturus est: non tantum Gentium Conversionis causa, sicut videbatur scribente Paulo ad Romanos; sed & Israelis venturus est, viz. *ut avertat impietates à Jacob*: ergo non tantum Gentilis, sed etiam Judæus scil. Jacob Israel convertetur & à Deo constituto tempore ab infidelitate sua liberabitur.

Omitto plurima Rabbiorum Commenta vix sani capitis memoratu digna; at quanta mole probationum ne dicam hæc omnia, saltem duæ aut tres harum presumptionum indigent, docti noverint, at vero

Tanta molis eris Solymæ reparare ruinæ.

Deniq; Sententia quæ maxime ad mentem Apostoli accedere mihi videtur hæc est: Post tempora Apostolica multitudinem seu corpus reliquiarum Gentis Judaicæ (excisis per Titum & Hadrianum contumacis populi, Rebells. Reipub. nervis & principibus universis) ad professionem fidei Christianæ conversum fore: at non ut sit populus peculiaris & distinctus ab aliis credentibus, ut Hierusalem ædificent, aut soli terram Sanctam ut olim repossideant: sed indivisus & indistinctus à reliquis uniuscujusq; gentis Christianis: ut mixtus cum reliquis populus fiat, nec alias ad Christum convertatur quam in terris omnibus ubi dispersi viderent, ibidemq; habitaturi communiter & coalescere cum reliquis Gentilibus Christianis.

Secl. 15.

Ultimo loco ut hanc quartam tandem absolvamus rationem: Proposito nostro abunde satis est, si concederetur adhuc expectandam fore Paulinam illam Judæorum Conversionem: at si non ad terram Canaan conversi redituri sint ab Assyriis, eversa Babylone, exsiccatæ Euphrate, reedificata Hierosolyma, reparato Templo, restaurato Sacerdotio, Sacrificio, repartiti terga ad duodecim tribus ut possideant Basan, Libanon, Carmel, montem Ephraim & Gilcad: futura illa Judæorum Conversio, non

est

est illa veterum prophetarum prædicta Israelis Instauratio: certo toto & cælo & solo inter se distant: quo manifeste evincitur Reditum illum decem tribuum ad terram suam à Prophetis veteribus prædictum aut in illa liberatione Babylonica sub Regibus Persarum impletum olim fuisse, aut nunquam in hoc Mundo implendum fore: Quod si promissio & prædictio divina fida & certa sit, proculdubio facta est olim constituto suo tempore ejus impletio, atq; ideo Opinio & presumptio quæ opposita & contraria est, licet Epidemica & à toto Mundo avide recepta, vana proculdubio & mendacissima est.

I

LIB.

LIB.

LIB.

LIB.

LIB.

LIB.

LIB.

LIB.

LIB.

LIB.

LIB.

LIB.

LIB. III.

CAP. I.

Libellus iste respondendis præcipuis objectionibus, quæ contra sententiam nostram de decem tribuum facto olim reditu ad terram suam militant, à nobis designatus & conscriptus est.

Obiectio. 1.

Contrariæ mihi Sententiæ fons & fundamentum præcipuum videtur esse locus ille notissimus Apocryphi. 2 Esdræ 13. 40, &c. *Et quoniam vidisti eum colligentem ad se aliam multitudinem pacificam;*

40. *He sunt decem tribus quæ captivæ factæ sunt de terra sua, in diebus Osee Regis, quem captivum duxit Salmanasar Rex Assyriorum, & transtulit eos trans flumen, & translati sunt in terram aliam.*

41. *Ipsi autem sibi dederunt consilium hoc, ut delinquerent multitudinem Gentium & proficiscerentur in ulteriorem regionem, ubi nunquam inhabitavit genus humanum.*

42. *Vel ibi observare legimûs sua quæ non fuerant servantes in regione sua.*

43. *Per integritus autem angustos fluminis Euphratem introierunt.*

44. *Fecit enim eis tunc Altissimus signa, & statuit venas fluminis, usquequo transirent.*

45. *Per eam enim regionem erat via multa Itineris, anni unius & dimidii, nam regio illa vocatur Arsareth.*

46. *Tunc inhabitaverunt ibi usq; in novissimo tempore, & nunc iterum cum ceperint venire iterum.*

47. *Altis-*

alogias nullas habebant, quarum curiosissimi semper Israelitae fuerant. 5. Nihil linguae Hebraeae aut Caldaeae affine habebant: nec litterarum characteres: ullis donec cum Religione Mahumetana Arabicis deciperant. Breerw. Inquirend. p. 102, 8cc.

Adjiciamus ipsorum Authorum verba. — P. Venetus. Inquieti sunt & semper rapaces. Lib. 1. c. 11. praeter sorores omnes consanguineas quae in lateralibus lineis comprehenduntur ducunt uxores, etiam novercam si pater mortuus est. cap. 55. Colunt pro Deo consilium Numen quod Natagai vocant, putant habere uxorem & filios iisq; ad dextram & sinistram ponunt Imaginucula, & his Idolis maximam exhibent reverentiam. cap. 58. — Haitho de Tartaris. Homines interficere non reputant esse peccatum, nec fornicationem & luxuriam — oportet secundum consuetudinem quod filius Novercam suam ducat uxorem post obitum patris sui — de lacte equarum pocula sumunt & carnibus earum vescuntur & illas reputant valde bonas. cap. 48.

Mathias & Michon de Sarmatia Asiatica. Lucidunt & vulnerant equos, cruciuntq; & per se & cum milio vorant: carnes pecudum, pecorum & equorum comedunt semicrudas: Caballos, praeda tum hauri, tum morbo mortuos occiso loco apostemato perlibenter comederunt: capto vivere vicinas solitudo perjuvandum & deificum est apud eos. cap. 6. Johannes de plano Carpini. Homines occidere, aliorum terras invadere, res aliorum arripere quocumq; injusta modo: fornicari, aliis hominibus injuriari, facere contra Dei prohibitiones & praecipia nullum est peccatum apud eos. Divinationibus, aruspiciis, veneficiis, incantationibus malum intendunt; & cum a demonibus ipsis responderent credunt quod Deus ipsis loquatur, quem Deum vocant Hoga. cap. 3. aliorum hominum occisio pro nihilo est apud illos. cap. 4. comedunt canes, lupos, vulpes & equos & in necessitate carnes humanas. Id. Gulielmus de Rubriques. Indifferentius comedunt omnia Morticina sua. cap. 5.

Pergit Breerw. Quod ad Esdrae illius supposititii auctoritatem spectat. Nec quod de decem tribubus scribit ulla modo cum Tartaris quadrat, nec si quadraret circumstantia historiae hujus ulla modo cum ipsa veritate quadrare poterint: expendit vers. 39. & 41. Quomodo populi sunt pacifici qui atrocibus bellis totam barbaram Asiam & Europae plurimam: prioris maximam partem sibi subjugatam ad hunc usq; diem manu forti retinent: vel quomodo

modo statuta Israelitarum custodiunt, qui meri Idololatrae sunt, penitusque, legum & ceremoniarum Judaicarum ignari?

Quod ad ipsam historiam: Nemo vir prudens & sapiens ipsi fidem tribueret. nam. 1. Canonica & indubitata Regum & Chronicorum historia contradicit, 1 Chron. 5. 26. 2 Reg. 17. 23. prioris libri Ezra putatur esse auctor, saltem ejus tempore scriptus erat, at illo tempore ab Assyriis discessor non patet. 2. harum regionum Geographia contradicit: non enim opus est Euphratis cursum sistere ut de Media & Assyria in Tartariam transirent: fluvius enim longe ad Occidentem jacens iter apertum habebant ad Septentrionalia fluvium inter & Mare Caspium. 3. Si tantum ad hoc iter animum habebant at quomodo absque armis viam cogerent per atroces & bellicosos Scytharum gentes, quas nec Assyrii nec Persae, nec Macedones nec Romani unquam debellare poterant? Cum Aegypto de antiquitate habitationis olim contendebat Scythia, Justin. hist. lib. 2. & ob populi multitudinem dicta est Hominum Officina. Inopia terra & habitaculo laborabant cum in alias regiones effusi sunt. 4. Appellata est nova patria Arsareth, jam vero Hebraice sonat Arsareth urbs, callis terra reliquiarum: at secundum Ptolomaeum & Berosum Arsaratha civitas posita est ad Araxi fluvii exitum in mare Caspium. Quid hoc ad octodecim mensium iter? Ib. ut supra. Quid si corrupta est Arsareth Erete Ararat. i. e. regio Armenia dicti viderint. Jun. in loc. In Ptolomaei Geographia à Munstero edita & aucta invenio Arsaratham Armeniae Majoris civitatem: ita 18. mensium iter facerent & tamen vix pedem moverent, Medos enim juxta erat, si non & pertinuit Armenia.

Si veris Geographorum descriptionibus fidem adhibere placeat, ager Arsaratenus paulum quidem ultra Caspios montes sed tamen in ipso Media situs est: etenim Atropatenes pars est, quippe cis Araxem amnem jacet Mediam versus: Araxe autem Atropatensem ab Otene Armenia regione sua etate discretam fuisse confirmat Plin. Nat. hist. lib. 6. c. 13. Quamvis postea cum Geographiam suam scriberet Ptolomaeus, Armeniam in illos Medorum fines invasisse, urbemque & tractum Arsaratenum antiquis Dominis eripuisse videantur. N. Fuller Miscell. lib. 2. c. 5.

CAP. II.

Obiectio. 2.

MAjoris momenti sunt quæ de Canonicis contra nos tela torquent, 2 Reg. 17. 23. *Es translatus est Israel de super terra suæ in Assur usq. in hunc diem.* 1 Chron. 5. ult. *Es suscitavit Deus Israelit spiritum Pul Regis Assur & spiritum Tiglath Pilneser Regis Assur & transtulit eos, Reubenitem & Gaditem & dimidiam tribum Menasse, & adduxit eos in Chalach & Chabor & Hara & fluvium Gozan usq. in hunc diem.* — Hæc ultima verba idem quod in perpetuum sæpe sonant, utcumq. de scriptoris illius temporibus intelligenda sunt: quod si Scriptor iste, ut fertur, Edras erat, tunc temporis Israel reversus non esset.

Responsio. 2.

De perpetuo & æterno nil causa est cur laboremus, ita enim prius esset desperata Israelis Restitutio: vel quomodo reduceretur ab Assur, utraq. domus, si æternam ibi Captivitatem ageret? quod si Mystice tantum interpretaberis respice lib. 1. & consule lib. 4. Quatum ad Authoris & Scriptoris tempora duo alia loca perpendenda offeio. 2 Reg. 8. 8. 2 Chron. 5. 9. *Thimothæus & ejus videret diem esse in hunc usq. diem:* at 2 Macc. 2. 4, &c. si fides perhibenda sit isti auctori, post captam urbem à Chaldeis Arca ibi non erat, à Jeremia scilicet evecta & in Belusina cum Tabernaculo & altari. Incensus occultatus paulo aliter Judæi. — *Lapis fuit in Sancto Sanctorum, ad Occidentalem partem, cui imposita fuit Arca & ante eam urna Manne & virga Aaronis:* Cum autem Solomon edificavit Templum, sciretis illud esse destruendum, edificavit illic Cryptam subterraneam profundam & secretissimam ad recondendam Arcam, quæ illuc Josia iussa recondita est, juxta illud quod habetur, 2 Cron. 35. 3. atq. una condiderunt etiam virgam Aaronis, urnam Mannæ & Oleum Unctionis: Quin & per Urin & Ibummim quæ fuerunt in domo secunda non dabatur responsum à Spiritu Sancto, sed

ca. *Sanctas fecerunt ut compleretur numerus donarum vestrum*
Sacerdotalium ne Sacerdos magnus fores Veste defectus. Maim.
 de domo elect. apud Capel. c. 4. At iste locus, 2 Cron. 35. 3.
 non dicit ponite Arcam in crypta sed Sanctuario, translata
 scilicet, ab aliquo rege Idololatræ ut & alia instrumenta Sa-
 cra. 2 Reg. 16. 14. 2 Cron. 28. 24. Sed consulamus alium
 melioris notæ Apocryphum licet parum tamen hac saltem in
 re à Canonico discedentem. 1 Esdr. 1. 54, 55, 56. *Omniaq;*
vasa sacerdotalia magna & parva, Arcam etiam Domini, thesau-
rosq; Regis ceperunt & Babylonem abduxerunt. 55. *Et incen-*
derunt domum Domini, & diruerunt muros Hierosolymorum, &
curre ejus incenderunt igne. 56. *Et consummaverunt omnia bo-*
norifica ejus inutilia reddere & reliquos abduxit cum gladio in
Babylonem. Syr. *q. rps mctas rē iwei. lxx. rā xatū mctū.*
 Var. lec. Arca nihil magis honorificum aut desiderabile ha-
 bebant, Divinæ enim Majestatis habitaculum erat & curus e-
 jus gloriæ, 1 Sam. 4. 21. 1 Chron. 28. 18. deerat vero in
 Betudon Templo, imò & deesse prædicitur, Jer. 3. 16. de quo
 textu, vide lib. 4. Hebræi, inquit Adricomius, per Nebuchodo-
 nosor in Babylonem Arcam translata esse censent, quam quidem
 nunquam reversam, sed post reditum à captivitate aliam in ejus
 locum à Judæis factam esse: Quidam vero cum aliis 5400. illis
 aureis & argenteis Templi Hierosolymitani vasis à Nebuchodonosor
 in Templo Bel dei sui positam, ac divinitus ut olim in Phisitea
 præservatam, post 70. captivitatis annos, una cum eisdem à Cyro
 Judæis reversuris, restitutam esse existimant. Descript. Hierosol.
 Num. 77. 2 Esdr. 10. 21. 22. Arca Testamenti nostri direpta
 est & contaminata sancta nostra. Scripsit iste Author post cap-
 tam civitatem, 2 Esdr. 3. 1. Porro scribit Cyrillus Catech. Illum.
 2. Nebuchodonosorem contempsisse Cherubim & conculeasse propiti-
 atorium: hæc autem verba Cyrilli approbata à Concilio Niceno
 2. inquit Albertus Pignus antiquitatem tradidisse Veteris In-
 strumentum Scripturæ una cum Arca fœderis incendio Babylonico
 periisse: Talmud Babylonicam tractatu Joma dicit Arcam abscess-
 sam fuisse à Caldæis. Sedor Olam Rabba absportasse Nebuchodonoso-
 rem cum fœderis pretiosa vasa domus domini b. c. Arcam. Rainold.
 de lib. Apocryphis. Tom. 2. prælect. 140. Non erat unicum
 tantum Legi exemplar sicut nunc erat Arca, quæ cum Templo

in cineres redacta est. Walton. Bib. polyglott. Proleg. 4. Sect. 3. Instabat tempus sub Zedekia quando Arca & Cherubim destruerentur, & civitas tota praeda ac spoliis esset. Perbelus period. Pers. Monar. cap. 16. Quid incenso à Nebucadnezare Templo Arca factum est non legimus: verisimile est etiam & illa igne consumpta erat: utriusq; res contigit, desuit in Secundo Templo & de quinq; electioribus suis unum est quod illic abfuisse Judæi memorant. Arcam tamen à se factam habebant ut & pectorale iudicii, quæ licet priorum gloria carebant Oraculorum, viz. exhibitione & ad omnem alium cultum suum tamen ut priore apie deserviebant. D. Lightfootus Descrip. Templi, cap. 15. Erat quidem in Secundo Templo Arca quedam in Sancto Sanctorum Ioma. fol. 52. 2. sed nec erat illa Moisaica, nec Arca faderi. Id. in hor. hebr. ad Joh. 2. 21. — Forlan ergo consumpta priore Arca nova facta est post reditum, sed & illa ab Antiocho direpta & spoliata est — Exfoliavit enim Templum, ita ut vasa Dei auferret, Lucernas aureas, & Arcam auream & Mensam & Sacrarium, neq; velis abstinuit. Joseph. Antiq. lib. 12. c. 6. Interprete Rufino: in Græco codice de Arca fateor nil legitur: nec post hæc tempora quicquam de Arca memorat Josephus, neq; in Triumpho Vespasiani, neq; in ingressu Pompeii, capta civitate, in intimum Templi penetrare. de bell. lib. 2. cap. 5. imo expresse loquitur de Adyto sacro. *ἐν τῷ ἁγίῳ τῷ αὐτῷ ἱερὶ, ἔθεντο δὲ τὰ ἁγία καὶ τὰ ἁγία* *τῶν αὐτῶν ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἱερῶν.* Nihilq; prorsus in ea erat positum: inaccessa vero & inviolata & invisibilis omnibus habebatur, Sanctiq; Sanctum vocabatur. de bell. lib. 6. c. 6. ita Tacitus, Inde vulgatum nulla deum effigie, vacuum sedem, inania arcana. Histor. lib. 5. Sequenribus sese suorum plurimis vidit Pompeius Tabernaculum Secundum quod soli principi Sacerdotum solenni accessu patebat: atq; intus inpexit Lucernam, & Mensam & Thymiamata & Tabulas Testamenti & super eas Cherubin. Egel. lib. 1. c. 17. An post Captivitatem nova facta est Arca dubitatur. Rufinus, Egeppus & Judæi affirmare videntur, negare Josephus & Tacitus.

Capta itaq; & deportata vel incensa est Arca, de qua querimus, à Caldeis: verborum ergo hic sensus est. Arca ibi & rectes ejus in hunc usq; diem i. e. Conflagrationis Templi vel

vel Deportationis populi in Babylonem, non autem Revelationis ejus: Nam si deportata aut igne potius ut videtur consumpta est, nescire non poterant jam reversi: nec dici vere posse, Ibi tunc temporis reditus erat, cum longe prius in flammis & cineres abiit: at si ab igne intacta remansit, quomodo defuit in Secundo Templo contestantibus Judæis doctisq; omnibus? At vero simillimum est noluisse rapaces Caldæos operculum illud Arce de mundo auro cum Cherubinis suis conflatum intactum præterire, nec laminas illas puri auri quibus intus & foris contexta tota erat indeprædatis negligere & tum domum quod de ligno restabat in flammis projicere: Ergo in hunc usq; diem, i. e. usq; ad *extinctionem omnium à Nebuzaradan*, 2 Reg. 25. 9. ita Episc. Ardach. in Obs. ad 2 Cron. 5. 9. vel saltem usq; ad annum aliquem durantis adhuc Captivitatis 70. annorum, qui à *decimo tertio aut quarto ante urbem everfam numerari videntur*, Ezek. 40. 1.

Inst. Ateri loco hæc vix satisfaciunt: docti enim Interpretes hunc usq; diem referunt ad tempora Scriptoris: translatus Israel in hunc usq; diem, i. e. Scriptoris *Ezra vel ejusq; qui memorate posteritati Zorobabelis*, 1 Cron. 3. super-vixit.

Resp. 1. Ergo ad eundem modum ego: Ibi Arca & vestes ejus in hunc usq; diem, i. e. Ezræ: quod si non plane falsum, improbable omnino est, ut patet ex precedentibus.

2. In hunc usq; diem i. e. Captivitatis, ita explicatur ista phrasis, 1 Cron. 4. ult. compar. cum 1 Cron. 5. 22. ubi in hunc usq; diem idem valet ac usq; ad Captivitatem: ita deportati sunt in hunc usq; diem, i. e. admodum continuatæ Captivitatis. At quo anno inquires, respondeo, 2 Reg. 17. 34. 41. scilicet ad quartam generationem Cathæorum in terra Samaritica habitantium: Vide ver. 19. & 20. scilicet jam & Juda Captivato, vide Tostat. in loc. quod si nec hoc satis annum determinaverit, ad ultimum hujus Historiæ annum referatur, 2 Reg. 25. 27. viz. ad annum primum Evilmerodach, vel 37. Jehojachim.

Vel si placet in hunc usq; diem, i. e. Restitutionis per Cyrum, 2 Chron. 36. ult.

1. In hunc usque diem, *et usque ad hunc usque diem* quem ple-
nius *testificantur* hoc scripsisse Menoch apud Pol. in 2 Reg. 17. 34.
2. Denique si hunc usque diem non ad Scribentis aut Scriptionis
ejus tempora necessario referendum est, verisimile est aut spe-
ctare eversam à Caldaeis urbem aut tempus aliquod durantis
admodum Captivitatis Babylonice, sed ante Liberationem à
Cyrus oblata. At quia hinc contraria mihi sententia funda-
mentum & firmitatem & contra nostram præcipuum telum
defumitur, Conclusionis loco ex superabundanti hæc adjiciam
consideranda.

3. Bis centum annos libere offero viz. ab initio Captivitatis
decem tribuum ad Darium Hytaspis, quibus non sine sufficienti
ratione satisfaciat tam incerta & ambigua phras.

4. Probabile est Historiam ipsam ante Genealogias illas fuisse
compositam nec totum simul librum scripturæ editum fuisse,
sed quantum ad Genealogias quædam de novo addita fuisse ur-
res evenerant: ita A Lapide nec defunt Instantiæ, Deuteronomio
adjicitur ultimum capitulum: additur & Josue, Samueli, Job,
libro Psalmorum, quorum plurimi longe post Davidem facti
sunt, quidam etiam & ante ejus tempora: Quod si Eza libros
Chronicorum scripsit, operi suo quædam etiam postea addita
videntur: posteri enim Zorobabelli ultra ejus tempora se extendunt.
Epist. Ardash. in Obi. ad 1 Chron. in argum. libri. hinc etiam
Malvenda apud Pol. in 1 Chron. 3. Si Esdras auctor est hujus libri
penetrasset super enumerationem aut temporis Christi. Similiter de libro
Nehemiæ: Licet Esdras qui scripsit librum Nehemiæ non potius
in vivis esse tunc temporis cum Jaddus obviam ivit Alexandro,
tamen quidam Magistrorum magnæ Synagoga tum supererant qui
donum prophetie habuerunt, à quibus Genealogia Sacerdotum hic
inserta erat usque ad Imperium Macedonicum. Weems. Vol. 4. in
add. ad p. 38.

5. Certum est Historias Regum de publicis Regni Annali-
bus, librisque Memoriarum extractas fuisse, vide Esth. 2. ult.
nec improbabile est multa eo modo nobis esse tradita quo No-
tata & in publicis Commentariis exarata invenerunt: ita ad
hunc usque diem respicere potuit Recordationis non Extractionis
tempus.

CAP. III.

Objectio. — *genuini & puri*

Authoritas & testimonium Fl. Josephi expresse & adversa fronte contra nos militat: ita enim ille *Antiq. lib. I. c. 5.* Reliqua Israelitarum multitudo affuerim jam domicilium nostris relinquere: quapropter duæ tantum tribus per *Assam & Europam* sub Romano degunt Imperio: decem autem tribus nunc quas ultra Euphratem sunt infinita hominum massa, quæ vix est numero comprehendenda. — ejus ergo tempore decem tribus reverte non sunt ad patriam suam.

Responsio. 3.

Hac in re non dubito Josephum sibi ipse aut manifesta veritate
opponere, tantum oro ut intelligens Editor equi iudicis Inter
nos partes agere dignetur. Sub Cyro inquit ipse Antiqui lib. 1. c. 6. rediisse de Juda &
Benjamin, sub Zorobabele & Ieshua: Muead. 1. c. 2. Regum 25.
h. e. 42. millia & infuper 462. idem fere afferitur & in Sacris
litteris Ezra 2. 64. Nehem. 7. 86.
Nec tamen Cyro & regnante Cyro Alio Cambysē prohibetur
Templi edificatio, ita dilatatum est opus per annos novem usque
ad secundum annum Darii Hyfaspis lib. 1. c. 3. Regnante
Dario reversus est in Persiam ad eum Zorobabel, cum Iavens Da-
rius confirmavit iudeis omnia quae Cyrus prius decreverat
in eorum literis scriptum hoc esse iubere & velle Regem li-
beros esse omnes iudeos, quatuor de Captivitate ex post
liminio Hierosolymas redierint: Reversus est itaq; de Perside
secundo Zorobabel cum quo redire ex tribu Juda & Benja-
min supra duodecim annu agentes: Muead. 1. c. 2. Regum 25.
h. e. 42. millia & infuper 462. idem fere afferitur & in Sacris
litteris Ezra 2. 64. Nehem. 7. 86.

Infice Catalogum.

Numerus redeuntium sub Cyro	42462
Numerus redeuntium sub Dario	4628000
Porro Levitarum	4070
Uxorum & infantum	40742
Cantorum de tribu Levi	128
Janitorum	110
De Sacris servis	322
Incerti generis Israelitæ	652
Incerti generis Sacerdotes	525
Servorum numerus	7337
Cantores & Cantatrices	245

4724593

Porro & cum Ezra rediit magnus numerus Sacerdotum, Levitarum, Janitorum, Cantorum & servorum Templi. Cap. 5. post illum Nehemiâ multos gentis sue sponte cum secutos post se trahens pariter reversus est, ibi imo & secundo ab Artaxerxe rediit. Nehem. 13. 6.

Hicce omnibus perpenſis appello jam æquum Judicem, an tam immenſus numerus revertentium quatuor Millionum duarum tantum tribuum reliquis eſſe poſſit? Credat Judæus Apella. Annon ſatis eſt hic multitudinis (ſimul cum relictis in terra pauperioribus, aliſq; qui in Egypto & vicinis circumcirca gentibus deliteſcentes crudelitatem Caldæorum & tyrannidem effugerunt) omnes duodecim tribus vel ſaltem earum reliquias ſervandas inſtaurasse? tantum enim reliquias ſervandæ ſunt Ha. 10. 22. ſeu earum pars maxima: Abunde ſatis erant 4. vel 5. Milliones ad omnium ſuorum exulium reſtitutionem perfectiſſimam. Scit forte hiſtoricus Numerum revertentium, at quomodo ſcire potuit numerum non revertentium? de longiſſime enim remotis fama eſt ſæpe mendaciſſima: teſtem vocare poſſumus gentilem ſuum Benjam. Tudelenſem qui extra Babylonem & inter Scythas innumeras Iſraelitarum myriades, imo Sceptra & principatus reperit h. e. Mendacia

Mendacia conficta scribit. Vide L' Emper. in eum. Nec tam prope erat Iosephus Liberationi isti Babylonicae ut rerum tunc temporis gestarum ignorare vix potuit, distat enim excidium Templi, quo tempore ipse floruit, à Secundo anno Cyri, quo cæptum est ædificium ipso numerante, annis sex centum & triginta novem. de Bell. lib. 7. c. 10. sub fin. Nec si ingens Israelitarum numerus suo tempore extra Euphratem habitasse comprobatur quicquid certi de re controversa evincit : nam si pars major rediit, poterat minor pars relicta sexcentis annis in immensum numerum multiplicare, quod & in Ægypto, ex Dei benedictione ante factum est : quod etiam Benjam. Tudelensis itineri circa A. D. 1180. peracto magnas Israelitarum multitudines in illis locis deprehendenti satisfacere possit : at eversa à Romanis Hierosolyma & devastata patria dubium non est Judæos quàm plurimos necessitate coactos trans Euphratem ad cognatos suos de novo confugisse.

Seç. 2.

Adjiciamus quæ Clariss. Voetius habet in Append. ad gener. convers. Judæorum. —

Problem. 3. *An tempore Christi populus Israeliticus seu decem tribuum distinctus à Gentilibus & hybridis Samaritanis adhuc superstes sit ?*

Resp. Fl. Iosephus Antiq. lib. 11. c. 5. affirmat : Ego ut verum fatear fabulis Judaicis tunc una cum traditionibus Majorum illam gentem & Religionem occupantibus (Matth. 15. 1. 1 Tim. 1. 4.) hæc deberi puto : vide mythicæ hujus Historiæ lineamenta, 2 Esdræ 13. & censuram illius apud Rainoldum, Tom. 2. præleç. 153. & sufficior deportatorum ab Assyriis, 2 Reg. 17. innumerabilem gentem, quam eis præcepit h. e. in sedibus suis seu in terra sua mansisse ait Iosephus, exseulptiam eum fuisse ex perperam intellecto textu, Hos. 1. 10. & Isa. 11. 15. vide utrobique commentaria Rabbīnorum. Nulla in scriptis N. T. ejusmodi perditionum ovium Israelis fit mentio ubi tamen proclivis occasio erat, sed tantum eorum quæ finibus Judææ & διακογῆς inter Gentiles Templo & cultui Judaico adherentibus, circumscribuntur : quæ à Gentilibus & Samaritanis exerte distinguuntur : nec etiam expeditiones Evangelicæ per Nationes Orbis etiam ultra Euphratem & montes Cassios (quippe eis τὰ μέγα τὰς γῆς) partim alii Apostolorum,

Partim Historia Ecclesiastica descripta; Numerosi illius populi Israelitici mentionem faciunt: Hieronymus in Hos. 1. ait, Israelitas suo tempore etiamnum servasse Regibus Persarum: atqui ex Historicis, Geographis & Itinerariis doceri velim populum trans Euphratem jam inde à Salmanasaris deportatione usq; ad tempora Hieronymi & alitum fuisse & revera existisse Israeliticum; quod cum factum non sit nec fieri possit, cur non liceat dicere Hieronymum fide praeceptoris sui Judaei qui plures fabulas & sumas sibi vendiderat, hoc affirmasse. Select. disp. part. 2. p. 145.

Rursum ipse — Nullas tribus Israeliticis aut reliquias earum extra gentem Judaicam hodie superesse, nullas etiam esse gentes de quibus probari possit quod sint genuina propago decem tribuum, & quod gens ab aliis gentibus distincta manserit ad hunc usq; diem: ita ut, dici possit, ista gens est filia seu propago gentis Israeliticae decem tribuum eadem cum illa saltem ejus succedanea: unde sinistra laborant illi qui, Rom. 11. totum Israel] ad decem tribus à Judaeis distinctas extendunt: cum stylo N. T. Judaei in quos omnes Israelitarum reliquias contrahere erant & eum quibus coalescerant ibi intelligendi sint: ita ut omnia corrumpant quae Judaei fabulantur de decem tribubus ultra portas Cassias, deest servus Sabbaticus, aut de inclusis in Aethiopia eorumq; ibidem Imperio, &c. lb. p. 148.

Quicquid sit, hodie aliquas geminas reliquias istarum tribuum reperiri in orbe nonissimum est somnium: licet Benjam. Tudelesi in Itineraria secus videatur. Wilhelm. Henr. Vorstius in Obsev. ad Chronol. D. Garzai. p. 242.

SECT. 3.

In tota sua Narratione Josephus, inquit L. Capellus, secutus est totum & veluti ex verba Apocryphum Esdras, quam verum & Canonicum: Quia autem Numerus ille, Ezra 2. 64. vel Josephus vel ejus Librario videbatur equo minor, paulo inflexis & trajectis verbis alium grandiore confecit: legit nempe *quatuordecim milia & sexcenti & sexaginta & sex* & quia de *quatuordecim milibus* est quod verum erat illud in ista commutavit, uti & de *sexcentis* post *quatuordecim* forte corruptum ex *sex*: Nam Josephi cur apte sectionem secutus ejus Interpretes Ruffinus reddidit, *Quatuordecim milia & sexcenta viginti octo milia. 2. Faminarum*

De puerorum Numerus tantum ibi est 40742. servorum & ancillarum 7337: esse verisimile in tanto hominum & pubertatis cetu tantillum faminarum, puerorum, servorum & famularum fuisse numerum? omnino ergo mendum est, legiq; debet ut apud Apocryphum Esdras τριακὰς μυριάδας δοῦλους τετακτοῖς ἐξήκοοντα atq; ita faminarum & puerorum par fere fuerit cum illo virorum & puerum numerus, quod congruum omnino videtur. Trisag. Crit. tom. 9. p. 3784. in Collat. cura Vilalp.

Nostri non parum intererit nostraq; confirmandæ Sententiæ hac in re Josephum defendere (quis enim tunc temporis rediisse omnes decem tribus dubitaverit tam ingenti facto sub Dario reditu, si res certa esset, utcunq; ad duas ipse coerces) & quis fidem non adhiberet tanto Authori, Catalogo tam accurato & si expediret accuratissimo, Historiæ tam receptæ de Dario Hytaspis erga Judæos principe amicissimo? sed favente Deo nostri non interest Opinionem singularem defendere, sed ipsam Veritatem exquirere: ingenue ergo agam absq; opinionum, partium, personarum studio, & quod hisce in dubiis verisimillimum mihi videtur, libere dicam.

Sane in quo Josephum vel Librarium ejus corruptorem falsi & fraudis incofat Capellus, recte judicat, justissime incofat: utinam optima ejus Exemplaria Græca consulere potuisssem, utinam doctissimi S. Petiti M. S. (quod, ut typis impressis publicum fiat ab Illustri Academia Oxoniensi eruditi omnes vehementer exoptant) ut cujus hæc fraus & crimen sit, Authoris an alicujus alterius falsarii & corruptoris, deprehendatur: errare equidem humanum est, quis enim naves suos non habet? at sponte & scienter mendacia confingere & veritatem historicam corrumpere, aut Josephi non est aut Historici non integri, & ut se serio profitetur atq; alias passim videtur, veritatis amantissimi. Cerre qualemcunq; hæc cætera de Dario historia meretur fidem, Numerus iste sub eo redeuntium nec sincerus nec fide dignus est: de corrupto enim priori redeuntium sub Cyro & transposito formatus esse liquido apparere possit in hoc sequenti Exemplo.

*Lib. II. c. 3. μυριάδας δ' αὖ δοῦλους ὅσους
Lib. III. c. 4. μυριάδας ὅσους αὖ δοῦλους
ubi illud δοῦλους formari videtur ex δ' αὖ δοῦλοι hoc modo:*

do: $\delta' \chi' \delta' \chi \lambda \iota \sigma$ vel potius $\chi' \delta \iota \epsilon \delta' \chi \lambda \iota \sigma$ h. e. 4. & 4. M.
vel bis 4. M. quod idem est ac $\delta \epsilon \tau \alpha \mu \omega \chi \lambda \iota \sigma$, 8 M.

$\mu \upsilon \epsilon \iota \delta \delta \iota \epsilon \delta' \chi' \delta \iota \sigma \chi \lambda \iota \sigma$ $\upsilon \xi \beta'$.

$\mu \upsilon \epsilon \iota \delta \delta \iota \epsilon \upsilon \xi \beta' \chi' \delta \iota \epsilon \delta' \chi \lambda \iota \sigma$.

$\mu \upsilon \epsilon \iota \delta \delta \iota \epsilon \upsilon \xi \beta' \chi' \delta \epsilon \tau \alpha \mu \omega \chi \lambda \iota \sigma$.

Hic videas plane quomodo posterior Numerus formatur ex priori: $\upsilon \xi \beta'$ in priori tot tantum personæ sunt, at in posteriori tot Myriades, viz. $\mu \upsilon \epsilon \iota \delta \delta \iota \epsilon \upsilon \xi \beta'$: ex eo quod reliquum in priori est $\delta' \chi' \delta \iota \sigma \chi \lambda \iota \sigma$ fit transpositis literis $\chi' \delta \iota \epsilon \delta' \chi \lambda \iota \sigma$ quod idem est ac $\delta \epsilon \tau \alpha \mu \omega \chi \lambda \iota \sigma$, non tamen $\delta \iota \epsilon \delta' \chi \lambda \iota \sigma$ sed $\delta \epsilon \tau \alpha \mu \omega \chi \lambda \iota \sigma$ scribitur, ne fraus deprehenderetur. Porro quod de priori Catalogo corrupto somatus sit iste Josephianus, patebit ex reliquis ejus partibus si cum sacro illo Ezræ & Nehemiæ conferas.

Levitarum 4070. *Jos.* — 4363. *Ezr.* 2. 36, 37, 38, 39, 40. *ita* *Neb.* 7.
Cantorum — 128. *Jos.* — 128. *Ezr.* 2. 41. — 148. *Neb.* 7. 44.
Fanitorum — 110. *Jos.* — 139. *Ezr.* 2. 42. — 138. *Neb.* 7. 45.
Sacrorum servorum 392. *Jos.* *Ruff.* 392. *Ezr.* 2. 58. — 392. *Neb.* 7. 60.
Incert. Israelit. 662. *Jos.* *Ruff.* 662. *Ezr.* 2. 60. — 642. *Neb.* 7. 62.
Incert. Sacerdot. 525. *Jos.* — — *Ezr.* 2. 61. — — *Neb.* 7. 63.
Servorum — 7337. *Jos.* — 7337. *Ezr.* 2. 65. — 7337. *Neb.* 7. 67.
Cant. & Cantat. 245. *Jos.* — 200. *Ezr.* 2. 65. — 245. *Neb.* 7. 67.
Camelorum — 430. *Jos.* — 435. *Ezr.* 2. 67. — 435. *Neb.* 7. 69.

Merito ergo hunc secundum Josephi numerum vocat Ingens Mendacium acutiss. Pembelus in Zech. 2. 4.

Vidimus primo ex Voetio & Vorstio viris doctiss. Innumerablem illam decem tribuum populum extra Euphratem relictum & redire nolentem meram fabulam fuisse: accepit tamen Historicus à Judaicis traditionibus vel ab Eldra Apocryho hanc qualemcumq; fabulam, atq; ideo veniam meretur. Vidimus jam secundo in hisce numeris redeuntium sub Dario fraudem, fallitatem & Confictum Mendacium, cujuscumq; illud fuerit, quod veniam nullam meretur: restat jam cætera historia de Dario Histaspis, hinc enim tota merito suspecta est & in dubium vocatur. An Darius Hytaspis princeps amicus an inimicus Judæis

Judeis fuerat? audi gravissimum virum Chr. Helvicum, —
Ex eodem loco Ezræ 4. 5. colligit Job. Behm Chronologus eximius
& Theologia D. amicus meus colendus, per Darium cujus ibi
mentio fit Hytaspidem intelligi, sub cujus Regno Templi edificatio
impedita fuerit, & particulam Hebr. ad per Van connexam præ-
cedentibus inclusive intelligendam esse, ita scilicet ut Regnum
Darii sub quo ædificium impeditum connumeretur. Vide disp.
ipsius 2 Thes. 154. Idem sentit. F. Junius Bihl. vers. & Scalig.
Helv. Cronol. A. M. 3430. Actum est jam de hac tota Nar-
ratione, & certe si ita se res habet nullius fidei author Jo-
sephus est, quanta enim hujus libri Undecimi pars in fumos
abit?

At longe aliter de hac re sentiunt doctiss. & gravissimi viri,
 dicentes forsitan Josephi autoritate nixi, imo etiam non contem-
 nendis rationibus: Ezræ 6. 15. *Anno sexto Darii absolutum est*
Templum, scilicet ipso favente: quod si iste non Histaspis sed
nothus sit, ad quantam ætatem vixerit Zorobabel, qui ut
fundamenta ejus posuit ita & ædificium absolverit, Zech. 4. 9. à
soluta Captivitate ad 6. Darii Nothi, sunt anni 110, adjici de-
bent 20. vel 30. ita annos vixerit 130. vel 140. quod impro-
babile omnino est: rursus Ezræ. 3. 12. Multi quoq; ex Sacer-
dotibus & Levitis, atq; precipuis patribus & senioribus qui
viderant domum priorem, cum ista domus coram oculis eorum fua-
darentur stebant voce magna. A Darii Nothi sexto ad solutam
Captivitatem 110. inde ad Urbem Captam 56. adice 10. vel
20. Ergo quamplures eorum vixerint 176. vel 186. annos.
 At mihi jam cum Capello res est, qui in Chronologicis suis
 tabulis totum quod querimus concedit, viz. Darium Hytaspis
 amictissimum Judæis regem, in cujus Regni sexto templum
 absolutum est: Hoc concessit. Quis dubitaverit rediisse
 de reliquis Judæis tunc temporis ad templum restituendum
 vel restructum Deo & rege favente magnos exulum Nume-
 ros? Fateor & sub Zorobabele Duce hunc etiam reditum se-
 cundum factum fuisse dicitur, sed postquam prohibita fuerat
 Templi ædificatio à Cambyse, & postquam reversus est rursus
 in Persidem ad amicum suum veterem & obstrictum Da-
 rium, ut Edictum Cyri & gratiam erga Judæos redinte-
 grandam impetraret, quod & ex abundanti factum fuisse

narrat historia, lib. 11. c. 4. certe improbabile non est, rebus Templi impeditis profectum rursus in Caldeam Zorobabelem, ita A Lapide & Sanctius apud Pol. in Nehem. 7. 4. imo rursus in Persidem legatus missus est Jos. Antiq. lib. 11. c. 4. quem & ibi mortuum esse affirmat Sedar Olam Minor. reverius est etiam & Nehemias, Nehem. 13. 6. reverius & Esdras, ubi ~~et mortuum~~ ~~et sepultus esse dicitur in confinio Persie juxta Saguram fluvium.~~ Benj. Tudel. p. 88. cui tamen fateor contradicere Josephus asserens eum sepultum Hierosolymæ. lib. 11. c. 5.

Quodsi reditus iste, ut vult Narratio, distinctus & diversus sit ab illo primo, regnante Cyro, probabile non est ut vult Capellus ejusdem fuisse numeri prorsus cum illo priori, sed diversi potius, & si longe majoris incredibile non est, licet ingenue fateor numerus iste 4. millionum de tribu tantum Juda & Benjamin omnem mecum exsuperat fidem: Quodsi idem cum priori iste sit reditus, sibi ipsi contradicere, lib. 11. c. 1. Nec tam mendum est in trajectis & transpositis numeris, quam Mendacium in tota narratione ut Lectores falleret conscriptum, quod nollem impingere tanto viro, veritatis se serio amantiozem, sinceriorisq; conscientie, proferenti. Sane alium sub Dario tam magnifico & erga Judæos favorabili Principe reditum numero-rioremq; factum purarem, sed ejus Nullus fuit Catalogus nec in sacris conscriptus cum tumultuarius esset: hincq; Traditio veri fallax nuntia sacra profanis miscuit, cum hoc secundo primarii illius quosdam numeros confundens: at deniq; Si vera est illa Josephi Narratio vel ut se ipsa ostentat, vel ut nos conjectamus, Judæos de omnibus tribubus ad terram suam rediisse verissimile est: Quodsi ut nullius fidei fabula rejicienda tota est, collapsa & profligata Josephi auctoritas sententia nostra ut nec quicquam prodest, ita nec quicquam obest.

CAP. IV.

Objection. 4.

Tantum nomina duarum tribuum legimus apud Ezram & Nehemiam: quod si & ceteræ tribus reversæ sint, proculdubio & illarum præcipua extitissent nomina, nec tam alti silentii Sepulcro condita æternum perirent.

Responsio. 4.

Commune Theologorum dictum est: *Argumenta Negativa in materia facti non cogunt*, hæc in sacris literis facta non memorantur, Ergo non omnino facta sunt: non sequitur.

Numerus redeuntium, Ezra 2. 64. dicitur 42360: at in recensitorum Catalogo tantum 29718. desunt ergo 12642: Eadem summa totalis est apud Nehem. 7. 66. at in Catalogo recensitorum tantum 31089. desunt ergo 11271. at si addantur quæ de aliis tribubus præter Judæ, Benjamin & Levi, totus numerus completitur. Annot. Angl. in Ezra 2. 64. ita Usser in Annal. ad A. M. 3468. Ergo & tunc temporis de 101 tribubus, 11. vel 12. M. redierant, cum Judæ & Benjamin non tamen memorantur: Redde mihi rationem de his & satisfaciet forte pro reliquis. Eadem fere habet & acutiss. Pembelus, addens: Et quis dubitat quin in terra Captivitatis magna pars decem tribuum duabus se adjunxit? Nullus alius est sensus Ezra 1. 5. tunc surrexerunt Judæ & Benjamin cum omnibus illis quorum spiritum suscitavit ad ascendendam Deum. b. e. inquit Diodati, omnium aliarum seu decem tribuum, ita, 1 Chron. 9. 3. Ephraim & Manasse qui proculdubio in captivitate Conscientiæ & Religionis causa seipsos adjunxerunt Judæ. Period. Pers. Monar. c. 5. p. 359.

3. Apud Jos. Antiq. lib. 11. c. 4. alium habemus longeque numerosiorem: imo sub Ezra, sub Nehemia alios factos legimus: de primo duplicem Catalogum eumque accuratissimum habemus: Josephi unum accuratissimum sed suspectæ fidei.

Ezrae unum non tamen cum primo accuratum. Nehemise nullum. Satis est Spiritui Sancto primum Exacte describere tanquam primitias reliquorum, forsitan principes & primores gentis suæ, meliorisq; notæ viros: cæteros transit non quod non omnino essent, sed vel tumultarii, ignobiles, vel frequenti facto commeatu innumerati.

4. Forte & præcipue hanc ob rationem non recensentur reliquarum tribuum nomina, quod sceptrum & regnum ab utrisq; domibus sublatum uni tantum domo ut ante Rehoboam restitueret Deus, atq; unionem utriusq; domus non divisionem amplius intenderet, Isa. 11. 13. Ezek. 37. 22. Atq; ita à decem tribus sublatum est nomen in Catalogo, quia & regnum in reditu vel sceptrum in Regno: & e contra Judæ donatum est Nomen, quia & Regnum: Loca illa Mystice intelligi debere fateor de Christo ejusq; Regno tam de Judæis quam Gentibus composito, nec tamen disstector epyce ad litteram & historiam de Zorobabele & utriusq; domus Judæ & Israelis sub ejus principatu unionem, nec cur distindendum video: imò nec me longe videntiores. Ita decem tribus que transire prius fuerant ad Assyrios, Cyri Regis editio cum duabus aliis remigravit ut tamen neq; bonorem retinerent, imò neq; nomen antiquum: quare Judæi ex eo tempore neq; Reubenitæ dicebantur neq; Ephraimitæ sed uno omnes vocabulo dicebantur Judæi. Sanctius in Ezek. 36. 61. Vide eum in Amos 9. 11. Num. 41. sed de hac re vide Lib. 4.

~~Lib. 4. cap. 1. §. 1. ubi dicitur de decem tribubus que transierant ad Assyrios, Cyri Regis editio cum duabus aliis remigravit ut tamen neq; bonorem retinerent, imò neq; nomen antiquum: quare Judæi ex eo tempore neq; Reubenitæ dicebantur neq; Ephraimitæ sed uno omnes vocabulo dicebantur Judæi. Sanctius in Ezek. 36. 61. Vide eum in Amos 9. 11. Num. 41. sed de hac re vide Lib. 4.~~

Cap. 4. §. 1. ubi dicitur de decem tribubus que transierant ad Assyrios, Cyri Regis editio cum duabus aliis remigravit ut tamen neq; bonorem retinerent, imò neq; nomen antiquum: quare Judæi ex eo tempore neq; Reubenitæ dicebantur neq; Ephraimitæ sed uno omnes vocabulo dicebantur Judæi. Sanctius in Ezek. 36. 61. Vide eum in Amos 9. 11. Num. 41. sed de hac re vide Lib. 4.

CAP. V.

Objectio. 5.

Hos. 1. 6, 7. Voca nomen ejus Lo-ruchama, quia non addam ultra ut misceat domus Israel, quia tollendo tollam eos.

7. At domui Jebude miscebor, & salvos faciam eos in Domino Deo suo, & non servabo eos in arcu & in gladio & in bello, in equis & in equitibus.

Intelligunt fere omnes hæc verba de rejectione decem tribuum & de futuro reditu duarum.

Responsio. 5.

Primus fornicariæ filius typus erat vindictæ Domini in domum Jehu: vers. 4. Secunda filia Lo-ruchama typus Captivitatis duarum tribuum & dimidiæ trans Jordanem per reges Assyrios Pul & Tiglath-Pileser: vers. 6. 1 Chron. 5. 26. Filius posterior typus Captivitatis cæterarum tribuum intra Jordanem, viz. totius Israelis per Salmanasarem, vers. 8. & 9. Hisce tribus liberis præfiguratur eversio Regni decem tribuum, quæ tribus distinctione temporibus effecta est: Primo extincta progenie Jehu, 2 Reg. 15. 12. Deinde per Reges Assyrios, 2 Reg. 15. 25. 2 Reg. 17. 3, 6. Diodat. in loc. Hoc capite vaticinatur propheta excidium Israelis sive decem tribuum non duarum sive Judæorum, de his enim contrarium dixit. vers. 7. A Lap. in loc. Sensus ergo verborum mihi simplicissimus iste est. Non amplius Deus ut indulgens fuerat Israeli. h. e. decem tribubus, ita & continuo indulgens erit: sed postquam abstulerit sceptrum de domo Jehu, primo tribus illas sceleratas ultra Jordanem in manus regum Assyriorum Pul & Tiglath captivandas in monitionem & exemplum reliquis dabit; Deinde & cæteras omnes quum se scelèrum non penituerint & idolorum, in manus Salmanasaris capta Samaria & Hosea ejus Rege: Verumamen adhuc miserebitur Judæ & servabit eam è manu Sennacharib regnante Hozekia, at nec per arcum, nec gladium, nec bellum (nullum enim prælium aut

pugna facta est) sed per Angelum Domini qui una nocte de Assyriorum exercitu occideret virorum 185. millia. 2 Reg. 18. 35. Ex his, inquit Theodoretus, aperte demonstrat quæ facta fuerant in Sennacharib, tum non instructa acie Assyrii victi sunt, sed Angelorum robore 185. millia cæsa sunt. in loc. Domus Jude miserebor h. e. postquam sustulero Regnum Israel: nam ex quo migrarunt decem tribus suis domus Jude in comprehensione miserationum ab Hezekia ad Zedekiam. Solom. Jarchi in loc. ita de illa liberatione à Sennacharib, non de Babylonica. Aben Ezra. Kimchi, Mercerus, Lutherus, Vatablus, Clarius, Drusius, Grotius, Paræus in loc. Porro quod misratio illa, vers. 7. Judæ non potest intelligi de liberatione Babylonica hinc patet: quia hæc liberatio Judæ fit nec arcu, nec gladio, nec bello: at illa Babylonica horrendis bellis & extrema Babelis inter-
 necione per Medos & Persas facta est. Isa. 45. 1. 4. 13. Jer. 51. 11, 27, 28, 34, 35, 36, 37.

Restat tantum dubium de Loammi posteriori filio, ammon Judam captivandum à Caldeis: significat. *Loammi regnum est decem tribuum.* Vatab. in vers. 9. ita Grotius, Paræus, Hutchin-
 inopus. Porro dicitur vers. 7. Deus amplius miserebitur Judæ: Quomodo ergo vers. 9. immediate dici potest Loammi? intelligitur ergo Loammi de altera parte decem tribuum intra Jordanem ut supra diximus, quæ tum demum in capti-
 vitatem ducta est capta Samaria: Nec sine ratione, gradibus enim irascitur Deus. Non amplius miserebor h. e. ut olim indulgens sui. Loammi non populus h. e. ut Ethnicus & publicanus: — *Non benefaciam vobis ut Deus Vester, sed Salmanasari Assyriorum regi captivus vos omnes tribuum in Israël non populus sit: impletum hoc videt 2 Reg. 17. Episc. Ardachi in Hos. 1. 9. rursus Hos. 11. 12. Juda adhuc dominans cum Deus & fidelis cum suis est: amplius miserebitur Judæ, quia & adhuc fidelis est.* Quomodo ergo dici potest Loammi? Deniq; ex confesso Lo-ruchama decem tribuum typus est: at quando Deus Loammi & Lo-ruchama miserebitur, Hos. 2. 23. Ergo aut non de Jehuda sed Israël intelligitur, aut utraq; domus simul restituenda est: Hos. 11. 8, 9, 10, 11. ut con-
 cludam. *Hæc typice & adumbrate sub Zorobabel acciderunt, expresso vero & ipsa veritate ubi Christus se hominem fecit*
 cum

cum sibi Ecclesiam despondit in eternum. Theodor. in Hof.
2. 23.

Quodsi verba illa [Non addam ultra ut miserear domus
Israel] stricte sumuntur de perpetua & infinita Israelis re-
jectione exclusa omni misericordia, abscindunt omnem spem
reditus & Restitutionis suae sub Mundi extremum finem;
at miserebitur Lo-ruchamae & Loammī Deus, Hof. 2. 23. si
aliter nil sensu nostro simplicius & accommodatius esse po-
terit.

CAP. VI.

Objectio. 6.

Fatendum est loca controversa liberationem Temporalem
promittere tam decem quam duabus tribubus, sed poenit-
tentibus se de peccatis & praecipue Idololatriae ob quam ob-
jurgabantur à prophetis & judicabantur à Domino; ita omnia
intelligenda secundum, Jer. 18. 7, 8, 9, 10. Repente loquor ad-
versus gentem & adversus regnum ad evellendum & ad demoli-
endum & ad disperdendum, & convertatur gens ipsa à malo suo
quod locutus sum super illud, & poenitebit me super malo quod co-
gitavi facere ei: Et repente loquar super gentem & super regnum
ad edificandum & ad plantandum, & faciet malum in oculis
meis ad non audiendum in voce mea, poenitebit me super bono
quod dixi ad benefaciendum ei: — At de decem tribuum poeni-
tentia ut de duarum nusquam legimus; hic haeret doctiss.
Grotius vide enim in Ezek. 37. 19.

Responsio. 6.

1. Liberationem suam praecipue attribuit Deus magni sui
nominis Vindictae, per suos à Gentibus & Ethnicis profanati
& blasphemati, Ezek. 36. 20, &c. Et peperci super nomine
Sanctitatis meae, quod polluerunt illud domus Israel in Gentibus
qua ingressi sunt illuc. 22. Idcirco dic domui Israel, sic dixit
Dominus.

Dominus Deus, non propter vos ego faciens domus Israel: quin-
 imo ad nomen Sanctitatis meae quod polluistis in Gentibus quo ve-
 nistis illuc. 23. Es sanctificabo nomen meum magnum pollutum
 in gentibus quod polluistis in medio eorum, & scient Gentes quod
 ego Dominus, ait Dominus Deus, in sanctificari me in vobis
 in oculis eorum. 24. Tollamq; vos de gentibus & congregabo
 vos de univ[er]sis terris & venire faciam vos in terram vestram. —
 His verbis taxabant Dominum Gentes, ac si dicerent; si fuisset
 Deus eorum qualem predicant, Omnipotens; non permisisses eos
 depelli terra sua: hinc apparet quid sit pollvere nomen Dei, nempe
 occasionem dare male sentiendi de Omnipotentia Dei. Vatablus in
 loc. ita & Grotius: vide & Psal. 74. 10. 18, 19, &c. Psal. 79.
 10, &c.

2. Quibus Deus reditum, & resipiscenciam; promittit nec
 tam reditum poenitentibus, quam poenitentiam redeuntibus,
 Ezek. 36. 24, 25, &c. Es spargam super vos aquas mundas, &
 mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris & ab univ[er]sis
 Idolis vestris mundabo vos. 26. Es dabo vobis Cor novum &
 spiritum meum dabo in Interiore vestro, & amovebo cor lapidei &
 carne vestra & dabo vobis cor carneum. 27. Es spiritum meum
 dabo in Interiore vestro, & faciam quod in statutis meis ambu-
 leris & iudicia mea custodiatis & faciatis. — in versibus im-
 mediate praecedentibus dicitur, propter Nomen suum à Gen-
 tibus profanatum redimet & reducet eos ad terram suam &
 tunc haec pro illis fient, vers. 23, 24. Non quod omnes qui re-
 dierunt vere se poenituerint, sed quod tantus inter eos vere
 sit poenitentium numerus quorum causa & cæteris ignosceret
 Deus, & totam gentem rursus ad terram suam restitueret.
 Verumtamen vero si duae tribus ob poenitentiam restitute sunt,
 etiam & decem ob suam identidem restituendi sint. Vide
 Jer. 31. 8, 9, 18, 19, 20, 21. Ecce ego adducens eos de terra
 Aquilonis, & congregabo eos de lateribus terra, inter eos cecus
 & claudus, praeagnans & pariens simul, cæcus magnus reverten-
 tur huc. 9. Cum fleu venient & cum misericordiam faciam
 adducere eos, ambulare faciam eos ad torrentes aquarum in via
 recta, non impingent in ea: quia ero Israel in patrem & E-
 phraim primogenitus meus ipse. — Israel decem tribuum
 corpus

corpus erat, Ephraim caput corporis, inter fratres præcipuus. Verſ. 18. *Audiendo audivi Ephraim plangentem, caſtigavi me & caſtigatus ſum ut vitulus non doctus: converſiſe fac me & converſer, quia tu Dominus Deus meus.* 19. *Nam poſt converſi me paenituit me, & poſt votum eſſe mihi percuſſi ſuper femur, conſuſus ſum & etiam erubui quoniam ſuſtineſci opprobrium pueriſſimarum mearum.* 20. *Nonne filius pretioſus quibiſi Ephraim, nonne natus deſiderarum? quia ex ſufficientia loquenda cum eo me, recordando recordaber ejus adhuc, idcirco ſonaverunt viſcera mea ei, miſerendo miſerebor ejus, ait Dominus.* 21. *Statue tibi titulos, pone tibi cumulos altos, pone cor tuum ad ſtratam viam ambulaviſti & revertere ad civitates tuas iſtas* — Myſtice quid aliud via in qua ambularunt prius, quam Inobedientia & Impœnitentia, hac enim via ad Babylonem captivi iverant: an hac etiam via & redeundum illis eſt? certe tum de reditu ſuo nulla dubitandi cauſa fuerit: at ſi ad literam intelligenda ſint verba ſecundum Gatak. in loc. manifeſte poenitentiam Ephraim h. e. decem tribuum & reditum prædicant. at de his infra. lib. 4.

Jer. 50. 4. *In diebus illis & in tempore illo dicit Dominus, Venient filii Iſrael ipſi & filii Jebudæ ſimal, ambulando & flendo ibunt & Dominum Deum ſuum quærent: Zion interrogabunt viam, huc facies eorum.* — prædicit, inquit Theodoretus, etiam decem tribuum poenitentiam, quarum mentibus calamitas impreſſit iniquitatis ſenſum, in Ezek. 3.

Hof. 14. 8. *Dicet Ephraim quid mihi ultra ad dolores? ego exaudiam & reſpiciam eum, ego ut abies frondofa, ex me fructus tuus inventus eſt.* — Et dicet Ephraim quid mihi amplius cum Idolis? ego humiliavi eum & ego glorificabo eum quaſi pinum opacam, nam ex me inveniuntur fructus tui. Syr. verſ. *Quid ei ultra & Idolis? ego humiliavi eum & confortabo eum, &c.* Lxx. Arab. *Dicent prognati domus Iſrael, quid ad nos attinet ultra ſervire Idolis? Ego in verbo meo ſuſcipiam orationem Iſrael atq; miſerebor ipſius, in verbo meo efficiam eum ſicut abietem pulchram, quia à me remiſſio ob poenitentiam illorum invenietur.* Cald. *Eſt igitur in his verbis quemadmodum dixi*

facere Confessio : Quia decem tribus decesserunt suam vocationem quod alienate fuerant à Deo vero & implicite falsis & falsis etiam superstitionibus postquam senserint Israelitae a quo ipso etiam effectum experiri fuerint Deum sibi esse proprium, tunc dicitur quod stulti & insani fuerimus quandiu secuti sumus Idola? Calvinus in loc.

Vide Jer. 3. 20, &c. Impens penitentiam decem tribuum hortatur ut in ea perseverent: ita dicitur, Abnegamus errorem, excutamus servitutem demonum, te solum scimus Dominum ac Deum. Theodoret in loc.

LIB.

LIB. IV.

CAP. I.

AD loca controversa explicanda & fundamenta ipsa persequenda deventum est: difficillimam sane totius operis partem jam nos aggredimur: Nihil enim sacrae Scripturae textu mihi sacrosanctius, nihil ejus recta interpretatione utilius aut eronea periculosius censeo: Admota itaq; manu Deum invocemus adiutorem, nec minimum ab optimis Interpretibus dissentiamus, nisi rationibus modeste propositis & amore coacti ipsius veritatis.

Zechar. ro. 6. ad fin.

6. Et roborabo domum Jebud & domum Joseph & servabo & coarctabo eos quia misersus sum eorum: & erunt sicut quando non elongaveris: quia ego Dominus Deus eorum, & exaudiam eos.

7. Et erunt ut fortis Ephraim & letabitur cor eorum nunquam per vinum, & filii cornu videbunt, & letabitur, exultabunt cor eorum in Domino.

8. Sibilabitis & congregabo illos, quia redemi eos: & multiplicabitur sicut multiplicata fuerunt.

9. Et seminabitis in populos & in longinqua redtribuentur mei, & vivent cum filiis suis & revertentur.

10. Et reducam eos de terra Aegypti & de Assur congregabo eos, & ad terram Gilbad & Libanon adducam eos: & non invenietur eis vinum & mulier.

11. Et transibit in mari angustia & peribit in mari fluvius, & siccabitur omnis profundus fluminis & deponebitur superbia Assur & superbum Aegypti auferetur.

6. Et roborabo domum Jehudæ, &c.] *Harum gloriosarum promissionum in adventu Christi expectanda est plena Impletio.* Episc. Ardach. in loc. Recte quidem plena impletio, Quia Liberatio Temporalis de spiritualis illius per Christum ab Inferno & Diabolo typus erat. Vide Gatak in Isa. 59. 20. & passim. Mallet tamen dicenda Mystica quàm plena Impletio: Plurima enim loca sunt prophetica quorum sensus designate compositus & duplex est, Typicus & Mysticus, duplex beneficium, duplex impletio & diversis longe temporibus præstanda, utcumq; tamen impletur vel typice vel Mystice, plene, non partim impletur: sane partialem illam, imperfectam succedantem longe distantibus Seculis prædictionum divinarum impletionem proprie dictam non intelligo.

Et domum Joseph servabo] *nempe decem tribus, quarum præcipua erat Ephraim de Joseph descendens.* Ardach. in loc. Drusus in loc.

Hic non inutile fore reor quod doctiss: Drusus habet de nominibus distinctionis duarum domuum adijcere. Vide ejus Epist. 75. ad P. Molinæum, ubi hanc nobis Regulam commendat quæ in quibusdam Bibliis antiquis inventienda est, viz. Quotiescunq; ad decem tribus tenditur prophetia sub his nominibus designantur Ephraim, Samaria, Israel, Joseph, Jexreel, Bethel, Berhaven & interdum Jacob: Quando autem ad duas loquitur tribus sub his nominibus sermo profertur Juda, Hierusalem, Benjamin, Dominus David & interdum Jacob. Laudat hanc Notulam frater Briso Prologo in Hoseam. Ita tere Buntingus peregr. patri. p. 297. Bulkizus de fædere Evang. par. 1. c. 1. p. 5. Israel per se solum ponitur pro tota posteritate Israelis, ubi opponitur Juda significat decem tribus ut alibi dicimus. Grotius in Hebr. 8. 10. Certum est atq; omnibus Authoribus nostris assensum Hieronymus, Ubiunq; Juda & Israel conjungantur, per Israel decem tribus intelligenda sunt. Manass. ben Isr. Spes Israel. Sect. 25.

Domum Joseph servabo — h. e. Mystice credentes de illis in Christo venturo. de qua vide infra in vers. 9. Alii ad literam explicant de reliquiis decem tribuum (de quibus legimus temporibus Hezekiæ & Josiæ) qui cum Juda in captivitatem ducti sunt à Nebuchadnezzar, atq; ita cum Juda liberati à Cyro plurimos decem tribuum tunc temporis rediisse ad terram suam

suam plane asserunt, at de decem tribuum corpore, multitudine liberata hæsitant. Ita Ulserius, Grotius, Gatakerus, Pembleus, quorum ultimus in Zech. 8. 13. postquam ita secum conclusit addit alia lingua — Sed quæ penitus h. e. (ut ego conjector) non satisfaciunt. Modeste quidem & ingenue, sed Verissimè. Nam

1. Loquuntur prophetiæ illæ non de restitutione conjunctorum prius & amicorum sed disjunctorum & inimicissimorum. Isa. 11. 13. Ezek. 37. 22. quales non erant qui se cum Juda prius conjunxerant & cum Juda in captivitatem exportati & cum Juda restituti.

2. Loquuntur de restitutione utriusq; Domus, vel de restituendis utriusq; domus reliquiis. Ergo de corpore, multitudine relicta decem tribuum, nisi nec de corpore aut multitudine duarum etiam intelligi æque possint.

3. Non aliter intelligi possunt, Ezek. 20. 40. Ezek. 36. 10. Ezek. 39. penult. Quidam fateor hæc loca intelligenda esse volunt non de Judæorum reversione & liberatione à Babel, sed de eorum conversione ab Infidelitate ad Christum: sed frustra, duplex forsân sensus typicus & mysticus concedendus est, at non prior excludendus. Vide infra in vers. 8.

4. De duabus sororibus Aholah & Aholibah judicandis & restituendis sermo est, Ezek. 16. at Israel Judæ non est altera soror non Aholah, sed Aholibah, sed & Ahola, Samaria & ejus filia restituenda sunt, Vers. 33. 30. Ita & Israel devoratus à Rege Assur restituendus est, Jer. 50. 17. 19. sed Israel Judæ non à rege Assur, sed à Caldæo, scil. Nebuchadnezzar devoratus erat. Restat ergo Restitutionis prophetias non de quibusdam, de plurimis, sed de utriusq; regni populi, domus, reliquiarum corpore, multitudine intelligendas esse.

Et convertam eos] reducam. Syr. habitare. faciam. lxx. Arab. Reducam non unam tantum domum sed utramq; reuniens eas, & in patria sua habitationem fixam retribuiam eis. Episc. Ardach. in loc. restitutus in integram collocabo in pristinis sedibus unde ejccti fuerant. Drus. in loc.

Et erunt ut fortis Ephraim] h. e. illi de decem tribubus Israelitæ quatenus à Juda distinguuntur, qui se quodammodo à Dei populo absceiderint & à Deo jam rejiciuntur: hi tamen non

Juda nominantur, ipsique gratia hac promissa facta est: Inde enim reditus de destituta facili credidit, ut illi Epirum pene incredibilem Ardach in loca

8. Sibilabo eis & congregabo illos [longe licet hinc illinc dispersos. Jer. 32. 37. Et nunc propterea sic dicit Dominus Deus Israel ad hanc civitatem, qua vos dicentes, datur in manus regis Babel in gladio & in fame & in peste: Ecce ego congregans eos de universis terris quia propuli eos illic in irâ meâ & ira mea & in iracundia magna: & redire faciam eos ad locum istum & habitare faciam eos in fiducia. Ardach. in loc.

Et multiplicabitur sicut multiplicati fuerant] Ezek. 36. 10. 13. 37. 138. Et multiplicare faciam super vos [Mentes Israel] hominem, onem dantium Israel, totum, & habitabunt civitates, & deserta edificabuntur. 11. Et multiplicare faciam super vos hominem & animal & multiplicabuntur & crescent & habitare faciam vos secundum antiquitates vestras: & meliora faciam quam priora vestra & scietis quod ego Dominus. 37. Sic dicit Dominus Deus ad hanc civitatem domus Israel ad faciendum eis, multiplicabo eos sicut pecus hominis, ut pecus Sanctitatum, ut pecus Jerusalem temporibus statû ejus: sic erunt civitates deserta plena pecore hominis & scietis quod ego Dominus. Ardachi in loc. 8. Videamus jam de qua Liberatione hæc intelligenda sunt, de illa Babylonica, an de alia temporali sub Mundi finem in illa Generali Judæorum conversione? de Babylonica nos asserimus, 13. Quia vers. 8. dicitur, prope sunt qui venerint, super vers. 10. totus in dubio est Reverendiss. Greenhillus. Quando, inquit, hæc impleta sunt non apparet: de decem enim tribubus reversi sunt pauci, nec de cæcis, omnes: reliquam tamen Capitis de liberatione Babylonica exponit, & super vers. 9. Ratio, inquit, istius incrementi erat appropinquatio temporis sui redditus de captivitate: 70. enim anni brevis tempus erant, caput pars præteriti, reliqua jam properant ad Liberationem. — Quod si tempus appropinquavit reditus duarum tribuum, tunc etiam & cæterarum, nam secundum se non minus respicit hæc prophetia decem quam duas tribus. — 2. Ob sanguinem & idolatriam judicabantur quibus hic promittitur Resurrectio, vers. 8. Ob hæc vero, peccata præcipua traditi sunt in Captivitatem Babyloniam, Ezek. 22. 3, 4. ob sanguinem Innocentem

centum. 2 Reg. 17. 18. 2 Reg. 24. 4. ob Idololatriam, 2 Reg. 27. 6. Ezek. 28. 23. ut post redactam Captivitatem cessavit proliis Idololatria nec ad hunc usq; diem Idolis dediti sunt. Vide Judite 8. 18. 3. Ruinas terram suam possidebant post hanc liberationem, vers. 8, 11, 12, 24, 28, 34, 35. at hoc sub Mundi finem Judæis convertendis negant præstandum pleriq; doctorum. Vide Crocii Anti-Weig. c. 13. Quod si de Babyloica Liberatione hæc intelligenda sunt, tunc certe temporis non dicit tantum sed & decem tribus restituta sunt, nam plane dicitur, multiplicare faciam super montes Israel omnem domum Israel totam. Omnem domum Israel universam. Cald. Homines omnium Israelitarum. Syr. Universam domum Israel. Arab. Omnem domum Israel, quanta quanta est. Jun.

Ezek. 20. 40. Quis in monte Sanctitatis meæ, in monte altitudinis Israel dixit Dominus Deus, ibi servient mihi Omnis domus Israel tota ipsa in terra, &c. omnis domus Israel universa in terra vivorum. Cald. Hunc locum intelligunt de liberatione quidam Ægyptiaca alia de Mystica per Christum: posteriorem non negamus, asserimus tamen ad litteram & historiam intelligi debere non de illa Ægyptiaca sed de Babyloica. Nam. 1. de terris dispersionum suarum congregantur. Vers. 34. 41. Ergo non de unica terra Ægypti. 2. Comparatur cum Ægyptiaca hæc ipsa, vers. 36. 37. Ergo eadem non est. 3. ob Idola puniuntur, vers. 29, 30, 31, 32. & liberati ab Idolis repurgantur. 39, 40. non amplius in excelsis suis adorabunt, sed in monte Sanctitatis i. e. in Templo Hierosolymitano, ad hoc altare ut præcipitur. — deniq; horum versuum summam sic vobis describit Greenhillus. E Babel reducam vos in terram vestram & in unum certum Ecclesiasticum vos congregabo, & illud etiam Templum vobis dabo cum observationibus ejus observantibus. Sanctificabo vos per verbum & spiritum meum, faciam ut vos me puro cultu adoretis, adducentes mihi sacrificiorum vestrorum prestantissimos, ut ob bonitatem meam vos cum Nationibus laudeis me quia magna vobis fecerim. Id. in vers. 41.

9. Et seminabo eos in populos] Erunt inter populos omnium Gentium tanquam Dei semen & quæcumq; copiosum fructum exproferent. Arias in loc. Bona quidem hæc verba sunt, sed haud sana interpretatio: hinc enim quæ sequuntur originem suam habent:.

habent: potius, erant tanquam bonum semen copiose multiplicans in terra Copivitas sue ut quondam in Aegypto, Exod. 3. 7. 12. atq; ita ipsemet superius & longe rectius: tanquam semen multiplicans quod in divite terra scribitur. Ib. ita Hol. 2. ult. Et seminabo eam mihi in terra & miserebor Lo-ruchama & dicam ad Loammi populus meus in & ipse dicit Deus meus. — Lo-ruchama & Loammi tantum decem tribuum populi ultra & intra Jordanem: ergo & de eorum restitutione hic agitur. Respice ad lib. 3. c. 5.

Et vivent cum filiis suis & revertentur] Nempe a spiritali Babylone (que mundus regnumq; Saibane est) ad veram Hierusalem, que Christi Ecclesia est: cujus Conversionis reditus ille de Babylone typus & figura est: & etiamsi nunquam redierant ad terram patriam, nec pedem moverant de locis dispersionum, tamen Conversio sua ad Evangelium ejus loco reputatur. Ardach. in loc. Calvin in loc. à quo hæc fere verbatim desumpta sunt.

Mythicum hunc sensum concedimus, non tamen ut solitariū & literalis & historici exclusivum, sed ut ad Calvini mentem loquar Comprehensivum potius: dixerat doctiss. Episc. super vers. 6. fixam habitationem in patria sua habituros. — quid! nec tamen pedem moturos de Media & Assyria. Infra. in vers. 10. partim literaliter plenius spiritaliter hanc predicationem impletam: quid! an literaliter nec pedem moturos: in vers. 7. potius decem quam duabus tribubus factam hanc promissionem, & tamen hic ad literam duabus tantum restringitur: Hæc non omnino coherent. Quodsi vers. 10. dictum fuerat, congregabo eos ad Zicnem & Hierusalem aliquod esset quod restrictionem ad duas aut suaderet aut excusaret: sed Gilead & Libanon decem tribuum tantum terra propria est.

Tota vis hujus Interpretationis hac nititur hypotheti, viz. Conversionem suam ad Evangelium & Christi fidem restitutionis Temporalis decem tribuum loco poni & reputari: At

1. Idem etiam & de duabus tribubus dici possit (utrasque enim domos æque spectat predictio mihi de decem tribubus (ut in vers. 7.) præcipue intelligatur) & tunc neutri Liberatio

alia

alia ulla quàm Mystica & spiritualis intenderetur.

2. Quomodo ad Evangelium convertuntur deperditi in terra incognita? vel quomodo ad Evangelium conversus est Israel spreto Evangelio & à Deo ideo rejectus?

3. Tempus hujus liberationis prædictæ designatur, vers. 11. *Quando percutientur fluvius & exarescent profunda fluminis.* Quod in Babylonis expugnatione & captu à Cyro primum, & tum demum rebellis à Dario Hystaspis impletum erat: Vide infra in vers. 11.

4. Si quicquam loco ejus ponitur, Non est Conversio decem tribuum ad Evangelium (quod fatentur penè omnes adhuc nunquam factam fuisse, & pro futuro probavi incertam. lib. 2. c. 4.) sed Gentilium potius. Confer. Hof. 1. 10. cum Rom. 9. 25, 26. At Gentiles non magis decem quàm duarum tribuum loco assumuntur: imò duarum potius tantum, si nobis oppositi recte sentiunt, ut apparet ex Rom. 11.

5. Quidni ad literam interpretanda est hæc prophetia? respondet pro cæteris doctiss. Drusius in vers. 6. *Restitutas, inquit, in integrum collocabo in pristinis sedibus unde ejecti fuerant: porro constat decem tribus nunquam restitutas fuisse, ergo locus ille intelligi debet de restitutione spirituali & de temporibus Messie.* Id. in loc. At inquam nobis non constat. 2. *Typica est, ergo Mystice tantum intelligenda.* At verius dixeris ergo ad utrumq; & literam & Mysterium: Typus enim ponit Mysterium, sed non excludit historiam. 3. *Redierunt due tribus sub Zerobabele antequam prophetavit Zecharias* — At non omnes duarum tribuum, nec cæterarum, Ergo hic prædicatur jam reversuras reliquias & cæteras omnes Dario & Artaxerxe faventibus, sed de hac re infra.

X. *Et reducam eos de terra Egypti & de Assur congregabo eos*] *Et sicut eduxi eos de terra Egypti, sic congregabo captivitatem eorum de Assur.* Cald. vel si non comparative sed absolute sumenda sunt. Vide Isa. 43. 6, 7, 14. quem locum repetitum & expositum infra invenias.

Et non inveniatur eis] *Et nullus ex eis deerit, lxx. ne unus relinquetur.* Arab. *Explicatio figurata exprimens innumerabilem fidelium multitudinem.* Ardach. in loc. ita Zech. 2. 4. inhabitabitur Hierusalem absq; muris præ multitudine, &c. i. e. *habitabunt*

tabant multi extra Hierusalem in villis : quos mania urbis capere non possint : augetur civitas de die in diem. R. Salomo in loc. ita Vatab. Drusius, Grotius in loc. Ezek. 39. 28. & non relinquam ultra ex eis ibi] h. e. Comparative : major pars, plenitudo, multitudo Captivitatis redibit ad terram suam.

XI. Et transibit in mare angustia] *Ille suus Liberator*. Ardach. in loc. Quisnam iste est? respondetur, Christus; Mystice fateor, sed quidni typice & historice de Cyro intelligatur, vel de Dario Hystaspis? infra videbimus. — Dominus terrebit mare, imo virtute sua sic concutiet ut aqua ipsa ejus pareant imperio, Calv. in loc.

Et percuciet in mari fluctus & sicabuntur omnia profunda fluminis] proculdubio facta est hic allusio ad primam illam liberationem de Egypto ubi mare rubrum percutitur & Dei jussu dividitur, quo populus suus ad promissam terram portransiret. — tantam fore vim in solo Dei nutu ut subito exarescant fluvii, quemadmodum scilicet Jordanis percussus virga Moysi exaruerat ut transitum daret populo. Calv. in loc. Sed clare & plane ni fallor intenditur secunda illa Liberatio de Babylone, præcipue per Cyrum qui exsiccat & diviso Euphrate exercitui transitum fecit quo civitatem vi caperet, & Victor Dei populum captivum & de Assyriis liberatum dimitteret. — Ex hoc loco desumitur & ille qui est, Apoc. 16. 12. Sensus loci est: Euphratem tam pervium illis fore quam si totus ab aquis destitutus est. Grot. in loc. de Exsiccat & diviso Euphrate in captu Babylonis. Vide Herod. in Clío. mihi. p. 38. Xenoph. Cyropæd. lib. 7. ibi anaplām satis hujus rei Narrationem habes, Jer. 50. 38. Siccitas super aquas ejus] Hoc dicitur imprimis propter Euphratem qui in oppugnatione divisus est in multos alveos: qui facile trajici poterant sine Scaphis: quo stratagemate Cyrus urbem expugnabilem reddidit, que alioqui, vix expugnari potuisset Vatab. in loc. Deduxit Cyrus multos rivus ita ut fluvius potuerit transiri vado: sic ergo exaruit magnum illud flumen quod erat instar Maris, & ita Babylon erat nullo negotio expugnata: angustius est, quidem notum Cyrus & Babylonem ex improbo invasit quem secure expulserunt & celebraret Festum diem. Atque hoc fuit ratio expugnande urbis quod in multis brachiis scindit Euphratem Cyrus ipse: hinc factum est ut perficere potuerint oculi, Jude prophetam nihil temere locutum fuisse, qui non tantum prædixerat cladem

cladem & excidium urbis, sed modum ipsum ostenderat quasi esset in re present. Calv. in loc. Jer. 51. 32. Et vada comprehensa sunt & arundines combusserunt in igni] Summa Expositionis Gatakerianæ hæc est: Ex multifaria sectione fluminis per Cyrum vada ejus facta & deprehensa sunt: & arundines i. e. stagna ejus tanquam igne exusta seu Solis aëne exsiccata sunt, quo exercitus commode transire posset ad urbis direptionem. Gat. in loc. Invenit transitus per abacti Euphratis alveum: paludes incense i. e. Munimenta tū illas, cujus meminit Herodotus: ea munimenta sunt, in 550 & mōlās tēpō, Beroso. Grot. in loc. qualia vide apud, Naum. 2. 6. in urbe Nineve. Stagna] non tantum ipsum Euphratis alveum tanquam igne arefactum esse, sed etiam stagnantes rivus ex eo ductos intra oppidum quibus equæ ac muri interioris portis Medi & Persæ intro venerunt. Jup. in loc. Jer. 51. 36. Dicitur de capto Babylonis: arefaciam Mare ejus & exsicabo fontem ipsius: quod Interpretes varie torquent, sed ex historiâ profanis facile intelligitur id dici de avesso Euphrate, per cujus alveum Cyrus cum exercitu intravit. Idem significat stagna seu carecila exusta sunt. Fla. Illyricus. Clav. Script. par. 2. p. 586. Verisimiliter itaq; prænnuntiat quæ aquis sunt obventura: Quondam enim Euphrates urbem ipsam mediam dividebat, nunc quem fluvius conversus est ad aliam viam & minimo alveo per ripas fluit. Theodoret in loc. Arefaciam mare ejus i. e. Cursum magnum fluvii Euphratis, ita ut non magis ad defensionem si faciat, quam si fontes à quibus augetur exsiccati sint. Gatak. in loc. Isa. 42. 15. Desolare faciam montes & colles, & omnem herbam eorum siccare faciam; & ponam flumina in insulas, & stagna siccare faciam. De desolatione Caldee & exsiccatione Euphrate per Cyrum exponit Gatak. in loc. Episc. Archæchanus Observe. in loc. Isa. 44. 27. 28. Ipse dicit ad profundum exsiccare & flumina tua arefaciam, ipse dicit Cyrus pastor meus est. Respicere videtur Deus ad id quod apud mare Rubrum olim fecit, simul atq; alludere ad Cyrum Euphratem fluvium Exsiccando in capto Babylonis, Gatak. in loc. Certe de Babylonia est sermo per quem fluebant flumina Tigris & Euphrates, quorum aversione captis Cyro ut exsiccati alveos subintrarent, militum civitate, cum illa de redivivenda Hierosolyma esset Cyri ageret, meminit quoq; vastationis Babylonicæ per ipsum Cyrum, per quem

quem Dominus in vindictam eorum qua Caldei adversus Judæos & sanctam Civitatem & Templum patraverant, Babylonem destruxit. Forerius in loc. Hoc pertinet ad id quod Cyrus fecit ut Babylonem caperet, amnem enim Euphratem diffudit & parte ejus in lacus abducta, per alveum veterem in urbem ingressus est: *historia est apud, Jer. 51. 32. & apud Herodotum.* Grotius in loc. Isa. 21. 1. Onus deserti maris. — Perspicuum est quod desertum Mare Babylon appellatur; Hieronymus apud Drus. in Zech. 10. 11. ita Episc. Ardach. in Obs. ad loc. at cur dicitur desertum Mare? quia instar deserti exsiccatur à Cyro alio avertente flumen ejus. Vide Jer. 51. 13, 36, 37. c. 10. Babylon mare desertum appellatur & est idem quod hic profundum desolatum: secunda pars causam ostendit cur Babylon Mare desertum appellari debeat; quia nimirum flumina in plures alveos derivata à Cyro liberum aperient aditum Persis, qui civitatem ita populabuntur hostiliter ut desertam civitatem existimes potius quam frequentem urbem. Sanctius in loc. Isa. 43. 14. Et descendere feci fugitivos & Chaldim quorum clamor in Navibus] h. e. cum fugæ per Navigia se parabant Caldei nec tamen exsiccato jam Euphrate effugere poterant. Vide infra in fine libri. — Zech. 9. 11. dimisisti vinctos tuos de fovea in qua non est aqua] i. e. de Babele. Ardach. in loc. & in libri Argum. ita Drus. in loc. certe hanc ob causam quia exsiccatio Euphratis erat ut destructio civitatis, ita solutio Captivitatis: quæ tamen fateor Liberationis Mysticæ & spiritualis per Christum typus erat. Satis hæc sunt unum tamen textum adjiciam exercitationis ergo ut res expendatur. Vide

Isa. 10. 26, 27. Et suscitabit super eum Dominus exercituum flagellum juxta plagam Midian in petra Horeb & virgam suam super mare & elevabit eam in via Egypti. 27. Et erit in die illa removebitur onus ejus de super humero tuo & jugum ejus de super collo tuo & corrumpetur jugum à facibus Olei. — sic vero Caldeus; Et adducet super eum Dominus exercituum plagam Midian in petra Oreb & subjectio ejus auferetur à vobis, sicut ablata est subjectio Pharaonis ad mare & sicut Magnallatis sicut in via Egypti. 27. Et erit in tempore illo auferetur ejus subjectio à te & jugum ejus de collo tuo & conterentur populi à facie Christi. Hic Querimus, Cujus illud est jugum

jugum quod de facie olei seu Christi auferendum est?

Resp. Ad literam Targum & Gatak. *jugum Sennacharib à facie Henekie Uncti Dei*: de regibus Assyriæ fateor intelligi, sed nimis stricte de Sennacharib, etiam & de Belshazzar intelligendum est: Quod ad Targum, conjunctæ fabulæ de numero exercitus Sennacharib complectentis 259. millia Myriadum, qualis contra Abraham olim ducebatur cum in ignem conjectus sit, suspecta reddunt omnia. Quod ad doctiss. Gatakerum, Cyrus sibi Christi typus est in Isa. 42. 1. imo expresse Dei Unctus vocatur, Isa. 45. 1. Quod ad utrumq; vide Isa. 14. 25. *Juravit Dominus exercituum dicendo, si non secundum quod cogitavi sic fuit: & secundum quod consului ipsum stabit: ad frangendum Assur in terra mea & in montibus meis conculcabo eum & recedet de super eis jugum ejus & onus illius de super humero ejus remouebitur.* Hic videas quod de solo Sennacharib intelligi commode non potest. 1. Quia hanc Liberationem & frangendum jugum destructio Babylonis præcedere dicitur, vers. 22. & 23.

2. Quia propositum Domini de populo liberando & jugo frangendo respicit omnes Nationes, universum orbem, vers. 26. ejus ergo per Cyrum est, Ezræ 1. 2, 3.

3. Fatetur Gatak. Isa. 14. *de Caldæis regibus Directe debere intelligi, tantum oblique de Sennacharib*, ita & Forerius in loc. Caldæosq; vocari & Assyriæ reges: ita Ezræ 6. 22. nec sine ratione, si à Caldæis regibus subversa erat Nineve: nam ab illo tempore super Assyriam æque ac Caldæam dominati sunt reges Babylonis, ita Ralæus, vide infra in Jer. 50. 18.

4. Quomodo possit Isa. 10. de solo Sennacharib intelligi? An Assyriorum & Caldæorum Jugum aufertur de populo Dei victo Sennacharib? decem tribus adhuc sub jugo depressi & retenti sunt: renovatum enim erat ab Esarhaddon seu Asinappar, Ezræ 4. 2, 10. utcumq; fortius & gravius à Caldæis factum est: verisimile ergo est præcipue de Liberatione Babylonica intelligi debere loca proposita, inclusa etiam & illa à Sennacharib: atq; ita ipse Gatakerus in Isa. 9. 4. *Nam jugum oneris ejus, virgam humeri ejus, sceptrum exaltoris confregisti secundum diem Madiam.*

Confregisti jugum oneris ejus.] *Intelligunt aliqui de Liberatione à Sennacherib. alii de Liberatione Babylonicâ, utraq; includi commodè possit. tamen ut ad Redemptionem spectantes à Christo factam: Gatak, in loc. ita optime convenimus. Sensus ergo loci hic est. Ut viam Israël Deus paravit per Mare rubrum qua ab Egypto in terram promissionis pertransirent, ita exsiccando Euphratem per Cyrum aperiet eis denuo viam Deus ab Assyria & Caldæa qua ad terram suam regrediantur, & tunc jugum Assyriorum & Caldæorum super colla & onus super humeros Dei populi dissipabitur à facie seu conspectu Cyri Uncti Dei.*

Et deponetur superbia Assur.] *Eventum est Regnum Assyriorum à Caldæis Regibus. Vide infra in Jer. 50. hinc Rex Babylonis est & Rex Assur, de quo locus intelligitur: deponetur superbia Assur, i. e. tunc Ninive, quam Babelis: scilicet Rege Babylonis à Medis & Persis occiso, Regiaq; ejus Babel eversa, Isa. 13. 19. &c.*

Et sceptrum Egypti auferetur.] *vide Ezek. 29. 17. &c. Ezek. 30. & 31. & 32. debellata est à Nebuchadnezzar. eiq; facta est tributaria. post vero rebellis iterum à Cambyse Cyri filio subjugata est; vide Herod. humileq; regnum, imo regnorum humillimum factum est usq; ad tempora Ptolomei Lagi. Ezek. 29. 15. Vide A Lapide in loc. illum. Pharaoh Nophra seu Apries, prelio commisso superatus à Nebuchadnezzar A.M. 3416. subjugatur. Egyptus 3432. Cyro subdita est 3473. tunc à Cambyse rebellis debellata. 3479. Usser. Annal.*

Objecit
[Contra] istam Interpretationem obijciunt prophetante Zachariam post solutam captivitatem, Zech. 1. 12. post facta Templi fundamenta Ezech. 4. 9. Darii An. secundo: Zech. 1. 1. Darii quarto: Zech. 7. 1. Ergo post Cyri tempora & Eversa Babylonis hæc omnia implenda sunt, non ergo de Euphrate exsiccatō petrus illa fluminis & maris intelligi debeat.

Responsio
[Dicitur quum hæc fient, deponetur Superbia Assur & sceptrum Egypti auferetur: si de veteri Assyria intelligis cujus regni caput

Ninive

Nineve erat, longe ante Cyrum Eversum est regnum illud à Caldæis regibus. Vide in Notis ad Jer. 50. intra. Si de Caldæa regnoq; Babylonico, capta est Babel & debellata Assyria à Cyro & Dario Medo ante tempora Zechariz. Etiam & sceptrum Egypti ablatum à Nebuchadnezzar, utcuq; à Cambyse Cyri filio, ut videas apud Herod. in Thalia. Hæc tamen omnia ante Zechariz prophetantis tempora facta sunt.

Novum non est, inquit doctiss. Hammondus, in Præmonit. ad Apoc. prophetas in futuro tempore loqui de rebus præteritis: instat in Dan. 7. 17. — dicit que surgent; & tamen regnum Caldaicum pridem surrexerat & jam vergebat sub Belshazzar ad suum occasum. Calv. in loc. certe nulla est *analogia* in futuro tempore loqui de rebus partim tantum præteritis, imò pro majori parte futuris. — *Habetur ratio, majoris partis.* Pilcat: Ardach. in loc. una tantum surrexit Bellua, tres adhuc surrecturæ sunt. Ita ego in re quaerita & proposita: Exsiccatio Euphratis per Cyrum non tantum pro præsentia Urbis captum deserviebat, sed pro futuro lacus, paludes, insulas innumerabiles, atq; ita vada innumera conchiebat, quibus absq; magna difficultate dispersi Israelis omni venturo tempore à locis longinquis & maxime dissitis ad terram suam pertransire poterant. Vide Forer. infra in Isa. 43. 14. Imò quod hic intenditur à propheta est Restitutio totius Israelis, plena scilicet ad terram suam patriam: non ergo à prædictione Liberationis præstandæ magis absolum est includi Euphratis Exsiccationem nuperrime à Cyro factam & in effectibus plenius pro futuro faciendam: quàm Assyriæ & Egypti humiliationem ante factam, reditumq; Israelis sub Cyro præstitum, dum utraq; adhuc & vindicta & Liberatio fervet, & pro futuro sub Regibus Persis plenius & consummatius præstanda est.

2. Si tibi supra dicta non satisfaciunt, sed tantum de futuro & ne minimum de præterito hanc prophetiam præsentem intelligi velis, sic verum lege. *Et transibis in mare angustia* [scilicet Omnipotens Deus Judæorum Liberator ministerio Darii Hytaspis] *& percutiet in mari fluctus, &c.* de Dario historiam habes apud Herodot. in Thalia sub fin. — *Rebellantibus contra Darium Babylonis atq; anno & septem mensibus in obsidione consumptis, jam Darium atq; universum exercitum*

crevit tedere quod Babylonis expugnare non posset, et si ad-
versus illos omnia Machinamenta atq; omnes insidias ex-
pertum, cum alias, tum illas quibus eisdem Cyrus expug-
navit: omnia hæc frustra fuerunt quia Babylonii vehementer ex-
cubiti incumbabant, at tandem tamen Mutilatione & caliditate
Zopiri prodita est civitas & capta: qua potius Darius muros
ejus circumcidit & portas omnes amolitus est, quorum neutrum
Cyrus fecerat eidem prius à se capte, Babyloniorum quoq; proce-
rum tria millia patibulis affixi, data cæteris venia — obsessi rei fru-
mentaria consulentes prius strangularunt omnes feminas, atq; a-
deo ut nova sibi succresceret soboles de vicinis regionibus data sibi
sunt a Dario 50. M. — Quanta ergo in rebus tam de-
speratis passi sunt Babylonii? — Hæc facta sunt Darii sexto.
Uffer. Annal. A. M. 3489. Darii undecimo. Bucoltz. Helvic.
ex Herod. & Clem. Alex. Strom. 1. quorum uterq; annus post
Zechariam prophetantem Darii secundo vel quarto.

Deniq; ut concludam, de utrisq; conjunctis & Cyro &
Dario Euphratis dissectoribus, Babylonis expugnatoribus, Ju-
dæorum Liberatoribus, Templi ædificatoribus atq; ita Dei
ministris tam Vindictæ ejus in Assur, quam Indulgentiæ in Is-
rael, præsens prophetia commode intelligi possit.

CAP. II.

Isaie 11. 10. &c. ad fin.

10. **ET** erit in die illa radix Isai quæ stans in vexillum popu-
lorum, ad illam Gentes quærent & ejus requies gloriosa.

11. Et erit in die illa, adjiciet Dominus Secundò manum suam
ad possidendum residuum populi sui, quod remanebit ab Assur &
ab Egypto, & à Patros, & à Chus & ab Helam, & à Sbinæor,
& à Chamsab, & ab insula maris.

12. Et elevabit Vexillum Gentibus, & colliges expulsos Israel,
& dispersos Jebudab congregabit à quatuor alis terra.

13. Es recedet zelus Ephraim & hostes Jebuda excidentur:
Ephraim non amulabitur Jebuda, & Jebudab non angustabit E-
phraim.

14. Et velabunt in humerum Philistin ad mare, simul præ-
dabuntur filios Orientis: Edom & Moab misset manus eorum, &
filii Ammon audient eorum.

15. Et delebit anathemate Dominus linguam maris Egypti, &
agitabit montem suum super flumen in fortitudine spiritus sui,
& percutiet eum in septem flumina, & ambulare faciet calcea-
mentis.

16. Et erit via strata residuo populi ejus qui relinquetur ab
Assur, sicut fuit Israeli in die ascendere eum à terra Egypti.

X. Radix Isai] radix Jesse: Radix tam in Scriptura sacra
fundamentum significat unde virge & surculi succrescunt, quàm
virgam ipsam & surculum. Sanctus in loc. aliquando dicitur
radix David, Rev. 3. 5. Rev. 22. 16. Certum est Mystice intelligi
de Messia, hac in re omnes interpretes Christiani unanimes sunt, de
quo & pleriq; auperorum Rabbīnorum nūc cum antiquis Tal-
mudicis hunc locum interpretantur. Gat. in Isa. 11. 1. — At
de quo Typice & Historice, dubitatur: Hezekiam volunt Judæi
ut Isa. 10. 27. dissipabitur jugum à facie Uncti, i. e. Hezekia:
sed vidimus supra potius de Cyro Dei Uncto & Christi type

locum illum intelligendum esse : At hoc nostro loco non Cyrum sed Zorobabelem Christi typum designatum censeo, hæcque mihi videtur mutationis ratio : Redemptoris opus & officium nostri duplex est.

1. Ab Inferno, diabolo, & omni malo nos redimere : in hoc ipso Cyrus Christi typus est qui Judæos de dura servitute & Captivitate Babylonica liberavit.

2. Ad terram Sanctam ad Zionem perducere : populum liberatum, eosque ibidem iuste & pacifice regere : In hoc vero Zorobabel Christi typus est, ut ex se patet, Cyrus non potest, ut nec in altero Zorobabel. Iste ergo Rex & Redemptor Spiritualis, Mysticus, verus Christus ipse est : Typicus vero & terrenus, aliquando Cyrus, quandoque Zorobabel : Hic vero non Cyrus sed Zorobabel intelligitur, quia radix seu ramus Jesse : nec Hezekia, quia de Liberatione Babylonica hic plane agitur, ut infra patebit : Restat ergo solus Zorobabel : at quia frequens occurrit nobis inter disputandum hoc dubium, quanta possumus brevitate ab ejus molestia hic nosmet expediamus.

Quæ An Zorobabel Christi typus sit & hinc dictus radix Jesse, David, Caput Unicornis &c.

1. Affirmant Theodoret in Jer. 23. Hof. 1. Hof. 3. Episc. Ardach. & Rivetus in Hof. 1. ult. Grotius in Ezek. 37. & passim : Gatak. in Jer. 30. & passim Sanct. in Ezek. 17. Num. 40.

2. Quidni Christi typus æque censendus est ac Melchisedeck, David, Solomo ? imo vix clarius Messiae speculum & figura in rebus maximis quisquam alius Zorobabele esse potest. Nam 1. de Babylone redemptorum caput & princeps erat : qui ad patriam suam terram Sanctam perduxerit.

2. Templum reedificavit & tabernaculum Davidis destrutum reparavit.

3. Divise domus Judæ & Josephi conjunctæ sub ipso fuerant, & in una Republica duo illa inimicissima regna amicissime coiere.

Denique Christi typum fuisse Zorobabelem constat ex Zech. 4. 11, &c. Vide Ardach. in vers. 7. & 14. Quid igitur Aaron, annon & hic typum Christi gessit ? Quid Cyrus Persarum Rex ? Quid Jesus filius Josedec ? Quid Zorobabel ? Quid denique, Moyses qui suo tempore Commemstrans Christum inquit, Prophetam.

phetam suscitabit vobis Dominus ut me, &c. Procop. Gazæus in Gen. 15. Vide A Lap. in Hag. 2. 24.

Nobiscum hac in re consentiunt Judæi. — *Judæi moderni per David accipiunt Zorobabel ducem Babylone redeuntium.* A Lap. in Ezek. 34. 23.

Ad illam Gentes quærent] certum est Gentilium plurimos una cum Zorobabelē ad terram sanctam ascendisse, veri Dei cultus amore tractos & intra fœdus Domini cum cæteris Judæis conclusos: suspicor etiam & jam conterminas Gentes potuisse per circumcisionem, verumq; veri Dei cultum in fœdere Judaico deiq; populo comprehendere, quo typus extarent Universalis illius Vocationis Gentium quæ sub Messia prædicitur futura: certe gradibus ad summa itur; nec sine præparationibus factam fuisse aut patitur ratio aut Historia prophetica; at de his vide infra in Ezek. 16.

XI. Et erit in die illa] Liberationis à Babelē de Captivitate illa temporali, quæ typus & figura illius futuræ Redemptionis est à Mundo & Inferno: ita sensus Compolutus est, dies duplex, duplex beneficium, resq; longe distantes & diversæ; quales Typus & Antitypus, sub unica tamen Narratione, modoq; Judæis familiari, conclusæ sunt.

Adjiciet Secundo manum suam] Manum Primò in liberatione Egyptiaca, Secundo itaq; in Babylonica. Respice lib. 1. c. 3. Sect. 1. Quæ eo loci disserui jam recognoscens verissimam censeo nec posse everti: Quod verò præcipue opponitur hoc est: viz. *Liberationem ab Isaia prædictam Messia temporibus præstandam esse*: At hic non parum miror acutissimum & accuratissimum Expositorem Gatakerum acquiescere; ab ipso enim uno non loco didicimus, plurima loca prophetica utrinq; simul Typice & Mystice intelligi debere: quo nihil verius dici possit & ex cujus regulæ praxi optimos passim in ejus doctiss. Commentariis fructus percepimus: Respondeo itaq; Messia temporibus hæc omnia futura & facienda tantum Mystice concedo, Typice vero; ad litteram & historiam nego; sed Zorobabelis, quo nec clarior aut splendidior extitisset Christi typus. Vide Sanctiæ in loc. qui nostra confirmat. Nec de Liberatione alla Temporalis & Nationali Gentis Judaicæ sub Mundi finem & Christi adventum secundum hæc intelligi posse apparet: Non enim

illa qualiscumq; Exaltatio manus Dei liberantis secundò, sed tertio aut quarto esset.

Residuum populi] *populus iste liberandus de Electis Gentium & Judeorum intelligi non debet, sed de Judeis tantum. Rev. 7. 4. 9. Gatak. in loc. imò quidem & verius certiusq; de Judæis ab Affur & Shinaar liberandis, scilicet per Cyrum vers. 16. infra.*

XII. Et elevabit Vexillum Gentibus] *Vexillum non Militare, sed Civile: quale in populo congregando uti solet. Gatak. in loc. Gentibus] ut Christo se conferant; ac posim (ut rectius intelligere videntur Hebræi Doctores) ut adducant & transferant Israelitas, qui captivi secum fuerant & peregrini, ad terram suam. Id. in loc.*

Et colliget expulsos Israel & dispersos Jehudah congregabit à quatuor alis terræ] *usus hujus vexilli ut erga Genes ita erga Israelitas & Judeos decem an duarum tribuum (utraq; enim domus Conjungenda, utriusq; corpus in & sub Christo efficienda est) ut de locis dispersionem unà colligantur. Gat. in loc. Utraq; sub Christo conjungenda. Ita quidem Mystice ut populus ab Inferno & Diabolo salvandus, at Typice & Historice etiam sub Zorobabele ut populus de Assyria & Babylone liberatus, Jer. 3. 18. In diebus illis ibunt domus Jehudah ad domum Israel & venient simul de terra Aquilonis — alii de unà revertentibus, alii de reconciliatis intelligunt. Ipse Gatakerus utraq; conjungit: Divinitus inquit, qua prius fueras inter duas domus cessabis (decem tribuum nunc cum duabus unis: duabusq; cum illis amice conjunctis) ita utraq; domus unà ambulabis cum illis profectis: Ma. 11. 13. Hof. 1. 11. Ezek. 37. 19. 22. De terra Aquilonis] de Assyria & Babel. Addit autem Conclusionis loco: Spiritualem liberationem per Christum hisce temporalibus adumbratam fuisse, quod verissimum est, at verum est pariter nec concesso Mystero Historiam excludendam.*

XIII. Et recedet zelus Ephraim & hostes Jehuda excedentur] *respiciat discessum illius decem tribuum à familia David sub Rehobeam. Gat. in loc. post de Babylone reditum, non amplius legimus de duobus Regnis, aut duarum domuum alternationibus & inimicitis, sed de unica Republica ex utriq;*

con-

concordibus animo conflata: ad literam ergo suadet ratio ut intelligatur, quantumvis Messie regnum adumbratur, in quo omnes gentes per fidem fracto partitionis muro coniundæ sunt — Docet exinde post regressum e Babylone, decem tribus non jam iterum divisas iri, sed simul conventuras terrarum possessuras paternam. Theodoret in Jer. 3.

XIV. Et volabunt in humerum Philistin] *Tanquam aquila aut leo captantes prædam.* Gat. in loc. Verisimile est has victimas Gentes subditas & tributarias sibi factas post reditum fuisse, aut potentia sua coercitas: ut in temporibus Maccabæorum copiosius legimus. Vide Sanct. in loc. & in Ezek. 36. Sect. 16, 17. Simul prædabuntur filios Orientis] *Hi sunt Idumæi, Ammonite & Moabite, qui superati fuerant à Maccabæis, quo tempore qui reliqui fuerant e decem tribubus in unum corpus cum duobus aliis coalescent: de Idumæis vitiis & Ammonitiis vide 1 Macc. 5. 3, 6. Sanctius in loc.*

XV. Et delebit anathemate linguam Maris Egypti] *Tales Maria sine longius se intra terram extendentes. Lingue Maris dicuntur. Josue 15. 2. 5. Gat. in loc. ita Forerius, Vatab. Marius, Serarius, Abuleus, Montanus apud Sanct. in loc.*

Et agitabit manum suam super flumen & percutiet eum in septem flumina] *Non Euphratem.* Gat. in loc. Imò vero ad Nilum alluditur, sed de Euphrate intenditur. Per flumen intelligunt Hebræi Euphratem. Clar. in loc. flumen ipsum Euphratem cum Caldeo accipio. Forerius, Grotius, in loc. Quia Euphrates posset esse impedimento electis venientibus ab Assyria in Ecclesiam Hierusalem, dividet illum Dominus in tot partes ut etiam à calcæis citra illum aque periculum transmitti possit: dividet & per eum diducet eos qui se recipere voluerint in Hierusalem. Vatab. in loc. De Euphrate intendi patet ex vers. 16. Et erit via strata residuo populi ejus qui relinquetur ab Assur, sicut fuit Israeli in die ascendere eum de terra Egypti. — Quomodo invenient viam stratam de Assyria in Judæam per Mare rubrum divisum & Nilum Exsiccatum, quum de Assyria in Egyptum itur per Judæam? Nil aliud ergo hæc sunt quàm umbræ & allusiones quibus per Egyptiacam liberatio Babylonica exprimitur, per primam Secunda, per rubrum Mare à Mose divisum Euphrates à Cyro exsiccatus,

tus, quo capta est Babylon & Israel à Captivitate liberatus. Ita Michæ 7. 15. *Inter dies quo egressus es de terra Egypti, ostendam ei mirabilia* — Prodigiosa sane res erat & Gyndis & Euphratis fluvii multifida illa sectio per Cylum Babylonis debellatorem & Judæorum liberatorem: recte itaq; vertit Caldeus; *Elevabit plagam fortitudinis sue super Euphratem*; imo & ipse Gatakerus pro nobis est in Isa. 44. 27, 28. *respicere videtur Deus, ait, ad id quod apud mare Rubrum olim fecerat, simul atq; alludere ad Cylum Euphratem fluvium exsiccantem in expugnatione Babylonis.* Sane ut diximus supra, Nil simplicius & verius: Ad Nilum alluditur, de Euphrate intenditur. — Nobiscum totus est doctiss. Sanctius in loc.

Et percutiet eum in septem flumina] Septem ostia Nili fateor apud Authores celeberrima, sed iste locus non mihi videtur ad illa alludere: potius *Septem* hic exprimitur ut numerus perfectus hoc sensu: percutiet eum Dominus in septem flumina h. e. unicum illum fluvium Nilum, vel potius Euphratem ut diximus in septem flumina h. e. in tot rivos & tam multiplices alveos diffecabit ut facillime & absq; omni periculo à quibuscunq; redemptorum pertranseat.

CAP. III.

Jer. 50. 4, 5, 8, 17, 18, 19, 20, 33, 34.

4. ¶ In diebus illis & in tempore illo, ait Dominus, venient filii Israel, ipsi & filii Jebuda simul, ambulando & fendo ibunt & Dominum Deum suum quarent.

5. Zion interrogabunt viam, huc facies eorum: Venite & copulate vos ad Dominum fœdere seculi quod non oblivioni tradatur.

8. Avolate de medio Babel, & de terra Chasdim egradimini, & estote tanquam birci ad facies pecoris.

17. Pectus dispersum Israel, leones expulerunt: primus devoravit eum Rex Assur, & iste novissimus exossavit eum Nebuchadnezzar Rex Babel.

18. Propterea sic dixit Dominus exercituum, Deus Israel: ecce ego visitans ad Regem Babel & ad terram suam, sicut visitavi ad Regem Assur.

19. Et reducam Israel ad habitaculum suum, & pascetur Charnel & Basan, & in monte Ephraim & Gilead saturabitur anima ejus.

20. In diebus illis & in tempore illo, ait Dominus, quæretur iniquitas Israel & non erit, & peccata Jebudah & non invenientur, quoniam parcam ei quem reliquum faciam.

33. Sic dixit Dominus exercituum, oppressi filii Israel & filii Jebudah simul, & omnes captivantes eos apprehenderunt in eos, reverterunt eos dimittentes.

34. Redemptor eorum fortis, Dominus exercituum nomen ejus, ille litigabit litem eorum, ut quiescere faciat terram & commovere faciat habitatores Babel.

IV. In diebus illis & in tempore illo ¶ Quando Babylon à Cyro capta est. Gat. in loc. venient filii Israel ipsi & filii Jebudah simul. Liberatis à Cyro Judæis plurimi de decem tribubus se cum illis conjunxerunt. Gat. in loc. refert nos ad Jer.

Angl. in 1 Chron. 4. 23. desideres quosdam de posteris Judæ in Caldeæ putat Junius, alii in Moab, alii in Juda, at vers. 22. dicitur, *hec antiqua sunt*: si de desideribus in Caldeæ intelligentis antiqua non erant sed nupera Ezræ: utcumq; hæc res sit, Junius quam paucos, alii quam plurimos rediisse censent, imo ipse Josephus præter eos quos memorat Ezra supra quatuor Milliones: addamus Ezek. 39. 25, 28. *Propterea sic dixit Dominus Deus, nunc redire faciam captivitatem Jacob & miserebor omnis domus Israel & zelabo nomini Sanctitatis mee. 28. Et scient quod ego Dominus Deus eorum in transferendo me eos ad Gentes, & congregavero eos ad humum suam & non relinquam ultra ex eis ibi.* — Omnis domus Israel] Non tantum dixerim sed omnium tribuum. Greenh. in loc. nec relinquam ultra ex eis ibi] prima collectione facta relictis fuerant plurimi, imo de partum precipui, Ezr. 1. 3. imo tota tribus, hic talis collectio est ex qua nullus erit relictus: Non de predestinatis; Maldon. volens in patriam redire; Mariana. sed ad verba hæc non ascendunt; Greenh. in loc. Quid ergo dicendum? referenda hæc cum Greenhillo & aliis ad Generalem Judæorum conversionem sub Mundi finem: propter iniquitatem suam, inquit A. Lapide, qua Christum occidit, capta & eversa est domus Israel, i. e. Judæa per Titum: manseritq; eversa & desolata usq; ad Antichristi interitum: post quem videntes Judæi se ab eo jactante se esse Messiam, delusos, omnes ad Christum converientur & hoc est quod ait vers. 25. Nunc reducam captivitatem Jacob: licet aliqui putent quod ibi videat ad Liberationem & captivitatem Babylonicam: sed prior gemina Expositio hinc apparet quod Liberatio hæc foret in Novissimo dierum, Ezek. 38. 8. h. e. in fine Mundi. A Lap. in Ezek. 39. 23. Cujus contrarium verum esse apparet ex iis quæ diximus de diebus Novissimis, lib. 1. Quodsi verum esset destructio Antichristo, tunc convertendos Judæos, impletam olim istam Conversionem suam putarem statim postquam interemptus fuerat Benchochab: respice lib. 2. c. 4. At cum Piscatore longe probabilius hæc intelligi cenfeo de Liberatione Babylonica. Sed dices, *Namquam hæc promissa impleta fuerat*: suo fateor sensu, nec unquam in hoc Mundo implenda: at sano & scbrío sensu sub Regibus Persis. Nullus erit relictus, ne unus, i. e. comparative nullus: pro majori parte redibunt, multitudo revertetur

revertetur; qualis loquendi modus sacris literis familiaris est: non majus hic prædicitur quàm Ezek. 20. 40. Ezek. 36. 10. Zech. 10. 10. quæ omnia loca de Liberatione Babylonica intelligi debere prius probavi. Concludimus itaq; cum Theodoro in vers. 4. *Per gentem quæ in expeditionem adversus Babylonios venit ab Aquilone vult dicere Medos, hi enim, ait, terram ipsorum reddiderunt desertam ac depopulatam sunt: illo inquit tempore decem ac duæ tribus recipient libertatem & una revertentur & confugient ad Dominum. Et cum Munstero in loc. nostrum. Patet hinc filios quoq; Israel & non tantum tribum Judæ & Benjamin de captivitate ad terram Israel reverbos, quicquid Hebræi dicant de decem tribubus in Assyria reclusis.*

Ambulando & flendo ibunt & Jehovah Deum suum quærent] De utrisq; domibus sermo est, ergo ad utramq; domum pertinet iste fletus & poenitentia: Si de tempore quæritur quando hæc fient, facilis Responsio est: Venient, ibunt, flebunt, unà, simul: rursus, De excidio Babylonis per Cyrum præsens sermo est; & ne de Mysticæ tantum suspiceris, vide Jer. 50. 8. Jer. 51. 27, 28.

XVII. Primus devoravit Rex Assur] Kimchi sic exponit: *Rex Assur Comedit carnes Israelis abducentes decem tribus Israel: Nebuchadnezzar contrivit etiam ossa h. e. destruxit Regnum Jehudæ, Urbem Hierosolymitanam & Templum, & abduxit duas residuas tribus, Jehudam scilicet & Benjamin. Munst. in loc. Prior Rex Assur Israelis carnes comedit: nam hi tres Assyriorum reges Pul, Tiglath-phalasser & Salmanassar intulerunt arma Judæis; Reuben enim & Gad & dimidiam tribum Manasse & postea reliquas tribus Israel abduxerunt: relicta sunt nuda ossa Judæ & Benjamin, Nebucodonosor autem etiam ossa contrivit h. e. hos fortiores tribus abegit. Clarius in loc. ita Theodoret. Grotius in loc. ita possim Hebræi, Græci & Latini, A Lap. in loc. quod & fatetur Gatakerus in loc. at ipse per Regem Assur vult potius intelligi Sennacharib & Esarchaddon: æquum sane est, ut per Regem Assur intelligantur omnes Reges Assyriæ & præcipue illi qui captivos e terra sua abduxerunt Israelitas, at hi Pul, Tiglath & Salmanasser: sed nil causæ video cur præteritis cæteris regibus Assyriis & recepta interpretatione rejecta,*
solum

niramis regno succedens condidit Babylonem, atq; in *Assiam* tenuerunt.
 — posteris vero suis Imperium reliquerunt usq; ad *Sardanapalum*
 & *Orbacum*, quod postea in *Medos* translatum est : sed *Nineve*
 post eversos *Syros* exemplo deleta est, ea multo major erat *Baby-*
lone, in *Assiriæ* campo sita: *Strabo* Geogr. lib. 16. initio. Vide
 & *Diodor.* Sic. lib. 3. c. 7. ubi de victa ab *Afbace* *Nina* tandem
 ita concludit— Hoc pacto *Assyriorum* Imperium quoad trigesimam
 prolem à *Nino* pervenerat annis mille & quadringentis ad *Medos*
 transit. Vide si placet *Jos.* Antiq. lib. 10. c. 2. & c. 4. *Ralæi*
hist. Münd. par. 1. lib. 2. c. 28. sect. 3. & lib. 3. c. 1. sect. 10.
 concludimus cum *Theodoreto* in loc. Quamobrem penas exi-
 gam ab eis, & eadem patietur quæ passa est *Nineve* antiqua *Me-*
tropolis Assyriorum : ubi vero de his [*Caldæis* scil.] vindictam
 sumpsero, reducam *Israel* ad terram paternam quam vocant *Basan*,
Carmel & montem *Ephraim* : prædictæ quoq; commutationem in
 meliora & ab errore præstino liberationem.

XIX. Et reducam *Israel* ad habitaculum suum] *Israel* h. e.
 decem tribus : nam vers. 4. opponitur *Judæ*, & in ordine
 Narrationis historica prior devoratur.

Et pascetur *Carmel* & *Basan* : & in monte *Ephraim* & *Gilead*
 saturabitur anima ejus] Nihil de duarum, sed tantum de
 decem tribuum terra ad quam revertendæ sunt. Sensus est, utraq;
 domus ad suam propriam terram restituetur. *Jer.* 31. 9, 20, 21.

XXXIII. Oppressi filii *Israel* & filii *Jehudah* simul] h. e.
 pariter seu similiter oppressi utrovis licet temporibus & adversariis.
Israel præcipue ab *Assyriis*, 2 *Reg.* 17. 6. *Judæ* vero à *Caldæis*,
 2 *Reg.* 24. 12, 14. & 25. 11. Nam utriusq; horum deportationes
 verba hæc præcipue adficiunt. *Gatak* in loc.

XXXIV. Redemptor eorum fortis, &c.] h. e. tunc cum
 evertet *Deus* *Babylonem* restituet utrumq; populum suum.

CAP. IV.

Ezek. 16. 53, 55, 60, 61.

53. **E**T convertam captivitatem earum, captivitatem Sedom & filiarum ejus, & captivitatem Someron & filiarum ejus, & captivitatem captivitatum tuarum in medio ejus.

55. Et sorores tua Sedom & filia ejus revertentur ad antiquitatem suam, & Someron & filia ejus revertentur ad antiquitatem suam, & tu & filia tua revertimini ad antiquitatem vestram.

60. Et recordabor ego pacti mei tecum in diebus pueritiarum tuarum & confirmabo tibi pactum Seculi & recordaberis viarum tuarum & erubescas in capiendo te sorores tuas magnas prae te & parvos prae te.

61. Et dabo eas tibi in filiis & non ex pacto tuo & confirmabo ego pactum meum tecum, & scies quod ego Dominus.

LIII. Et convertam captivitatem Sedom & filiarum ejus] h. e. Si convertam, si reduxero: verba hypothetice intelligenda. Jun. Ardach. in loc. sensus est. Nunquam illas restitutus sum, nec te. Greenh. in loc.

At 1. aliter transferunt omnes fere antiquae versiones: convertam, reducam absolute. VL. Lxx. Cald. Syr.

2. Pleriq; doctorum Interpretum cum versionibus antiquis verba absolute non hypothetice exponunt: ita Judaei doctores, Vatabl. Drusius, Grotius in loc. Nec pro Comminatione sed Promissione accipiunt.

3. Quid respondebitur ad vers. 61. ubi ex confesso absolute promittitur dandas sibi sorores majores & minores in filias. h. e. Sodomam & Samariam? Respondet Greenhillus. Typi sunt convertendorum Gentilium.

Repl. Tunc ita legere & intelligere verba debemus: Nunquam restitui Sodomam & Samariam, i. e. Gentiles: quod plane falsum & absurdum est.

Resp. Greenh. Nunquam restitui Typice & Historice, sed tantum Mystice in regno Messiae.

Repl. Ergo nec te Jehudam historice, sed tantum Mystice in regno Messie.

Resp. Ad hæc Greenh. Dici potest *Jehudam* nunquam restituendam. *Quia non in ipsis personis sed posteris: Quia in parte tantum non plene: Nec ad priorem Gloriam.*

Repl. At in eodem sensu intelligenda est non restitutio Sodoma & Samaria ac Jehudæ: verba enim Comparative sumi debent vel quoad reditum vel non reditum: Conclusio est; Aut non omnino restituetur Jehuda, aut eodem modo Sodoma & Samaria.

Verba itaq; ut Promissoria accipio ut vers. 61. *Reducenda est Sodoma & Samaria, & tunc tu Jehuda cum eis redux eris* ita Cocceius in loc.

Obj. Quomodo restituenda est Sodoma quæ penitus igne consumpta est?

Resp. Non omnes homines & mutantes interierunt: servata est Zoar & fortasse quidam amandantes reliquarum civitatum: Moab vocatur *residuum* Adæ, residuum Adame, Isa. 15. 6. Cocceius in loc. Effugit Lothus à quo descendunt Moab, & Ammon, hæc pro Sodoma intelligendos: puniuntur Moab, Jer. 48. restituitur vers. ult. puniuntur Ammon, Jer. 49. restituitur, vers. 6. Grotius in loc. ita & Vatabl. Instat Greenh. Sed de illa Sodoma intelligenda sunt verba quam amovit Deus, ut sibi visum est, propter scelera, vers. 49, 50.

Resp. Lothusquisq; posterius reliquæ erant ipsissimæ ejus, & ignibus consumptæ Sodoma, non alterius. Instat. Sed restitutionis promissa facta est prima Sodoma, tum Samaria & deniq; Jehuda: prius itaq; restituenda sunt & tandem Jehuda.

Resp. Quum reduxero Sodomam & Samariam reducam & te, i. e. una, simul: ita Jer. 30. 4. vel ut in textu nostro, in medio illorum. — confirmat hæc omnia doctiss. A Lapide, — Dico ergo, inquit, per Sodomam hic intelligi totam Pentapolim, ex Pentapoli autem incendium Sodoma evasit urbs Segor cum suis villis & pagis ob preces Lot: rursum sub Sodoma intelliguntur vicini Moabitis & Ammonitis: hi enim orti sunt ex incestu Sodomitico filiarum Lot cum patre in Sodomis, puta in Segor uti narravit Lysanias & Vatablus, hi ergo origine & Nativitate fuerunt Sodomitæ: hosce omnes in Captivitatem Babylonicam abduxit Nabucodo-

bucodanosor: hic ergo propheta de more tristibus lata subjungens
 predicit eorum liberationem & reditum: Idem de iis predixit,
 Jer. 48. 47. Jer. 49. 6. ad litteram enim loquitur propheta de
 reductione tum harum Gentium tum Judæorum & Babylone: nam
 multi ex Samaria, i. e. decem tribubus, misti Judæis, i. e. duabus
 tribubus, inde sub Cyro redierunt: sed sub hac reductione verius &
 potius intendit significare reditum Judæorum & Gentium & servi-
 tute peccati & demonis ad libertatem. Gratia Christi & Ecclesie
 & regni eorum. Id. in loc. Utrumq; sensum literalera &
 Mysticum verum amplectendumq; censco, se enim mutuo
 statuunt non excludunt. Jer. 48. ult. convertam Captivitatem
 Moab] Tum temporalem Moabitarum ut redeant & Babylone in
 Moab: id enim factum patet, Zeph. 2. 9. Joseph. Antiq. 13. 21.
 ita Theodoret, Lyra & alii: cum enim Cyrus Persa capta Baby-
 lone dedit libertatem Judæis, dedit & Moabitum; Tum spirituales
 eorum aliarumq; Gentium sub iugo Diaboli solvam per Christum
 & Apostolos: ita Raban. Hugo, & Vatab. A Lap. in loc. Quia & Cy-
 rus uti Judæis, ita & ceteris Gentibus in Babylone captivis, ex de-
 victa videntur libertatem ad sua redeundi dedisse. Id. in Jer. 27. 7.
 Forfan per Sodomam & filias ejus intelligi possunt reliquæ
 Cananæorum qui eum Israelitis unâ vivere permitti sunt ut
 tributarii, subditiq; & servi sui: quos & utriusq; fortunæ
 suæ participes fuisse necesse est. — Dicis autem quod cum eis
 fuerunt captivi qui ante ipsos illam habuerunt terram: nam multi-
 cum eis habitabant & Cananæi & Jebusæi, & fuerunt socii cala-
 mitatis. Theodor. in 1. Paraleip. Quodsi per Sodomam non
 tantum Moab & Ammon sed & Phœnices, Philistæi, Idumæi
 intelligantur, ut cætorum per totum Orbem terrarum typi &
 primitiæ, non contendo: Sed ut ante dixi & (ut puto) probavi
 necesse non omnino esse ut sensus Mysticus & historicus inter
 se sint *diversi*, unusq; altum excluderet: Omnes hæc fere Gen-
 tes una cum Judæis ab Assyrio & Caldæo exspoliatae devictæq;
 fuerant: ita Jos. Antiq. lib. 9. c. 13. & lib. 10. c. 11. sect. 13.
 atq; una cum Judæis restituta à Victore Cyro: Inter Israelitas
 convertendos ut ad eorum corpus pertinentes numerat Voc-
 tius Idumæos & Philistæos quorum civitates occupaverant
 Judæi. Select. disp. part. 2. p. 133. Redibitis quidem aliquando,
 sed & vobiscum redibunt Ammonitæ & Moabitæ, & quidam

ex decem tribubus quotquot se correxerint. Grotius in vers. 53.

Obijcietur forsan Deut. 23. 3. Nehem. 13. 1. *Ammonita & Moabita non intrabit in Congregationem Domini ad decimam generationem & usq; in Seculum.*

Resp. Bis decimæ generationes intercesserunt à Mose ad solutam captivitatem.

2. *Seculum* tempus incertum est, varie in S. literis Sumitur.

3. A sacris nulli prohibentur profelytæ, de Ecclesia omnes sunt. Jun. in Deutr. 23. 1.

4. Non intrabit in Congregationem] *nec de sacris, nec de connubiis intelligitur, sed de confessibus Judicialibus, officiis & honoribus publicis.* Jun. supra: ita sensus sit: obsequentur tibi, non imperabunt: nec pares tibi, sed inferiores forent.

5. Tradunt Judæi commistas fuisse omnes quatuor gentes conterminas, Ægyptios, Idumæos, Moabitas, atq; Ammonitas, atq; ita hisce saltem temporibus ex eis Deo vero conversos potuisse intrare Congregationem Domini. Vide Aynf. in Deutr. 23. 8.

Obj. Comparantur Sodome quæ in æternum non sunt restituenda. Jer. 49. 18. Isa. 13. 19.

Resp. Etiam & quæ restituenda sunt. Amos 4, 11. Zeph. 2. 9. comp. cum Jer. 48. ult.

Obj. Moab & Ammon non possunt esse Sodoma, quia Sodoma periit longe ante eversam à Caldaïs Jerusalem. Vers. 50. Sed Moab & Ammon post urbem eversam quinto anno. Joseph. antiq. lib. 10. c. 11.

Resp. Quæ periit Sodoma, vers. 50. illa erat de qua Lothus ereptus fuerat, cujus posteritas erat Moab & Ammon, ita non improprie dici possunt Sodoma, ut & Segor quæ precibus Lothi flammæ evasit.

2. Ante eversam civitatem promittit Deus restitutionem Judæ, ita Pariter Moab & Ammon forsan & diversis temporibus captivitatis.

Per Samariam intelligit Sanctius Tribus Israeliticas intra Jordanem, per Sodomam vero illas ultra Jordanem, at hæc priori improbabiliior. Nam

1. Samaria includit omnes decem tribus, totum Regnum Israel: at non sunt idem Sodoma & Samaria.

2. Samaria

2. Samaria ad sinistram, Sodoma ad dextram jacet adspiciendis orientem. Ergo Samaria ad Aquilonem, Sodoma ad Meridiem: at Petra ad Orientem jacet, sed Segor ad Meridiem. Idumæa proxima: ita & antiqua Sodoma à qua Lothus à quo Moab & Ammon.

L.V. Revertentur ad antiquitatem suam] *Revertentur ad antiquitatem suam*

LXX. Arab.

Et filie ejus] *vila ejus. Cald. Urbes vocantur filie. ad ap. in Ezek. 32. 16. Vide Turnov. exerc. Bibl. p. 244.*

LX. Et recordabor ego pacti mei in diebus pueritiarum tuarum] *pacti mei. h. e. foederis antiqui & jam prope antiquandi adveniente Messia, Hebr. 8. ult. At donec adveniret Messias illius memor em, viz. V. T. Foederis in Horeb facti, & secundum illud sorores & filie tibi erunt, Ezek. 47. 22, 23. Et eris faciens cadere eam in hereditatem vobis & peregrinis peregrinantibus in medio vestrum qui genuerint filios in medio vestrum. 23. Et erit vobis sicut indigena inter filios Israel, vobiscum cadent in hereditatem in medio tribuum Israel, & eris in tribu in qua peregrinans peregrinus cum eo ibi dabitur hereditatem ejus dixit Dominus Jehova. — Ille locus si de temporibus ante Christum intelligatur, proselytiq; sub redinum abundantibus, plane mecum est literalis & historicus; Si vero de Christi temporibus & Mystice tantum de Vocatione Gentium, ubinam privilegium & beneficium est? inter incredulos Judæos & à Romanis destruendos nullum refugium, nulla securitas, nulla Gentibus Christianis hereditas est: At si deniq; inter credentes Judæos, una & tunc fideles Gentilium partem, sedem, hereditatem Dominante Hadriano & leg. Jus. habebant, impletio videtur Rom. 11. 25. de qua supra disputavimus. Vide Lib. 5. Object. 9.*

Et confirmabo tibi pactum Seculi] *Novum, Evangelicum super meliores promissiones in Messia fundatum, cujus adventus foret sub secundo hoc Templo: Hagg. 2. 7. 9. at donec ille adveniret, foedus illud novum non stabilietur: interim veteris, puerilis (scilicet & infantilis illius non obliviscar, & secundum illud subdit tibi fuerint conterminæ illæ Nationes*

ex quibus plurimum sigillum Fœderis Circumcisionem recipient, & ad Templum Domini venient adorandum: At quum venerit Messias, ex ejus fide Omnis gens erit Terra Sancta, Omnis Civitas Hierusalem, Omnis domus Templum Domini & omnis vir Gentilis Israelita. — Tu mea fœdera assernata es, & pacta quæ mecum pepigeris observasti: sed me ne hoc quidem adducet ut te omnino deseram: verum ubi te disciplina instructam equitatem edocero, fœderis illorum recordabor quæ olim tecum percussi cum adhuc esses Infantula: ita vocat tempus illud quo in solitudine est commorata. Theodor. in loc.

[In capiendo te sorores tuas magnas præ te & parvas præ te] Non sacrificium tempus, sed Impietatis doctrinam ita appellavit: tempore enim Sodoma antiquior est: sed quia Samaria prius emulata est Instituta, deinde paulatim auxis facinoræ ita ut etiam Sodomis assimilari potuerit. Junioemq; sororem appellat Sodomam ut quæ postea cognationem cum ipsa complexa est. Impietatis enim communionem cognationem vocavit. Illud autem à dextris & sinistris, vers. 46. propter situm locorum appositum: hi enim qui à Hierosolymis sunt ad Orientem conversi à dextris Sodoma sita est, à sinistris vero Samaria magni vergens ad Aquilonem: filias autem hujus & illius subjectas urbes & vicor nominat. Theodoret. in loc. erubescas, &c. i. e. tunc tibi scelerum poenitebit cum sorores tuæ tecum de captivitate ad terras suas redeunt.

[LXI. Et dabo tibi eas in filias] In edificationem. LXX. In obsequium. Cald. In Experimentum. Arab. Faciam ut tibi parent sicut filie matri, Nam & Ammonitidos & Moabitidos multa Judæi suis armis fecerunt, ut alibi observavimus ex Jos. 10. 12. & 1. Macc. 5. & Samaria ipsis donata est, ex Jos. 13. 5. Groſ. in loc. Subditas tibi illas gentes contemnas & obsequentes faciam: dubium non est inter eas Judæos plurimos filios Naturales, plurimos ex Religione adoptivos & profelytas habuisse & præsertim temporibus Maccabæorum. Non Sorores, quod nomen æqualitatis rationem & pondus importat, sed filias, quod aliquid indicat subiectum & inferius. Sanctus in loc. Zech. 8. 22. 23. Es venient populi multi & gentes robustæ ad querendum Dominum exercituum in Hierusalem &

ad deprecandum facies Domini. 23. Sic dixit Dominus: acci-
 citum. In diebus illis quum apprehenderet decem homines ex
 omnibus linguis Gentium & apprehenderet in oram vtri Iudei
 dicendo, Ibi mihi nobiscum, quia audimus Deum vobiscum.
 Id facient, inquit Theodoretus: non modo ex Hierosaleme sed
 & ex cetera Nationes exoptantes divinum auxilium assidue. & hec
 quidem adiuvante facta sunt: p[ro]phetia adificationem sub Zorobabel
 factam: post vero Dei & Conservatoris nostri incarnationem certare
 est mari terraq[ue] id fieri. Id. in loc. rursus. — Sic sacros Apo-
 stolos ex Iudaeis gentes suam ducentes summo studio requirebant
 qui ex Gentibus erant vocati, credentes per eos se salutem affe-
 cuturos esse: sic Philippenses divinum Paulum deprecabantur: sic
 Thessalonicas, sic Corinthios, sic omnes Gentes: sic per beatum Ono-
 siphorum in urbem accurrunt: ei in rebus necessariis servores: sic
 beatus Titus, sic Trophimus usq[ue] ad extrema pericula eum sunt
 profecti: sed tamen cum Iudaei ex Babylone reverterentur quidam
 ex Gentibus admirati fuerant liberationem iustitiam & admira-
 biles. & Deum eorum esse verum Deum crediderunt: & quidam
 ex Iudeis consuetudinem suam ab eis cognoscere veritatem explorantem
 non adversantur nostris dictis: quum etiam veritatem attestantur.
 Nam nostrorum typus sunt Petrus: similitudinem autem convenit
 imaginem habere cum exemplari: atq[ue] si apud Iudeos hic sermo
 excitatus esset trans nossem, nam signum illi unum fuit. Theod. lib.
 11. c. 1. Nathaniel dicit Dominus Iacob & eligeret ad hunc
 in Israhel, & faciet requiescere eos super humum. Quam & co-
 pulabit & peregrinus super eis & adhererunt super domo Iacobi.
 Et tollent eos populi & adducunt eos ad locum
 suum, & hereditabunt eos domus Israel super humo Domini
 in sentes & in ancillas, & erunt captivos ducentes captivantes
 eos, & dominabantur in exstres tunc: & tunc. & tunc. & tunc.
 Gentes Iudeis testatur liber Barz: in reditu enim magnae potestis
 concessa fuit Iudeis a Regibus Persarum: subegerunt eos qui se
 prius opprimerant: plenius tamen hoc impleta fuerant tempore
 Christi: Munus in loc. Quando sunt hec impleta historia defecit
 & facti opores in temporibus illis tunc. Captivantes &
 Christum quamp[er]issimos. & nobis victorias potasse Iudeos de
 Gentilibus vidit circumquaq[ue] de Iudaei Gentis captivantes &
 quasi de Gentilibus solantibus per Evangelii predicationem, di-

ra neq. legitima Interpretatio est. Pembelus in Zech. 2. 8. Hoc
proculdubio ex parte impletum est in reditu suo de Babylone, exactius
vero & copiosius in regno Christi per ministerium Evangelicum.
Gat. in loc. Mallem ut supra monui Typice & Mystice: par-
tialem enim illam & imperfectam divinarum prædictionum
impletionem sive ad literam seu ad Mysterium non omnino in-
tellego. Ezræ 6. 21. Et comederunt filii Israel qui erant re-
versii de captivitate & quicunq. segregatus erat ab immunditia
gentium terræ ad eos ut quærent Dominum Deum Israel:
— segregatus] descriptio Gentilium eorum qui secum captivi con-
vixerunt & ab eis didicerunt tantum Deum Israelis verum Deum
esse, atq. inde Idolis renunciantes adjungerunt se Dei populo ut cum
eum colerent, & in conversionis sue testimonium, circumcisi sunt:
ab immunditia gentium] ubi captivus Israel fuerat, idola sua
colentium. Annot. in loc.

Esth. 8. 17. Et multi è populis terræ Judaizantes] eorum
religiosi & ceremoniis jungerentur. V. L. circumcidebantur &
Judaizabant. LXX. ad Judæismum adjungerentur. Syr. Conserio
fit videtur: quid intersit inter captivitatem & seditionem nostram:
Captivitas nostra Gentibus infudit nostra Religionis consortium,
seditio nostra etiam Judæis adami Religionis gratiam. Joseph. apud
Egel. lib. 5. c. 16.

Zech. 2. 11. Et adhærebunt gentes multe ad Dominum in
die illa, & tunc mihi in populum & habitabo in medio-ei, &
scies quod Dominus exercituum misit me ad te. In die illa]
Dubium non est multos de Gentibus profelytas ex dispersionibus & con-
victis Judæorum factos: ad Generalem Gentium vocationem hæc referi
Sanctius: at si de illa intelligitur hic locus. Quomodo hinc eri-
gantur Judæi tam Moysi addicti, hoc diu factos, & Templum &
Natio Judæica evanescent. Ergo. Quare. Pembelus ad loc. Nos
ergo non de Generali Gentium Vocatione sed ejus typica ad
eam præparativa intelligimus. Ego utramq. hic significari ar-
bitror: & convertendas esse Gentes ad Judæismum sub Babylonica
captivitate tempore, & ad Christi doctrinam postea per Aposto-
los: illud historice & quasi in typo, hoc allegorice. Nam sicut in-
fluente Hierosolyma infundenda Ecclesia umbra quadam fuit, sic
etiam Gentes quæ tunc Judæicis sacris adhasere umbra quadam fue-
runt Gentium illarum quæ postea ampliori dignitate & numero Chri-
stiana

stiana sacra complexa sunt. Sanctius, in Jer. 16. 19. Amos 9. 11, 12. In die illa erigam tabernaculum David collabens & sepiam rupturas earum & diruta ejus erigam & ædificabo illud sicut diebus seculi. 12. ut possideant residuum Edom & omnes gentes quas invocatum est nomen meum super eas dixit Dominus faciens hæc. Suscitabo tabernaculum Davidis collabens] *Domum Davidis in Zorobabele : & ædificabo illud*] *Ilam ; supple Urbem Hierosolymæ.* Sicut in diebus seculi] *qualis olim fuerat.* Ut possideant reliquias Idumææ] *Quod factum Hircani tempore, Joseph. 13. 17.* Et omnes Nationes super quas invocatum est nomen Domini] *penes quas olim fuit veri Dei cultus : quales sunt Ismaelita, Ammonita, Moabita, quarum non exiguas partes subjecere sibi Maccabei.* Joseph. 12. 11, 12. Grotius ad loc.

Digressionem res indigna non est sensum literalem hujus textus Amoli exquirere : Christi regnum mysticum intendere certissimum est, Act. 15. nec dubitat doctiss. Grotius, tantum hunc suum pro literali nobis commendat, quem ut libere & ingenue dicam, genuinum & ambabus vulnis amplexandum arbitror : at à plerisque doctorum interpretum dure recipitur, audiamus ergo pro cæteris doctiss. à Lapide à quo dupliciter & utrinque accerrime oppugnatur.

1. Sic explicabat Theodorus Mopsuestenus. Hoc loco inquit reditum è Babylone prædicit quando Zorobabel ex stirpe David Regem habuerunt : Jacobus vero in Actis Apost. hunc locum ad Christum transtulit in quo res est ad exitum verum perducta. — Hanc ejus explicationem sub Anathemate damnavit Vigilius Papa in Concilio Romano, eo quod locum qui primario & in sensu literali seu Historico in Aliis exponitur de Christo asserat intelligendum esse in primo & literali sensu de Zorobabele, in secundo & per translationem de Christo.

Resp. Hac in re recte sensisse Theodorum, recte & doctiss. Grotium affirmamus, locum scilicet ad literam & historiam intelligi debere de Zorobabele restituti Israelis principe sed Typicè, ad Mysterium vero de Christo servatore veri Israelis & à Diabolo salvandi Redemptore : Vigiliis instabilis & fide vacillantis Presulis brutorum fulmen parvi pendimus.

Inst. Ut alia omittam manifeste Theodorus errat cum Zorobabel facit Regem qui tantum Dux fuit populi ex Babylone redeuntis.

Resp. Regem Mysticum fuisse Zorobabelem negamus, at Temporalem affirmamus: Distinctio illa inter Ducem & Regem solida non est. Vide Cap. Seq. & Append. cap. 2.

Inst. Idem Theodorus censebat, Oracula quæ ad literam de Christo edita sunt, historice ad Davidem, Ezekiam, Zorobabelem & Judæos spectare: sed ex accommodatione & ex rei eventu ab Apostolis & Evangelistis adaptari Christo: Hoc est quod sub Anathemate damnat Vigilius, & ante eum damnatas Synodus Generalis quinta quæ fuit Constantinopolitana secunda, ut patet ex ejus Actione quinta, & ex Leontio qui vixit tempore Justiniani Imperatoris & Theodori errores recenset.

Resp. De hac re satis diximus, lib. 1. c. 2. sect. 3. Nuda & sincera veritas hæc est. Innumera sunt Oracula V. T. quæ Davidem, Hezekiam, Zorobabelem & Judæos historice & ad literam primum spectant sed per modum typi & signi, quæ mystice etiam Christum ejusque Regnum salvificum intendunt; qualis & iste Amosi locus est. Secundum literam Christum non spectat, sed secundum Mystrium: nec per accommodationem tantum Christo adaptatur, sed designate, prophetice & ex intentione Spiritus Sancti: si minus caute se explicavit, vel alias de rebus fidei minus recte opinatus est vir doctissimus; non excuso Theodorum ut nec Synodum redarguo: tantum hac in re orthodoxum fuisse & hæc nostra intendisse verisimile nobis videtur ex consentiente secum in eadem causa Theodoro, cujus mentem nos quod attinet planè videtis in cap. seq.

2. *Amos hic proprie* [h. e. ad literam] *non agit de Judæis sed de Israelitis, i. e. decem tribubus* (has enim, vers. 8, 9, & 14. vocavit domum Jacob & domum Israel) *cisq; post cladem restitutionem promittit ut Regno Davidis, à quo per Salsima Exciderant, rursus inserantur & uniantur.*

Resp. Ergo proprie & ad literam textus intelligitur de restituendis tribubus Israelis post solutam captivitatem, Mystice vero de credentibus ex omni populo.

Instat. *Hæc Mystice tantum intelligenda sunt quia hæc restitutio promittitur Sodomitis, Ammonitis, Moabitibus, Assiris, Aegyptiis. Isa. 19. 24. In die illa erit Israel tertius cum Aegypto & Assyrio,* Benedictio

Benedictio in medio terræ. Hoc ad literam ut sonat falsum est, nec admittunt *Judei* sibi associari & equari *Ægyptios* & *Assyrios*.

Resp. De cæteris diximus supra. Quod attinet ad *Assyrios* & *Ægyptios*, audax nimis & temerarium effatum judico, hujus generis loca tantum ad mysterium vera pronuntiare ad literam vero falsa, nisi res ex se evidens esset & extra dubium, quia utcumq; sunt ex concessio mystica, possunt esse etiam & historica. Respondeo itaq; etiam ad literam verum est de profelytis *Ægyptiis* & *Assyriis* (in *Ægypto* enim & *Assur* præcipue durante captivitate 70. annorum commorati sunt) de quibus plurimi à *Judeis* edocti Idolis, renunciantes, exinde verum Deum colere instituebant. Ita supra *Egesippus*, Captivitas nostra insudit Gentibus Religionis nostræ consortium.

Sed ad argumentum præcedens revertendi tempus est.

Eis vero ubi redierint tantum virium & potentie suppeditabo, in tantamq; multitudinem eos augebo, ut & suam & aliarum gentium finitimarum terram sub jugum suum subiciant. Theodorct in *Abdiam*. *Moabite* & *Ammonite* habuerunt etiam Reges, & *Damascum* totius *Syrie* regnum tenuit, sed hæc omnia *Babylonii* deleverunt: solis autem *Judei* Deus Omnipotens per *Cyrum Persam* reditum donavit: itaq; redierunt rursus, & pristinum principatum recuperarunt, atq; omnes has gentes in metum adduxerunt, & illarum possessiones obtinuerunt. Id. in *Zeph.* *Hircanus Idumææ* civitates cepit *Adara* & *Marissam*, subjugatisq; omnibus *Idumæis* edixit ut circumciderentur nisi mallet e propriis pelli sedibus: at illi amore patriæ admiserunt & circumcissionem & reliquam juxta *Judaicos* ritus vivendi formulam, atq; ex eo primum tempore inter *Judeos* censeri cepti sunt. *Joseph. Antiq. lib. 13. c. 17.* *Judeæ* extrema Occidentalis Castro proxima *Idumæi* occupant & lacus *Sirbonis*: *Idumæi* quidem *Nabatei* sunt, per seditionem autem inde ejecti *Judeis* se adjunxerunt & leges eorum amplexi sunt. *Strab. Geogr. lib. 16.* Per hæc tempora [scil. *Alexandri Jannæi*] & *Syrorum* & *Idumæorum* & *Phenicum* urbes tenebant *Judei*: ad mare *Stratonis* turrem, *Apolloniam*, *Joppen*, *Jaruniam*, *Azotum*, *Gazam*, *Anibedona*, *Raphiam*, *Rhinoceram*: In mediterraneis per *Idumæam* regionem *Adara* & *Marissam*, totamq; *Samaritaniam* & montes *Carmelum* ad *Itabyrium*: ad hæc *Scribopolim*.

lim, Gadarā, Cananitisidem, Seleuciam, Gabalā & Moabiticā
urbes Esbonem & Medabam, Lempam, Oronem, Telisbonem, Za-
ram, Aulonem Ciliūm & Pellam: hanc vero ultimam diruerunt
quod incolae recusarent Judaicos ritus recipere. Jos. Antiq. lib.
13. c. 23. Ergo cæteras non everlas Religioni Judaicæ con-
formes & subditas verisimile est. Vide Sanct. in Ezek. 36.
sect. 17, 18.

Deniq; quæ citavimus loca ut Isa. 14. Amos 9. Mystice in-
 telligi debere de Christi regno Gentiumq; ad Evangelium
 Vocatione non omnino negamus, imo libenter concedimus:
 at prius nunquam ad literam & historiam impleta fuisse con-
 cedere non possumus: Impletionem vero illam partialem, gra-
 dualem, succedaneam prophetiarum divinarum per ætorn-
 modulationem, impropriad, analogicam & per exemplum
 agnosco tanquam rem piam & ad mundi finem duraturam; at
 hæc humana non divina est: incerta, non prophetica: hoc
 enim modo quicquid olim proprie impletum fuit suo tem-
 pore, improprie & per exemplum nusquam non impletur in
 Dei populo in ejus ædificationem & solatium. Impletionem
 vero propriam partialem, gradualet, succedantam propheti-
 arum divinarum ingenue fateor: aut non agnosco aut non in-
 telligo. Instantiam fume, Joelis 2. 28. *Et erit post hæc effusio spiritus*
meum super omnem carnem & prophetabunt filii vestri & filie
vestre, &c. proprie & designate & prophetice ex intentione Spi-
 ritus Sancti impletur hæc prophetia in die Pentecostes, Act. 2. 17.
 Improperie & per exemplum & gradatim sed vere in omnibus pi-
 is ex hoc miraculo Resurrectionem Christi, certitudinem Evan-
 gelii credentibus: proprie denuo sed per deceptionem in om-
 nibus Enthusiasticis ad extremum Mundi finem.

Ultimo, Predictiones prophetice quæ vel ad literam vel ad
 Mysterium proprie implentur, non partim, sed plene & per-
 fecte aut ad literam, aut ad Mysterium designatis suis tem-
 poribus implentur. Paulo aliter fateor in singulis personis se-
 res habet, quam in corporibus politicis, magnisq; vel ever-
 tendis, vel restituendis Imperiis, quæ non ictu oculi unicoq;
 momento, sed modo sibi congruo tractu quodam temporis plan-
 tantur vel everuntur: at circulo quodam temporis sibi con-
 stituto & continuo non longe distantibus Seculis & interpo-
 sitis

fitis immensis temporum intervallis sicut inter Ezram hujusq; Mundi extremum finem : Prædictiones itaq; Restitutionis temporalis Israelis partim impletas asserere in Liberatione Babylonica, partim implendas in futura illa sub Mundi finem, mera Somniantis Visio & Mons aureus est.

Et non ex pacto tuo] h. e. Messiaë temporibus & in Antitypo quatenus omnes gentes figurant & repræsentant : ita Gentes tantum sunt filia Israelis Evangelici & Christiani : In Christo enim nulla Gentium distinctio est, sed nova creatura est omnia in omnibus. Sed donec venerit Messias & in typo filia tuæ forent per Circumcisionem & Confœderationem ut Idumæi, & ut speciali lege sancivit Deus, Ezek. 47. 22, 23. & filii Ammon auditis eorum, Isa. 11. 14. h. e. obsequentes sibi futuri. Cald. sic vertit. Et tradidi tibi eas in Obssequium cum tamen tu non feceris legem, &c. qua mente nescio cum aliæ omnes consentiunt.

Objicit Cocceius noster — *Hinc perspicuum est quæ Ezekiel vidit Cap. 40. non esse intelligenda de Templo manufacto & hereditate terrena & servitute : quia quod ibi propterbat etiam ad Sodomam pertinere, Ezek. 47. 8. Sodoma autem non est filia ex Testamento Hierusalem terrestris quæ fuit tempore Ezekielis. Id. in Jer. 30. 9.*

Resp. Imo ex illo Testamento filia est in Typo licet non in Antitypo : sive enim per Sodomam intelligis reliquias ^{remanens} vel reliquias Cananæorum sibi servientes & tributarias, vel Moab & Ammon posteros Lot : omnes hæ conterminæ gentes licet non primo, ex postliminio tamen post reditum suum assumuntur & coopantur per Circumcisionem, ejusdemq; Religionis & Regiminis confœderationem in Dei populum : eadem enim & ratio reliquarum ac Idumææ : ita olim Cinei in cœtum Sanctum coacti & coopati sunt, Jud. 1. 16. Mysticum tamen sensum non excludo, Ephes. 2. 19. ut nec ille literalem debet.

CAP. V.

Ezek. 37. 11, 16, &c. ad fin.

11. **E**T dixit ad me, fili hominis, Ossa hæc. Univerſa domus
 (Israelis ipſa : ecce dicentes, Aruerunt oſſa noſtra & periiſſe
 nos uoſtra, ſuccieſi ſumus nobis.

16. Et tu fili hominis, ſume tibi lignum unum & ſcribe ſuper
 eo Iehude & filiis Israel ſociis ejus : & tolle lignum unum &
 ſcribe ſuper eo Joſeph ligno Ephraim, & cuncta domus Israel ſo-
 ciorum ejus.

17. Et aſcendere fac ea, unum ad unum tibi in lignum unum
 & erunt ſingula in manu tua.

18. Et cum dixerint ad te filii populi tui dicendo : Nomen in-
 dicabis nobis quid iſta tibi ?

19. Loquere ad eos ſic dicit Dominus Deus, Ecce ego capiens
 lignum Joſeph quod in manu Ephraim, & ſcribam Israel ſocias ejus,
 & dabo eas ſuper ipſum cum ligno Iehude & faciam eos in lig-
 num unum & erunt unum in manu mea.

20. Et erunt ligna quibus ſcribes ſuper ipſis in manu tua in
 oculis eorum.

21. Et loquere ad eos ſic dicit Dominus Deus, Ecce ego capi-
 ens filios Israel ab inter Gentes quo ſciant illuc, & congregabo eos
 undique, & venies faciam eos in terram ſuam.

22. Et faciam eos in gentem unam in terra in montibus
 Israel, & Rex unus erit univerſis ipſis in Regem : & non erunt
 ultra in duas gentes, non dimidiabuntur amplius in duo Regna
 applitim.

23. Nec polluent ſe ultra in Idolis ſuis, & in ſeditationibus ſuis
 & in cunctis pravaricationibus ſuis : & ſalvos faciam eos de uni-
 verſis habitationibus ſuis quibus peccaverunt in eis, & emundabo
 eos, & erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum.

24. Et ſervus meus David Rex ſuper eos, & Paſtor unus erit
 univerſis ipſis, & in Iudicio meo ambulabunt & ſtatuta mea cu-
 ſtodient & facient ea.

25. Et

25. *Et habitabunt super terram quam dedi servo meo Jacob qua habitaverunt patres vestri, & habitabunt super eam ipsi & filii eorum & filii filiorum eorum usque in seculum, & David servus meus Praeatus eis in seculum.*

26. *Et excindam eis fœdus pacis, pactum Seculi erit eis, & dabo eos, & multiplicare faciam eos, & dabo Sanctificationem in medio eorum in seculum.*

27. *Et eris Tabernaculum meum super eis, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum.*

28. *Et scient Gentes quod ego Dominus Sanctificans Israel in existendo Sanctificationem meam in medio eorum in Seculum.*

II. *Offa ista tota domus Israelis sunt] h.e. Non tantum Juda & Benjamin sed omnes tribus. Cocceius in loc. Omnes duodecim tribus, vel ut postea, domus Judæ & Joseph: nisi tantum de decem tribubus intelligatur ista phrasis, quæ vers. 16. vocantur Tota domus Israel. Hof. 13. 14. De manu Mortis liberabo eos, de morte redimam eos: Ero mors tua ô mors, morsus tuus ero ô Inferne, consolatio abscondita est ab oculis meis. VL. Emanu inferni redimam eos, à morte redimam eos.] Hæc typice & adumbrate in re- dicta Judeorum facta sunt, vocat autem per similitudinem diversationem in captivitate Infernum & mortem, qua ad perfectum & verum finem pervenerunt post Conservatoris nostri Resurrectionem: nostris enim præmissis resurgentibus spem Resurrectionis omnes suscipimus: hoc idem licet invenire in Prophetia Ezechielis, Aruerunt offa nostra & perlit spes nostra & defecimus: Tum ostendit communem omnium hominum Resurrectionem, nam erga Judeos facta typus fuit Dei procuratoris in omnes homines. — Ero pestis tua Mors, ero excisio tua ô Inferne, consolatio abscondit se ab oculis meis.] Hæc, inquit, Consolatio & Resurrectionis expectatio Judæis cum captivi essent omnibusque hominibus occultata fuisse videtur: Judæi enim in captivitatem abducti, & separati à sua cognatione seperatimque alii ab aliis servare coacti nullam spem revocationis habebant: tum etiam omnes homines cum mortem viderant funditus perdentem Naturam, modoque fratrem à fratre se- jungentem, modo filios patres privantem Resurrectionis spem prorsus adiecerant: Tamen si vera sint, inquit, dicta tamen in præsens abstrusa & abscondita sunt multis. Theodoret. ad loc. cui assentit A Lapide. in loc.*

Ante vers. 15. Syr. versio hæc verba habet. De eo quod ascensuri essent, & unus populus unumq; Regnum futuri Arab. Versio hæc. Prophetia de ascensu filiorum Israelis à terra Babelis, eosq; futuros populum unum & regnum unum.

XVI. Accipe lignum unum & scribe super eo Joseph ligno Ephraim & cunctæ domui Israel sociorum ejus] Lignum hoc intenditur pro omnibus decem tribubus quæ dicuntur Domus Joseph: olim ante hoc tempus decem tribus in captivitatem deportatæ fuerant à Salmanassar: hic tamen earum memor est Dominus & pro illis lignum sumere prophetam jubet. Greenh. in loc. Hæc duo ligna conjuncta sunt quia è decem tribubus multi se junxerunt Jude cum sub Zorobabele, Esdra & Nehemia omnes è Babylone redierunt in Judæam, & coaluerunt in unam Rempublicam. A Lapide in loc. Decem tribus appellat Ephraim, quoniam Jeroboam eorum Rex ex hac tribu fuit, & regiam suam in Samaria urbe constituit. Theodor. in argum. in Hof. Regnante Rehoboam divisæ fuere tribus, & decem per se seorsim in unam urbem Ephraim Samariam cum se recepissent, ibi Regiam constituendam curarunt: tribus vero Juda & sua & tribui Benjamin imperavit; verum post reditum sub uno omnes Imperio degere. Theodor. in loc.

XIX. Lignum Joseph quod in manu Ephraim & tribus Israel socias ejus] Lignum Joseph erat tribus Ephraim in manu Jeroboam qui de illa tribu erat, & non illa tantum sed & alie novem sub eo, & ejus successoribus fuerant per annos 260: hæc decem tribus faciunt Regnum Israelis ut contradistinguitur regno Jude, & ideo vocantur socii Ephraim non Jude. Greenh. in loc. Baculus hic notat sceptrum, significat duo regna coalitura in unum. — Editio Cyri libertas est data omnibus omnium tribuum hominibus redeundi ad sedes suas: nec tantum edixit sed Zorobabelem cum non paucis Myriadibus præmisit qui Templum restitueret, domos adificaret, ut paulatim ceteri possint sequi: cum adificatio impedita esset Darius Noibus permisit, Artaxerxes concessit Nehemia urbem munire: toto illius temporis tractu fuit sine dubio perpetuus com meatus ex locis dispersionum in terram Israel quanquam quidam etiam extra terram domicilia fixerint aut habitare

habitare perseveraverunt, qui tamen opportunis temporibus ad Templum etiam profecti sunt, Act. 2, 5, 9, 10, 17. In terra unum agnoverunt Templum & uni paruerunt Senatui, Neh. 11. 1. ita Joseph & Juda, & ipsorum socii facti sunt unus populus. Cocceius in loc.

Erunt in unum in manu mea] in manu eius VL. & erunt in virgam unam manui Juda. Lxx. Baculus unus manui Juda. Arab.

XXI. Ecce ego capiens filios Israel ab inter Gentes] In hoc versu promittitur decem tribuum Reductio: non tantum Juda & Benjamin colliguntur, & in terram suam transferentur, sed etiam reliquæ tribus. Greenh. in loc.

Et congregabo eos undiq;] collocabuntur in Hala & Habor, &c. Jam vero Deus circumspicit ab omni parte collecturus eas. Id. in loc.

Et venire faciam eos in terram suam] Quandocunq; impletur hæc prædictio convenient Judæi ad inhabitandum terram suam: at negant hoc fore pleriq; docti in futura sua Generali conversione ad Christum.

XXII. Et faciam eos in gentem unam in terra] Quam reverse sint in terram suam promittit illis Deus Unionem in gentem unam, quæ bis centum supra annis divisæ & inimicæ fuissent. Greenh. in loc. Eos, inquit propheta, qui olim seipsos a Juda regno sepeverunt ita comparabo, ut rursus illius agnoscant Imperium, & divisionem faciendam finiam, efficiamq; ut omnes tribus ipsi Judæ communi consensu obediant. Theodor. in loc. Si de sembra loquaris, i. e. de re Judaica atq; Israelitica restituta, non iterum decem tribus divisæ sunt, neq; in duo regna aut in diversa Religionum sacra inter se dissectæ, sed ad tempus usq; Christi Judæorum retinuerunt Religionem, & nomen imo & nunc retinent: neq; coluerunt Idola qualia fuerunt aurei vituli, & quæ acceperunt à vicinis olim Gentibus. Sanctius in loc.

Et Rex unus erit universis ipsis in Regem] Regni unitis & conjunctis Deus promittit non Regum successorem, sed Regem unum super utrumq; regnaturum in æternum. Greenh. ad loc. In sensu Mystico & spiritali verissimum hoc est, &c. Klee

10. *12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.*
 24. 23. cui contra est fabula illa Judaica de duplici Messia Ben Joseph, & Ben David — At in typico & in Historico non item.

Ezek. 45. 8. Et non populabuntur ultra Praelati mei populum meum — praelati] Duces. Lxx. Arab. Rectores populi. Syr. tales sunt quales qui olim populum opprimebant sed qui pro futuro à rapina & injustitia se cohiberent — Qui pro seipsis offerent. Ezek. 45. 22. — Qui filios haberent, Ezek. 46. 18. ipsi Reges sui, Ezek. 43. 7. de Messia Greenhillus intelligit, at de aliis Gubernatoribus exponit: hac de re infra, vide lib. 5. Antitypus successores non habet, unus enim & unicus & aeternus est: At Typus habet, David, Solomo successores habebant: Quidni ergo iste Rex sit Zorobabel? Videamus — *Hæc exitum sunt consecuta secundum figuram in Zorobabel, accurate autem & vere in Domino Christo: neq; enim Rex fuit Zorobabel, sed populi & exercitus ductor.* Theodoret. in loc. ita & postea fusc disputat contra Judæos probans Zorobabel nec Regem nec æternum fuisse, quod in suo sensu verissimum est, viz. Non Mysticum illum & spirituales fuisse regem; qui sœdus novum & æternum pacis, & Reconciliationis illis daret, qui Sanctificaret & servaret ab Inferno & Diabolo Dei populum: at quod non fuit Rex Temporalis Zorobabel, & ut David & Solomo typus, & figura æterni, & veri illius Regis non sibi in proposito negare est, qui ut supra dixit: *Hæc exitum consecuta sunt secundum figuram in Zorobabel, accurate autem & vere in Christo: sed ut plane constet mens & sensus doctiss. Theodor. adjiciam & alia ejus loca.* — in Jer. 23. 6, 7. hæc habet. *Judæi attoniti conantur hæc impudenter trahere ad Zorobabelem, verum illos etiam intelligere oportet, illum non esse Regem sed Ducem populi, nec nominari Josedec: atqui nec interpretatio denominationis quadrat illi, significat enim Dominus Justitia nostra vel juxta Syrum, Domine justifica nos: neutrum autem convenit Zorobabeli: verum quia Typus erat Christi Domini & captivos à Babylone in Judæam reduxit, quemadmodum Christus mancipatos à Diabolo tradidit ad veritatem: figura Typice volens ista illi adaptare nihil alienum à verisimili faciat: Sciendum tamen est quod Dominus Jesus Christus qui ex Davide secundum carnem descendit,*
Oriens

Orientis iustus, Rex iustus & Dominus iustitiae predicatur à prophetis. Id. ad loc. Excitabo cornu Davidi Orientem iustum — Diximus superius ista figuræ tempore Zorobabelis impleri esse, proprie vero Dominum nos docuisse veritatem prophetiæ. Ib. porro in Hof. 3. ult. fatetur Zorobabel revertentium Regem & Ducem, & in Hof. 1. ult. per hæc inquit revocationem ab urbe Babylone predixit & quod inde post reditum non amplius habebunt reges diversas, i. e. inimicos ut olim: unum de Juda, alium de Israel. Sed in idem & unum consentientes & coacti habebunt Regem unum: hoc enim finem invenit in temporibus Zorobabel — Quibus omnibus perspicue videre est in mente Theodoretæ non esse negare Zorobabelem Judæorum Regem fuisse, sed non illum Regem Mysticum & spiritualem Messiam.

Rex unus. Zorobabel de quo supra, Ezek. 34. 23. *Id enim*
quantum Regium nomen ob reversionem Imperii Persici non as-
sumpsit, à suis tamen pro Rege habitus est. Grotius in loc.

Iste vero Rex qui dicitur Jer. 23. 6. Dominus Justitia nostra : dicitur ver. 5. Oriens, seu ut nos transtulimus, Germen Justitiae, & Ha. 11. 1. Germen de radice Jesse, cujus justum & pacificum Regnum ibidescribitur, Zech. 3. 8. Servus meus Germen. — Omni procul dubio est, de Messia Christo Jesu verè & mystice intelligi oportet, at Typice & ad litteram de Zorobabele probabile mihi videtur, Vide Zech. 6. 12, 13. Ecce vir Germen nomen ejus & sibi et semini geminabit, & aedificabit Templum Domini. 13. Et ipse aedificet Templum Domini & ipse portabit gloriam, & sedebit, & dominabitur super solio ejus, & erit Sacerdos super solia ejus, & consilium pacis erit inter ambos ipsos.

— Ecce vis J. Zorobabel, cujus nomen Gesmen] de Radice
Jesse; & ipse construct Tempulum Domini] Zech. 4. 9. Et erit
Sacerdos super solium ejus.] Jeshua summus sacerdos erit se-
cundo loco ad dextram ejus. ita LXX. & isai [pov] de regib[us]
ap[ud] e[um] fuit regnum isai. drachon[em] apponit. Et erit Sacerdos ad
dextram ejus & consilium pacificum erit inter ambos ipsos. — Et
consilium pacis erit inter ambos ipsos] Tanquam Moser &
Aaron olim optime conversionis & summae pacis, & concordiae uni-
versim Regnum & Sacerdotium restituerent & administrabunt. —
Regimen populi a solima Capitebus (praeterquam pene[re] Duce[re]
singulatis.

singularim ad hoc missos primum Zorobabelem, deinde Nehemiam) passim penes Sacerdotes etiam sub illis Ducibus, unde Zorobabeli legimus additum Jebosnam, Hag. 2. 2. Ezra 5. 2. & sub aliis Sacerdotes alios. Hoonbeck. contra Judæos, lib. 2. c. 1. p. 158. Omnia hæc, ait Theodoretus, de Zorobabel predicat non quia non natus esset, sed quod nondum Imperium accepisset: Orientem eum nominat quoniam lucis instar id temporis hominibus Hierusalem incolentibus acerbis malis contritus, & caliginē tenebrisque exortus fuit: Hunc dicit divinam domum absoluturum, & in Babylonico solio assessorum atq; Magnum Sacerdotem omni honore cumulaturum, tantaq; conjunctione cum eo consensurum esse ut nihil unquam facturus sit nisi ex illius sententia. Theod. in Zech. 6. ad eundem modum Clariss. Grotius in Jer. 23. 5. Suscitabo Davidi Germen justum] i. e. Zorobabelem qui Izemach ut hic appellatur ita Zech. 6. 12. nimirum quod velut Sarculus renatus esset ex arbore Davidis quasi precisa: Justitie nomine commendatur Zorobabel etiam apud, Zech. 9. 9. Et regnabit Rex & Sapiens erit] Nomen quidem Regis & Regni insignia non sumpsit sibi Zorobabel, sed a suis pro rege cultus fuit quantum res ferebant, vera quippe Davidis progenies, idcoq; etiam Rex appellatur apud Zech. 9. 9. & hic & infra Jer. 33. 15. figuram gerens Christi satis manifestam, ita illæ — Ezek. 17. 22, 24. sumam ego de vertice Cedri ramum tenerum ut plantem eum in monte excelso — i. e. Zorobabel: ceteris scilicet foliis & ramis b. e. regibus & principibus sublati: unum hunc tollam & extollam ut plantem in monte excelso, b. e. Hierusalem: Cedrus ergo est familia Regia, vertex ramorum est Joachim Rex, Sarculus tener & lacteus Zorobabel: Christo tamen proprie hæc competunt, Zorobabeli hyperbolice tantum. A Lapide ad loc. ita Psal. 80. 15, 17. Visita istam vitem & propaginem quam plantavi dextra tua. 17. Super filium hominis super virum dexteram tue. Hic David vel Zorobabel particulariter intelligi potest sed Typice: Christus vero Mystice & principaliter designatus. Ardach. in Obf. ad loc.

Objei. Rex non fuit Zorobabel, nec Regnum post solum Captivitatem restitutum unquam fuerat.

Resp. In verbis doctiss. Medi. Regnum intelligo non pro eorum sensu qui diversas rerum publicarum formas diversis vocabulis designare,

finxere, sed noione prisca cui & sacri codicis stylus affuevit, quaq; non unius duntaxat Imperium, sed & optimatum status & populi Dominatio comprehenditur: Nam apud prisca Secula quosvis Rerumpublicarum Summates quacunq; Regiminis forma Reges nuncuparunt, siue Uni fuerint & Monarche, siue plures ejusdem Potestatis consortes summa rerum praeuissent. Jud. 9. 2. dicitur Rex Gathaus licet unus tantum inter quinq; satrapas Philistaeorum. Matth. 4. 8. omnia regna Mundi. Jos. Medus, lib. 3. p. 875. Vide Jer. 30. 20, 21. Ezek. 36. 11.

XXIII. Non polluent se ultra in Idolis suis, sceditatibus, praevaricationibus] *Quum coalescunt in unum, Vitulos suos abjiciet Israel & Idola sua Jebudab, nec ut fornicaria post haec amplius ibunt: putat Sanctius haec tria, Idola, detestanda, praevaricationes idem significare, scilicet Superstitionem & Idololatriam: verbum Pesba Apostasiam & rebellionem, superbiam & maliciosam Mandati violationem notat. Greenh. in loc.*

XXIV. Et servus meus David Rex super eos & Pastor unus erit universis ipsis] *Re. Davidem intelligi Zorobabel non possit. Green. in loc. Non enim, inquit, Rex erat.*

Resp. Verum quidem: Spiritualis, Verus, Salvificus Rex tantum Dei Christus Messias est: at reversis Judaeis erat ut Moses in Jesurum supremus Reipublice princeps & pater patriae.

Sed non in aeternum regnabit. Resp. Ita nec Melchisedec, David, Solomo: & tamen Reges fuerant veriq; hujus Regis typi. Rex Spiritualis, Mysticus, à peccato, Diabolo, Inferno Dei populum redimens non erat Zorobabel, nec Melchisedec, nec David, nec Solomo, sed unus Jesus: at temporalis, typicus, liberatorum ab Assyria & Babylone caput, & princeps hoc nil prohibet fuisse Zorobabel.

XXV. Et habitabunt super eam filii & filiorum filii in Seculum] *hinc colligit Reverendus Greenhillus prophetiam hanc spectare Christi Regnum quoddam Visibile sub Mundi finem extremum futurum, viz. Quando convertendi sint Judaei ad fidem, & obedientiam Christi & hoc Regnum fore aeternum; at potius ut supra vidimus — habitabunt in ea in Seculum,*

h. e. ad finem Seculi Judaici, ad Christum venturum, Mundumq; novum Evangelicum : Eternitas vel Periodica vel Perpetua est : hæc ad alium Mundum pertinet, illa ad nostrum de quo certe intelligitur. Sensus est. Sanctuarium typicum & Mosaicum ad finem Seculi Judaici duraturum, illudq; Mysticum Messie (cujus alterum Typus fuerat) ad Mundi hujus extremum finem, & secundum Christi adventum, quando Regnum traditurus sit Patrius Deus sit omnia in omnibus.

Hanc prophetiam nondum impletam fuisse sed pro futuro Implendam esse : Rationes Reverendissimi Greenbilli.

1. *Dua Domus nunquam adhuc unitæ & conjunctæ fuerunt.*

Resp. Imo post reditum.

Inst. Futurum hoc in diebus posterioribus, Hof. 3. 4. 5. b. c. post, non ante Christum Natum.

Resp. Imo utrumq; verum : dies posteriores, ultimi, novissimi videntur, nobis Intervallum illud inter eversum primum Templum à Caldeis & secundum à Romanis.

Inst. Conjunctis tribus cunctis seu utriq; Domibus Messias Rex est, ille David, Radix de Jesse, Germen, Caput unicum, &c.

Resp. Conjunctis in Antitypo & Mystice, h. e. credentibus tam Judæorum quàm Gentilium Messias Rex solus ac unicus est : At in typo quoad literam & historiam Zorobabel, qui de Davide, de Jesse legitima proles Regni, heres, revertentium princeps, Reipub. caput.

Inst. Quomodo decessit Sceptrum à Juda, si Christus olim caput erat hujus unionis.

Resp. Non erat olim Caput hujus Unionis sed Zorobabel : sed illius Caput Christus est quæ per hanc tribuum seu Domum unionem figurata est, viz. ventura illius Unionis credentium tam Judæorum quam Gentilium sub Evangelio.

Inst. An cum domus conjunctæ sunt eligent Christum in caput suum indivisa, nec dispersa, ejusq; regimini subditæ & mandato servantes : Nam cum Christus Regnum occupat in æternum regnabit.

Resp. Cum domus & tribus omnes uniuntur in Typo historice, Caput eligent suum Zorobabel ipsiq; & successoribus suis subditæ,

subdita, indivisa, indispersa donec consummabitur Sœculum Judaicum & Shilo venerit: Cum vero Mystice, Christum eligent æternum, & caput suum unicum, i. e. quicumque ex gentibus domibus crederent, simul cum credituris Gentilium quorum typus erant vel decem tribus, Hof. 1. 10. vel conterminæ Gentes, Ezek. 16. vel utraq; ut supra diximus.

2. *Judæi Christum non agnoscebant, imo neutra Domus eum recepit.*

Resp. Zorobabelem Christi typum de liberatis & reversis & Babylone agnoscebant omnes Principem: Credentesq; tam de Judæis quàm Gentibus Christum.

3. *Multos habuerunt Principes & Pastores reversi Judæi, at cum hæc fient, unus tantum Pastor Rexq; unicus erit.*

Resp. Cum hæc ad literam & typum fient, multos & Pastores & Principes habituri sunt (successores enim ut in Davide & Solomone non excludit Typus) cum vero ad mysterium & veritatem, unum tantum Regem salvificum & Pastorem Christum.

4. *Cum hæc fient in viis Christi non Moïsi ibunt.*

Resp. Cum hæc typice fient in viis Moïsi ibunt, cum vero Mystice non in viis Moïsi sed Christi ambulabunt.

5. *Super thronum Davidis sedebit Messias, sed iste thronus Visibilis est.*

Resp. De Messia prædicitur, Isa. 9. 7. at vide quomodo impletur, Luc. 1. 32, 33. aut nihil de Visibili throno intenditur, aut ad typum ejus Zorobabelem refertur. Super thronum illum sedebit Christus cujus Davidicus typus fuerat. Gat. in Isa. 9. Quo sensu Christus dicitur David, eodem sensu dicitur sedere super thronum David.

6. *Non venit Messias in Throno sedere, statum splendoremq; Principum assumere, Dominium exercere, Regi satellitio circumcingi, Nihil Regi simile usuravit: sed in forma servi apparuit, discipulorum pedes lavavit: Veniebat ut ministraret,*

non ut ministraretur ei, Ergo veniet quando non ministrabit, sed ministrabitur ei.

Resp. Non venit ut Regnum Mundanum & terrenum caperet, Verissimum. Ergo tandem veniet ut capiat: falsissimum: Nihil commune habet Regnum Christi cum Regnis hujus Mundi, divinum cum humanis: spirituale cum terrenis. — De Christi Regno interrogati quidam cognati Domini respondebant, Non esse Regnum ejus Mundanum & Terrenum, sed caeleste & Angelicum: futurumq; in consummatione Seculi quando adveniens in gloria judicaturus sit vivos & mortuos & reddaturus unicuique secundum studia sua. Euseb. hist. Eccles. lib. 3. c. 20. hinc & Sedulius.

Herodes hostis impie

Christum venire quid times?

Non abstulis mortalia

Qui regna dat caelestia.

Deniq; Christi Regnum Spirituale est; intus est in Conscientiis hominum, In fide, sanctitate, humilitate, tolerantia crucis & omnimodae gratiae, & virtutis conferendae potestate consistit. Gloriosum est, prius ob meritum, hoc ob praeium: prius in Luctum, hoc in Victoriā erigitur: Veniet tandem Christus cum Majestate & Gloria, at non Mundana, sed coelesti & divina: Veniet Rex noster cum satellitio Angelorum, cum tuba Archangeli, flammantibus terris, praetereuntibus coelis, resurgentibus mortuis, proculcatis Imperiis omnibus terrenis, coronatis sanctis suis & detrussis in Gehennam omnibus inimicis: Nihil Christo magis indignum, quā quod Regibus terrenis dignissimum.

Quod dicitur de adventu Christi non ad ministrandum sed Imperandum: verissimum est de adventu Christi ultimo ad Judicium, de alio incertissimum.

Luc. 22. 29. 30. Ego pacifcor vobis prout pacifus est mihi pater Regnum: Nempe ut edatis, & bibatis in Mensa mea in Regno meo & sedetis super Thronos judicantes duodecim tribus Israel. — at in coelo nec edunt nec bibunt.

Resp.

Resp. Imò utrumq; Metaphorice, sicut & super thronos sedent: ita fere omnes docti Interpretes, audi pro reliquis Piscatorem in Analys. ad loc. *Ubi metaphorice gaudia celestia significantur his verbis, ut edatis & bibatis in mensa mea. Gloria vero celestis similiter per Metaphoram significatur his verbis, Ex sedeat super thronos judicantes duodecim tribus Israel. Quæ pars promissionis simul ad corrigendum ipsorum Ambitionem (de qua in particula precedente) videtur directâ: quasi dicat Dominus, si expetitis summos honores in Regno meo, en promitto vobis illos: at non tales quales vos imaginamini, terrenos scilicet, sed longe sublimiores nimirum celestes, quippe tales mihi pacius est meus pater, & prout illa pacius est mihi Regnum ego vobis similiter pacifcor.*

XXVI. Et excindam eis foedus pacis, pactum Seculi] Loca illi Jer. 31. 33. Ezek. 11. 19. Ezek. 36. 25. suum quidem implementum temporibus illis post reditum habebant, sed quod viam sternebat Evangelico: quo tempore hæc multo eminentiorem effectum habuere. Grotius in Jer. 31. 33. Quod ad textum nostrum, vide Ezek. 34. 25. Et excindam eis pactum pacis & cessare faciam bestiam malam de terra, & habitabunt in deserto in fiducia & dormient in silvis. — Non nobis in animo est sensum mysticum aut evertere, aut opponere, literalem tantum & historicum ut par est inquiri: Jam vero contra Cuthigos seu novos Samaritas legimus immissos à Domino leones, 2 Reg. 17. 25, 26. verisimile est desertam suis incolis terram plus feris rapacibus abundasse, quod & fatetur Greenh. in loc. contra quod malum Deus hic consolatur populum: unum enim est de quatuor gravissimis Judiciis suis, Ezek. 14. 15, 21. Vide Hof. 2. 15, 18, 23. Et dabo ei vineas suas inde & valem Achor in ostium spei, & respondebis ibi juxta diem adolescentiarum suarum, & juxta diem ascendere eam & terra Egypti. 18. Et excindam eis fadus in die illa cum feris agræ, & cum volatili calorum & reptili humi: & arcum & gladium, & bellum conteram de terra, & faciam recumbere eos in fiducia & deponsobo te mihi in Seculum. 23. Et seminabo eam mihi in terra & miserebor Lotuchama, & dicam ad Loammi populus meus in, & ipse dicet Deus meus. — Juxta diem ascendere eam & terra

Egypti, i. e. in Liberatione Babylonica; inter se enim frequentissime comparantur hæc duæ Liberationes: vide supra, in Isa. 11. 15. — vers. 18. eadem promittit quæ textus noster, & temporalia & spiritualia, quorum illa forsan typi fuerant. versu, 23. Lo-nichama & Loammi decem tribuum tantum populi sunt jam Deo iterum desponsandi remissis sibi à Deo adulteriis suis: sed quo tempore? Quid simplicius & familiarius primum Typice & historice sub Zorobabele, postea Mystice sub Christo. — Et jam dicæ duplicem esse prophetiam, & alteram Judeis, alteram omnibus hominibus convenire: etenim Judeos à Babyloniorum captivitate vindicavit, & omnes nos à Diaboli tyrannide liberavit. Theodor. in vers. 26. Nihil aliud potius statui de Judeis cum expulsi essent è sua hereditate, nisi prorsus esse alienos à Deo: tunc ergo non fuit illis pater, h. e. non apparuit: quia non comprehensit se patrem re ipsa: & experimentis? Ergo cepit esse in patrem cum populus reversus est in patriam, quia resulsit Dei gratia quæ ad tempus quodammodo extincta fuerat. Calv. ad loc.

Sed concedatur Fœdus hoc pacis, pactum Seculi, Novum Gratiæ Fœdus esse, quod diebus Messie implendum & stabilizandum foret, Ergo Nihil hoc ad tempora Zorobabelis, non sequitur: Idem enim quoad substantiam erat utrumq; fœdus Vetus, & Novum circumstantiis tantum diversa & opposita: Idem enim Christus Hæc, Hodie, & in Eternum. Vide Gatak. in Jer. 31. 31. Robertsum, Bulkleum Anthores præstantissimos, idem ipsi sentiunt: Quidni ergo & de temporibus Zorobabelis hæc intelligantur non omnino video, ita nec supra doctiss. Grotius: Certe idem Gratiæ fœdus ab initio fuit per quod in omni ævo salutem consecuti sunt fideles, Adamo post lapsum primo datum, patribusq; sanctis in temporibus suis succedere repetitum & renovatum: Quod vero distinguitur in Vetus & Novum in causa est Lex ceremoniarum, quæ Regnum Dei quasi muro partitionis circumdedit, Judeisq; singulari privilegio peculiare facit? at adventu Messie fracto illo partitionis muro, ex ejus fide ut supra diximus, Omnis Gens fit terra Sancta, omnis civitas Hierusalem, omnis domus Templum Domini, & omnis via Gentilis Israelita: Quod autem de Veteri fœdere quandoq; loquitur Apostolus tanquam de

Lege

Lege operum, & Evangelicæ gratiæ opposita, in causa est non tam lex Ceremoniarum, quàm perversio & abusus ejus à Justitiariis Scribis & Phariseis qui Justificationem suam operibus legis quærebant, scilicet sacrificiis, purificationibus, & multimodis traditionum suarum observantiis, non autem fide Christi in quo tantum legalia sua efficaciam, & complementum suum habebant ad Justificationem vitæ.

Deniq; fœdus illud Reconciliationis, Remissionis peccatorum, Amicitie & Salutis æternæ in semine promissio est pactum Seculi quod & patribus in omni ævo fidelibus factum est in salutem suam, 2 Sam. 23. 5. Psal. 89. 2, 28, 33, 34.

Et dabo Sanctificationem in medio eorum in Seculum] Sanctificatio per Sanctuarium exponitur à doctis. Sanctuarium meum typicum & terrenum dabo in medio eorum usq; ad exitum Seculi Judaici, & Mysticum Messie usq; ad Mundi totius extremum finem, & in æternum.

XXVII. Et erit Tabernaculum meum super eis] sub Zorobabele Typicum, sub Messia Mysticum, sub utroq; modo licet diverso Dei habitaculum.

XXVIII. Et scient Gentes] temporibus Zorobabellis scient hoc Gentes, at potissimum existente Messia, cujus adventu cumulatæ est in Ecclesiam omnis Gratia Divina, & verissima libertas restituta.

CAP. VI.

Jer. 30. 3. 4. 3. 8. 9. 18. 20. 21. 24.
 3. **E**cce dies venientes, dixit Dominus, & convertam captivitatem populi mei Israel & Jehude, dixit Dominus, & redire faciam eos ad terram quam dedi patribus eorum, & possidebunt eam.

4. Et hec verba quæ locutus est Dominus ad Israel & ad Jehuda.

5. Quamquam sic dixit Dominus, vocem terrarum audivimus, formido & non pax.

8. Et erit in die illa, dixit Dominus exercituum, contrariam jugum ejus de super collo tuo, & vincula tua rumpam, & non servient in eo ultra extraneis.

9. Et servient Domino Deo suo, & David Regi suo quem suscitabo ei.

18. Sic dixit Dominus, ecce ego convertam captivitatem territorum Jacob, & habitaculorum ejus miserebor, & edificabitur civitas super cumulum ejus, & palatium super normam ejus sedebit.

20. Et erunt filii ejus sicut quondam, & locutus ejus conati me disponetur, & visitabo super omnes opprimentes eum.

21. Et eris Prestans ejus ex eo, & Dominator ejus de interiori ejus egredietur, & faciam appropinquare eum & accedet ad me : quia quis iste hic qui eduleavit cor suum ad accedendum ad me, dixit Dominus.

24. Non revertetur ira nasi Domini usq; ad facere eum, & usq; ad statuere ipsum molimina cordis sui, in novissimo dierum intelligetis in eo.

III. Ecce dies venientes, & convertam captivitatem populi mei Israel & Jehudæ] reliquis captivitatis tam decem quam duarum tribuum. Jer. 3. 12. ad aquilonem] quia ibi erant regiones ille Assyrie & Medie, in quas Tiglaib & Salmanassar transtulerunt decem tribus. Jer. 31. 1. Ero in Deum universis familiis Israel]

non tantum *Jehuda* sed etiam *Israel*, omniumque duodecim tribuum; aliarumque omnium qui vocantur & adiunguntur eis. Gat. in loc. *Zech. 9. 13.* Vide locum. Tria hæc idem sunt, *Juda* & *Israel*, *Juda* & *Joseph*, *Juda* & *Ephraim*, scilicet duæ & decem tribus — *Judam* & *Ephraim* appellat ex his trahentes genus, quos in filios *Græcorum* ad bellum comparavit: hæc sub *Macedonibus* in typ. prophetia ad finem pervenit: Nam cum filii *Zion* impetivissent *Græcos*, multa *Macedonum* millia in fugam dederunt, atque tropæo excitato & constituto Victores redierunt, & altare dissolutum excitaverunt: hæc autem Deo pro eis pugnante & auxilia suppeditante inexpugnabilia ediderunt facinora. *Theodolet* in *Zech. 9.* At quomodo *Macedones* vicit *Ephraim* si nec adhuc rediit?

IV. Hæc verba quæ locutus est Dominus de *Israel* & *Jehuda*] Quasi summa & substantia omnium quæ diversis temporibus Deus revelavit propheta de liberatione illius populi. Gat. in loc. Ita *Manasse* ben *Israel*.

V. Vocem terroris audimus, formido & non pax] Senior pars Interpretum hæc intelligit de Invasione *Babylonica*; quam adventus *Caldæi* exercitus loca omnia pavore & terrore impleverat; quod propheta memorat ut effuscetam populum de stultitate illa in quam à prophetis falsis tracti fuerant: nil nisi pæcis sibi prophetantibus. Gat. in loc.

VIII. Conteram jugum ejus de super collo tuo] h. e. Jugum Regis *Babylonici*, quo figuratur spiritualis illa Liberatio per Christum. Gat. in loc. hinc & confirmari possunt quæ supra diximus ad *Isa. 10. 27.* scilicet, non de jugo *Sennacherib* tantum; sed etiam & *Caldæi* Regis intelligi.

IX. Et servient Domino Deo suo & David regi] h. e. eis de genere *Davidis* quos omni tempore constituam super illos; nomen *David* dicunt aliqui pro successoribus ipsorum (ut Regnum *Jude* Thronus *David*) sicut apud *Egyptios* *Pharaoh* & *Ptolomeus*: Impletum hoc in *Zerobabele*, & aliis post captivitatem, *Hag. 2. 23.* absolutissime in *Messia*, cujus Typi fuerant qui de

generi Davidis, qui in aeternum suffragis erat super thronum Davidis, Luc. 1. 32. 33. ita Caldæus & Hebræi Doctores: Gat. in loc. David regi, i. e. Zorobabeli: ita David vocatur & hic, & Esch. 34. 23. & 37. 24. sicut à Ptolomeo oritur Ptolomei, à Cesare Cæsares. Grot. in loc.

Obijcit hic Cocceius noster: Graius qui hic, & in similibus locis intelligit Zorobabelem qui servus fuit non Rex, & cuius principatus non fuit perpetuus, & cui servire non erat liberum esse (nam & ipse sub lege fuit princeps ad imponendum servitutem legi) ita inquam promissionem hanc enervat.

Resp. Nec qui paruerant Davidi à lege liberi erant, nec ipset: nec æternus ejus erat principatus, sed qualis aliorum regum mortalium: Christi tamen typus erat, quidni ergo & Zorobabel? Sed non Rex sed servus Dominantibus Persis fuerat, Imò & Rex, & servus, sicut & ipse Jesus cuius fuerat typus. Selacho Egyptio servus erat Rehoboam, 2 Chron. 12. 8, nec tamen non Rex: Reges Moab, Ammon, Edom, Syriæ, quandoq; Regibus Israelis & Judæ subditi, & tributarii facti sunt nec tamen non Reges: ita Imperium Assyriacum, Romanum plurimos sub se Reges habebant, nec tamen ideo non Reges: quidni ergo, pariter & Imperium Persicum? Imò plurimi Reges Israelis & Judæ Potentioribus Syriæ & Assyriæ se submittebant, & tributa pendebant, nec tamen in dubium vocatur: An Reges fuerant necne?

XVIII. Et ædificabitur civitas super cumulum ejus] h. e. reædificabitur Hierusalem & Templum: ita ædificabitur & frequentabitur Santuarium ut prius. Gat. in loc. Jam vero quibus ædificabitur Civitas & Templum, annon pro reversione à Captivitate? at quinam illi, annon Judæ & Israel duæ & decem tribus? — Hec Zorobabelis tempore impleta recte notat Hieronymus, neq; minus recte Mysterium hoc ad Ecclesiam refert. Grot. in loc.

XX. Et erunt filii ejus sicut quondam] Jer. 33. 4, 5, 6, 7, 24, 24. in hoc ultimo — duæ familia quas dominus elegerat in eis, & reprobatæ eas — hæc versu ult. restituit. Sed quænam hæc? Regia & Sacerdotalis, David & Aaron, ita aliqui. Jebuda

Jehuda & Benjamin, ita alii. Jehuda & Israel, ita pleriq; Gat in loc.

Et erit Præstans ejus ex eo; & Dominator ejus de interiori ejus egredietur] Non ad Christum Messiam verba collective sumpta restringenda sunt; sensus est. Non amplius Principes suos qui se regerant, & quibus subditi essent ab alienigenis fore; sed de seipsis, Dent. 17. 15. In Zerobabete & aliis non temporis implere, Zech. 4. 14. Zech. 6. 11, 14. sed præcipue in Christo ejusque ille typus erat. Gat in loc. Ita Theodoret. Grotius.

XXIV. Ira Dei non revertetur usq; ad statuere ipsum Molimina cordis sui] h. e. usq; dum turbo Vindictæ divinæ incipiens in domo Dei; totam se exoneraret in domum Dei, boli: hoc enim abrepti sunt Israelitæ in Assyriam & Caldeam, & hoc utraq; tandem eversa, & excisa est ut liberetur Dei populus, Zech. 7. ult.

In novissimo die intelligetis in eo] Jer. 23. 19, 20. ubi inquit Gatakerus, parum rationis est cum Magistro Judæo hanc di-
nam novissimum ad Messiam tempora referre, quando ut ille putat, simul omnes destruentur Impii. In novissimis diebus quando videlicet Caldaorum Imperium turbo atq; procella concussisset apparebit promissis non abfuisse pondus. Sanctius in loc.

CAP. VII.

- Jer. 3. 11, 12, 14, 16, 17, 18.
11. **ET** dixit Dominus ad me, justificavit animam suam re-
fractaria Israel pro praveriticarice Jebuda.
12. Vade & clamabis sermones istos ad Aquilonem, & dices,
revertere refractaria Israel, dixit Dominus, non faciam cadere facies
meas in vos, quia benignus ego, dixit Dominus, non servabo in Se-
culum.
13. Convertimini filii refractarii, dixit Dominus, quia ego
patronus fui in vobis, & assument vos unum de civitate, & duos de
familia & introducam vos Zion.
16. Et eris cum multiplicati fueritis, & fueritis fructificati in
terra, in diebus illis, dixit Dominus, non dicent ultra Arca faderit
Dominus, nec ascendet super cor, neq. recordabuntur in eos, nec visi-
tabunt, nec fiet ultra.
17. In tempore illo vocabunt Hierusalem solium Domini, &
congregabunt se ad eam omnes Gentes in Nomine Domini in Hie-
rusalem, & non ambulabunt ultra post obstinationem cordis sui
mali.
18. In diebus illis ibunt domus Jebuda ad domum Israel, &
venient simul de terra Aquilonis ad terram quam sortiri feci patres
vestros.

XI. Refractaria Israel] h. e. decem tribus postquam à domo
David divise fuerant. Gat. in loc. Cocceius in loc. loquitur hic
Propheta de iis quæ facta sunt ante deportationem. Gat. in vers. 6.
Nec firmum est quod in hoc loco scil. Isa. 50. dicunt Judei Do-
ctores, viz. Jeremiam loqui de Israele seu decem tribubus nunquam
reversuris nec Regem habituris, ideoq. dici libellum repudii dari
eis; Isaiam vero de Jebuda, scilicet duabus tribubus è captivitate
reversuris & Messiam pro Rege suo habituris: nam utrisq. redi-
tus oblati & promissus est tam uni quàm alteri, Rexq. Messias
tanquam ambabus domibus communis Princeps. Gat. ad Isa. 50. 1.
Hic ergo Israel nil aliud esse potest quàm decem tribus. Nam

1. Contradistinguitur perfida Juda. 2. Facta est hæc prophetia in diebus Josiæ ante captivitatem duarum tribuum. vers. 6.

XII. Vade & clamabis istos sermones ad Aquilonem, & dices, revertere refractaria Israel] *Quasi dicat, hoc signo demonstra à te non tantum Judeos revocari sed etiam Israelitas qui in Mediam & Assyriam fuerant deportati. Aquilonem vers. 2 Reg. 17. 6. Jun. in loc. Gatak. Grotius: Nunc convertit sermonem ad ipsos Israelitas, vel decem tribus & promittit Deum illis quoque fore exorabilem. Calv. in loc. Cocceius.*

XIV. Et assumam vos unum de Civitate, & duos de familia & introducam vos Zion] *h. e. colligit eos. Deus dispersos undique non tantum ubi plerumque, sed paucissimi: non caterationem tantum, sed ubi unus & alter fuerit. Vide plura ad hunc sensum apud Gatak. in loc. Vatab. Grotium; qui addit, Ad Messie tempora hæc etiam referunt Rabbini quoniam, sed alium esse sensum ostendit vers. 20. lb.*

XVI. Et erit cum multiplicati fueritis] *h. e. in terra Canaan. Gat. in loc. Ergo ad terram suam restituentur decem tribus, de his enim sermo est ut in illa multiplicentur: sed quo tempore, annon sub Mundi finem? respondent quæ sequuntur, præsertim vers. 18. Venient simul de terra Aquilonis. interim audi doctiss. Theodoretum. Figuræ quidem factæ hæc sub Zorobabel, redierunt enim regnante Cyro Persarum Rege habentes Pastores Zorobabel filium Salathiel, & Jesum summum Sacerdotem filium Josedec, ambos pietate & equitate præstantes: re tamen vera ubi Deus & servator noster factus est homo prophetia finem accepit, elegit enim Dominus ex Judeis unum ex civitate, & duos ex cognatione quos constituit Pastores secundum eorum suum sacerdotem, viz. Apostolos. Id. ad loc.*

Non dicent ultra Arca fcederis Domini] *Deerat illa in Templo secundo utcumque cessabant Oracula; ita aiunt doctiss. Authores. At inquit accuratiss. Gatakerus: deesse his beneficium & privilegium est, sub secundo autem Templo deficiunt usque dum venerit Rex Messias.*

Resp. Nec tantum sub Templo secundo deest Arca, sed

ignis celestis, Urinæ & Thumulus, Spiritus Prophetia — At compensavit omnia quæ deerant presentia Messie. Hag. 2. 9.

Vidimus supra p. 72. Ex doctiss. Lightfooto, habuisse Judæos etiã post reductam captivitatem Arcam à se factam (priori à Caldæis expoliata aut exusta) quod mihi quidem plus quam probabile videtur: Nam alias intelligi haud possit quomodo Pontifex Maximus magna Expiationis die cum Adyto intraret, manus, & officium suum perageret, secundum Levit. 16. 2. &c. Nam si nulla prorsus in Adyto Arca fuerat nec Cherubin, Quomodo nubilo Incensus obtenebrare, vel sacrificiorum sanguine conspergere propitiatorium poterat? Dicunt Judæi cum decretis Arca, Pontificem in Adyto posuisse Thuribulum super saxum ibi Arca in loco collocatum: aspersio- nemq; sanguinis factam intra vestes ad unius palme distantiam à propitiatorio. Aynw. in Levit. 16. 13, 14. Quid! an existant vestes, ipsa Arca non existente? certe probabile non est: at si esset, tamen Pontificis officium à Deo imperatum tunc temporis expresse est, non tantum ut intra vestes sanguinem sacrificii aspergeret sed ut supra ipsum propitiatorium seu Arcæ operculum Levit. 16. 15. asperget sangui- nem hirci super tectorium & ad facies operimenti. — Super propitiatorium, secundum facies propitiarii Lxx. Super propitiatorium & coram propitiatorio. Syr. Onkel. Samar. Ben Uzziel. Stillabiq; cum super operimentum & coram operimento. Pers. Quomodo absente Arca aspergi sanguis potest vel super propitiatorium vel coram eo? certe intelligi non potest: qui & adijcere possis hac ipsa ceremonia consistere precipuum mysterium, scil. in asperio sanguine propitiatorio, non saxo quodam, non pa- vimento aut parietibus Oraculi, sed Arcæ Tectorio. Verisimile ergo est deficienti priori, novam semper à se Arcam fuisse factam, ut sacra sua rite poragentur. Arca Testamenti quæ hic Rome ostenditur in Basilica Lateranensi non est Arca à Mose fabricata, sed ejus Imago, & Representatio quam Judæi primevæ arca Mosæica (continente urnam cum Manna, & tabulas Decalogi digito Dei inscriptas) destituti ad ejus similitudinem efformarunt & in Templo ut dicitur collocarunt. A Lapide in Hag. 1. 8. At licet Arcam novam habebant, Shechina tamen seu Nubem aspectabilem,

aspectabilem, præsentiæ & Majestatis divinæ signum visibile non habebant inquit doctiss: vir, nec oracula seu Responsa vocalia exinde prolata. — In Tabernaculo Mosaico & Templo Solomonico sedis visibile specimen divinæ præsentiæ super Arcam in Propitiatorio in nube gloriæ: arcum appropinquaret excidium istius Templi migrat à Propitiatorio, Ezek. 10. 4. nunquam restituitur Templo secundo, ubi nec ista Arcæ Fœderis, nec propitiatorium. D. Lightf. hœc. hebr. ad Job. 2. 21. hinc ergo dicitur. — Non dicent ultra Arca fœderis Domini. — Nulla sibi qualis olim foret gloriandi causa in Arca: abiit Nubes gloriæ, defecit & conticuit Vocale Oraculum, Quia præsto est qui Venturus sit, Angelus Fœderis, magnus Propheta, Deus in carne habitans, omnimodæ Veritatis & gratiæ plenus.

At usquequaq; vidimus quàm incertæ, & subleste fidei sunt extra Sacras Scripturas Traditiones Judaicæ: Nollem itaq; dissimulare quod hic mecum observare poteris, viz. paulo ante excidium Urbis Gloriam divinæ Majestatis à Cherubin ad Vestibulum Sanctuarii, ab illo ad portam Orientalem, ab illa ad Mediam Civitatem, ab illa ad Montem quendam, puta Oliveti, extra urbem pertransisse atq; illinc avolasse. Ezek. 9. 3. Ezek. 10. 4. 18. 19. Ezek. 11. 23. ita rursus in Templo & populo restituendo rediit Gloria divinæ Majestatis per portam qua exiit Orientalem in domum Sanctuarii & interiori Atrium repletum erat ejus gloriæ, Ezek. 43. 4. 5. Jam vero si eadem Gloria quæ cum exultantibus abiit, & cum revertentibus rediit, quomodo defecisse tunc temporis Oracula & responsa vocalia, Nubemq; Gloriæ seu signa præsentiæ divinæ visibilia imaginari poterimus? præsertim cum & tunc temporis locutus est Spiritus Propheticus per Haggaum, Zechariam & Malachiam, tunc temporis Psalmi non pauci divino motu compositi sint. Mihi itaq; probabilius longe videtur perdidisse hanc gratiam ad Antiochi tempora & tunc tandem defecisse. Quia ad fores ipse Messias tunc præsto erat.

XVII. Et congregabunt se ad eam omnes Gentes] *Ut impleatur Jacobi prophetia, Gen. 49. 10. esto; intelligatur cum Gatakero, de Vocatione Gentium sub Evangelio: umbram tamen & typum ejus passim habuimus sub Zorobabele: ut ex Theodoretō*
 &

CAP. VIII.

Isa. 43. 5, 6, 14.

5. **N**E timeas quia tecum ego, ab Oriente adducam semen tuum & ab Occidente congregabo te.

6. Dicam Aquiloni, da, & Austro, ne prohibeas: affer filios meos de longinquo & filias meas de extremo terra.

14. Propter vos misi in Babel, & descendere feci universos fugitivos ipsos, & Chasdim in navibus Ovatio eorum.

V, VI. Ab Oriente & ab Occidente congregabo te: dicam Aquiloni da, & Austro, ne prohibeas, &c. [h.e. adducam omnes utriusq; sexus de omnibus terra finibus ubi captivi fuerant. Isa. 11. 11. 17. Impleta hæc sunt per Cyrum Temporaliter, Ezra 1. 1. 14. Isa. 45. 4. Secundum promissionem Dei, Dent. 30. 3, 5. per Christum Spiritualiter. Isa. 66. 19. Zech. 8. 7. Gat. in loc.

Zech. 8. 7. Vide loc. Ab oriente & ab occidente] h. e. ab omnibus Mundi finibus ubicunq; dispersi fuerant. In mediam Hierosolymam] Proculdubio reversi fuerant licet nec omnes, nec eodem tempore; per annos quingentos (quante inter Captivitatem & Christum intercesserunt) multa evenire poterant à prophetis prædicta quæ in Historiis non sunt memorata, adeo imperfecta sunt istorum temporum historia, ut non putem secum res bene perpensas qui negant de terrestri Hierusalèm hanc prophetiam intelligi oportere quia non inveniunt apud Historicos quomodo in particularibus suis adimpleta fuisset. Pembelus in loc. ita Lap. in loc.

XIV. Propter vos misi in Babel] h. e. Medos & Persas sub Autoritate & ductu Cyri. Gat. in loc.

Et descendere feci fugitivos & Chasdim in navibus Ovatio eorum] Alii Caldeos qui navibus suis gloriantur. Pleriq; qui præ angustia & periculo vociferantur ad Navigia, ad Navigia, capta jam civitate: vel super Navigia fugientes, nec dum profundum sancti fluvium experti quo effugiant Victores Persas, cursum ejus avertente

Cyro. Jer. 50. 38. Jer. 51. 32. Gat. in loc. Nam cum illic Tigris & Euphrates fluunt navibus & triremibus abundabant: postea in lacus & paludes, & insulas innumerabiles redacta sunt loca illa usque ad Persicum sinum: sicut ex verbis certorum hominum cognovi: ut jam non nisi admodum parvis Navigiis possit Mare illud Navigari usque ad castrum quod Munitissimum habent Turca, quod Barcora [forsan Balsara, vel Basara.] appellatur prope fluvium, ex quo aram Judaeae infestare conantur: existimo autem tantam Mutationem ex illo ausu & stratagemate Cyri initium sumpsisse quando extra suum alveum omnem fluere fecit qui Babylonem intersecabat, ut miles per alveum urbem tuto intraret; ante cuius tempora tanta videbatur esse posse Navigatio per flumen in Mare Persicum. Foxer in loc. Ad hunc sensum transferunt LXX. *ἔρεξαν ὕδωρ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ εἰς Βαβυλῶνα καὶ ἐντορεῖν οὐκ ἔργον τὸ πόντος καὶ Κελδοαῖοι καὶ Ἀραβῆες διδόνοντες* propter vos mittam in Babelum & reducam profugos omnes: & Caldei in Navibus ligabuntur. Ita & Arab.

Abdie 18.

Et erit domus Jacob ignis, & domus Joseph flamma, & domus Esau in stipulam, & succendent in eos, & consumment eos, & non erit superstes domus Esau, quia Dominus locutus est.

Domus Joseph flamma] Domus Joseph idem quod domus Ephraim, domus Israel, scilicet decem tribus: Joseph dicta à radice, Ephraim à capite, Israel à corpore: — Tante imbecillitati traditur domus Esau ut ignis mare ab illa consumatur; Jacob & Joseph illas appellevis, interdum Ephraim decem tribus nominatus, Ephraim autem filius fuit Joseph. Theodoret in loc. At quomodo in flammam Idumææ domus Joseph fuerit, si nondum redierit ab exilio? ab Hircano ut supra vidimus victa erat Idumæa, circumcisa & in Dei populum cooptata paulo ante Christum natum: quod apte quadrat cum. vers. ult. Et erit Domini Regnum. — Hoc autem impletum fuit quum Dominus idius est servitiam Edom quamvis adhuc in exilio essent Judæi, nta possent dignum movere, quum essent illi inermes, imo quum essent miserrima mancipia, tunc Idumæi consumpti sunt. Calv. in loc. Ultus est forsitan eos exultantibus Judæis Deus per Nebuchadnezzar, sed & reversi se optime sub Hircano
ulti.

ulti sunt cum simul debellata est Edumæa, & ad Deum verum converſa, ut apud Joſephum, conſtante & Strabone, legitur: tunc veriffime dici potuit, Non eſt ſuperſtes domui Eſau: Vide A Lap- in loc.

Iſa. 8. 14.

Et erit in Sanctuarium & in lapidem percuſſionis, & in petram offenſionis duabus domibus Iſrael, in laqueum & in rete habitanti Hieruſalem, & impingent in hia plurimi & cadent, & conterentur & irretientur & capientur.

In petram offenſionis duabus domibus Iſrael] Pleriq; tam de Judeis quam noſtris Interpretibus intelligunt per duas domos Iſraelitice duos Reges illa in qua totum corpus duodecim tribuum ſub Roboboam diviſum fuerat: decem enim ab eo diſcedebant duabus ſibi tantum adharcentibus: omnes prius ſub Davide & Solomone una tantum Domus, una Reſpublica, unum tantum caput agnoſcentes. Gat. in loc. At quomodo Chriſtus offencilum utriq; domibus fuerat, ſi ad hunc uſq; diem una domus reverſa non eſt?

Michæ 5. 3.

Propterea dabit eos uſq; ad tempus parturiens pepererit, & reſiduum fratrum ejus revertentur ſuper filios Iſrael.

Uſq; ad tempus parturiens pepererit] h. e. in Liberatione Babyloſica. Michæ 4. 10. Dole & ingemiſce filia Zion vetui parturiens, quia nunc egredieris de civitate, & habitabis in agro & venies uſq; ad Babel, ibi erueris, ibi redimet te Dominus de vola inimicorum tuorum. Ita Jun. Ardach. in loc. Gravidæ & doloribus parturiens plena jacuit dum in Babele captiva contenta eſt Iſrael, at Cyri adventu & manus ejus obſtetricantis ope peperit tandem redemptos ſuos, quibus & terram patriam rursus repleverit.

Super filios Iſrael] cum filiis Iſrael. Jun. Et reſiduo fratrum ſuorum adiungentur filii Iſrael. Cald. Utroq; legis, hic certe diſperſorum & liberatorum Judæ & Iſraelis a Babele intentus reſerſio & coalitio.

Michæ. 7. 11, 12.

11. *Die edificandi macerias tuas, die illa elongabitur Statutum.*

12. *Die illa & usq; ad te veniet de ipso Assur & civitates Munitiois, & ab ipsa Munitione, & usq; ad flumen & mare à mari, & monte ad montem.*

XI. Statutum elongabitur] i.e. *Editla Persarum Regum Judæis inimica.* Ezræ 4. 17, &c. potius — statutum Iræ seu Indignationis divinæ quæ in Captivitatem abrepti fuerant. Zeph. 2. 2. *Ante parere statutum, ut gluma transit dies, priusquam veniat super vos ira nasi Domini.* Antequam prodeat in vos Editum domus Judicii, ante venerit super vos vehemens ira Domini. Cald. Isa. 10. 21, 22. *Quia si fuerit populus tuus Israel veluti arena maris, residuum convertetur in eo, consummatio decisa intundans justitiam. Quia consummationem & decissam Dominus Dominus exercituum faciens interiori universæ terræ.*

XII. Die illa usq; ad te veniet] *Cyrus, Grotius in loc. Israel,* pleriq;. Ad idem tendunt, venit Cyrus ut liberetur Israel: at potius mihi verisimilius est. Cyrus non veniebat ei ab Assyria, sed ad Assyriam è Persia & Media, sed veniebat Israel, Cyro liberante, ab Assur ad terram suam, & residuum populi.

Et ab ipsa Munitione] *ab Ægypto.* Fere omnes.

Et usq; ad flumen] *Jordanis.* Ribera in loc. alii de Euphrate intelligunt.

Et mare à mari] *de mari Persico ad Mare Mediterraneum.* Grot. in loc.

De monte ad montem] *de monte Taurus ad montem Zion.* Id. vel de montibus Mediæ ad Zion.

Sensus est. Statutum est tempus 70. annorum in punitio- nem Israël, quo impleto convertetur ira Dei in gratiam, qua ædificabitur iterum Hierusalem & Templum, & revertetur ab exilio populus captivus ab Assur & ab Ægypto, à montibus Mediæ ad montes Israel, à mari Persico ad Mediterraneum ad residuum fratrum terramq; suam, vel si placet audi A Lapide in loc. Sensus est inquit, *In die illa restorationis tue o Hierusalem, non tantum liberaberis ab hoste, ejusq; jugo, lege & imperio:*

imperio: sed etiam captivi tui sparsi per Assyriam, Mediam, Persidem, &c. inde ad te redibunt & ad alias suas Judæa civitates munias, quin & ex illis spargent se usque ad flumen Jordanem vel potius Euphratem, & à mari Galilæe diffundes cives tuos ad mare Mediterraneum, & à monte Libano ad Montes Idumææ. Spargeris ò Synagoga per totam tuam terram, & ditionem olim tibi à Deo assignatam quaquaversum ad omnes ejus Mundi plagas.

Hof. 1. 10, 11.

10. Et erit Numerus filiorum Israel sicut arena Maris qua non mensurabitur & non numerabitur, & erit in loco in quo dicebatur eis, Non populus meus vos, dicetur eis, filii Dei viventis.

11. Et congregabuntur filii Jebuda & filii Israel pariter, & ponent sibi caput unum & ascendent de terra, quia magnus dies Jereel.

X. Non populus meus] Loammj, de decem tribubus in signo intendi per posteriorem fornicariæ filium diximus antea. Lib. 3. c. 5. de versu posteriori hic tantum intendimus.

XI. Et congregabuntur] restituti Judæi post liberationem Babylonicam. Ardach. in loc.

Et ponent sibi caput unum] de domo Davidis precipue de Messia intelligitur. Id.

Et ascendent de terra] ex Cyri editio constituent sibi Judæi Zorobabelem, & de Caldeæ revertentur in Judæam, & multi de exulibus Israelitis à Mundo separati sive regni cæteris ascendent ad edificandum Hierusalem atque ita progredientur versus Regnum celorum. Jer. 23. 8. Psal. 110. 3. Hoc Institutionis initium erat; non impedies hæc captivitas impletionem promissionis in priori versu: sed ascensio sua de Caldeæ typus foret collectionis sue spiritualis ad & sub Christo. Id. in loc. Per hæc revocationem ab urbe Babylone prædixit, & quod inde post reditum non amplius habebunt reges diversos, sed in idem & unum consentientes & coacti, habebunt unum Regem, hoc enim finem invenit temporibus Zorobabel. Theodor in loc.

Quia magnus dies Jereel] Etiam si post tantas clades instauratio

ratio sua foret magna ad miraculum, he tamen non impediant quo minus fiat, vel ad mirabile foret tempus illud colligendi Israel, qui tunc potius videbatur esse Jexreel, h. e. populus dispersus, quam Israel. Andach. in loc. Diem Jexreel appellavit calamitatem quam populo Israel intulerant Assyrii in valle Jexreel: magnam inquit postea penam in eos constitutam, magnam rursus eis salutem offeram, servituteq; liberatos in patriam restitutam. Theodoret in loc.

Hos. 3. ult.

4. Quia dies multos manebunt filii Israel, non Rex & non princeps & non sacrificium & non statua & non Ephod & non Teraphim.

5. Postea revertentur filii Israel & quarent Dominum Deum suum & David Regem, & pavebunt ad Dominum & ad bonum ejus in novissimo dierum.

V. Postea revertentur, &c.] Nam cum decem tribus que à Regibus profecti à David defecerant propriam Regem sibi elegissent, post ex Babylone reverfientem conjuncte & cuncte unum habuerunt Ducem Zorobabel ex tribu Davidica procreatum ex quo divinitus datorum bonorum fructum ceperunt: hac omnia priusquam fierent plano sciens prophetica voce pronuntiat.

In novissimo die] post exactionem & finem 70. annorum Captivitatis. Theodoret in loc.

Object. Propheta videtur extendere suum vaticinium ad Christi tempus.

Resp. Hic simpliciter tractari de 70. annis: quanquam interim tenendum est, eos, qui non reversi sunt ab exilio, fuisse suffultos hac promissione ut in Mediatore promisso sperarent: sed propheta non egradiatur ultra illum numerum qui præfixus fuit postea per Jeremiam. Calv. in loc. Ita duabus tribus iste Rex, & caput est Zorobabel, decem vero Messias: at per novissimos dies hoc ipso loco vult Clariss. vir intelligi totum illud intervallum temporis quod à reditu sub Cyro extendit se ad Christi adventum: atq; ita potius verborum duplex sensus est, typicus de Zorobabele & utraq; domo sub ejus principatu conjuncta temporaliter, Mysticus de Christo, atq; ex ejus fide tam Judæis quam Gentibus sub ejus Regimine conjunctis spiritualiter:

per

per filios Israel intelligit A Lap. in loc. decem tribus, non duas, & fortasse rectius: at cum errare dicit qui putant hæc præfita in liberatione Babylonica quia in novissimis diebus h. e. in fine Mundi & sub adventum Antichristi, errat ipse potius si sentiamus cum Calvino & (ut nos supra lib. 1. c. ult. disputavimus) cum ipsa veritate.

CAP. IX.

Zech. 11.

I. **A** Peri Lebanon fores tuas, & comedat ignis in cedros tuas] Totum hoc caput intelligendum est de excidio Hierosolymæ per Romanos. Ardach. Jun. in loc. Lightf. in Horis Hebr. ad Joh. 10. Diodat. Vatabl. Ribera. A Lapide in loc.

IV. Pasce pectus Occisionis] pasce iudicio, quia ad occisionem designatur à Deo: salvandæ tamen ex Christi fide reliquæ sunt, quæ dicuntur pauperes gregis. Jun.

VI. Ecce ego tradam homines unumquemque in manu proximi sui & in manu regis sui, & concident terram & non erunt de manu eorum.] Tradam alios aliis perdendos intestinis motibus ac postremo prodendos regibus ipsorum postquam ipsi se vulneribus mutuis confoderint: primum enim serbuit Judæa tota seditionibus domesticis ex quibus innumera multitudo potentium cecidit ac postremo per Romanos Alexandri & Hircani discidio provocatos venerunt in manus Antipatri & Herodis magni qui omnem operam in potentioribus perdendis studiosissime consumpservunt. Jun. in loc.

VIII. Et excidi tres Pastores mense uno, & abbreviata est anima mea in eis & etiam anima eorum nauscauit in me. —

Tres pastores] Reges, Prophetæ, Sacerdotes. Theodoret in loc. Phariseos, Sadduceos, Essæos: tria præcipua Doctorum genera. Junius, Ardach. Lightf. dicat & nobis conjectari, quia de everlis per Romanos Hierosolymis agitur, Eleazarum, Johannem.

hannem & Simonem trium factionum Principes, & tria perituri corporis infana capita.

Mense uno] *eodem & brevissimo tempore.* Jun. in loc. Excisa civitate Johannes captus est, mox & Simon, fame se de latebris suis urgente, qui in triumpho Titi, ut moris est, strangulatur, Johannes ad perpetuum carcerem condemnatus. Eleazarus vero paulo post urbem captam seipsum cum suis omnibus apud Castellum Massadam rebus desperatis peremit. Jos. de Bell. lib. 7.

IX. Et reliquæ devorent unaquæq; carnem Sociæ suæ] *Viva percuntis Judææ imago, ubi factiones mutuo seipsas devorant.* Ardach. in loc.

X. Virgam meam [Decus abscidi ad dissipandum pactum meum quod pepigi cum omnibus populis] Et irritum factum est] *Dnas hasce virgas Decoris & Devincientium, illam ad statum Ecclesiasticum, hanc ad Rempub. refert doctiss.* Ardach. ad loc. Esto: Hoc tamen pactum quod irritum factum est. proculdubio fœdus illud Peculiaritatis est, quo sibi Judæos ex omnibus Nationibus segregatos Deus in peculium suum assumpserat: Novo igitur fœdere Gratia per Messiam stabilito ruptus est ille murus Separationis inter Judæos & Gentiles: fracta ergo hac prima virga, pactum illud irritum factum est, saltem quod spectat ad statum Ecclesiasticum.

Cum omnibus populis] h. e. *cum omnibus Israelitis.* Jun. in loc.

XIV. Præcidi virgam secundam Devincientium ad dissipandum fraternitatem inter Jehudam & Israelem] Quid! an opus erat illius virgæ fractura? nonne olim rapta fuerat à temporibus Jeroboam nec ad hoc usq; tempus readunata? Nam decem tribus nondum reversæ sunt, vel si earum pauci reversi sunt non tamen corpus tribuum seu reliquiarum major pars. Ergo in hunc usq; diem duarum domuum conjunctio & coalitio facta non est: Hasce in angustias adegit doctissimos Interpretes. Apocrypha illa fabula de decem tribubus deperditis: Sed, missa illa, audiamus doctiss. Ardach. in loc.

Intelligitur

Intelligitur, inquit, locus de Jebuda seu duabus tribubus & de Israel seu decem tribubus, quod fraternitatem amplius non conservarent, nec in statu & Regimine coalescent, sed fracti, & in frustra comminuti & dispersi forent absq; omni Restitutionis spe: Unio & conjunctio illa Ezek. 37. hanc fractionem antecessisse vel potius Mystice intelligenda est. Ita ille. Vix certus concludit sed utramq; verum est, sub Zorobabele impleta est illa conjunctio domuum historice, sub Christo Mystice. Lightfootum audivimus. lib. 2. c. 4.

Ad dissipandum fraternitatem inter Juda & Israel] i. e. testificando hac specie typi illos non amplius inter se adunatos esse, sed dissipatos & porro ad extremum usq; dissipandos Dei judicio. Jun. in loc. at si jam dissipanda est illa fraternitas, olim restituta fuerat. Hujus prophetiæ sensus est. Deus sibi olim in peculium suum adsumpsit Nationem Judaicam ex omnibus Nationibus totius Universi Orbis, & duobus modis sibi suum, proprium & peculiarem istum populum fecerat, viz. Cultu & Politeia. Cultus ceremonialis, Templum ejusq; ministerium, Festa, Sabbata, Sacrificia, Circumcisio Decor & Gloria istius Gentis erant: Politeia à Deo ipso instituta, præceptis Judicialibus nixa & ad modum rationemq; suæ Religionis in Theocrateian quandam efformata: Hæc conservato Dei cultu integro & interperato firma & indissolubilis constitit, at corrupto Idolis cultu & sanguine, foedata Politeia, utraq; ad tempeus in monitionem destructa à Caldæis & Assyriis, sed reparata postea in Liberatione Babylonica. At tandem impia abnegatione, & cæde horrenda Sanctissimi Regis Animarum Redemptoris, & servatoris Jesu, omnia funditus everla sunt: totiusq; Mundi Judaici Schema evanuit: Cœli & terræ Veteris Systema, cultus & Regiminis Judaici status antiquus decreto irrevocabili dissolvitur atq; omnia Nova facta sunt, Mundus, Cœlum, Terra, Cultus, Pastor, Grex, Lex, Pontifex, Sacerdotium, Ministerium: Nova omnia, viz. Renovata, spiritualia, evangelica communi jure, universis credentibus omnium Gentium æque ac Judæis pertinentia, imo exinde nec Judæi nisi Christianis, & juri suo peculiari, rum civili quàm Ecclesiastico renunciantibus. Deniq; verisimillimum mihi videtur hæc duas Virgas esse Cultum Ceremonialem & Politeian civilem singularem qualis

Judeorum fuerat. Prima Decoris nomine dignissima, cultus iste splendidissimus erat: prius fracta, nam evanescunt nubeculae exorto sole, umbrae praesente substantia. Secunda devincientium: Nam Politeia variae multitudinis vinculum: at peculiaris, etiam populi dissentientis, hinc enim conservantur Judaei, peculiaris populus: at fracta hac virga diffunduntur inter Gentes, &c, ut supra diximus, ex fide Christi omnis Gens fit Terra Sancta, Omnino Civitas Hierusalem, Omnis Domus Templum Domini & omnis vir Gentilis Israelita.

XV. Adhuc fume tibi instrumenta pastoris stolidi] h. e. *Quem decipis Diaboli artificium, quem later eorum interfectio occidit.* Theodoret. in loc. Talis proculdubio Pastor erat Ben-chocab, forsan & de eo locus praecipue intelligendus est & de pseudo-propheta suo R. Aquiba. Imo hunc Pastorem Antichristum putant Hieronym. & Cyrillus.

Sect. 2.

Quarundam objectionum solutio.

Objecti. 1. Michae 2. 12, 13. Congregando congregabo Jacob totum te, congregando congregabo residuum Israel, pariter ponam illum velut pecus Bozra, tanquam gregem in medio ductus sui, tumultuabunt praeter homine. 13. Ascendit effractor ad facies eorum, effregerunt & transierunt portam, & egressi sunt per eam & transivit Rex eorum ad facies eorum & Dominus in capite eorum. — *At non omnes congregabatur de captivitate Babylonica.* Manasse ben Israel, spes Israelis. Sect. 25.

Resp. 1. Non de Liberatione sed de Captivitate intelligit hanc prophetiam Tarnovius vir accuratissimus. Vide ejus Exerc. Bibl. p. 439. ita & Calv. in loc.

2, At si de Liberatione, intelligi oportet verba Comparative: totum te, h. e. multitudinem Captivitatis tuae: corpus seu majorem reliquiarum partem, quod impletum asseruimus in Liberatione Babylonica: de hac liberatione exponit A. Lapide, ut trepide quia de reditu decem tribuum dubitat & de potestate Regis Zorobabelis.

Objecti:

Obiect. 2. *Levit. 26. 44, 45.* Et etiam quoque istud in existendo eos in terra inimicorum suorum non reprobavi eos, & non abominatus sum eos ad conficiendos eos ad faciendum irritum pactum meum cum eis, quia ego Dominus Deus eorum. 45. Et recordabor eis pacti primorum quos exire feci eos à terra Egypti in oculis Gentium ad existendum eis in Deum, ego Dominus. *Ita Manasse. Sect. 32.*

Resp. 2. Mirum est quantum se *Judei* hodie consolerentur ex hoc loco pollicentes sibi certam ex presenti servitute Liberationem, & quia prima dicitio est *hæc* que Germanis simia est, hanc periodum Auream Simiam vocant, leguntque cum summo gaudio. At,

1. De preterito verba loquuntur. Quum fuerint in terra hostium, i. e. in Egypto, ubi foederis mei recordatur servavit eos. Malvenda apud Polum in loc.

2. Si de futuro, ut mihi videtur, intelligi debent. In Liberatione Babylonica impleta fuerant, *Nehem. 1. 8, 9. Deut. 4. 29, 30.* In diebus posterioribus seu novissimis] h. e. durante hoc Mundo Judaico: at in Mundo venturo nulla populorum distinctio est, nulla vetusti foederis Judaici consideratio, sed novus in Christo populus Judæus & Gentilis est indistinctus. *Col. 3. 11.* Vide *Deut. 30. 4.* ad hunc locum plane respicit *Nehemias*, Ergo & ad Captivitatem Babylonicam *Moses*. Nam *vers. 5.* terram patriam repossidebunt. 6. cor suum & seminis sui circumscindet Deus. 9. se multiplicabit Deus, imo supra patres, *vers. 5. supra. 17.* si cor tuum avertatur,— & adorabis Deos alienos, *Ezek. 36. 8, 11, 18, 19, 26.*

Obiect. 3. *Isa. 27. 12, 13. Manasse. Sect. 24.* Sensus verborum iste est — Omnes Judaici populi reliquias tam decem quam duarum tribuum inter Euphratem & Nilum, extremos Captivitatis suæ terminos, clangente tuba liberationis suæ restituendas Hierosolymæ patriæque suæ — At non impleta fuit hæc prædictio in Liberatione Babylonica. *Id.*

Resp. 3. Imo tunc temporis: Nam 1. Dies hæc ipsa est quando Dei Judicio perditis impiis se de peccatis suis cæteri poenituerint, de poenitentia decem tribuum Vide supra lib. 3. & infra. Cap. seq. 2. Quando tuba de Assyriis exules convocans clangerit, at hæc *Cyri Edictum* est. *Gat. in loc. Ardach.* In *Obs. ad loc.* Hoc certe loco ipse fluvius Euphrates est, quia

quia veluti quadam semita suo alveo fertur placidus : Quia vero de trituratione erat sermo venuste iudit in verbis : culmi enim cum spicis qui eadem voce Hebraei dicuntur, triturantur : quasi significet, Habitatores Euphratis triturandos veluti frumentum ut ex illis veluti ex paleis educat Israelitas veluti grana : Idem intellige de fluvio Egypti i. e. Egyptis : per utroque autem intellige omnes hostes populi Dei qui divexaverant servos Dei, è quorum tyrannide cum Domino videbitur, eripientur pii. Forer. in loc. potius cum Domino videbatur, eripiebantur pii.

Object. 4. Statuendum Israelitas inter Assyrios & Medos permanisse, & in sceleribus suis computrassse (quod comminatus est eis Deus, Levit. 26. 33, 38.) & paulatim contahuisse, donec tandem Gentilibus confusi ut rivi cum mari in nihilum penitus evanuiscent juxta clarissima illa verba, Isa. 7. 8. attineretur Ephraim ut non sit populus. N. Fuller. Miscell. lib. c. 5.

Resp. Ad locum Levitici oppono. Levit. 26. 40, 43, 44, 45. ad alterum Isaie oppono, Hos. 2. 23. Hos. 1. ult. Hos. 3. ult. Non populus erat Ephraim, à Deo rejectus, & in Assyriam pulsus, manuq; inimicorum traditus : at sui poenitens in terra Captivitatis suæ, à Deo iterum receptus est, & ex non populo populus & charus & Dei primogenitus rursus factus est, utcuq; faciendus, quod ad responsum satis est. Vide Jer. 31. 9, 20, 21. Hos. 11. 8, 9, 11.

CAP. X.

Jer. 31. 6, 18, 19, 20, 21.

6. **Q**uia erit dies in qua clamabunt custodes in monte Ephraim, surgite & ascendamus in Zion ad Dominum Deum nostrum.

18. Audiendo audiivi Ephraim plangentem, castigasti me & castigatus sum, ut Vitulus non doctus: converti fac me & convertar quia tu Dominus Deus meus.

19. Nam post converti me percutit me, & post notum esse mihi percussi super femur, confusus sum & etiam erubui, quoniam sustinui opprobrium pueritarum mearum.

20. Nonne filius pretiosus mihi Ephraim? nonne natus delicarum? quia ex sufficientia me loquendi cum eo recordando recordabor ejus adhuc, idcirco sonuerunt viscera mea ei, miserendo miserebor ei ait Dominus.

21. Statue tibi titulos, pone tibi cumulos altos, pone cor tuum ad stratum viam ambulasti: Revertere virgo Israel, revertere ad civitates tuas istas.

VI. Quia erit dies, &c.] Propheta hic amplificat Dei beneficium, quia non tantum restituet tribum Jebuda, sed decem quoque tribus qua prius abducta fuerant in exilium: hoc ergo promittit plenam & solidam restitutionem Ecclesiae — hoc loco completitur una cum tribu Jebuda reliquas decem & dimidiam tribum Benjamin, quia fuerant quidam ex tribu Benjamin residui qui nunquam descenderant à familia David — sensus prophetae est: Cum Deus redimet populum suum non tantum Iudeos in patriam esse redituros, sed simul alios Israelitas de quibus fere desperatum erat quoniam longo tempore habuissent in exilio. Calv. in loc.

Clamabunt Custodes in monte Ephraim] Omnes custodes qui locati erant in speculis per totum Regnum Israel: intercluserat Ieroboam aditum Israelitis ne ascenderent Hierusalem, hinc Hof. 6. 9. conqueritur propheta quod obsiderent omnes vias instar latronum:

latronum : jugulabantur enim multi cum ascenderent Hierosolymam ad offerenda Deo sacrificia, alii diripiebantur & dimittebantur domum. Hæc igitur Antisbesis notatu digna — Clamabant custodes surgite ascendamus in Zion] b. e. Non erit tale diffidium in populo quale prius fuit, nam pauci deum rite coluerunt in Templo quod constructum erat ipsius jussu, alii autem se prosternunt multis superstitionibus : Nunc igitur iterum coalescent in unum corpus : deniq; hic promittit Jeremias redituros omnes filios Abrahæ in fraternum consensum : & vinculum fore docet Unitatem fidei, quia scilicet Unanimes erunt in offerendis sacrificiis, nec fugebunt sibi quisq; Deum proprium. Calv. in loc. Predicit quoq; unionem tribuum : hi enim qui quondam juvenat colebant præstigiis delictorum rationem reddent, & ad Zion confugient adoraturi Deum Universorum. Theodoret. in loc.

XVIII. Audiendo audiivi Ephraim plangentem, &c.] Ephraim, h. e. omnes duodecim tribus. Calv. in loc. Ephraim, h. e. decem tribus jam in captivitate & exilio, ut olim Manasses, ad se redeuntes : & ex intuitu peccatorum per penitentiam ad Deum suum se convertentes. Gatak. in loc. ita Theodoret. ad hunc sensum transferunt Lxx. & Arab. & in Jer. 30. 4. Cald. & Syr. atq; ita omnes, uno excepto Grotio, quos vidi Interpretes. Nam quod Calvinus legit, An filius pretiosus Ephraim? quasi Deus negaret se ita esse : addit tamen, adhuc recordando recordabor ejus, h. e. miserebor ejus : at mentem suam plane vidimus in vers. 6. Audi] est vox Dei de Ephraim, h. e. decem tribubus in captivitatem abductis ab Assyriis : quasi dicat, Habui rationem lachrymarum Ephraim in exilio, eumq; inde revocaui. A Lapide in loc. Ephraim vocat non filium Joseph sed decem tribus, inter quas erat Reuben primogenitus & Simeon secundus : appellabantur autem Ephraim decem tribus, eo quod palatia Regia constructa essent in sorte Ephraim : & quemadmodum nunc ab urbe Romanorum dicimus omnes Romani, ita tunc decem tribus denominabantur ab Ephraim : mandat autem ista promulgari apud Genes & cunctis de populo significari rediitum, quod saltem est non verborum præconio, sed voce magis clara, audierunt omnes rebus ipsis clamitantibus. — iterum. — Docens quoniam operum mercedem pollicetur, ponit

ob oculos ejus penitentiam quam egit in Babylone: posteaquam expertus est tribulationes pervenit ad notitiam peccati: quia penitentia usus est & memor est mandatorum meorum experietur providentiam meam: hortatur postea ut revertatur, & redeat ad suas civitates non tamen luctum deferat: Revertere lugens in urbes tuas: Nec hujusmodi luctus adversatur letitia, cum nos aliqui fruantes bonis memores esse debeamus propriorum delictorum & ea deslere. Theodoret. in loc.

XXI. Pone cor tuum ad stratum viam ambulasti] h. e. ad viam in qua ambulasti cum captivi deportati fuissetis alii in Assyriam, in Caldeam alii, per quam & jam reversuri estis. Gat. in loc. Theodoret. Munster. Varabl. Calv. Sanct.

At deniq; valde miror doctiss. Grotium vers. 18. interpretantem quasi non penitentiam Ephraim sed perveraciam exprimeret: sed solus est nec, ut reor, facile socium invenerit: Verba etiam de præterito in futurum, de simplici Narratione in interrogationes, & de Ephraim ad Benjamin transfert: At ipsemet, vers. 9. Ephraim primogenitus meus, h. e. inquit, ita charus ut solent esse primogeniti: hoc ideo quod nonnulli de Israelitis decem tribuum cum Judæis redire. in loc. At quomodo hæc consistunt? Ephraim sibi, vers. 9. pauci de 10 tribubus: at vers. 18. non pauci, sed omnes, corpus tribuum: ita vers. 9. Ephraim plangens & Deo charus: at vers. 18. Impœnitens & perversax: hæc non omnino coherent: at hic videre potes in doctissimo viro quàm misere textus propheticos torserit hæc una de decem tribubus non reversis Opinio: causam ipse frequenter & præcipue imputat impœnitentiæ suæ, vide eum in Ezek. 37. 19. Quid ergo hic faciet, & quo se vertet vir doctus, ubi Ephraim sui pœnitet, Deusq; ejus miserefcit & ad suas civitates restituit? primo ergo pœnitentiam in perversaciam vertit, Deiq; miserationem in indignationem & tandem ubi ad civitates suas rediturus est. Ephraim, pro eo substituit Benjamin. Dignissima sane Opinio quæ de Christiana Republica penitus exterminetur, Deo prophetisq; ejus tam injuria, quàm fidelitati ejus & veracitati suorum opposita: Dignissima sane quæ ultra Garamantas & Indos, ultra portas Caspias, ultra montes Cordellerios, ultra fluvium Sabbathon cum fictis illis decem tribubus deperditis, in terram.

terram incognitam & aduersus volentibus in omne ævum sculis relegerur.

Concludimus itaq; cum Psalmographo. Psal. 107. 1, 2, 3. Confitemini Domino quoniam bonus est, quoniam in Secula misericordia ejus. 2. Dicant Redempti Domini quos redemit eos de manu hostiu. 3. Et de terris congregavit eos ab Oriente & ab Occidente & ab Aquilone & à Mari, h. e. rubro — Redemptio hæc non futura, sed præterita est: quos redemit, quos congregavit: nec Egyptiaca illa est quæ ab Austro tantum & de unica terra, non autem de quatuor ventis, de omnibus terris: Qualis quidem revera fuit illa Babylonica, Isa. 11. 12. Isa. 43. 5, 6. Zech. 2. 6. de qua proculdubio intelligitur: hinc Cald. in vers. 10. de Zedekia & principibus Israel vaticinatus est, & dixit, Zedekias & principes Israel qui exularunt in Babel & habitaverunt in tenebris & umbra mortis, in afflictione vinculorum ferri, quia rebelles fuerunt Verbo Dei, &c. hinc Syrus, Collegit Deus Judeos de captivitate & extraxit illos ex Babel, collegit quoq; unigenitus Dei Filius Jesus Christus Gentes è quatuor angulis mundi per prædicationem ad Baptismum. in tit. ad Psal. 107. hinc & Calvinus in vers. 2. dicant redempti] Qui ex captivitate postliminio reversi sunt, prodeant in medium & suscipiant ipsi suas partes in canendis Dei laudibus, ac narrent quam in sua liberatione experti sint Dei gratiam. Vide cum in loc. De tali reditu & psalmodia prædixit Jer. 33. 7, 10, 11. scripsit Ezra 3. 11. forsan & de Davidicis intelligi potest quales Psal. 118. & 136. at etiam de novo Dei motu compositis ad eandem formulam, qualis Psal. 107. mihi videtur & post reductam captivitatem factus.

Dices forsan duas tribus in quatuor ventos dissipatas. Resp. Hoc merum est effugium: de utrifq; domibus plane assertitur, Isa. 11. 12. Ezek. 20. 40. Ezek. 36. 10. Ezek. 39. penult.

Rursus Psal. 133. 1. Ecce quàm bonum & quàm jucundum habitare fratres in unum — Roboam tempestate tribus divise fuerunt & decem quidem Jeroboam secute sunt, dua vero Davidicum Regnum amplexæ sunt: post igitur è Babylone reditum & rursus caute sunt, & concordiam adamarunt & unum habuerunt Imperium, & communem cultum secundum legem perficiebant: hæc igitur Psalmus præcinit. Theodoret. in loc.

LIB. V.

CAP. I.

De Mensuris sacris Ezechielis.

INvitum, renuentem, & clamantem me tandem disertatio ista traxit in hunc Labyrinthum; libentur præterissem, si vel causæ nostræ, vel veritati ipsi aliàs satisfacere potuissem: nam licet in hac Visionē prophetica totam terram Sanctam omnibus duodecim tribubus partitam iuvenio, verebar tamen, ut ingenue fateor, ne inter tam mysticos interpretes totius perigrinationis nostræ naufragium & jacturam facerem; tribusq; olim deperditas & à me, Theodoreto duce, feliciter repertas rursus maximo infortunio una cum meipso penitus deperderem: Speremus ergo meliora & genuinam ultimorum capitulum Ezechielis intelligentiam eruere conemur: *In magnis voluisse sat est*: forsan si minus feliciter nobis ipsis laboremus, & de via Regia aliquantulum erremus, glaciem tamen frangere possumus, quā rectius cant qui post vestigia nostra incedere non dedignantur.

Gravissimorum Theologorum hac de re Judicia.

Uicung, Descriptio huius Domus & terre erat certioratio prophetica reditus populi de Babylone, præcipue tamen Christum spectat & collectionem ad ipsum numerosa Congregationis Gentilium. Ardach. in Ezek. 42. 20.

Sentiendum est ergo in hac Visionē representari Institutionem Ecclesie Judaice, Templi, Civitatis & Cultus post solutam captivitatem non simpliciter, sed ut fuerant Typi Ecclesie Evangelicæ: nam ut illa excludi non debent, ita sciendum nobis

est non esse precipuam rem designatam. Greenhil. in præf. ad Ezek. 40.

Descriptio Templi & Civitatis in fine libri tradita, ut prædictio erat certi alicujus boni venturi, ita bucusq; prædictio illa ad literam vera erat, Quod Templum & Civitas de novo forent edificanda: atq; ita promissio & Consolatio erat populo tunc temporis captivo de futuro reditu eorum ad terram suam, restituendæq; Hierosolymæ & Templi ut olim ante Captivitatem & Deportationem è patriæ suæ. D. Lightf. Descript. Templi. cap. 2. Rursus,

Typus & exemplum quod secuti sunt in singulis structuris & fabricis circa domum erat (ut Scriptores sue gentis asserunt) Templum ab Ezekiele descriptum, cap. 40. & 41. Filii Captivitatis autem, in plurimis edificabant ad visam formam ædificiis Ezekielis: quod etiamsi ad plenum imitari non poterant præsertim in amplitudine mensurarum & fabricarum sumptu (Typus enim ille tam Templi non Manuscripti & terrent figura erat, quam pignus & promissio terreni à reverterentibus consilendi) Hoc tamen Exemplum ante oculos suos ponebant, & in quam plurimam typum illum & figuram imitabantur ad eundem modum ædificia & Atria construentes: Iis fecit & Herodes consilio sapientum quibus sauebat Hillel, Shammai & Menabem cum reparasset vel potius reedificasset Templum: etiamsi & in pluribus excessit Dimensiones filiorum Captivitatis, eorum tamen formam & figuram observabat, sicut & illi primum ipsam Ezekielis, atq; ita Talmudici pro uno eodemq; Templo, secundo scilicet, utrumq; accipiunt. Id. cap. 10.

Dicunt Judei Exram (cum eadem secundam ad instar ædis Solomonica condiderit) etiam illa secutum esse quæ de Tertio Templo Ezekiel præcipit, sed non ultra quam caput hominis sanctissimi fuit in re obscura implicatq;. Cunnæus de Repub. Hebr. lib. 1. c. 17.

E Captivitate reduces quadamtenus Templum ædificaverunt ad formam quam in futura Ezekielis structura intuebantur. D. Kimchi apud L' Emper. in cod. Middoth. p. 12.

Adamus Notam seu Titulum ab Arab. Verlore præfixum Cap. 40. viz. Prophetæ quam videt Hezekiel propheta de reedificatione Templi post reditum Israelis captivitatem & reditum eorum de terra Babelis.

Hanc ergo præsupponam fore gravissimorum Theologorum sententiam, viz. Visionem hanc prophetica partim literalem, partim Mysticam esse: plurima in se habentem quæ Judæos spectabant & post reditum suum de Babylone implenda erant, reliqua vero Messiam spectantia & Gentilium Vocationem: sed quomodo rite distinguenda sint ut ad sua singula referantur Hic labor, hoc opus: Vere itaq; hic dici poterit, *Qui bene distinguit bene docet*: Hæc ergo subsequens ædificii nostri Fundamentum ponam, quæ, ut mihi persuadeo nemo veri amans & candidus Lector aut mihi invidet aut denegabit.

Regula nostra.

1. In quo Templum hoc Ezekielis conforme est illi Salomonis, Zorobabelis & Herodis, non est magis Mysticum quàm eorum illud fuerat.

2. In quo differt sensus literalis & historicus primo pro se audiendus est, nec sine evidenti & sufficienti causa deferri & rejici oportet.

3. Causa deferendi tum evidens & sufficiens est cum sensus literalis falsus, absurdus, impius, irrationalis aut omnino impertinens est: tunc enim mere typicus, tropicus & figuratus censendus est.

4. Literalis & Mysticus sensus non se semper mutuo excludunt, sed secum plerumq; bene consistere possunt.

5. Quod N. T. mystice interpretatur proculdubio Mystice intelligendum est, non tamen hinc sequitur non posse etiam & ad literam intelligi.

Intra hos cancellos ambulandum & juxta has Regulas ratiocinandum nobis est, ita ad acquirendum veritatem in hisce rebus tam arduis & controversis facillor innorescet via: Quod in in hac Visione quædam reperiuntur mere mystica, at paucissima tamen, haud inficias imus (per me valeat ille sensus Mysticus quantum valere potest & quantum per has & similes regulas licet, modo sit Deo sacrissq; dignus) At quod etiam in illa pleraq; ad literam & historiam intelligenda sunt in tantum conatendo, ut ad minimum decem tribuum reditum ad terram suam ante Templum & Civitatem à Romanis everfam saltem probabilem evincam.

CAP. II.

Primo, quod inter jam inquirenda præcipuum est, Templum ipsum atq; Atria ejus idem fere sunt, ejusdemq; mensuræ cum illo Solomonis — Templum Ezechielis, inquit L. Capellus, ab Angelo demonstratum (ex cujus mensuris & delineatione hoc Vilalpandianum extructum est) Vilalpandus vult tale plane esse, & geminum prorsus cum eo quod à Solomone fuerat extructum & à Caldæis paulo ante eversum, quod ego quidem nolim exerie & præfatæ negare. In præf. Trisagii. *Varia*, inquit Doctiss. Grotius, semper de hoc Templo quod vidit Ezechiel, fuisse sententiæ tum Judæorum tum Christianorum, ut notat Hieronymus, habitusq; est totius hic locus prophete perdisicilis: ego vero iis accedo qui putant Ezechielis oculis oblatum conspectum Templi quale fuerat cum id destruxit Nebuchodonosor, idq; duabus de causis. 1. Ut intelligerent Judæi quantum Gentis sue decus criminibus suis amisissent. 2. Ut olim reversi specimen haberent quod imitarentur quantum possint: quantum possint, inquam, nam profecto ut imitarentur, neq; summa festinatio permisit, neq; opes multo opibus Solomonis impares. Id. in Ezek. 40. 2. Ita Diodati. Hoc Ezechielis Templum eandem habet figuram & dimensionem cum illo Solomonis, viz. Sanctum Sanctorum utrobq; longum, latum & altum 20 cub. Sanctum latum 20. longum 40: Vestibulum longum 20. latum 11. Atrium populi undiq; ambiens Atrium Sacerdotum & Sanctum Sanctorum 500. cub. longum & latum. Murus Atrii Gentium 600. Quocirca Cap. 40. 1. de Veteris urbis everfione mentionem facit, ab eaq; bujus prophetiæ exordium sumit, quasi significare volens se de ejus Restauratione agere: Unde & in eodem loco, i. e. monte Zion Templum hocce suum collocat: Deniq; ita urbem Hierusalem, Sanctum, Sanctum Sanctorum, Atrium triplex, Exedras, Gazophylacia, Sacerdotes, Levitæ, Oblationes, Victimæ depingit & minutatim dimititur, idq; tam fuscè, operosè & exactè ut non aliud quam Templum Hierosolymitanum hic agnoscere possimus.

A Lapide in Ezek. 40. initio. Nunc videndum est an eadem Templi novi forma describatur à propheta quæ veteris fuit: nam sunt qui dubitant quia aliqua præscribuntur ab Ezechiele ad novi Templi fabricam quæ non reperiuntur in veteri: qualia sunt Atria quedam cenacula, thalami & quedam minutiora de quibus postea. Sed mihi certum est utriusq; Templi eandem esse formam, quod sibi persuadebis facile qui attente perpenderit quæ de antiqui Templi fabrica propheta dixit supra cap. 8. & 9. ubi porte & Atria, & alia plura quæ tunc spectavit propheta in Templo Solomonico cum ea forma conveniunt quæ ad novi Templi structuram objecta est propheta: neq; admodum contra facit quod minuta quedam in nova descriptione reperiuntur quæ non scribuntur in antiqua à Solomone fabricata, quia aliter proponitur Architecto ad operis molitionem, aliter illa eadem molitio describitur ab Historico, ille namq; minutissima quæq; notat, hic magna tantum & necessaria. Sanctius in Ezek. 40. (933.) Typus ergo iste, Templi Solomonici Schemâ & figura est, sed annon etiam & posterioris Templi & à Zorobabele exstructi, videamus.

— Vult Vilalpandus Templum à Zorobabele instauratum fuisse juxta formam, modum, mensuras & rationem hæc ab Ezechiele traditam. L. Capell in Præf. ad Trisag. Argumenta fateor sua quibus respondet Capellus, cætera invalida sunt, at quid ad textum illum responderi possit equidem, quantum nos spectat, non video. Ezek. 43. 10, 11. Tu fili hominis annuntia domui Israel domum & erubescant propter iniquitates suas, & metiantur exemplar, & si erubuerint de omnibus quæ fecerunt, figuram domus & dispositionem ejus, & exitus ejus, & introitus ejus, & omnes figuras ejus, & omnia statuta ejus, & omnes figuras ejus, & omnes leges ejus scire fac eos, & scribe in oculis eorum, & custodiant omnem formam ejus, & omnia statuta ejus & faciant ea. — Quid vero & quomodo faciant si Typus sit mere Mysticus? Templi ergo Materialis hæc forma & figura est, ideoq; Zorobabelis necesse est. Verum omnino significavit Templum haud ita diu post reedificandum, quem in finem jubetur propheta Visionem suam populo exponere. Hoornb. lib. 3. cap. 2. Quid clarius, inquit A Lapide super hunc textum: ita & de Templo materiali Veteres Hebræi intelligunt, Theodoret. Vilalpandus, Ribera, Chrysost. Ric. Victor, Lyra, Hugo Cardinalis, Tornielius

& alii — Rursus: Visionem hanc Templi & urbis novae habuit Ezekiel, anno 14. ab excidio Hierosolymæ & Templi factò à Caldeis, Ezek. 40. 1. idq; ad consolandos Judæos in Babylone captivos sse Restaurationis Hierosolymæ & Templi: Ergo potius restaurationem per Zorobabel post paucos annos futuram hic prophetat, quam futuram post duo & plura millia à Messia quem Judæi expectant: Illa enim vicina erat instabatq; quam proinde ipsimet captivi eorumq; filii erant visuri: Quorsum enim propheta prætervolaret & omitteret Restaurationem Templi instantem sub Zorobabel quæ Judæis afflictis erat summa consolationi & ea neglecta avolaret ad restaurationem Templi tam remotam, obscuram & incertam, quam afflictis Judæis non erant conspecturi ac proinde parvam de eo consolationem & letitiam accepturi? Accedit quod Isaias, Jeremias, Ezekiel aliq; propheta soleant consolari Judæos in Babylone captivos promittendo eis Liberationem vicinam per Cyrum, ac deinde per Cyrum avolare ad Christum, ergo idem facit hic Ezekiel. A Lap. in Ezek. 40. Secundum Templum ad modum primi edificabatur: Typus primi Templi Davidi ostensus est & ab eo Solomoni monstrabatur: ita Typus secundi Templi Ezekieli ostensus est & ab eo Zorobabeli monstrabatur. Weerns. Vol. 3. c. 8. p. 30. De Ezek. 43. 10, 11. loquens Sanctius — Ut autem, inquit, Solomo accepit à patre descriptam Templi formam ad cujus præscriptum sacram illam & mirabilem molem excitaret à qua non recessit: sic puto Zorobabel & reliquam multitudinem nullo modo recessisse ab exemplari quod accepit à Propheta. De forma revelata Davidi habes, 2 Paral. 28. 19. ubi sic ad filium cum Templi formam & exemplar præscriberet — Omnia venerunt scripta manu Domini ad me, ut intelligerem universa opera exemplaria: sic etiam exemplar traditum est à Propheta quod ad amissam servasse credendus est Zorobabel in excitando Templo. Quod mihi fecit plusquam verisimile, quia Judæi inspectis à Deo cumulati beneficiis, non videbantur contra id quod divina ferebat Voluntas aliquid suscepturi, maxime cum opus urgerent viri Sanctissimi quos Dominus novis quotidie sensibus & illustrationibus afflaret, Aggeus, Zecharias & Esdras: & quidem Zechar. 2. 1. ostensus est vir cum funiculo mensorio qui spatia metiretur, sicut qui nunc cum calamo & lino apparuit Ezekieli. Quare tale Templum edificatum est à Judæis cum primum sunt
ab

ab exilio reversi quale Ezekiel a Deo monstratum est; & ab ipso genti tunc temporis captiva præscriptum. Sanctius in præf. ad cap. 40. Ezek. Hæc urbs edificatio post reditum à Babylone à Zorobabele primo facta est longo tempore constructo Templo propter finitimorum bellum: mania vero crexit Nehemias post absolutam Templi edificationem interjectis annis 80. & Maccabeis item florantibus multa cum felicitate renovatum est & post illos rursus Herodas illud nobilius effecit: ut fabulosis gaudens orationibus Apollinariis & à vetulis fabellas enarrantibus nihil differens, aliam quoque nobis pollicetur Hierusalem edificationem & secundum Judæorum legem cultum, & præter legis observationem in Dominum fidem: deinde rursus Ecclesias mutuo sibi adversantes que ex gentibus constent extra legem viventes & quæ ex Judæis secundum legem suam Rempub. administrantes. Theodoret in Ezek. 48.

Sect. 2.

De numero & situ Atriorum Templi varie sentiunt doctiss. Auctores: In Templo Solomonico duo tantum Atria fuisse nonnulli sentent, Intèrius & Exteriùs; idem de illo Zorobabelis & Ezekielis opinari videntur Capellus, Cocceius, Ardach. — Capellus vero nil aliud Gentium Atrium fuisse opinatur, quam magnus illos porticus exterioris Atrii in Templo Josephiano: nec aliter fieri potest si murus Atrii exterioris ad marginem & supercilium tam profunde vallis exstructus erat ut ab imis fundamentis ad cacumen, asserente Josepho, altitudo fuisset 300. cubitorum. — Alii tamen spatium quoddam inter murum exterioris Atrii & Peribolum, [Ezek. 40. 5.] intercessisse concedunt, quod tamen spatium, Atrium proprie dictum non censent, sed tantum quiddam superfluum peribolo tamen ad precipitia montis cinctum ad evitandum lapsus periculum, secundum Deutr. 22. 8. Mandabat Deus ut primis seu Coronis domorum cacumina circumcingerent ad tutelam hominum, ita peribolus circa Templum ducebatur; ut à lapsu servetur populus: quia super Montem edificabatur. Weems Vol. 3. c. 12. p. 49. in Vilalp. Capel. Tertiūa seu Gentium Atrium concedit L' Emper. sed inclusum intra ambitum Atrii exterioris. Quemadmodum suburbanis circa civitates sunt & earum veluti partes exteriores quæ civitates sæpe cingunt: pari modo extra Atria omnia.

omnia intra Templi ambitum, i. e. murum extimum locus erat ipsa cingens Atria, Ademq; iis inclusam instat suburbiorum quorundam, ubi porticus columnis distincta, variaq; receptacula suburbanorum adium veluti speciem praebebant. In cod. Midd. cap. 2. f. 3. p. 43. Area illa, inquit Vatablus, erat spatium circa montem illum quod vscum erat, i. e. non constitum arboribus, nec occupatum domibus. Vat. in Ezek. 45. 2.

Aliū distinctum Atrium illud Gentium censent, atq; ita tria imò quatuor numerant. In Templo Herodiano — Duobus hisce Atriis (quorum & non plurium S. Scriptura meminit, 2 Chron. 33. 5.) posterioribus temporibus in templo nimirum Herodiano tertium additum est, quod Gentium & immundorum dicebatur, sed pro sacro non habitum: unde in columnis ibi positis inscriptum erat tam Graecis quam latinis literis: Μὴ εἰσέλθαι εἰς τὸ ἅγιον ἅγιον. In Atrium Sanctum alienam transire non debere. Medus lib. 3. p. 689. Olim duo tantum Atria fuerant, ab Herode tertium additum est, muro id montis quod supererat includente, cujus ingressus omnibus promiscue concessus est. Ver. & Innoc. Vind. p. 39. & 40. Herodes anno regni 15° αὐτὸ τὸ ἅγιον ἐποικίσατο ἔχ' ὅτι αὐτὸν ἀνετίχοντο ἡρώων τ' ὄντος δι' ἡρώων αὐτοῦ μὴ χρονοῦν ἀναλώμασι ἀντιπλήνῃ ἔχ' τῇ πολυτελείᾳ. πικνύειον δ' ὄντος αὐτοῦ μὴ αὐτοῦ τοῦ ἁγίου τὸ ἱερόν ἔχ' τὸ ἑρμὸν ἔχ' αὐτὸν ἐπὶ τῷ. Templum instauravit & duplum terrae spatium quam fuerat circa Templum muro amplexus est ingenti sumptu & magnificentia singulari: argumento erant in ambitu Fani magne porticus, eiq; iunctum à Septentrione castellum. Jos. de bell. lib. 1. cap. 16. ita Egesip. lib. 1. c. 35. Rursus — τοῦ ἁγίου τὸ ἱερόν αὐτοῦ τὸ ἅγιον ἔχ' μὴ ὅσον ἔχ' αὐτοῦ ἀντιπλήνῃ ἔχ' ὄντος. Tricipiti autem muro colle circumdato spe majus opus exstructum est, omnesq; thesauri sacri quos toto orbe missa Deo munera repleverant tam in superiori ambitu, quam inferiore Templo edificatis, &c. de Bell. lib. 6. c. 6. p. 915.

In illo Zorobabelis. Circa montem circuitus erat trinum murorum 70 Cub. alium & ad proportionem crassus, qui totam Templi Decorationem circumungebat praestanti pulchritudine & magnifico opere. Aristas angl. p. 61. Anno Graecorum Extimum. Jan 153. mense 2. Alcimus Pontifex murum Atrii interioris diruendum imperat, quo separabatur Israelis Atrium

Atrium ab illo altero Gentilium: extructus vero olim erat à Zorobabele & Propheta. Usser Annal. A. M. 3844.

In ipso Solomónico. Vtrumq; hoc Atrium, viz. Interius & Exterius, pro solis Judæis erat: unde non tantum Herodes Rex, ut vult Ribera, sed & ipse etiam Solomo Atrium tertium addidit exterius pro Gentilibus, teste Josepho quem sequitur Vitalpandus par. 2. lib. 3. c. 27. Cassiodor, Beda, Hugo, Azorius, & alii quos citat & sequitur Pineda lib. 5. c. 5. de rebus Solomonicis: porro Atrium Laicorum Judæorum divisum erat in atrium seminarum & virorum, erantq; quatuor atria, viz. Gentium, Feminarum, Virorum, Sacerdotum. A Lapide in Ezek. 40. p. 271. Erat autem hic murus, Ezek. 40. 5. in circuitu Templi quasi illius Munimentum quod Lxx. vocant Antemurale, græce *περὶ τὴν αἶσαν*, vel *ἀντιβολαῖον*, quod genus quoddam Munimenti est quod à lapsu cogeret & communiter appellatur Lorica: dicitur *περὶ τὴν αἶσαν* quia Templo prætenditur, *ἀντιβολαῖον* quia illud circumquaq; circumdat: habuisse autem Templum aliud à Solomone constructum ambitum illum & forinsecum murum indicat non obscurè Jeremias Thren. 2. 7. Sanctius in Ezek. 40. 5. Quæ sequuntur ex Josepho contra Appionem, non inveniuntur in Græco exemplari— Sciunt omnes qui videre Constructionem Templi nostri, quale fuerit: Quatuor enim Porticus habuit in circuitu & harum singula propriam secundum legem habuere custodiam: In anteriorem ingredi licentia fuit omnibus etiam alienis, mulieres tantummodo menstruæ transire prohibebantur: In secundam Porticum cuncti Judæi ingrediebantur, eorumq; conjuges cum essent ab omni pollutione munde: In tertiam masculi Judæorum mundi existentes atq; purificati: In quartam autem Sacerdotes stolis induti sacerdotalibus, In Adytum vero soli Principes Sacerdotum propria stola circumamicti, &c. Contra Appion. lib. 2. p. 1066. Transeo Gorionidem nugatorem qui ad omne Ædis laus atrium constituit suum, quorum quæ ad Occ. Austr. Septen. ejusdem sunt amplitudinis long. 150. lat. 100. cub. quod vero ad Orientem spectabat extensum est 720. cub. usq; ad torrentem Cedron. Vide Munst. in Matth. 24. 1. Unum tantum hoc conclusionis loco adiciam: In Verustis & sacris literis scriptum: Cum ædificium fuerit quadratum, tunc regnabis Rex super Israel. Jos. de bell. lib. 7. c. 12. Egf. lib. 5. c. 44. Abscissa à Templo Antonia tunc

dicunt relinqui Templum quadratum & impletam prophetiam:
 At si in se quadratum erat, non impedit Antonia annexa quo-
 minus fiat quod in se est: Probabilius mihi videtur hanc duas
 prophetias de occiso contribuli suo, & de edificio Quadrato
 ex sacris literis desumptas fuisse: Dan. 9. & Ezek. 48. ca-
 demq; designare tempora, simulq; esse legendas. viz. Cum
 fuerit contribulus super extinctus, quinq; & edificium fuerit
 Quadratum, tunc perituram civitatem tunc & regnaturum Re-
 gem super Israel, h. e. ut prius monuimus, lib. 2. c. 2. cum
 Messias occisus fuerit tunc perituram civitatem, Dan. 9. 27.
 Quam Templum & Civitas quadrata facta sunt tunc Jehova
 Shamma, Dominus Rex Salvificus ibi est Ezek. 48. ult. Mal.
 3. 1, 2, 3. ita Kyberi versio. Vide Magdeb. cent. 1. lib. 2. c. 14.
 p. 654.

Sect. 3.

Non difficulter nobis concedi putaverim ad literam inter-
 pretandas Altaris mensuras, ejusq; Dedicationem. Cap. 43.
 Constitutiones Sanctuarii & de Sacerdotibus ejus, cap. 44.
 Portiones terræ Sanctuario, Civitati, Sacerdotibus, Levitis,
 Principi, populo assignatas (excepta tantum mensurarum am-
 plitudinæ de qua infra) cap. 45. & deniq; constitutiones de
 Principe, cap. 46. fateor & in hisce memoratis Judæos quos-
 dam suos scrupulos habuisse, tanquam ritibus Mosais in
 quibuslibet parum consentaneis: at si quedam à Deo priori-
 bus adici dicerentur, nec absurdum est, nec inde sequetur,
 mære Mystica esse quia diversa sunt. Vide Sanctuam in Ezek. 45.
 Num. 67.

Terminus terræ Sanctæ iisdem sunt Ezek. 47. qui olim.

Ad Septentrionem Hamath & Damascus Ezek. 47. 16. Num.

34. 8.

Ad Austrum Fluvius Egypti, Ezek. 47. 19. Num. 34. 5.

Ad Occidentem Mare Magnum, Ezek. 47. 20. Num. 34. 6.

Ad Orientem terra Gilead ultra Jordanem, Ezek. 47. 20. Num.

34. 10, 11, 12.

Limites.

Limites terræ Meridionales, Ezek. 47. 19. *ipſiſſimè iſdem ſunt qui Num. 34. & Joſh. 15. à Tamar ad aquas Maribæ in Kadſſe. Jam Tamar & Engedi ſeu Engaddi. idem ſonant.* 2. Paral. 20. 2. *non adeſt illa ratio quare Tamarcm aliam alibi quereremus.* Lightf. Cent. Chorogr. c. 6. ita Jan. in loc. Ardach. in loc. & Obſ. ad 2 Chron. 20. 2.

Terminus Orientalis terræ variè deſcribitur; aliquando fluvius Euphrates, niſi cum Vadiano ſentias idem eſſe Perah & Jordanem; aliquando addita Peræa Moab & Ammon; quandoq; abſq; Peræa Jordanis: frequens hæc ultima eſt, viz. terræ Sanctæ ſtriſte ſic dictæ ut Gen. 10. 19. Deutr. 34. 1. 2, 3, 4. & ni fallimur, Ezek. 47. 18. utcuq; ſit, ſive includas ſive excludas Peræam extra lineam terminantem, iſdem proſuſ ſunt novi ac antiqui termini, & res propoſita plane demonſtratur. Vide in fine c. p. Sect. 2.

Terra Sancta expreſſe partita eſt non inter duas tantum tribus, ſed duodecim omnes propriis ſuis nominibus appellatas. Cap. 48. Imò, inquam, illa ipſa terra ita deſcripta & terminata ut ſupra. Cap. 47.

Jam verò hæc omnia manifeſte probant hæc Viſionem non mere Myſticam & ſpiritualem, ſed designate, ex majori ſaltem parte, literalem & historicam: ita quod mere figuratum & ſpirituale reliquum eſt, in paucis conſiſtit & minimo continetur. Porro ſi Templum Ezekielis illud ipſam Zorobabelis ſit ut ſentiunt Doctiſſimorum nonnulli; Vitalp. Weemeſius, A Lapide: & terra inter duodecim tribus partienda illa ipſa terra ſit quam prius hæreditabant & iſdem finibus concluſa, non omnino video quomodo decem tribuum reditus & reſtitutio ad terram ſuam evadi & negari poſſit, quin in eodem ſenſu atq; eodem modo ſit de duarum reditu & reſtitutione intelligenda eſt: ſpiritus Sanctus enim non diſtinguit & dividit hac in re, ſed una omnes tribus & utraq; domum conjungit in promiſſionibus Inſtaurationis populi & partitionis terræ.

Hic ſe interponit Doctiſſ. L. Emperour. in Pref. ad Cod. Middoth. Hæc omnia Ezekielis, inquit, intelligi myſtica oportet.

voces rem aliquam peculiarem denotant, alie vero sunt ubi tota Parabola rem totam significatam exhibet, in quibus multa habentur verba, sed non singula rei significata quicquam addunt, verum inserviunt tantum ad elegantiam seu ut fluat parabola atq; in ea rerum ordo servetur.

Resp. Utinam & Instantias proposuisset ut res stricte perpenſa ſit: Interim concedamus tales eſſe parabolas, hanc tamen Viſionem propheticam talem negamus eſſe: agnoſcunt fere omnes docti ex parte ſaltem literaliter & hitorice impletam olim fuiſſe, & quidnt ex toto typice & hitorice (partialem enim illam Impletionem vel Typice vel Myſtice aut non agnoſci- mus aut non intelligimus:) Impletio Myſtica nō debet referri debet, Meſſiam ejuſq; regnum & tempora tantum ſpectans, ita: quod impletur vel plene quoad literam vel quoad Myſterium impletur ex designato: reſpice quæ de Davide, Melehiſedeco, liberatione Babylonica prophetantur: ex parte verō impleri vel ad hitoriam vel ad myſterium infinitum eſt, Deo & ſpiritu prophetico indignum, cujus prædictiones de- ſignata tempora adſpectant, nec tantum res ipſas ſed & ipſa- rum rerum circumſtantias.

Iſt. Quædam in hac Viſione ad literam aperte falſa ſunt, ut de ſanandis Maris mortui aquis & piſcium copia.

Reſp. Fateor & Instantiis noſtris in prædictionibus Prophe- ticis de Liberatione Babylonica: ſupra diximus, Quæ ad literam aperte ſunt falſa mere figurata, & Myſtica ſunt: ſunt ergo ad literam vera cætera & tandem optime convenimus.

CAP. III.

Non nescio Responsum & Refugium illud ultimum in quo ego cum nos cum Judæis securi latitamus, viz. Omnia in parte ad litteram & Historiam impleta olim fuisse in reditu duarum tribuum, posthac sub Mundi finem extremum in non complenda, Omni scilicet Israele restituto & ad Christum converso. At

1. Hoc in Generali Judæorum Conversione ad Christum tunc tandem futurum est, h. e. in Mystico suo reditu ad novam & Mysticam Hierosolimam: Sed hæc nullum in se Templum habet Rev. 21. 22. Ergo illa Judæorum Conversio, non est illa Ezekielis nostri Restitutio.

2. Apud Ardach in Ezek. 42. 20. gravissime judicatur; Visionem hanc Ezekielis Ecclesiam spectare ad everfam à Romanis urbem: illam vero Apocalyptici Ecclesiam fecuturam ad extremum Mundi finem. Quod si ita se res habet, ante Templum, urbemq; excisam implentur omnia: atq; ita utraq; domus ad terram suam reversa est, & inter duodecim tribus & non duas tantum anteperiodum illam primo præfixam partita est terra: certe aut ante everfam Templum ad litteram plene impleta est illa prophetia; aut ad litteram in hoc Mundo nunquam implebitur.

3. Implenda hæc Visio est durante Regimine principum Judæorum in terra Sancta. Ezek. 45. 8. *Es non populabuntur ultra Prælati mei populum meum* — Non rapient à populo agrum suum, sed unusquisq; agro & rure suo tranquille & secure fruetur. Ardach in loc. Ergo, jam cessante eorum Regimine impleta olim fuerat. Sed ne dimicemus in tenebris atq; omnia in ambiguo relinquamus, Quisnam iste sit Prælatus propheticus, inquiramus.

Quest. 1. Quisnam iste sit Princeps propheticus, humanus an divinus?

An ipse Messias seu alius aliquis humani gregis?

Resp.

Resp. Non ipse Messias, nec divinus sed mere humanus. Nam 1. In plurali numero dicitur praelati. Ezek. 43. 8. Rectores populi. Syr.

2. Talis Princeps iste est qui filios & servos habet; qui propriam possessionem, de qua heredes sibi forent filii non servi, & si quicquam ejus donabitur servis suis restituendum est filiis suis in die Jubilari. Ezek. 46. 16, 17, 18.

3. Talis est qui & pro seipso preparabit sacrificia sua & pro seipso offeret. Ezek. 45. 21. Ezek. 46. 2, 18. contra de Messia. Heb. 7. 27.

Quest. 2. Princeps iste an Civilis seu Ecclesiasticus, Rex vel Pontifex, Regni vel Templi?

Resp. De Pontifice Maximo intelligunt Theodoret, Junius, Ardach. *Tutissimum est*, inquit, *de Pontifice Maximo & secundo hac intelligere.* Ard. in Ezek. 44. 3. at tutissimum non est, si verum non sit. Pace itaq; tantorum virorum de civili principe intelligi debere censeo. Nam,

1. Praelati illi dicuntur Reges. Ezek. 43. 7. Nomen meum non amplius domus Israel nec eorum Reges polluent per idola excelsorum eorum. Rex ergo & princeps idem sunt.

2. Tales sunt Principes quales qui olim judicabant & opprimebant populum, h. e. Reges sui, non Pontifices de quorum oppressionibus vix quicquam legimus: hinc ipse Greenh. vocat eos, Principes in Ecclesia vel Republica. Ezek. 45. 8, 9.

3. Princeps iste propheticus distinguitur à Pontifice, Ezek. 46. 2. fatetur ipse Greenh. in Ezek. 45. 7.

4. Talis est qui preparabit sacrificia pro omnibus solemnibus Festis, Ezek. 45. 17. Sed Regis hoc officium est, 2 Chron. 31. 3. penes Principem non Sacerdotem. Oecolamp. *Unde vero Deus Principis esse jubet qui ut vidimus, cap. 45. ad sacros usus multa prestare debet.* Sanct. in Ezek. 48. 21.

5. Tantum terræ, Ezek. 45. 7. Pontifici in possessionem tribui (nisi forsitan ut in Maccabæis idem sit Rex qui Pontifex) probabile non est, quantum restat ad utrumq; Quadrati latus, viz. bis 20. Milliar. long. & sex Milliar. lat. — quod si per calamos mensuraveris, parum satis factor habet nam nihil habet implet.

implet Quadratum totius terræ latitudinem. — *Quis sit iste Princeps non est omnino certum aut exploratum facile: Quidam Regem existimant aut eum qui in seculari statu Reque publicæ principem locum obtinet, qualis videri potuit Zorobabel, & ita putat Emanuel Sa & Glossa Regem putat, sed allegorice accipit de Christo: Es quidem dum paulo ante Principis antecessisset nomen in quo omnium concessa potestas intelligitur Secularis, non videtur aliter hoc loco Principis nomen accipi oportere: Maxime cum Princeps nisi aliquid addas, aut loci temporisque ratio alio nos deducat nunquam de Sacerdote Maximo dicatur: ad hunc autem optime deferri poterant illa quæ ad sacros usus, Sacerdotumque victum offerebantur, à quo illa Levitæ ac Sacerdotes acciperent, & illud præterea accedebat commodum quod ipse alios possit pro Regia potestate compellere ut quod lex exigeret accurate complerent. Sanctius in Ezek. 45. Num. 50.*

Object. Ezek. 44. 3. Porta ista — ad Principem pertinet & Princeps ipse sedebis in ea ut comedat panem coram Domino: scil. panes propositionis sacros. Levit. 24. 9.

Resp. Epulabantur coram Domino populus Israel in Atriis Templi postquam pacifica sua oblata fuerant, An Rex solus prohibetur? de panibus vero propositionis nihil dicitur in textu, & tamen de his David cum suis comedeat.

Deniq; ut concludam hanc tertiam rationem: Implenda est hæc Visio durante regimine principum Judæorum in terra sua, ergo post reductam captivitatem Babyloniam: nam ab excisa gente sua per Romanos nullos habuerunt Reges, utcumq; in terra Sancta, imo nec uspiam terrarum orientalium. vide L^o Emper. in dissert. præfixa ad Benj. Tudel. & in notis ad p. 195. Nec de principibus seu Regibus post Conversionem suam Generalem futuris intelligi possit: nam nulla tunc Regum successio foret, nullus præter unum Messiam in æternum Rex. Greenh. in Ezek. 37. 22.

4. Implenda est hæc Visio quando Civitas vocabitur Jehova Shamma, i. e. Dominus ibi est, Ezek. 48. ult. Jehova Tzidkenu, i. e. Dominus Justitia nostra, Jer. 33. 16. At hoc proculdubio factum & impletum est cum servator noster Jesus Christus in carne se Judæis ostendit, vixit, & Evangelium Regni prædicavit: tunc & Immanuel vocabatur, i. e. Deus nobiscum, Jam

vero

vero licet per Accommodationem & spiritualiter hæc ad omnia fere tempora Evangelica referri possint & improprie & analogice dicantur impleri in Evangelii successibus; certo certius tamen tempus illud in quo personaliter in carne & corpore cum Judæis conversatus est *וְאִי יֵשׁוּעַ*, proprium & designatum tempus implendæ hujus prophetiæ ipsissimum esse debet. *Vocabitur h. e. erit: Vocavi te transgressorem ab utero, i. e. Transgressor fuisti. Vocabitur nomen ejus Admirabilis, Consiliarius, &c. i. e. erit Admirabilis consiliarius. Isa. 9. 6. ita hic vocabitur Dominus ibidem, i. e. Dominum futurum in civitate. Sanctius in loc. Jehova Tzidkenu nomen Messie est, Jer. 23. 6, & Messie seu umbræ ejus causa vel utriusq; nomen Civitatis restitutæ, Jer. 33. 16. Ita Jehova Shamma civitatis restitutæ nomen, Ezek. 48. ult. ipsiusq; Messie qui vocatur Immanuel quod idem significat & intendit. Quod si ad alia tempora, quàm illa Christi incarnati, aliamq; civitatem quàm Hierusalem terrestrem hæc referri proprie possint, audi Alcazarem hanc urbem Romam interpretantem: Dominus ibi est, h. e. in suo Vicario Pontifice Romano. A Lapide in Ezek. 40. p. 268. at eadem civitas non sunt Zion & Babylon.*

Objeç. Si ob præsentem Messiam ita Civitas vocata est, tum reversio decem tribuum Messie tantum temporibus facta est, atq; ideo mystice tantum intelligenda, non historice & ad literam.

Resp. Liberatio illa de Babylone Christianæ nostræ de mundo & Inferno typus & figura est, ita & Hierusalem terrestris illius coelestis: Jam vero terrestris & temporalis Liberatio de Babylone hoc ipsum typice & historice erat. Isa. 1. 25, 26, 27. Et convertam manum meam super te & repurgabo ut purificativum tuas scorias, & auferam omnia stanna tua. 26. Et restituiam tuos Judices sicut in principio, & consiliarios tuos sicut in initio, & postea vocabitur tibi, Civitas Justitiæ, Civitas fidelis. 27. Zion in judicio redimetur & conversi ejus in justitia.

XXV. Et repurgabo] *tanquam igne vel saponè, Mal. 3. 2. Scorias] Impius, rebelles, Ezek. 20. 38. Amos. 9. 9. &c.*

XXVI. Et restituiam tuos Judices sicut in principio] *ut fuerant*

fuerant prius, antea VL. Syr. Arab. Sicut sub Moſe, Joſhua, Davide, Hezekia, Joſia: poſt captivitatem hoc implemum eſt in Zorababel, Jeſhua, Nebomia. Et conſillarios tuos ſicut in initio] ſicut antiquitus, VL. ut erant olim, Arab. cum primum Reſpublica ſacta eſt in exitu ab Aegypto. Gat. in loc. imo ſicut etiam ſub regibus fuerant, Jer. 30. 20. Ezek. 36. 11. poſtea vocabitur Civitas Juſtitiae, civitas fidelis] ita Zech. 8. 3. Fidelitatem ergo Deum ſervans conſtanter adhaerendo vero ejus cultui: quod feciſſe ſi à Captivitate ad Chriſtum invenimus, conſervando præcipua divini cultus pura, nunquam deſcendendo ad apertam Idolatriæ profeſſionem ut prius fecerant, eiſmiſi in doctrina & moribus plurimæ ſubintrarant corruptela: nec poſtea ob Idolatriam rejiciantur, ſed Judaïſmi pertinaciam, rejiciendo Chriſtum & Chriſtianitatem. Pembelus in Zech. 8. 3.

XXVII. Zion in judicio redimetur] liberabitur à prædictis calamitatibus. In judicio] Dei ſcil. in impiis vel qui inter eos erant vel qui inter erant inimicos extraneos.

Et converſi ejus in juſtitia] reducent eam in juſtitia. V. L. revertentur ad eam in juſtitia. Cald. Zion in judicio redimetur & captivitas ejus in juſtitia. Syr. Nam cum judicio ſalvabitur captivitas ejus & cum miſericordia. Arab. In juſtitia, à Deo in promiſſionibus fidelis & juſtiſ Judicis ſibi reſtituente, qui debite executioni juſtitia ſe addiderant. Gat. in loc. Terreſtris ergo Hieruſalem totum, hoc erat poſt reditum de Babylone, imperfecte tamen in typo & figura, vere tamen non ficta: at in Chriſto nato, præſente & prædicante Evangelium Dei plene, myſtice, abſolutiſſime. Vide doctiſſ. Sanctium in loc.

Si implenda adhuc eſt hæc Viſio, omneſq; duodecim tribus ſub mundi finem reſtituenda ad terram ſuam, tam tale Templum & miniſterium quale à propheta deſcribitur ſine dubio reſtituendum reſtat. Ita Rhimcar in Abkas Rochel, hoc ipſum pro quarta ſua conſolatione ſuis tradit. Buxtorf. Synag. c. ult. quod libere nimis P. Serarius in Reſponſorio ſuo ad theſes quædam doctiſſ. Moreſii concedit, viz. cum Regno ſimul & cultum Leviticum rediturum: Chriſtus enim inquit, non venit diſſolvere legem ſed adimplere. p. 13. Quid

an hoc ad Christum vel Mosem redire est? Durat lex ciborum & potuum *מינין ואין ספק* : annon illud tempus primi adventus Christi est? an ad Judicium durabit? ruptus est ille partitionis Murus, an iterum restituendus? An rursus in hoc monte Garizim, vel altero Zion? Joh. 4. 21. Videbitis vestri adeoque nulli loco Dei cultum alligandum, sicuti nec ulli legis Mosaicae ceremoniis, nondum tamen erat haec hora sed veniebat & instabat, quia tum demum Mosaico jugo plene substitutum est Christi jugum, cum eversis Gerezimorum & Hierosolymorum templis totus ille Mosaicarum ceremoniarum apparatus abolitus est, & ita quidem ut quod Judaei conantur illum retinere in ea peccent, cum in eorum peccarent ante Templi subversionem, & utantur conantur totum legis Mosaicae jugum retinere, cogantur tamen tam Judaei quam Samaritani maximam ejus partem omittere nempe sacrificia. J. Capellus in Joh. 4. 21. Quodsi duplex Templum, duplicemque cultum restituendum fore cum Apollinario somnias, audi doctiss. Theodoretum contra eum sic disputantem — Si res Judaeorum nostrarum figura rerum fuere, quod ipse confitetur; Quomodo anniculo agnos opus est post immaculati agni, qui sustulit peccata mundi, sacrificium? & quae azymorum utilitas post supercelsam panem? vel paschatis typici post spirituale? non audis Apostolum, 1 Cor. 5. 8. nec Dominum, Luc. 22. 19, 20. Joh. 6. 49, 50. Et ut innumera omittam, Etiamnum in Hierosolymis, & Crucis Templum, & Resurrectio, & in Calum Assumptio, & Templum in Zion, & sacra Bethleem, & alia infinita loca Orationis existant: Instaurato igitur Judaeorum Templo destruantur ista vel eodem in honore habebuntur, & in pristino honore perseverantia à Judaeis colentur vel ignominia afficientur? Si igitur ignominia afficiant & in pristina infamia permanebunt, nullam percipiant utilitatem ex magni Eliae praedicationibus: quodsi in honore habebunt, quae Orationis loca magis quam Crucis locum vel Resurrectionis, vel eum qui instaurandus est colent? — Quodsi hac anteposuerint superbaeque erit illorum edificatio: si vero aequalem honorem tribuent & istis & illis, offerent quidem ibi sacrificia, sed tunc sacri mysterii fruentur: & quomodo fieri potest ut una cum in qui à Gentibus crediderit, divini ipsi fruantur mysterii, cum lex commercium ipsorum cum Gentibus prohibeat? relinquatur igitur ut eodem in Templo & Evangelica & legalia eodem

tempore absolvantur, ac rursus necesse est & pugnam & contentio-
nem intercedere: Nobis quidem secundum leges nostras degentibus,
illis vero cultum secundum legem praferentibus & quomodo verus
Paulus Ephes. 2. 14, 15. & alio loco ubi non est Judaeus &c.
Col. 3. 11. Ne inquit sapientissimus, & Apostolis praedicantibus
qui in Hierosolymis credidere praenotio Judaei cultum secundum
legem observabant, alius Ecclesiae extra legis cultum degentibus:
Neque intelligit sacros Apostolos eorum sese accommodantes imbe-
cillitati hoc eo tempore fieri permisisse, sed ipsos libere legem non
observasse, quam violare haudquaquam sustinissent si legis ob-
servantiam necessariam cognovissent: verum ipsi cum optime nossent
superanciam esse secundum legem Reipublicae administrationem
Evangelicam vitam transgere, eis vero qui imbecillius affecti erant
legis observationem concedebant paulatim eos ad perfectiora ducentes:
ita Timotheum B. Paulus circumcissum Evangelicae Reipublicae
ministerium delegit. Theodor. in Ezek. 48. Quomodo enim Mai-
monides explicat Hof. 6. 6. Sacrificia & cetera legis ceremonialis
quam, nisi non primae Intentionis sed secundae, subservientia illi
Intentioni quae in precatione & Dei cultu necessario & spiritali
consistit: Messias ut doctor & propheta supremus cui consummatio
legis Moysaica relicta erat & reservata, homines à cultu secundario
iraduxit ad cultum verum & per se necessarium qui & Intentionis
primae. Jer. 7. 22, 23. Hoornbeck, contra Judaeos, lib. 7. c. 1.
p. 476.

Conclusionis loco hoc tantum adjiciam: Gravem illam
Ardachani Notam in Ezek. 42. 20. supra memoratam, vel
ipsissimam esse hac in re veritatem vel quod ipsissimae veritati
proximum est, viz. Hanc Visionem propheticae statum Ecclesiae
Dei spectare ad eversam urbem & Templum à Romanis. —
Mixtus enim & conpositus status erat: Ibi Moses erat & Chri-
stus, Lex & Evangelium, Umbræ & substantia: Hierusalem
terrestris cum suo Templo & Sacerdotio senescens & evane-
scens, & Hierusalem nova & caelestis sine Templo manufacto,
& Sacerdotio Sacrificio quasi de coelo descendens: Haec op-
time quadrant cum Zech. 14. 6, 7, 8, 9. Et erit in die illa
non erit lux pretiositatum & coagulationis, & erit dies unus
ipse notus erit Domino, non dies neque nox, sed erit in tem-
pore vespere erit lux. 8. Et erit in die illa egredientur aquae
vivae

vivæ de Hierusalem, medium earum ad mare Orientale & medium earum ad mare novissimum, in æstate & hyeme erit. 9. Et erit Dominus in Regem super omnem terram: In die illo erit Dominus unus & nomen ejus unum.

Loquitur hic ni fallor propheta de lege & Evangelio, de statu Judaicæ & Christianæ Ecclesiæ, non absolute sed comparative: alias enim lex lux est, & lumen non tenebræ: at typi & Ceremoniæ oriente Sole Justitiæ quasi Nubeculæ sunt lucem ejus obfuscantes quæ admodum se cum luce adveniente immiscentes, dicitur 6. & 7. Non erit lux pretiositatum & coagulationis] h. e. nec clara nec obtenebrata. Non dies neq; nox] Crepusculum Matutinum. In tempore vespere erit lux] In fine vespere, seu decedente illa lux erit illustrior quia sola. 8. Egre-
dientur aquæ vivæ] Evangelii prædicatio una cum abundanti effusione spiritus Sancti in die Pentecostes. Vide Joh. 7. 38, 39. medium earum ad mare Orientale] Mare Galilææ, vel Mare Salsum seu Mortuum: utrumq; enim ad Orientem jacent: & medium earum ad mare Novissimum] ad mare Mediterraneum seu Occidentale, nam ad Occidentem jacebat: omnes terminos Israeliticæ terræ complebunt, & situm orbem Christianum Judæa representat, ad ultimos cæli cardines penetrabunt. In æstate & in hyeme erit] Toto decurrent anno nec gelu contrita, nec æstate exsiccata. 9. Et erit Dominus in Regem] Christus Messias unus & solus Rex erit, super omnes principatus & potestates ad dextram Dei elevatus, & secundum legem novam, Evangelium Dei æternum regnans. In die illa erit Dominus unus & nomen ejus unum] Christus solus Rex sanctorum erit; nec Nomen aliud sub cælo foret in quo salventur homines vel Gentiles vel Judæi. Ne typicum & figuratum quidem quale sub lege Mosaica olim fuisse. 1. Tim. 2. 5. **B b 3** **C A P.**

CAP. IV.

Audiamus jam quibus rationibus probare conantur Visionem hanc prophetica[m] merè, aut pro majori saltem parte merè Mysticam esse, Templumq[ue] hoc Ezekielis illud Zorobabelis & Herodis esse non posse.

Objectio. 1.

Templum Ezekielis non polluetur, Ezek. 43. 7, 8. Et dixit ad me, fili hominis, locus Solii mei, & locus plantarum pedum meorum quo habitabo ibi in medio filiorum Israel in Seculum, & non polluent ultra domus Israel nomen Sanctitatis mee ipsi & Reges eorum in fornicatione sua, & in cadaveribus regum suorum excelsis suis. 8. In dando ipsos limen suum cum limine meo & postem ipsum iuxta postem meum, & paries inter me & inter eos, & polluant nomen sanctitatis mee in Abominationibus suis quas fecerunt, & consumpsi eos in naso meo. Sed illud Templum Zorobabelis polluebat Antiochus Epiphanes erigendo Altare illud Idololatriæ super Altare legitimum in Templo Hierosolymico: Quod ipsum erat Abominatio Desolationis à Daniele predicta. 1. Maec. 1. 54, 59. Et sic 15. Celsus anno 145. edificaverunt Abominationem Desolationis super Altare, &c.

Responsio. 1.

1. Hæc prophetia Ezekielis ad ipsam litteram in eis impleta olim erat: nam post reditum de Captivitate Babylonica ad hunc usq[ue] diem Idola sua deseruerunt & licet Deum verum, non ut oportet, colunt; Deos tamen falsos non omnino colunt. Ardach. in loc. Post reditum de Babylone Judæi non amplius coluerunt Idola quare non recte Maldonatus nixus S. Hieronymo ex hoc loco concludit hæc non ad Templum Hierosolymitanum sed cæleste referenda esse, eo quod sæpe pollutum erat & à Deo relictum, tum ab Antiochis, tum sub Pompeio, Tito & Romanis: fateor tamen quod propheta subinde à typo ad Antypum salit & resilit. A Lapide
in

quam de re futura admonet discipulos: Cum ergo, inquit, videritis Abominationem Desolationis, essetam à Daniele propheta, stantem in loco Sancto (legens intelligas) cum qui in Judea fugiant ad montes, &c. Longe itaq; probabilius intelligitur de exercitu & aquilis Romanis desolationem secum ferentibus super Templum, Urbem, totamq; terram. Confer Matth. 24. 15. cum Luc. 21. 20. Cum videritis Abominationem Desolationis stantem, &c. sic explicatur à Luca: Cum videritis circumdatam ab exercitibus Hierusalem, &c. atq; sic clauditur iste Sermo. Matth. 24. 28. Ubi cadaver, ibi aquila, h. e. ubi Hierosolymam innocenti sanguine justorum, hypocrisi, incredulitate & seditione plenam tanquam Cadaver mortuum vides; statim & Romanos, flagellum & vindictam divinam, omnia vastantes tanquam aquilas rapaces & carnivoras videre poteris. Ita Dan. 9. 27. Et propter expansionem seu alam abominationum] Intelligunt de extensione vexillorum Romanorum de qua Matth. 24. Clar. in loc. Hoc dicit per expansa Idola venit desolatio seu excidium Urbis: Idola illa expansa sunt signa Romanorum militaria omnium exposita conspectui. Grot. in loc. Signa seu Vexilla digne vocabantur Idola, nam tanquam res sancte colebantur. nōc iheris 3 ino 6 dur si oia myri. Sacras signorum effigies sequebantur Cornicines. Jos. de Bell. lib. 3. c. 5. In Romanorum & Gentium altarum vexillis gestari patrios Deos quasi tutelares ac duces res est omnibus nota: & de Romanis indicat Virgil. *Æneid.* lib. 8. ubi. *Egyptios Deos cum Romanis in Æliaca pugna congressos esse dicis, quia fortasse naves deorum notabantur imaginibus.*

Omnigenumq; Deum monstra, & Latrator Anubis,
Contra Neptunum, Venerem, contraq; Minervam
Tela tenent.

Sane in militaribus signis gestasse lupos, aquilas, apros, Minotau-
ros Romane produnt historia. Vide Plin. lib. 10. c. 4. Tam vero
Idola, i. e. deorum Imagines, quam belluas illas sylvestres &
immundas abominationem vocari in sacra scriptura satū compertum
est: juxta hec sensus erit. Veniens exercitus cum militaribus
signis abominabili aliqua imagine notatis. Sanctius in Dan. 9.

Num.

Num. 146. Vide & Diodat. in loc. *Romanum*, inquit, *exercitus* Tito dace venit praeponere quasi super alius aquilam transvectum, quae vexilla erant Romanarum legionum: abominabiles diis, quia a Romanis colebantur tanquam exercituum. Dicat, quos & collocabant in Dei Templo profanarentur. Dicitur Exercitus Romanus *Βάσις* & *ἐκκλῆσις*, i. e. Abominatio Desolationis, quia totus ex hominibus abominandis & infidelibus conflatu est, & quia horridam desolationem fuerat importaturus loco in quem irruerit: ita Luc. 21. 20. cum videritis Hierusalem cingi exercitibus — stabit, i. e. consistet obsidionis causa — in loco sancto, i. e. in circuitu Hierosolymorum vel ad Hierosolyma, quem locum Deus olim elegerat & sanctificaverat promissione, praesentiaq; sua. Alii de Idolis in Templo collocatis exponunt quia Abominationem istam fore in loco sancto Christus pronuntiat, sed non mediocriter falluntur qui ita locum sanctum accipi volunt: etenim ubicunque locus Sanctus in Scriptura dicitur, per relationem dicitur sive comparatione loci alterius: Ita Aduitum vel pars intima Tabernaculi ubi Arca faderis erat dicitur locus Sanctus reliquorum omnium comparatione: similiter anterior pars Tabernaculi comparata cum Atrio, prona, vestibulifq; domus locus sanctus erat, h. e. omnibus illis sanctior: rursus septum Universum & ambitus Templi comparatione Urbis locus sanctus erat: & Urbs sancta comparatione totius Iudae, ipsa deniq; Iudaea sancta si cum regionibus ceteris compararetur. Jun. lib. 1. parall. 45. de exercitu Romano intelligit August. Epist. 80. ad Hesych. Orig. Hom. 29. in Matth. Cajetan. Salmeron. in Matth. 24. Pererius, Sarez. A. Lapide. in Dan. 9. 27. si plura desideras consule doctiss. Hammond in Matth. 24. & Lightf. Harm. N. T. ad A. D. 66. & in Matthæi 24. & Marc. 13. Josephum supra audivimus de Antiocho Epiphane, audiamus & de Romanis. *Δαυὶδ καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ βασιλέως ἡγεμονίας αἰγυπτοῦ καὶ ἐν τῷ αὐτῷ ἐρημώσονται.* Eodem modo scripsit & Daniel de Romanorum Imperio & quantam vastitatem illaturi essent nostris hominibus. Antiq. lib. 10. c. 12. adjiciamus ejus abbreviatorem Egesippum. — Quem ubi flectere nequit Josephus, non mirum inquit o Johannes si perseveras usq; ad excidium patrie cum jam reliquerint eam praesidia divina: sed mirum quod perituram non credis cum legeris propheticos libros quibus excidia patriae nobis annuntiata sunt & reparata culmina rursus à Romano diruenda

dirigenda iuratum: Quid enim aliud clamat Daniel? non enim quod iam factum erat, sed quod post futurum prophetabat: Quae est Abominatio Desolationis quam vociferatum est venientibus Romanis fore, nisi ista quae nunc imminet? Quod est illud Oraculum quod à nostris saepe commemoratum est à summo denuntiatum Deo, Tunc scilicet perituram urbem funditis cum civium manibus contribulis sum fuerit inclitum, nisi quod nunc impleri videmus? Eggi. lib. 5. c. 31. Hinc videas Danielom eque Romanum ac Macedonicum Desolatorem spectasse. — Queritur ex atro loco petitur illud Testimonium, Dan. 9. vel 12? signis autem bene perpendat inveniet Christum respexisse ad Dan. 9. 27. ubi non dubium est quin de Romanis & de ultimo excidio urbis agitur, quod Daniel conjungit cum morte Christi quia paucis post annis secutum est. Cap. 12. de Antiocho & typice de Antichristo agi doctiores omnes non ex nostris, tum ex Pontificiis agnoscunt. Dan. Tossatus in Matth. 24. 15. de Romano exercitu intelligitur illa Abominatio Desol. apud Matth. 24. quia secundum August. tempus discedentium Christianorum precise notatur fuisse cum exercitus Romanus appropinquasset ad obsidionem. Mayer. in Matth. 24. 15.

4. Si Templum Idololatria polluebatur ab inimicis suis; nolentibus & repugnantibus Judæis factum est: quid hoc ad Innocentes? Etiam & Ecclesia Romana Idololatria polluitur: Ecclesia Electorum Invisibilis nec ante Christum polluitur. Rom. 11. 4. 5.

5. Non dicitur non polluent Templum, sed non polluent nomen Sanctitatis Dei. Itaq; si Templum ab Antiocho polluebatur, Nomen tamen Dei à Mattathia & Juda Sanctificabatur, dum altare illud Idololatrium Antiochi ad extremum suum periculum abominati sunt.

CAP.

CAP. V.

Objectio. 2.

IN hoc Templo Prophetico *habitabis Deus in Seculum*, Ezek. 43. 7. At in illo Zorobabelis & Herodis Deus non habitabat in Seculum, à Romanis enim exultum ac eversum est.

Responsio. 2.

In Seculum h. e. Quam diu ille mundus duraturus est Judaicus. Vide supra lib. 1. c. ult. Gen. 13. 15. *quia omnem aeternam quam tu videas tibi dabo eam & semini tuo usq; in seculum.* — *Quam diu durabis Hebraeorum Respublica.* Menoch. ex C. A. Lap. vel donec Messias natus fuerit. Belg. not. 2 Sam. 7. 13. 16. & firmabo solium regni ejus [Solomonis, sc.] usq; in seculum. 16. Et fidelis domus tua & regnum tuum usq; in seculum ad facies tuas, thronus tuus erit firmus usq; in Seculum. — *Thronus Temporalis Davidis usq; in Seculum*, h. e. ad finem usq; Seculi Judaici : vel si Aeternus dicitur, intelligitur tantum in quantum typus est Throni & regni Messie : nam Thronus Davidis temporalis saltem à Romanis eversum est. Eodem modo de Templo & Dei scil. habitaculo in Seculum, h. e. ad literam in finem Seculi Judaici : ad Mysterium in quantum Christi incarnati typus in quo tota Dei plenitudo habitavit *οικουμένη*, ita vere in aeternum in Christo habitat : In illo manufacto habitavit Deus usq; dum Umbra loco cessit substantiae, Typus Antitypo, Lex Evangelio : In hoc non manufacto in omnia saecula seculorum. — De circumcisione dicitur, Gen. 17. Et erit pactum meum in carne vestra in pactum Seculi. De observatione Sabbati. Exod. 31. Et custodient filii Israel Sabbatum ut faciant Sabbatum in generationibus suis pacto Seculi. De celebratione Paschae, Exod. 12. Statuto Seculi celebrabitis ipsam Solemnitatem ipsi Jehovae in generationibus suis. De Sacerdotio Levitico, Exod. 29. Et erit vobis Sacerdotium in statuto Seculi : & sic de aliis ritibus, cultibus, Sacrificiis, solennitatibus, faderibus,

ribus, observationibus quibus annexa est hæc clausula, falso cum sibi tum aliis persuadeant Judei perpetuo & indefinenter illa servanda esse, non considerantes, ut & supra quoque monui, & exemplis aliquot demonstravi, quod ista vox Seculum etiam significat durationem temporis olim finiendi in Christo, in quo aliud Seculum capis, aliæq; lex scilicet Spiritus vite data est sicut legis Veteris discretis Verbis Deus cum per omnes prophetas, tum vero præcipue per Jeremiam & Joëlem predixit, & pactum novum promisit susrogandum: quodq; illa quæ in lege obumbrata tantum figura essent rerum futurarum Corporis Christi: hinc Paulus ad Galatas, Legem dicit pedagogum ad Christum: & alibi finem legis Christum asserit: Imo Christus ipse dicit, Lex & propheta usq; ad Johannem. Flac. Illyr. Cav. Script. in voce Seculum. Num. 25. 13. dicitur de Phinea — Ecce ego dans ei pactum meum pacem: & erit ei, & semini ejus post eum pactum Sacerdotii Seculi, &c. — At in Christo evanuit Sacerdotium Leviticum, Ergo Christus ævi & Seculi illius terminus est. Vide Aynfw. in loc. Bonfrer. & Etium apud Pol. in loc.

CAP. VI.

Obiectio. 3.

Nullus talis torrens fuerat in Templo secundo de Vestibulo domus scaturiens, Mare mortuum sanans & piscibus omnigenis implens : Nullæ tales arbores ad ripas torrentis germinantes, quarum fructus erat in escam & folia ejus in Medicinam, Ezek. 47.

Responsio. 3.

Verum tamen est, Omnis Visio fundatur in historia. Quod talis Fons olim in Templo fuerat improbable non est, ministerium enim Templi multa indigebat aqua : T. Full. asp. Pisg. lib. 3. c. 9. f. 5. Doctiss. Lightfootus ex variis Authoribus, huc fontis Etiam scilicet Nephtoe aquas derivatus ostendit, etiam & illinc transiuras : — ad Occidentem Cubiculi aquæ putealis porta erat dicta Porta Aquarum, quæ aperuit se ex adverso Altaris : sed cur ita appellatur ? respondit R. Eleazar filius Jacob, Quia per hanc transcurrerant aquæ scaturientes de limine Sanctuarii. De scr. Templi, cap. 24. Sed pede sicco non sunt nobis prætereundæ hæ sacre Lymphæ, paulo itaq; accuratius hanc rem tractemus, & quæ hac de re vel sacre literæ, vel docti earum interpretes tradiderunt, hic commemoremus : — Vidit Ezekiel spiritum prophetico, cap. 47. 2. è Sancto Sanctorum prodituros fuisse aquarum decursus, qui sua exilitate locustarum tantum cornua æquarent, ubi vero ad hanc Portam Aquarum pertingerent, eosq; auferrentur ut Bombilii parvi angusto ori omnino responderent : atq; hæc est causa, cur hæc aquas Bombylii figuram referentes appellat Bartenora : hinc liquet satis ex eo dici Aquarum portam quod vel aqua eò in Templo secundo modo jam enarrato defluerint vel ad illam portam in Tertio ut Judæi putant Templo defluerent sunt. L. Emper. in cod. Mid. p. 18. Tale quid, ni longe fallor, adducitur in Psal. 36. 8. 9. Inebriabuntur pinguedine domus tuæ, potabis eos de torrente delectationum tuarum 9. Nam

tecum fons Vitæ est, in lumine tuo lumen videbimus. — De sensu spirituali & figurato nullus dubito, at de literali etiam quæro, An non ad res terrenas spiritualia & cœlestia hæc aludant. Videamus — *Inebriabuntur pinguedine domus tue*]. Quidni hæc sacrificia spectent & pacifica sua de quibus epulabantur postquam sanguinem & adipem obtulerant? *potabis eos de torrente deliciarum tuarum, Nam tecum fons Vitæ est*]. Quidni & hæc respiciant fontem seu torrentem quandam salubrem in atriis Templi cujus copia se & sacrificia sua lavabant, & in epulis pocula temperabant quando coram Domino gavissi sunt. *In lumine tuo lumen videbimus*]. Quidni & hæc candelabrum aureum seu Templi Lampades, quarum in lumine videbant sacra Dei, & quo Deum verum rite & pure colebant? — *Ezekiel vidit torrentem de Templo egredientem in cujus ripis arbores erant: magnam cognitionem habet illa Visio cum præsentis loco.* Lorinus in Psal. 36.

Joelis 3. 18. *Egredietur Fons de domo Domini & irrigabit vallem Shittim*]. *Vallis Shittim* nomen loci, Josh. 2. 1. Vatab. in loc. prope Jerico, Micha 6. 5. in terra Moab. prope ad Jordanem in deserto, ubi olim cum Moabitæ pueris scortati sunt Israelitæ, sexto milliari à Livade distans trans mare Mortuum. Druß in loc. In Campesribus Moabitarum hanc longe à Mari mortuo: *Vallis* quæ in extremis finibus terre Israelitarum erat ad Orientem Australem inter Moabitas & Israelitas, refertq; hæc ad Ezek. 47. Livelius in loc. Sic appellari locum non longe à Mari Mortuo, videri apparet describi hic Aqueductum eundem quem Ezekiel à Templo deducit ad mare mortuum, Ezek. 47. ad 12. Grotius in loc.

Fons aquæ perennis qui in dextero Templi latere scaturiebat, cujus aquam Salomo in mare æneum & emebam etiam derivavit, quæ deinde per subterraneoseducta canales quarto ab urbe stadio ad Orientem erumpens in torrentem Cedron fluens. Adricomius descrip. Hierosol. Num. 83.

Cæterum in Templo non solum hoc canale fuit recipiendo sanguini reliquo, & Maminibus: sed fontes etiam subterranei unde aquæ scaturirent quibus pavimentum à viliissimarum sanguine ablueretur, de his legere est in *Antiq. hist.* de 70. Inter, trans. edit. Basil. p. 27. & sequenti de Templo loquitur. 70. N. m. v.

amena facies una cum vicinis hortis quæ limpidissimis aquis Cedron irrigabantur obambulantium oculos animumque amenant. Adricom. Num. 202. *Sunt hæc loca amenissima, deliciis plena, viridarii & hortis confitis irrigante eas torrente Cedron.* Brocard. de terr. Sanct.

Quod non deciderent folia instar lauri toto anno virentis, & quod fructus se perpetuo renovaret, in Americæ regionibus nuper repertis novum non est, sed familiare, & verissimum: Audi iterum de hac terra Brocardum oculatum testem — *Habent alios fructus qui etiam per totum annum in arboribus conservantur, ut sæpe videas unam arborem simul flores & fructus maturos gestare, p. mihi. 332. addit statim — Habent & alia optima poma & mirabilia quæ Poma Paradisi ab eis vocantur: hæc crescunt in modum maximi Botri, quantitatem habent mediocri Copbini, cujus grana sunt ipsa poma ita ut non raro centum poma & aliquando plura conglobata in modum uvarum reperias, quorum unumquodque habet ovi magnitudinem obductum folliculo spisso crocei coloris, qui decorticatus dulcem & delicatum relinquit fructum: hæc arbor ultra biennium non durat, sed arefacta ex radicibus alios surrogat succulos; folia ejus longa sunt ut staturam hominis erecti fere excedunt: latitudo vero tanta est ut duo folia commode corpus hominis totum tegere possint.* Ib.

At quod sanarentur aquæ maris Mortui ab hisce de Sanctuario decurrentibus, & universi generis piscibus implerentur sanata, fateor plus Mysterii quam Historiæ exprimere: Non enim Mare illud piscium Elementum sed Sepulchrum est si fide dignissimis credimus Historicis. — *Asphaltites lacus nihil præter bitumen gignit, unde & nomen, nullum corpus animalium recipit.* Plin. nat. hist. lib. 5. c. 16. *Ejus aqua odoris est pessimi atque amari, quo fit ut neque pisces producat neque aliquod aquaticum animal, & cum plures dulcis aquæ fluvii in illud decurrant nequaquam tamen aqua Natura mutatur.* Diod. Sic. rer. antiq. lib. 3. c. 12. *Neque pisces aut suætas aquis volucres patiuntur.* Tacitus Hist. 5. *Aqua ipsa amara & sterilis est nihil recipiens generum viventium: denique neque pisces neque assuetæ aquis & lætæ mergendi usu patitur aver.* Egesip. lib. 4. c. 18. *Alium morum & æpræ.* Joseph. de Bell. lib. 5. c. 5. *Mare mortuum vocant quod nulla*

nulla alia animalia nec ullum corpus animalium recipit importatum, ut omnes uno ore testantur historici: quamobrem Scriptura Mare Salis & Sodomi vocat, historici Asphaltiten lacum, eo quod nihil præter bitumen gignit. Jun. in loc. Libenter itaq; concedo hæc saltem de sanandis aquis, & piscium incremento hyperbolica esse & figurate & mystice tantum intelligenda esse: reliqua quæ in Historia fundamentum habent ob Apoc. 22. 1, 2. & Mystica agnosco, an mere Mystica & figurata dubito.

Sensus loci iste est. Quod sub secundo hoc Templo Christus Dei Messias venturus est Evangelium salutiferum secum ferens, per quod omnes credentes tam Gentiles quàm Judæi Mundationem, Escam & Medicinam, viz. omnis gratiæ spiritualis & salviæ copiam, animabus suis invenirent. Vel Secundum quale prius Templum revera ædificaretur, nec Temporalis prosperitate & gloria cariturum: hæc tamen res parva est, Deus majori & diviniore Gloria hoc Secundum Templum implebit Messia ipsius adventu, & circumfuso ejus Regno longe lateq; inter omnes Gentes.

Deniq; quiddam mere mysticum & figuratum hic videas, scilicet quod in Historia aperte falsum est: reliqua quæ in historia vera sunt, & in textu partem & in sensu vim suam habere poterint: ita Psal. 45. continet & Christum & Solomonem, quædam utrisq; communia, quædam utrisq; propria: ita & de Davide, Melchisedeco Christi typis judicandum necesse est: Certe qui negat & rejicit omnem historiam etiam in locis figuratis & allegoricis, sensum genuinum sæpe vel obscurat aut in totum deperdit.

Nihil de sanandis maris mortui aquis nec de piscium copia & incremento repetit Apoc. 22. 1, 2. & tamen mystice & spiritualiter ejus textum intelligi oportere nullus dubito: at aliter plerq; res Ezekielis se habent in Apocalyptico quàm in Ezekiele, alludit potius Johannes quàm exponit, ut infra videbimus: non ergo prorsus ab hoc Mystico textu rejicienda est veritas historica. At iniquis quomodo historica esse possunt quorum quædam ad litteram aperte sunt falsa & hyperbolica? Res. Nostri non est regulas loquendi Spiritui Sancto præscribere: non novum nec inusitatum hoc esse observare cuius facile est in Scriptis Prophetis:

Ubi inquit doctiss. Ardachanus: *Quædam in uno sensu Typo, in alio veritati congruunt: ibi scilicet ubi David & Salomo Christi typi sunt: Quædam typo congruunt non veritati, Psal. 40. 12. Quædam veritati non typo, Psal. 18. 10. cum Añ. 2. 29. Id. in Obi. ad Jer. 23. An quaris rationem hujuscemodi Instructionis Sacre?*

1. Duplex sensus typicus & Mysticus optime quadrat cum Ecclesie statu infantili, lege ceremoniarum, Disciplina Levitica.

2. Adduntur in historia hyperbolica, imo ad literam aperte falsa & impossibilia (Heb. 7. 3. Psal. 72. 5, 8, 15, 17. Psal. 89. 19, &c. 38, &c. Ezek. 37. 25. Vide Theodoret in 2 Reg. Qu. 22.) ne in litera & mundo se perdant carnales Judæi, sed Christum ejusque Regnum spirituale contemplantur.

3. Valent plerumque Historica, ne & nos qui homines sumus luxuriemur in allegoriis, sed discamus *quævis eis ad opem parat.*

Sec. 2.

Ignoscat nobis æquus & intelligens Lector si in plenam & solidam præcipue hujus Objectionis solutionem pauca quædam ad calcem hujus capituli considerenda adjiciam. Hic enim oppositi nostri non tam disputant quam triumphant: Nunc enim, *In plurimis correspondet Apocalypsicus Ezechieli, ergo idem utriusq. intendunt:* porro, *Aquæ hæ Sanctuarii Mystice sunt Apoc. 22. 1, 2. nosmetipsi foveramur, & consequenda veritatis causa forsan mere mystice:* Tota ergo hæc Visio de mensura & structura hujus Templi prophetici mere Mystica & spiritualis est.

Responsio.

1. Mysticas esse has aquas Sanctuarii non negamus, mere Mysticas & tropicas apud Ezechielem concedere non possumus: Indubium nimis est Fontem petimus aquæ de Vestibulo Sanctuarii erupisse, in torrentem Cedron decurrerit & per plana deserti defluentem tandem in Mare mortuum se exonerasse. Ita plane hæc Visio fundatur in Historia.

2. Si concederemus mere Mysticas & tropicas hinc tamen non sequitur totum hunc Templi typum, & exemplar mere Mysticum & figuratum esse.

I. Quoniam

1. Quoniam hac ratione omnis Historia excluderetur de Scriptis Prophetis, quia passim admixta quædam in se habent de Christo ejusq; Regno Mystico.

2. Et totus cultus Mosæicus mere tropicus, fictus, nec extra figurationem historicus & revera olim factus concluderetur: quia de rerum divinarum & spiritualium umbris & figuris totus constat.

3. Et totum Templum Solomonium & Herodianum. Quia cum hoc Prophetico ejusdem fabricæ & geminum erat, si peritissimo credimus Vilalpando: esto tamen in aliquibus differant, at unaquæq; exigua alteratio nec Mysterium statim infert, nec in Mysticum totum convertit: Nec à Mose diversus Ezekiel ideo magis Mysticus censendus est, quam à Mose diversus Solomo. Vide infra ad Obj. 8.

4. Contradictionibus & absurditatibus plena erunt omnia. Ita Christi Regnum Mysticum conferet nobis hoc Templum Propheticum, & tamen nullum prorsus Templum habet, Apoc. 21. 22. — Ministros ejus nec nisi carne circumcisos, Ezek. 44. 9. & tamen Circumcisionem damnat & tollit, Gal. 5. 3. 4. — Festa, Sabbata, Neomenias, Ezek. 45. 17. & tamen tanquam umbras rejicit, Col. 2. 16. 17. — Civitatem hanc novam, Ezek. 48. & tamen sua longe alias mensuras habet, Apoc. 21. 16. — Terram Sanctam iisdem quibus olim terminis conclusam, Ezek. 47. lib. 5. c. 2. f. 3. & tamen universum Mundum, unumquemq; populum æque respicit, Joh. 4. 20. 21. Col. 3. 11. — Omnes duodecim tribus, Ezek. 48. & tamen decem sunt deperditæ — Oblationem sanctam Sacerdotibus Sadocianis propriam, Ezek. 44. 10, 15. Ezek. 45. 11. & tamen Ministris Evangelicis peculiarem, sed prorsus Incognoscibilem. Vis paucis? Restituitur totus Moses, & tamen rejicitur — fœdus antiquum, & tamen abrogatur. hinc manifesta veritate coactus A Lapide — *Quocirca, ait, Ezek. 40. 1. de uteris Urbis eversione mentionem fecit, ab eaq; hujus prophetia exordium sumit, quasi significare volens, se de ejus Restoratione agere: unde & in eodem loco, i. e. in monte Zion Templum hocce suum collocat: Deniq; ita urbem Hierusalem, Sanctum, Sanctum Sanctorum, Atrium triplex, Exedra, Gazophylacia, Sacerdotes, Levitas, oblationes, Victimæ depingit &*

minutatim dimetitur, idq; tam fise, operose, & exacte ut non aliud quam Templum Hierosolymitanum hic agnoscere possimus. A Lap. in Ezek. 40. initio.

5. Ad hunc Typum ædificabant Zorobabel & Herodes fatentibus Judæis, L' Emper, Cunæo, Vilalp, Weemso, Capello, A' Lapide, Lightf. In tantum ergo Typus erat Templi Materialis. At forsan tertium quoddam præstantius efficiendum restat ut Judæi somniant, Negant tamen & pernegant Universi Christiani, imo Universus Christianismus: Quodsi ergo nil aliud quam Secundum Templum intenditur, proculdubio tunc temporis durante Templo illo impleta sunt hæc omnia: Huic ergo facta est Oblatio Sanctitatis, Huic rediere decem tribus, Huic & inter se transpositæ, Huic civitas reparata & Dominus Civitatis datus est.

6. Vera est Narratio illa Melchisedechi Gen. 14. Historia est: Quæ tamen Apostolus de eo refert, Heb. 7. tanquam sine patre & matre æternus esset, Hyperbolica sunt nec nisi ad typum vera, ad litteram vero & historiam aperte falsa & impossibilia: Quod quidem unum, nodum aut scindit aut solvit: Quandoq; enim additur Historiæ veræ quiddam hyperbolicum imo aperte falsum ad litteram, typi causa: de Davide, Solomone, Liberatione Babylonica idem passim observare facile poteris.

3. Quod ad Apocalyptricum, respondeo: Quæ similia prophetis habet, longe & longe diversa sunt; eadem nomine, at non te nisi typo tantum, — signati autem Rempublicam everfam à Caldæis, Ezek. 9. 4. iidem non sunt cum signatis ante eandem everfam à Romanis, Rev. 7. 3. — Nec quatuor Bestiæ, Dan. 2. & 7. cum quatuor bestiis, Rev. 4. 6. — Nec liber parvus comestus, Ezek. 2. 8. & 3. 3. idem cum illo, Rev. 10. 9. — Nec duo Testes, Zech. 4. 3. 11. 14. cum duobus illis testibus, Rev. 11. 3. 4. — Nec everso Babylonis, Jer. 51. 6. 8. cum everfa Babylone, Rev. 14. 8. Rev. 18. 4. — Nec Gog & Magog, Ezek. 38. & 39. cum Gog & Magog, Rev. 20. vide Paræum — apud Ezekielem ceterosq; prophetas suorum temporum historica sua sunt, forsan & typicæ futurorum: apud Apocalyptricum, mere Mystica, resuinq; & temporum Christianorum significativa, Ergo etiam de Templi & civitatis rebus eadem ratio est.

CAP. VII.

Objectio. 4.

U Numquodq; latus muri quadrati exterius atrium Templi ambientis mensuratur quingentis calamis, Ezek. 42. 16, &c. At hæ mensuræ longe Montis Moria terminos exsuperant, totiusq; ferme civitatis spatio æquales sunt: Quod ad literam prorsus absurdum & falsum est.

Responsio. 4.

Quæstio non ignobilis est inter doctissimos interpretes super locum propositum (ad hunc enim reliqui sequentes exponuntur) utrum calamo cubitorum an cubitis calamorum singula illa latera mensurantur, seu quod idem est calamis an cubitis.

Calamis pleriq; censent ob textum Hebraicum ubi expresse calami leguntur: at mendum irrepsisse in hodiernam lectionem magna suspicio est.

Cubitis, lxxx. *niyx* semper transferunt. VL. bis vers. 20. Syr. vers. 20. Arab. vers. 16. & 20. Junius & Tremel, *cubitos semper transferunt*, qua ratione audi: legitur Ezek. 16. 20. in margine, *Meoth. i.e. centum*, in textu Ammoth. i. e. Cubiti, utrumq; conjungit Junius & Tremel. Quingentorum cubitorum calamis. Ayns. in append. ad Pentateuch. ita Theodoretus, *Ostendis mihi inquit circuitum quem mensus es, & cum mensus es docuit unamquemq; partem*, Or. Occ. Aqu. Austri quingentos cubitos habuisse; ita ut circuitus quadruplicatus in bis mille cubitos cogeretur. Id. in Ezek. 48. Pellicanus in vers. 20. longum 500. & latum 500. cubitos. Vatabl. in Ezek. 45. 3. *Metieris quingentos illos cubitos ejus montis tam in longitudine quam in latitudine*. Munst. in Ezek. 48. 15. *Habet latitudo separationis 25. M. cubitos, & in vers. 20. Latus urbis Septentrionale habet quingentos cubitos & 4. M. & similiter alia latera tot memorantur habuisse cubitos, ut tota amplitudo urbis complexa sit decem & octo millia cubitorum*. Ita & Theodoret. *Ad verbum legitur*, inquit Castalio, *quingentis decempedarum scilicet cubitis: est enim oratio in qua taceatur cubiti*

cubiti nomen, quoniam summa sit totius superioris dimensionis, in qua cum omnia sint metata cubitis, hic tacetur: & additur decempedales esse cubitos, h. e. ejus mensuræ quæ superius est posita, atq; ita taceri mensuræ nomen apparet etiam ex fine hujus capituli, ubi dicitur longitudo & latitudo esse quingentorum, nec additur cubitorum quod tamen ibi latinus Interpres verus recte addidit. Castal. in Ezek. 42. 16,

2. Mendum irreplisse in hodiernam lectionem Hebraicam, legiq; debere cubitos, doctæ & fute prebat L. Capellus in notis suis doctiss. ad Vilalp. in Ezek. 42. 16. quem consule vel in Bib. Polygl. vel in Criticis Sacris: nobis enim nimis ampla sunt huc transferi.

3. Suburbanum Sanctuarii cubitis mensuratur, Ezek. 45. 2. Ergo & septum ejus quadratum: at si quadrati ejus muri unumquodq; latus sit quingentorum calamorum, suburbanum vero ejus tantum quinquaginta cubitorum nulla est proportio. Porro, Civitas & ejus suburbanum eodem mensuræ genere metienda sunt cubitis, seu calamis, non cubitis & calamis, Ergo pariter Templum & ejus suburbanum.

4. Res ipsa pro cubitis loquitur — *Mons Domus qui est Mons Moria fuit longus & latus in quadrum 500. cubitos, fuitq; muro circumdatus.* L. Capellus in excerptis Maim. de dom. elect. c. 5. & trac. Midd. cap. 2. f. 1. *Mons Moria amplior longe erat 500. cubitis, at pro terra sacra domus tantum solummodo spatii assumitur: ille 500. cubitorum Numerus bene quadrat cum Ezek. 2. 16. Lightf. descr. Templi. cap. 2. Area Templi quadrata est habens in longitudine & latitudine jactum arcus, & aliquid plus spatii — Mons Moria in quo Templum Domini & palatium Regis edificata erant, Brocard. p. mihi 326. Quodli nec hæc satisfaciunt accipe hos quingentos Septi exterioris Atrii cubitos particulatim enumeratos à doctiss. Capello in Calce Trisagii.*

Longitudo

Longitudo ab Oriente ad Occidentem.

	<i>Cub.</i>
Septi exterioris crassitudo	8
Porticus Orientalis lata	40
Spatium <i>interius</i> proximum latum	65
Crassitudo Muri Orient. septi interioris	6
Exedrae illi proxime latae	20
Earum murus crassus	5
Atrium feminarum latum	40
Lorica separans ab atrio Sacerdotum	1
Atrium Sacerdotum longum	187
Crassitudo Septi interioris Occid.	6
Exedrae latae	20
Earum murus crassus	5
Spatium <i>interius</i>	65
Porticus Occidentalis	40
Crassitudo Septi exterioris	8
	516

Latitudo à Meridionali & Septentrionali.

	<i>Cub.</i>
Murus septi exterioris crassus	8
Porticus Regia seu Solomonis	70
Spatium <i>interius</i>	65
Exedrae cum muro	25
Murus Atrii virorum crassus	6
Atrium virorum cum lorica	3 $\frac{1}{2}$
Atrium Sacerdotum	135
Lorica	1 $\frac{1}{2}$
Atrium virorum Septentr.	30
Murus Atrii crassus	6
Exedrae cum muro	25
Spatium <i>interius</i>	65
Porticus Septentr.	40
Murus crassus	8
	516

Quorum 16. pertinent ad Crassitudinem Septi Exterioris.

5. Mons super quem Templum collocatur, Ezek. 40. 2 ab omnibus conceditur esse mons Zion seu Moria : At hoc concesso impossibile est ut Mensuratio Prophetica de calamis non cubitis intelligatur.

Sit terra terminata ut Ezek. 47. tribusq; ut supponitur æqualis latitudinis cum Quadrato Sanctitatis, viz. 25. M. h. e. calamorum, h. e. supra 35. milliaria Italica, imo 40. per cub. sacros. Ita septem tribus Aquilonares à Dan ad portionem exceptitiam se extendunt ultra 250. milliaria Ital. & tunc potius super montem Sing quam Zion Templum constituitur. Vel si initium mensurandi, ut nos volumus, sit à Moria, tamen 250. milliaria à Moria ad Aquilonarem oram Dan transfiliunt omnes terminos positos Ezek. 47. restat ergo non calamis sed cubitis portiones tribuum mensurandas, nec æqualis esse latitudinis. De hac re vide in Cap. seq.

CAP.

CAP. VIII.

Obiectio. 5.

IN hoc typo Ezekielis Templum distat à civitate 10. M. calamis vel cubitis, h. e. vel supra 30. vel ad minimum duo milliaria Italica: Quod nunquam ad literam & historiam re ipsa aut fuit aut futurum esse poterit.

Responsio. 5.

Ita omnes, ingenue fateor, quos vidi Authores, Quadrati illius Sanctitatis distinguentes lineas, unanimes describunt: At vereor ne communis error invaluerit in constituenda portione Sancta Sacerdotum: Quid in medio Quadrati inter Levitarum illam & Civitatis alteram collocari debeat? quid si Levitæ locò cederent & cum Sacerdotibus situm mutarent? Si pace & venia Magnorum nominum licet modeste rem ratione experiemur.

Ezek. 48. 8. Et erit elevatio quam elevabitis 25. M. latitudinis & longitudinis sicut una partium, &c.] Hæc verba intelligi debent vel de tota illa Oblatione ab Ortu ad Occasum inter Jehudan & Benjamin interjecta, in qua Sacerdotum, Levitarum, Civitatis, Principis portiones continentur & in cujus medio dicitur esse Sanctuarium: Vel licet de tota intelligantur præcipue tamen de Oblatione Quadrata in tota Excepticia inclusa in cujus medio dicitur esse Sanctuarium: ita Hieronymus, Munsterus, Vatablus, Castalio qui legunt, *Elevabitis Oblationem 25. M. longitudinis & latitudinis*, h. e. Quadratum Sanctum. Hæc posterior etiam vera res est: Nam Oblatio Sancta quadrata est, vers. 20. Lata 25. M. in cujus latitudinis medio Sanctuarium est. vers. 8. *et erit elevatio 25. M. latitudinis & longitudinis* LXX. h. e. *vel duobus tribuum*: atq; ita in medio latitudinis ejus à Juda ad Benjamin, vel si in media partium Quadrati habemus quod volumus, Longa 25. M. in cujus longitudinis media Sanctuarium est. vers. 21.

Et longitudinis sicut una partium ab Or. ad Occ.] partium, h. e. tribuum: at aliter A Lapide, non sicut una tribuum, sed una Sectionum Quadrati — *Longitudo harum trium partium simul junctarum erit sicut longitudo singularum per se sumptarum.* A Lap. in loc. ad de tamen *וְהָאֵלֶּיךָ יִשְׂרָאֵל עֵשֶׂת מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים אֲמֹרֹת* i. e. *meis*, ergo Sacerdotalis portio media est, quia Sanctuarium in medio ejus & trium partium Quadrati jacet. Sed verior altera Interpretatio est: Nam quomodo possit totum Quadratum assimilari alicui ejus parti secundum longitudinem, priusquam earum alicujus longitudo definita sit?

Hic mecum notet intelligens Lector Versionem *וְהָאֵלֶּיךָ* & omnium distinctissime hac de re loqui; consule librum Græcum invenies. Vers. 8. describi totam Oblationem Exceptitiam comprehenso Principe; Vers. 9. Quadratum Sanctitatis; ver. 10. Portionem Sacerdotalem, &c. at in omnibus aliis omittitur Quadrati descriptio, vers. 9, & tantum iste versus portionem Sacerdotalem ut vers. 10. describit. Lxx. itaq; sequor — ita sensus; Erit Elevatio quam elevabitis, h. e. tota exceptitia lata scilicet à Juda ad Benjamin 25. M. & longa ab Oriente ad Occ. sicut cæteræ tribus Aquilonares prius descriptæ. Sed si ita res esset & Sanctuarium ponitur in medio totius interjecti spatii includitur tamen Quadratum, nam si extra Quadratum poneretur verum non esset.

Et Sanctuarium erit in medio ejus] Cujus? Quadrati, an totius Exceptitii? Resp. Utriusq;. Est enim in medio Quadrati certissime, Vers. 21. Verisimile etiam & Quadratum in medio totius Exceptitii jacet, ut in ejus medio Templum — *Longitudo terre à Jordane flumine explicatur usq; ad Joppen; media vero ejus est Hierosolyma; unde quidam non sine ratione Umbilicum ejus terre cum urbem vocaverunt.* Jos. de Bell. lib. 3. c. 2. *Quando appropinquavimus Hierosolyma invenimus civitatem in montibus sitam in medio totius Provinciae Judææ.* Aristas angl. p. 61.

Vers. 21. Residuum Prælate hinc & inde ad Oblationem Sanctitatis & ad possessionem civitatis] hic ad Oblationem Sanctitatis in qua portio illa civitatis includitur. Nam 25. M. & ad Or. & ad Occ. dicuntur Oblatio Sanctitatis, quod fieri nequit non inclusa portione civitatis, absq; ea enim non sunt 25. M. sed

sed tantum 20. M. ita vers. 20. ut nos transulimus 25. M. Quadrata dicuntur Oblatio Sanctitatis — *Hic jam totam illud quod completitur portionem Sacerdotum & Levitarum, & Urbis vocatur tota Oblatio: $\pi\alpha\sigma\alpha\iota\iota\iota\iota\iota\iota\iota\iota$ Lex. ea habet quinquaversum Vices quinquies mille. Cocceius in loc.*

Et Sanctuarium domus erit in medio ejus] h. e. mensure 25. M. ad Or. & Occ. & vers. 8. 25. M. ad Aquil. & Merid. h. e. Quadrati Oblationis Sanctæ. Nec tantum nude in medio ejus, sed postquam ad Sacerdotes, Levitas, & civitatem distincte divisa & partita fuerat: hinc in dubium voco communiter receptam figuram: Nam si in medio longitudinis & latitudinis Quadrati 25. M. constituitur, aut exacte in medio ejus jacet aut alicubi in media ejus partitione collocandum est Sanctuarium.

Sept.

Sept.

Non hoc modo	Sacerdotum	Or. Sed isto.	Levitarum	Or.
	$\pi\alpha\sigma\alpha\iota\iota\iota\iota\iota\iota\iota$		Sacerdotum	
	Levitarum		$\pi\alpha\sigma\alpha\iota\iota\iota\iota\iota\iota\iota$	
	ager. Urbs ager.		ager. Urbs ager.	
	Mer.		Mer.	

Rationes nostræ.

1. Ita mihi videntur à propheta nostro disponi omnia. In medio 12. tribuum collocatur tota portio exceptitia pro Principe, Sacerdotibus, Levitis, civibus. In medio portionis exceptitiæ Quadratum sanctum. In medio Quadrati sancti Sacerdotalis portio. In medio Sacerdotalis portionis Sanctuarium. In medio Sanctuarii Altare holocausti.

Quod si non exacte in medio collocandum est Sanctuarium, sed de Quadrati centro deflectere putandum est: verisimilius est ad Meridiem potius quam ad Aquilonem inclinare. 1. Quia
E' e 2 septem

septem tribus ad Aquilonem jacent. 2. Quia ad Meridiem collocatur Civitas. 3. Quia idem præsumitur in altera figura.

2. Figura nostra optime quadrat cum Ezek. 40. 2. super quem [montem Moria] erat tanquam ædificium civitatis à Meridie. — Nostra enim civitas ad meridiem à Templo jacet, sed Templo contigua non duobus aut triginta miliaribus distans, ut in altera figura.

Obiect. Figura nostra cum re ipsa non consentit: civitas enim Hierusalem à Templo ad Septentrionem sita est.

Resp. Sub iudice lis est. Pleriq; Veterum ad Meridiem statuunt & Montem Zion ad Aquilonem, vide Isa. 14. 13. Psal. 48. 2. *Mons Zion qui est in lateribus Aquilonis.* Syr. Vide defensionem hujusmodi situs Urbis apud doctiss. Lightf. in descr. Templi, c. 1. In notis Geogr. ad Bib. Polygl. & præcipue in Cent. Chorogr. c. 22.

At contra fateor Brocardus oculatus testis, Author non artificiosus, sed non contemnendus — *Posita est, inquit, hæc Urbs ab Austro in latere Montis Zion, & ab Occidente habet montem Gibon: nec est hodie situs ejus mutatus ut aliqui fabulantur, quum ob locorum munitionem transferri non possit a pristino situ.* Descr. terræ Sanctæ. p. mihi. 325. ita Vilalpandus accuratiss. Author in tabula depictæ Urbis ut sibi videtur ad mentem Josephi. Ita & Gatak. in Isa. 14. 13. *Non nostri est tantas componere lites:* Nodum ergo si solvere non possumus, scindere tentemus.

Utcunq; res sit nobis non obest: Nam si ad Meridiem Mons jacet & civitas Zion, invertatur tantum Schema & figura nostra, ut Levitarum portio quæ prius proxime ad Judam, jam ad Benjamin sita sit, & res nostræ in tuto foveantur.

Si obijcitur Ezek. 40. 2. ædificium tanquam civitatis à Meridie.

Resp. Super quem montem erat Templum extructum (tanquam civitas cum muris, portis, turribus, domibus) & ad Meridiem jacens à Babylone quæ ad Aquilonem spectabat. Ita A-Lapide & Ardach. in loc. Vilalp. Capellus in loc.

3. Ezek. 48. 22. Hic utraq; portio Principis terminos latitudinis

tudinis suæ mutuatur ab illa Levitarum & altera Civitatis: ad quas duas componitur & æquilatera sit utrinq;. Jam vero secundum nostram figuram totum quod sibi debetur & ab omnibus conceditur Princeps habet, at secundum communiter receptam plusquam tertia sua parte deprivatur.

Si vers. 8. portionem totam Exceptitiam respicit & non præcipue quadratum ejus, Quæro in quonam ejus medio collocandum est Sanctuarium? Quidni in punctis Collateralibus? In Quadrato inquires Collocandum est: At quidni Quadratum ibi cum eo collocetur? Certi nihil est nisi vel exacte in medio ponatur vel Altaris certum locum super Moriam omnia adspicerent: Utrum velis sequetur Sacerdotum portionem in medio Collocandam esse: Nam si exacte in medio jacet Sanctuarium & in medio portionis Sacerdotalis jacet: at si ad Altaris situm super Moriam ponendum est, contiguus est Mons Moriæ civitati.

5. Jacet Sanctuarium vel in medio solius portionis Sacerdotalis, vel conjunctæ tantum cum illa altera Levitarum, vel addita illa Civitatis, totius Quadrati?

Si primum: Tum vers. 21. Ita legendus est: & oblatio sancta [h. è. Sacerdotum] erit, & Sanctuarium in medio ejus, i. e. Quadrati 25. M. ut supra vidimus.

Si secundum: Tum in linea interfecante inter Levitas & Sacerdotes ponendum est, & tunc non magis in illa Sacerdotum quam altera Levitarum collocabitur, cui contra est, Ezek. 45. 2, 3. Ezek. 48. 10. Idemq; enim erit in medio Sacerdotalis & utriusq; 2. Tum in medio est tantum 20. M. ad Or. & Occ. At jacet in in medio 25. M. ad Or. & Occ. vers. 21. Includitur ergo & illa civitatis.

Si tertium: Inferius punctum in præcedenti figura sensui & rationi magis consentaneum est: Dividatur enim Quadratum in tres partitiones illas & dicalicui: Ponatur in medio Qua-

drato punctum pro Sanctuario, quisnam unus de millibus fuerit qui mecum non statuet, vel qui ut in altera figura collocabit? Ibi vero collocandum est Sanctuarium, at in medio portionis Sacerdotalis jacet, Ezek. 45. 2, 3. Ergo & Sacerdotalis portio media est, non Levitica.

Obiect. Dicitur Sanctuarium esse in medio, quia in medio est portionis Sacerdotalis, vers. 10.

Resp. Tunc & Civitas in medio ejus est, quia in medio est portionis Civitatis, Utraq; licet in diversis Quadrati partitionibus, intra tamen Quadratum jacent: at secundum nos jacet & in medio Sacerdotalis portionis & totius Oblationis.

Obiect. Portio Sacerdotalis Jehudæ tribui contermina est. vers. 8.

Resp. Hoc non dicit iste versus, sed tantum Quadrati seu totius portionis exceptitiæ primam lineam ab Or, ad Occ. ductam ei esse conterminam, quod & mecum verissimum est.

Obiect. Portio Sacerdotalis prima Quadrati partitio est, Ergo Jehudæ tribui contermina: nam Descriptio prophetica à Jehuda ad Benjamin progreditur.

Resp. Ergo primo, Describitur verum est, sed à quo termino dubium: Mons Moria, fundamenta prioris Templi, sed præcipue altare ejusq; locus videtur esse certissimus terminus à Solomone, Davide, Abrahamo fixus & notabilis. — *Locus Altaris* certus est atq; constitutus, neq; ex eo moveri ulla modo debet, estq; certissima apud omnes traditio locum illum in quo David extruxit Altare in area Araunæ, atq; ubi à Solomone collocatum est in Templo eum esse in quo Abraham Isaacum ligavit immolare eum paratus, Ibidem Nos egressus Arca sacrificavit, istic Abel & Cain sacrificium Deo obtulerunt, istic etiam primus Adam obtulit Deo munus suum quum creatus est, atq; adeo indidem creatus est, dixerunt enim Sapientes, Homo creatus est de loco Propitiationis sue. L' Capellus in excerptis de Mis. & Maim. dom. elec. cap. 2. Ita post reditum de Babylone primo ædificabatur Altare non adhuc jactis Templi fundamentis, Ezre 3. 2. 6. Sic ergo potius mihi videtur procedendum. Primo describitur tota portio exceptitia ab Or. ad Occ. longa & lata 25. M. Deinde Quadratum Sanctum de tota delimitur & spectato Altari

rite

site collocatur. Tertio, Portio Sacerdotalis (Quadrato prius exacte mensurato) de ejus medio lineis secantibus ad utrumq; latus Altaris, primo desumitur, quo facto Quadratum protinus Tripartitum sit; respice ad figuram cætera patent. Ezek. 48. 18. residuum in longitudine è regione Oblationis Sanctitatis] *primitiarum Sanctuarii*, VL. LXX. Arab. *ex adverso separationis Sanctuarii*. Syr. Ezek. 45. 6. *contra oblationem Sanctitatis*] *Secundum separationem Sanctuarii*. V. L. è regione loci *separati pro Sanctuario*. Syr. Quodsi possessio civitatis jacet ex adverso partitioni illo pro Sacerdotibus in qua Sanctuarium est, necesse est, Sacerdotalem mediam esse Quadrati Sectionem.

Sect. 2.

Quo ultima Objectioni plane satisfiat circa mensurandi ordinem & progressum, qui procedere videtur à Jebuda ad Benjamin.

Mensurandi ordo & progressus in hisce partitionibus designatus non tantum à cap. 48. sed & à præcedentibus desumi oportet: consultius ergo egerimus & de mente atq; ordine prophetico certius dijudicabimus si rem ipsam ab initio petamus. Jam

Primo super Montem Moria se sistit propheta ubi vidit quasi ædificium urbis ad Meridiem. Ezek. 40. 2. 2. Metitur peribolum, Ezek. 40. 5. 3. Sanctuarium exacte & plene describit, Cap. 40. & 41. & 42. 4. Altare holocausti metitur, Ezek. 43. 13. 5. Tandem & portionem exceptitiam per partes, pro Sacerdotibus ubi constituit Sanctuarium, Ezek. 45. 1. pro Levitis, ver. 5. pro civitate, ver. 6. pro principe, ver. 7. 6. Totius terræ terminos ponit, Ezek. 47. 13, &c. 7. Deniq; in hoc Cap. 48. Septem tribus Aquilonares primo collocat, tum quæ ad portionem exceptitiam omnia ejus ab initio repetit, postremo quinq; tribus Meridionales suis locis constituit, atq; ultimo loco quod reliquum est civitatis describit & cum Domino civitatis totum concludit. — Hoc ergo caput ultimum Ezechielis est præcedentium tantum Recapitulatio & Complementum.

Hinc:

Hinc colligo à Moria initium mensurandi desumendum nobis esse cum propheta (vel quod idem est ab Altari, quod Sanctuarii quasi centrum est & totius Schematis directorium) ita Ezek. 40. 2. item Ezek. 43. 12. *Ista lex domus, super caput montis omnis terminus ejus circumcirca Sanctitas Sanctitatum, Ecce ista lex domus.* Super caput Montis] nempe Moria: in quo prius à Solomone Domus constructa, & postea à Zorobabele restituta est. Sanct. in loc. — Nec obstat quod ultimo loco super Moriam Altare metitur propheta, ipse enim visionaliter quasi jam factum & erectum Edificium metitur & non tantum faciendum & erigendum. At quid facient ædificaturi? certe ut à Zorobabele olim factum fuerat, qui primo Altare holocausti posuit non adhuc jactis Templi fundamentis, Ezræ 3. 2, 6.

Sed ad Methodum, cap. 48. arguamus. Sit terra ut cap. 47. ad omne latus terminata, primò ab Aquilone septem tribus collocentur & quia nullam latitudinem certam habent vel æqualem vel convenientem habeant: Quæro ubinam ora Jehudæ australis statueret? Si nimis latæ tribus fiant ultra Moriam extensa erit; si minus latæ nimis ampla erit portio exceptitia, ergo vel linea illa Jehudæ extrema primum ducitur & pro termino statuitur, quod tamen *יָסֶעֱרֵי אֶשְׁתֵּי* est & contra ordinem, vel ad Moriam situm omnia disponuntur.

Sed progrediamur. Adjiciatur portio exceptitia usque ad oram Benjamin: Quæro ubinam collocetur Quadratum Sanctitatis, atque una cum eo Sanctuarium & Altare ejus? Quidni ut supra diximus in punctis collateralibus excluso monte Moria? Ibi Templum constituendum est. Ergo centrum & terminum omnia dirigentem hic invenimus: primum ergo necesse est ut statuatur, quo omnia certe & rite disponantur: At in medio portionis Sacerdotalis supra Moriam Templum jacet & prope Civitatem, ergo in medio jacet Sacerdotalis portio. Ita Vatab. in Ezek. 45. 1. *Portionem quandam ejus terre eamque sanctissimam dedicabitis & consecrabitis Domino: longitudo illa sumetur ab Or. in Occ. & latitudo à Sept. ad Merid. & in medio ejus suus erit Mons Zion in cuius fastigio collocabitur Templum ipsum.*

Obiect. Hæc civitas non est tetrastis illa & vetus Hierusalem. Resp.

Resp. Tum Cœlestis, at illa 1. De coelo est. 2. Templum non habet. 3. Mensuras alias habet. Rev. 21. 2, 16, 22.

Obiect. Nec illa sed alia est.

Resp. Ergo tres habemus, Cœlestem, Terrestem & Dubiam: at vide quæ contra Apollinarium disputat Theodoretus in Ezek. 48. *At fabulosus inquit orationibus gaudens & à vetulis fabellas enarrantibus nihil differens, aliam quoq; nobis pollicetur Hierosolymæ adificationem & secundum Judæorum legem cultum: & præter legis observationem in Dominum fidem: —* Hanc deniq; civitatem non ad Gentiles sed Judæos pertinere patet ex portarum nominibus, partitione terræ ad duodecim tribus Israel, & deniq; ex Templi cultu & situ.

Obiect. Sit quasi centrum Altare, atq; una cum Sanctuario & Moria monte in portione Sacerdotali statuatur: at quidni ut in communiter recepta figura collocetur?

Resp. Hinc sequitur, ab Altari ordo & ratio mensurandi & partiendi terram desumenda est, & ut de centro ad Circumferentiam lineas secantes ducimus, ita ab Altari ad extimos terræ sanctæ terminos in designandis partitionibus procedendum est: quod ultimæ objectioni satisfacit & rei ipsi post reditum factæ bene congruit. Ezræ 3. 2, 6.

Deniq; distantia illa Moræ & Templi à Civitate duobus vel triginta milliaribus prorsus incredibilis est, dum literam & historiam rejicit, nec mysterium Deo sacrifq; dignum rependit, & Civitatem tertiam inter cœlum & terram quasi in Nubibus suspendit.

Sec. 3.

Quest. An tribus omnes æqualis sunt latitudinis cum illa exceptitia?

Resp. 1. Nullus quem memini locus de latitudine similitudinem pronuntiat sed tantum de longitudine, ita Ezek. 48. 8. *Καὶ ὡς τὸ μέτρον τῆς πόλεως οὕτως ἔστιν ὁ μέτρον τῆς ἀναλλοτῆς*, Sec. Lxx. non dicitur *ὡς τὸ μέτρον* sed *ὡς τὸ μέτρον*: nec *ὡς τὸ μέτρον* Bosphor sed *ὡς τὸ μέτρον ἀναλλοτῆς*. de longitudine tribuum ab Or. ad Occ. legitur in initio, cap. 48. quibus & hæc exceptitia in longitudine sua æquiparatur, at de latitudine 25. *Μὴν γὰρ οὐκ ἔστιν ὡς τὸ μέτρον τῆς πόλεως* quidam. — *Haud aliter alia tribus similem & eandem habent longitudinem*

ab Or. ad Occ. latitudo autem earum non definitur sicut mensura latitudinis separationis sanctæ atq; possessionis Principis exaltæ describitur. Munst. in Ezek. 48. 1. ita Clar. — Porro in distributione portionum aliarum trium non expressit latitudinem [ita enim legendum est non longitudinem, ut ex nota ejus longitudine ab Or. ad Occ. patet] ut in ista, sed longitudinem tantummodo: sumebatur autem etiam longitudo illarum ab Or. ad Occasum. Vatab. in Ezek. 45. 1.

Sed placet magis quod Hieronymus putat, nempe inæquales fore trium tribuum funiculos: in illis tamen singulis capitibus æquales sortes ascribendas: Qua in re descriptio terre ab Esdra facta non valde differt ab ea quam olim legimus factam à Josua: In hanc ergo cogitationem adducor tum Hieronymi sententia quem sequuntur alii, tum quia non videtur (si res humana prudentis sit expendenda) publice opportunum Oeconomis ut tribus numerose magis non etiam spatia magis lata sortiantur: Sane ex tribu Juda, & Benjamin rediere multo plures quam ex aliis decem simul, pejus ergo acium esset cum illis, qui minus quam alii fuerunt infideles, si ad aliarum trium mensuram illorum esset portio definita. Sanctius in Ezek. 47. 14.

2. Si æquales latitudine sunt, mensurantur calamis vel cubitis.

Si calamis distat Dan à portione exceptitiâ ultra 250. mill. Ital. atq; ita Templum super montem Sinæ potius quam Zion collocabitur. Cui contra est Ezek. 40. 2. pleriq; Interpretes montem hunc excelsum Zion esse concedunt: certe intra terminos positos Cap. 47. indagandus est, & quis alius quam Zion esse potest?

4. M. cub. com. efficiunt Mill. Italicum: Ergo 25. M. supra sex Mill. Ital. ergo 25; M. calami com. cub. 36. Mill. Ital. Septies 36. Mill. Ital. faciunt 252. Mill. Ital. toridem sunt miliaria Italica à Dan ad portionem exceptitiâ, & tamen 5. tribus Meridionales adjiciendæ sunt post tribum exceptitiâ.

Audi jam quanta terræ Sanctæ longitudo sit. — Longitudo terræ Sanctæ incipit à monte Libano juxta Cesaream Philippi, extenditurq; contra Austrum usq; in Bersabe Juda quæ est contra desertum.

desertum completens plus minusve 67. leucas. Brocârd. mihi. p. 333. h. e. Mill. Ital. circa 201. A Zidone ad Gazam numerat Antoninus circa 188. Mill. Ital. ad Rhinacolorum 232. Lightf. Dec. Chorogr. Cap. 8. Sect. 6.

Si nostro modo à Moria incipis, omnes tamen terminos positos per calamos transilies in Ezek. 47.

2. Si cubitis 5. palmarum, latitudo 13. tribuum vix excedit 80. Mill. Ital. Si 6 palm. non 100. Mill. Ital. At terra ut terminata est, Ezek. 47. ab Aquil. ad Austr. à Dan ad Bersabe superat 200. mill. Ital. ita mensuræ nec completerent terminos positos, nec Templum super Moriam collocabitur. Si nostro modo à Moria incipis dimidium terræ deperditur si tribus æquales sunt.

At forsan ad 10. palm. cubitos confugiendum est quibus omni scrupulo satisfacere possimus. *Resp. 1. Ortum habere suum videntur à male intellecta mensura columnarum ænearum, 1 Reg. 7. 2 Chron. 3. ubi 18. cubiti in priori loco faciunt 35. in posteriori: Sed facilis responsio est: Non duplicatur cubitus, sed conjunctæ sunt utriusq. columnæ mensura, unus tantum deest cubitus quia occultabatur in Capisellu. Vide Lightf. Descr. Templ. cap. 13. sect. 2. Ita & hunc nodum solvit Waserus.*

2. Si talis esset cubitus proculdubio sacer esset: quale tandem Templum habebimus ex istis cubitis ortum, certe nullis descriptionibus sacris, nec profanis consonum. At cubitum sacrum una tantum palma communi fuisse majorem h. e. sex palmis constituisse docte & solide probat cruditiss. Waserus de Mens. contin. cap. 6. sect. 14.

Restat ergo portiones tribuum non æqualis sed convenientis latitudinis à propheta nostro designatas fuisse, & plus minusve habuisse terræ ad populi sui quantitatem & numerum ut olim fuerant. Num. 33. 54.

CAP. IX.

Obiectio. 6.

TRanspositæ inter se pleraq; tribus sunt de primis suis sedibus : prius duæ & dimidia ultra Jordanem sortes suas habebant, nunc æque intra fluvium ac cæteræ : Asher prius longitudinem suam habuit ab Aqu. ad Austrum, jam cum cæteris ab ortu ad Occasum. Issachar & Zebulon prius Aquilonares, jam Meridionales sunt. Gad prius ultra Jordanem & fere proxima ad Aquilonem, jam proxima ad Meridiem jacet. Juda & Benjamin, altera in alterius locum collocatur.

Responsio. 6.

2. Si concedamus hac in re omnia figurata & mystica esse, at ubi Mysterium Deo sacrisq; dignum invenimus? hæret hic ingeniosissimus Cocceius : Non possumus, inquit, causam edere quare isto ordine tribus collocentur — tantum hoc videmus non nihil ad veterem distributionem hanc esse accommodatam. Id. in Ezek. 48. Profecto æque in Mystico ac Historico sensu ambo laboramus. — Ad Ecclesiam Christianam referenda hæc debere verisimile non est, Omnes enim duodecim tribus de Judeis tantum consistunt, vel eorum quædam Gentes significarent, quænam non? — *Id significanti hæc magnam rerum mutationem in Regno Messie.* Et tamen magna hæc Mutatio vix minimum Mysterii in se continet : Quid enim ad Regnum Messie attinet, Utrum tribus ad Or. Occ. Aqu. vel meridiem collocentur? — Deniq; significant æquatam & uniformem omnium rerum positionem in Regno Messie. Quid! an octo integra Capita hunc unum tantum procreaverint factum? parturiunt Montes. Si de externa forma & figura Ecclesie Quæstio sit, proculdubio longe accuratior & speciosior Judaica ipsa quàm Christiana à Legislatore constituebatur : At si de vero Dei Israele electo & sancto quærimus, Nunquam erat non perfectissima.

E contra

E contra si hæc rerum Mutatio literalis & historica sit, Maximum in minimo, paucis multa significat, viz. Jehova Shamma, Dominus ibi est, ipse scilicet Messias forsan primo in figura sui Zorobabele, tandem vero in propria persona, in ipsa sua carne & corpore sub secundo hoc Templo.

2. Ratio omnis suadet non sine magnis alterationibus Re-stitutionem Israelis ad proprias sedes fieri potuisse: Nova enim Respublica sine dubio novam rerum inducat faciem: Quod si oculos conjicimus ad Persicorum Præsidum potenti-
am, Cuthæorum seu novorum Samaritarum multitudinem, relictorum in terra sua Judæorum dispersas & dispositas sedes ad imperium dominantium, Redeuntium diversis temporibus factos comæatus, Liberatorumq; novos mores ab alienis do-
ctos, connatumq; Mutationis appetitum, Incredibile non omnino videtur si prædictam tribuum transpositionem historice & revera factam interpretemur.

In hac ergo tribuum transpositione probandum est primum inesse Mystrium & tunc demum querendum: Nam si con-
stituta primum sedes veritatem loquantur historicam, cur non etiam & alteratæ? forsan locutionis convenientia ex rerum
temporumq; mutata ratione Magnum hoc Mystrium evader.

— Ezræ 2. 1. reversi sunt unusquisq; in civitatem suam] Qui
id fieri possit, cum alii essent in Juda, alii in Benjamin, alii de
Levi, alii de 10. tribubus? omnes tamen in Judam remigrasse
dicuntur: pro nec eadem fuit rerum distributio post captivitatem
quam quæ ante fuerat, ut docet Esaiæ 40. 3. & 44. 28.
Resp. In suas redierunt civitates non quidem antiquas à quibus
exciderant (cum jam essent eværse, aut ab aliis dominis occupatæ),
sed quas habuere destinatas à Domino, vel in quibus à Deo & ducebant
collocati sunt: Sanctus apud Polin loc.

Audax forsan censetur facinus hac in re Veritatem spe-
nasse historicam, at certe scelus non est, dum Mystrium
quod laboranti tectæ & historię succurreret hic planè deficit:
Indulge itaq; nobis in hac rerum incertitudine augurandi
libertatem, nec conjecturas & tibi forsan ineptias nostras li-
terales in Crimen impingas: hic enim inquirimus, non im-
peramus, nec tam docemus, quam discimus: per verisimilia
ipsam veritatem assequimur, quamut probabilius assequamur,

inquiramus primo De transpositione tribuum inter se, deinde
De Portione Excepta.

Sec. 2.

De transpositione inter se tribuum.

Duplex hac de re sententia est: quarum Prima hanc terræ
distributionem prophetica nll aliud esse censet quàm exem-
plar illud Mosi olim traditum & Abrahamo promissum, viz.
terræ Canaan intra Jordānem ubi septem excindendæ gentes
Canaanorum habitabant. Gen. 10. 19. *Fuitq; terminus Cana-
naeorum à Zidone qua venit Gerar Gazam usq; & à Gaza qua
venit Sedomam & Hamoram, Admam & Zebaim Lesham usq;.*—
Descriptionem terræ Sanctæ hic intendi concedunt omnes & hæc
mihi videtur quæ intenditur — ad Occidentem termini ejus
à Zidone ad Gazam, ad Meridiem à Gaza ad Sedomam, ad Ori-
entem à Sedoma ad Lesham, ad Aquilonem à Lesham ad Zidonem.
— Quod si Lesham illa sit Laish seu Casarea Philippi, ut Drus.
& Bochart. apud Pol. in loc. res manifesta est omnem hanc
terram intra Jordānem inclusam esse. Fatentur Annot. Angl.
in loc. dicentes *postea addita sunt duo regna ultra Jordānem*—
Deut. 34. 1, 2, 3, 4. Et ascendit Moses à planitiebus Moab
ad Montem Nebo, caput collis qui super facies Jericho, &
videre fecit cum Dominus omnem terram Gilhad. usq; ad
Dan. 2. Et omnem Napthali, & terram Ephraim, & Menasse,
& omnem terram Jehuda usq; ad Mare postremum. 3. Et
meridiem & planitiem Vallis Jericho civitatis palmarum usq;
ad Zohar. 4. Et dixit Dominus ad eum, Hæc terra quàm
juravi Abraham, Isaac & Jacob, dicendo semini tuo dabo
eam: videre feci te in oculis tuis & illuc non transibis. —
Vers. 1. omnem terram Gilhad usq; ad Dan *primò data est
Gilhad duabus tribubus & dimidiæ, ita ut hanc videret non opus
erat: Hebrei Eib per Min exponunt, viz. Ab omni terra Gilhad
ad Dan, h. e. ad Casariam Philippi. Aynsw. in loc. Ita & illuc
non transibis. vers. 4. quæ certe terra est intra non extra Jor-
danem, & tamen ea est, quam olim juratus promisit Deus
Abrahamo, & ejus posteris.*

Ezek.

Ezek. 47. 18. *Et angulum Orientalem ab inter Charan & ab inter Dammesec & ab inter Gilhad & ab inter terram Israel Jarden à termino super mare Orientale metiemini & angulum Orientalem.* Sensus plane est. Linea ducta à terra juxta vel intra Hauran, Damascus, Gilead, terram ultra Jordanem ad Mare salsum, est terminus Orientalis. — Ita si non includitur intra lineam terminantem Hauran & Damascus, nec Gilead nec Transjordanica: Sane si includeretur Peræa terminus Orientalis potius dici videretur Moab & Ammon, quam Gilead & Transjordanica: porro si terra Moab & Ammon diceretur terminus Orientalis terræ sanctæ non tamen Moab & Ammon includerentur intra terram sanctam, ita nec Gilead, & terra Transjordanica intra hos propheticos. Deniq; confer cum hoc loco Ezeielis Num. 34. 10, 11, 12. *Et limitabitis vobis in terminum ad Orientem à Chisfar Henan usq; ad Sepham: & descendet terminus à Sepham ad Rbiblab, ab Oriente Hain, & descendet terminus, & percutiet super humerum maris Chinereib ad Orientem. — & descendet terminus ad Jarden & erunt exitus ejus mare Salis.* Vers. 13. *Hec erit terra quam jussit Dominus dari novem tribubus & dimidia.* — Idem terminus Orientalis hic & apud Ezechielem videtur mihi: Hauran & Hazar Enan juxta sunt. Humerus maris Cinnereth ad Orientem & Jordanis sunt terminus seu ora Occidentalis Gilead & Peræa, vel Orientalis terræ intra Jordanem: ita exitus Jordanis in mare salsum: terra enim Transjordanica longe ultra exitum Jordanis extenditur ad Orientem ad terram Moab & Ammon. Termini ergo terræ, Ezek. 47. 18. sunt tantum terræ Sanctæ stricte sic dictæ & intra Jordanem inclusæ.

Quod si Peræa seu Transjordanica excluditur ab hac partitione prophetica, & omnes duodecim tribus coarctantur in terra Canaan intra Jordanem, ratio Naturalis & manifesta sese offert propter hanc transpositionem: hinc sedes mutata sunt ut transamnane secum una collocentur; imo & Levi suam exceptitiam habet.

Objeç. At restituentur Basan & Gilhad, Jer. 50. 19. Michæ 7. 14. Abdiæ 19. imò in hac nova partitione includi videtur Gilhad, Ezek. 47. 17, 18.

R. p. Imò Abrahamo promissa est terra ad Euphratem usq;.

Deut..

Deut. 11. 24. & in Solomone impleta videtur promissio, 2 Chron. 9. 26. At omnis illa terra ultra Jordanem, non videtur esse ipsa Hereditas sed appendix ad Hereditatem. Jud. 11. 19. Deut. 2. 27, 28, 29. Num. 32. 30. Jos. 22. 19, 25. Vadianus vult illud flumen Perah Deut. 11. 24. esse Jordanem, ita terra Transjordanica dicitur Perza, cui assentit Rakeus Hist. Mundi. par. 1. p. 280, 281. ita à flumine ad mare magnum idem sibi videtur ac à Jordane, ut Jos. 23. 4. At si de Euphrate intelligitur, respondet August. promittitur illa etiam terra non ut sit Hereditaria, sed Velligalis & Tributaria, cui fateor non assentit doctiss. Masius, datam etiam & in hereditatem sed inongeris & præcepta Dei servantibus, non perfidis & ignavis: An omni scrupulo hæc satisfaciant nescio: interrim perpende, Josue 21. 43, 44, 45. Deut. 2. 5, 9, 19. Non datur in hereditatem terra, quæ denegatur.

Obje. Cur primum data & post Captivitatem renovata hæc terre partitionis forma est, si nunquam præstita nec præstanda est.

Resp. Ex superaddita primo & secundo Perza cessit prototypus Acquisitioni novæ ut ad convenientiam se tribus disponerent, tertioq. partirent: ad Indulgentiam, non ad Institutum.

Nescio tamen ingentæ fateor quomodo hæc tam ingens alteratio consistere possit cum divina, & prophetica predicatione quæ rerum eventum respicit, qualis esse hæc mihi videtur Visio Ezekielis: nisi cum A Lapide putaveris hanc Visionem esse typum & Idæam universæ Ecclesiæ Dei tam Judaicæ quam Christianæ, tam Coelestis & triumphantis, quam terrestris & Militantis — *Hec inquit est Idæa perfecta Reipub. Israelis prout à Deo instituta est à Moysè & Josue, sed suo vitio collapsa, his plenius, perfectius & pulchrior à Deo restituitur quam fuit primitus instituta, restituitur inquam non reipsa sed in Idæa quæ fuit typus Ecclesiæ & Reipublicæ Christianæ in qua Militante hac Idæa compleri incipit, sed plene complebitur in Triumphant: hæc ergo de causa nominat duodecim tribus prout primitus fuerant eisq. suam sortem assignas, in Ezek. 48. Initio. at non esse Idæam Reipublicæ Christianæ vide supra. p. 203.*

2. Secunda sententia putat intra hanc partitionem propheticam

pheticam includi & Petream, Jer. 50. 19. Mich. 7. 14. Abd. 19. Zech. 10. 10. & tamen litteralem & historicam esse, probabiliter de facto præstitam, sed Quando & Quomodo doctioribus, felicioribusq; relinquit ingenii demonstrandum: talis sibi putat Quæstionis 7. evincere, quod & hisce rationibus conatur.

VI. Qualis Instauratio populi talis Templi & Civitatis;

Sed Instauratio populi historica est & de facto præstita, viz. per Judæ & Israël, ab Assyria & Babel, per Medos & Persas, ad montes Israel: Vide lib. 4.

Major ex se evidens est, nec probatione eget: respice ad

Cap. 2.

Qualis Instauratio Templi & Civitatis, talis & particio ter-

re est;

Sed prima est historica & de facto præstita.

Major indubia mihi est. Templum, Civitas, populus simili-

ter restituendus, terraq; ipsa repartienda.

Minor. Reduces à Captivitate edificabant Templum ad for-

mam in Ezechiele præscriptam, cap. 1. ergo & terram

dividebant ad formam partitionis in Ezechiele præscrip-

tam, par enim est ratio utriusq; — Templum Geminum

cum Solomonico. Sanctum 40. cub. long. 20. lat. Sanctum

Sanctorum 20. cub. long. & lat. Vestibulum 20. long. 11.

lat. Atrium Israelis 500. cub. long. & lat. Atrium Gen-

tium 600. scilicet additis bis 50. cub. pro Suburbis. Ita A

Lapide supra c. 2. Civitas Quadrata. Wolf Adricom.

Mont. Fuller. Hæc Civitas Prophetica est. Civitas populi

A Lap. infra. 18. M. cub. in circuitu. Joseph.

infra.

Qualis terra est talis & particio ejus;

Sed terra illa ipsa Canaanæ est nec alia.

Min. vide terminos ejus, c. 2. sect. 3. Eisdem habet ter-

minos quos prius, & non ad Gentes (sed duodecim tribus

Israelis dividitur.

Objec. Terra Canaan Ecclesiæ typus est, atq; ita tantum hic

inspectanda.

Res. Ramus David; rapes, Manna, Jonah, Agar, typi sunt,

at non ideo non historica; quia typica. Ita Liberato à

Babele per Cyrum historica est, typus tamen mystice & salutaris per Christum. Typus quidem ponit mysterium, sed non excludit historiam. Qualis presentia Domini Civitatis, talis est & Civitas, Sed prior historica est, personalis, corporalis, visibilis. Min. sub Templo secundo natus in carne Christus est.

4. Non magis sequitur, Quaedam in hac Visione mere Mystica sunt, ergo tota, quam Quaedam in sermonibus Iste, Ieremie, Ezechielis, & ceterorum prophetarum mere mystica sunt, ergo Historie nihil. — Verior longe Regula est, — Quod in Historia aperte falsum ad litteram, mere mysticum & figuratum intenditur: Quod autem in historia verum historicum esse debet, etiam & Mysticum esse potest. — Deinde ne omnes quidem predicationes rerum figurarum aut spiritualium enigmatice puenus accipiendas, sed eas tantummodo que aut a veritate rei in Quæstione facti, aut à jure in quæstione iusti & iniusti discrepant. Jun. parall. lib. 1. p. 139. Quod si notio hominis non potest rem illam nec ferre, aut illa res abolitura esset id quod sensu nostro confirmari videtissimum in Natura rerum, tum deum quæritio tibi dixerim: Aben Ezra lib. Quando dicit Tropicum, quidocce vetus non esse quod dicitur, sed allegoria, nullo figuratum. Hieron. adv. Russ. 1. 6. apud Thornd. de jure fin. Contr. p. 73. quod dicitur, & cetera. Objectioni Nehem. 1. 2. 5. ad fin. Ibi plane dicitur, Juda habitabat à Borsatha ad vallem Elaton, scilicet in civitatibus suis antiquis ibidem nominatis, & Benjamin in suis. Ergo Partitio hæc nova Historica non est, sed mere Mystica.

Resp. Historicam supra probavimus, quod si hinc dubitaveris audi doctiss. Sanctium. In hac quæstione de rerum divisione dicam quod dixi scripsi in causa simili. Hæc nimirum Historice esse intelligenda de terra distributa, quam possiderunt Israelitæ à Babilonia reversi, Typice tamen de Ecclesia, &c. — Negi id negant Hieronymus & qui cum eo sentiunt, sic enim Mysticum institutum sentiant, ut isti tamen supponunt Historicum. Sanct. in Ezek. 48. Num. 3.

Concedimus cum eodem Authore quod Quæ ab exilia reversi sunt paucissimi babilonini in Hierusalem & civitatibus Juda

Juda & Benjamin, in antiquis suis sedibus: tantum enim *Juda* & *Benjamin* primo rediere, aliarum vero tribuum pauci: non autem expectandum est partiri terram ad duodecim tribus usq; dum duodecim tribus reverterentur, usq; dum & satis potens populus & numerosus esset ad coercendum & subjugandum multifarios suos hostes: Probavimus lib. 4. ex sacris literis rediisse olim omnes 12. tribus ad terram suam: Nec inter se confusas & indistinctas fuisse facile appareat possit ex sequentium temporum historiis, Terra sancta itaq; ad omnes distincte partita erat; An vero secundum hoc divinum exemplar tempore opportuno factam quis dubitaverit sub tam piis Ducibus & Pontificibus? Quid ergo impedit quo minus factam fuisse asseramus? Si deficit Historia, etiam & incertissimis & indubijs deficit: Si contradicunt *Judei*, etiam & Deo & Christo, & aperta veritati contradicunt: immensa & omnimoda mendacia constringunt ne præteritum Messie adventum & perfidiam suam contra Jesum à se crucifixum agnoscant: Si cum *Judeis* hoc tertium Templum vis atq; cum toto hoc apparatu admodum futurum, & cum *Judeis* Christum & Christianissimum abnega: Si vero cum Christianis secundum, *Judeos* abnega & dic omnia olim impleta quæ historica sunt in Liberatione Babylonica, quæ Mystica in Christi Regno spirituali. Si vero hanc novam terræ partitionem tantum vis Mysticam, proba Mysticam; demonstra literam & historiam non dubiam & incertam (nam quæ maxime historica, nobis sunt non infrequenter quam maxime dubia) sed aperte falsam: ede Mysterium Deo sacrisq; dignum: nec satis tibi sit clamarere Mysticum, perdifficile, & 2. 119, quo libenter aquietis, Percipimus enim quæ vel maxime non complectimur; Mystica demonstrare possumus, cum exquirere explicare, comprehendere non possumus: Scriptæ certe sunt S. licet ad eruditionem nostram, non suporem tantum: Si Mystica ergo tantum hæc terræ partitio est, cur cætera historica sunt? cur Incognoscibile Mysterium nec à Sanctis prophetis scripto vel ore posteris traditum? Imo cur non ad litteram res sit plane falsa, absurda, impertinens, impossibilis, hyperbolica, ut hinc ostento Scripturarum mensuram quasi digito monstretur nobis sub istiusmodi tropis latitare quoddam Arcanum?

Imò è contra cur omnia possibilia, probabilia, pulcherrima ad Dei cultum, Templi Securitatem, Regimen æquum & iustum, bonum ordinem atq; ita pacem publicam conservandam delineata? Deniq; quæ Mystica sunt, Typica & Historica esse possunt, at quæ nec Mystica nec Historica, Nihil sunt, imo quidem etiam si nihil non sunt.

2. Dixi supra probabile hanc partitionem propheticam historicam esse & revera designato à Deo tempore præstitam, sed Quando & Quomodo doctioribus exquirendum & demonstrandum reliqui. Sane inter res difficillimas numerandum est ipsissimum tempus & modum impletionis prædictionum divinarum designare. Innumera prædictiones sunt de quibus nulla est dubitatio quin olim exactissime fuerant adimpletæ, at si queris vel Quando vel Quomodo vix quisquam mortaliū tibi satisfaciet, quales Jer. 29. 22. 32. Amos 7. 17.

Deniq; si in huiuscemodi dubiis conjectari nobis fas sit (& exercitationis ergo nefas inter ingenuos non censetur) Partitionem hanc terræ revera factam circa tempora Pt. Philadelphi putarem: Tunc enim extitisse omnes duodecim tribus in terra sua æquum est ut arbitremur, cum apud Aristam & Josephum legimus sex Interpretes delectos fuisse ex unaquaq; tribu ad Bibliorum nobilem illam versionem, respice lib. 2. c. 3. Suspecta res est fateor doctiss. Hoornbeckio, quia redditum decem tribuum plane inferre videbitur: ita Weemsio. Vol. 4. p. 144. At si rediisse ut probavimus verum sit, etiam & terram partitam & tribus distributas ad exemplum propheticum verisimile & credibile omnino fuerit.

Si objicis contra novam hanc partitionem *Cuthæos seu novos Samaritanos habitantes in Ephraim & Manasse*, respondebit tibi pro nobis doctiss. Sanctius in Ezek. 48. Num. 6. *Civitates Philistarum & Phœnicum ad primam partitionem pertinuisse, nec tamen à Judæis occupari*, at ab Hircano victi sunt Samaritæ & eversum Gerizimitanum Templum: Imo Samaritarum magna pars de Israelitis constitit qui cum eis coaluerant in unam gentem. ALap. in Jer. 31. 9.

Hoc porro observandum est, nulla de se ipsa Quæstio est sed tantum de rei modo: Quod terram suam Universus Israel rursus possidebat, & ut Ezek. 47. terminatam, vix quisquam Scripturæ

divinæ

2. At probabilius conjectamus datam hanc Oblationem Sanctitatis revera post solutam Captivitatem in alimentum 24. stationum Sacerdotalium & Leviticarum, ne in perpetuis Ministerii sui vicibus deficiat sibi vel Victus vel Habitatio. De die in diem dabatur in victum Ministrantibus, Nehem. 12. 47. imo hæc Oblatio Sanctitatis dari expresse dicitur in locum viginti conclavium pro Levitis, Ezek. 45. 5. *pro viginti gazophylaciis*, V. L. Cald. Incrementum terræ quæ pertinet ad civitatem datur in victum servientibus civitati Ezek. 48. 18. ergo pari ratione Incrementum terræ quæ pertinuit ad Sacerdotes & Levitas datur in victum servientibus Sanctuario: ita terra pro urbibus, domibus, conclavibus sacris, Ministris data est, Incrementum vero terræ pro victu. Nec mirum hoc videbitur, nam si *Judei credimus unaqueq. Statio post solutam captivitatem (quarum 24. erant) continebat 2400. ministrorum* Lightf. Ministr. Templ. c. 6. p. 45. Nescio an cum familiis ibant ministrandum, certe non absq. servis; nec numerus iste major quam res ipsa postulat prudenter videbitur si incrementa hujus tribus cum reliquis proportionaliter concedamus, & tum demum totam hanc tribum masculæ & maturæ ætatis ad ministrandum (paucis ob defectus Naturales exceptis à ministerio sed non à victu) in 24. partes divideremus: concludimus cum Fl. Jos. Antiq. lib. 11. c. 4. qui scribens de Dario Hytapis ait: *ἡ δὲ πόλις ἦν τῆς κείνης καὶ τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νεωτέρων καὶ τῶν ἐκ τῆς πόλεως καὶ τῶν ἐκ τῆς πόλεως καὶ τῶν ἐκ τῆς πόλεως*. Et custodibus urbis atq. Templi certas terræ portiones assignari jussit ac in singulos annos pro alimentis certam pecuniam.

3. Legimus in discidio Regni rejectos à Jeroboam Sacerdotes & Levitas qui relictis civitatibus & suburbiis suis Jehudæ regno se adjungere. 2 Chron. 11. 13, 14, 15, 16. 2 Chron. 13. 9. Ex Dei jussu possidebant 48. civitates, quarum in Juda & Benjamin tantum 13. Josu. 21. 4, 13, &c. Si tota tribus Levitica deseruisset Jeroboam, deerant sibi civitates 35: at pars cum Israele aberravit, licet forsan major & melior Judæ adhaeruit. Ponamus Levitas 19. Civitatum deseruisse Jeroboam confugisse ad Judam, ponamus 15. M. Ministrorum (tempore enim Davidis numerantur 38. M. præter Sacerdotes 1 Chron. 23. 3. vide Pol. in loc.) hinc novis sedibus indigere Num.

ἡ πόλις ἡν ἔκτισεν. viginti & quinque millia longitudo & latitudo viginti millia & Levitis qui ministrant domui ipsius in possessionem civitates ad habitandum. Ita Arabs. Urbes videlicet ut in inhabitarent.

Explicatio Ezek. 48. 11.

[Erit Oblatio Sanctitatis] *Sacerdotibus sanctificatis de filiis Zadoc qui custodierunt custodiam meam, qui non erraverunt in errando filios Israel sicut erraverunt Levitæ.*

Quest. 1. De quo errore intelligitur locus, variè enim erravit Israel post Deos Gentium?

Resp. Licet varie erravit Israel præcipue tamen tempore Jeroboam qui fecit Israel peccare: præcipue erravit in vitalis aureis: primus & pessimus iste error erat, fons & radix reliquorum; hinc Schisma & dissidium perpetuum factum est inter Juda & Israel, Immedicabile vulnus: Baalis error ab Elia & Jehu sanatus est, 2 Reg. 10. 28, 29. at iste prorsus insanabilis perduravit ad Captivitatem Israel per Reges Assyrios: certe de hoc errore præcipue intelligitur locus, qui primus & ultimus, maximus, pessimus, verternosus erat: à deserto enim, ab Egypto derivatus: idem certe Vitulus ac Apis, Bos Ægyptius. Voss. de Idololatr. lib. 1. cap. 29. & A Lap. in Hof. 10. 5.

Quest. 2. Quibus data est ista Oblatio Sanctitatis.

Resp. Fidelibus non errantibus cum Israele, & eorum posteris. Sadoecianis inquit Junius, Eleazari posteris, non Ithamaris.

Quest. 3. Quando est data?

Resp. Datur non errantibus in errando Israel, cum errarent filii Israel. Cald. quando aberraverit Israel. Angl. h. e. tempore Rehoboam. Datur etiam & posteris suis post Captivitatem. Probabile est tempore Rehoboam primo datam & post Captivitatem renovatam. Datur enim fidelibus, non errantibus post vitulos; depulsis à Suburbis suis per Jeroboam, confugientibus ad Judam; civitatibus enim & decimis, victu & habitaculo indigebant: fateor neque errarunt Sacerdotes Judæ, sed nec tentati sunt: non habebant vitulos nec eorum sibi cultum imperantem Jeroboam, sed prohibentem Rehoboam: hi vero civitatibus, decimis, agris, primitiis secundum legem debitæ non indigebant, habebant omnia. At non satis sibi jam sunt

& toti reliquæ tribui sue ad Judam & Templum confugienti. Quid ergo dicendum? plusquam probabile est, Hanc sacram Oblationem in compensationem civitatum & decimarum à Jeroboam raptarum datam fuisse exulibus hisce sacris, atq; horum causa tum primum constitutam & consecratam Dei ministris à Principibus Judæ, utcumq; inter se ordinis & convenientiæ ergo depositi fuerint, vel cum fratribus in Juda sedes permutaverint.

Dico fidelium Levitarum posteris post Captivitatem renovatam: nam licet cessavit distinctio Regnorum, non tamen cessavit necessitas Levitarum, nam magna pars terræ à Persis, Syris & Samaritis occupata fuerat, plurimæq; sue civitates dirutæ: hinc renovatur Oblatio ista qua & Templo ejusq; Ministerio propius concedentes officia sua longe minori molestia obire perpetuo poterant.

Objeçti. Fidelium posteris post Captivitatem datam agnoscimus, non ipsis ante Captivitatem, de qua re nihil legimus.

Resp. Quomodo posteris & non ipsis datur? an ipsorum causa datur, nec ipsis? Ipsi indigebant civitatibus quibus habitarent, decimis de quibus viverent, at posteris sui post Captivitatem non magis quam reliqui Judæ Sacerdotes: Ipsi tentationem sustinuerunt, at posteris sui post Captivitatem nec semel tentati sunt. Ipsi fide sua, exemplo, consilio Rehoboami Regnum potens eumq; tribus annis via Davidis, & Solomonis incedere fecerunt: forsitan ergo hoc ipso Tempore aut filii Abijah hæ novæ sedes, agiq; ipsis publice constituti fuerant.

Objeçti. Nulla contestatur historia.

Resp. Credamus ergo Deo absq; teste, Bibliis sacris absq; historiis profanis. An nihil credimus factum de quo tacent Historici? quot vetes implete sunt prophetiæ quarum impletionis Historia nusquam extat extra ipsam prophetiam, quales Jer. 35. 19. Jer. 29. 22. — Non inquis contestatur historia. At satis est si nec contra testatur historia nec sana ratio.

Quest. 4. Quomodo?

Resp. Forsan agri Sacerdotibus consecrati ab eis locabantur agricolis propter annum pretium, vel pactos fructum redditus: sicut de Egyptiis refert Diodor. Siculus lib. 2. c. 2.

Deniq;

Deniq; quibuscunq; datur hæc sacra Oblatio. Levitis autē vel post Captivitatem solutam dari apparet, Templi scilicet ministris, non Ecclesiæ; Aaronicis non Evangelicis: quō manifeste concluditur, Visionem hanc non tam Christianorum quā Judæorum statum & tempora representasse.

CAP. X.

Objectio. 7.

Describitur Civitas Ezekielis Quadrata portas duodecim habens, propriis suis nominibus appellatus & in unoquoq; latere tres portas continens;

Responsio. 7.

1. Ab omnibus fere describitur Civitas Quadrata, vel Quadrata proxima, Ita Vilalp. Adricom. Fullenus, Montanus.

2. In historia Nehemiæ duodecim hæc portæ nominantur nec quod sciam plures. Vide Ardach. in Obs. ad Nehem. 3.

1. Porta Gregis. Neh. 3. 1. Neh. 12. 39. Horti Arab.

2. Porta Piscium. Neh. 3. 3. Neh. 12. 39. Victrix Arab.

3. Porta Vetus. Neh. 3. 6. Neh. 12. 39. Secunda Syr. Jafani.

4. Porta Vallis. Neh. 3. 13. Neh. 12. 13. Planiciei. Syr. Golila.

5. Porta Stercoris. Neh. 3. 14. Neh. 12. 13. Asphoth. Syr.

6. Porta Fontis. Neh. 3. 15. Neh. 12. 14. Oculi. Heb. 9. 14. Lxx.

7. Porta Aquarum. Neh. 3. 26. Neh. 12. 37. Neh. 8. 1, 3, 16.

8. Porta Equorum. Neh. 3. 28. 2 Chron. 23. 15. Jer. 31. 40.

Hippodromi. Cald.

9. Porta Orientis. Neh. 3. 29. Jer. 19. 2. Arcanorum. Arab.

* 10. Porta Miphkad. Neh. 3. 31. præcepti. Heb. Judicialis.

VI. Egressus. Syr. Sanctarii Arab.

11. Porta Ephraim. Neh. 8. 16. Neh. 12. 39. 2 Reg. 24. 13.

12. Porta Carceris. Neh. 12. 39. Major. Syr. Arab.

* Porta Miphkad non porta Judicii, sed verbum pro verbo

Porta Visitationis, scilicet quia Templo, Sacerdotio, libris legis, seu illustribus ac praeclaris divinae visitationis signis esset proxima. J. Wolf. in Neh. 3. Wolfo ergo Porta Miphkad non est Porta Templi sed porta Civitatis Templo proxima. Neq; eadem porta videtur cum porta Carceris ut apud Syrum & Arabem ex variis appellationibus observare poteris.

3. Ita nominatas & vulgò appellatas portas fateor non invenio: at invenio, Civitas, vocabitur Jehova Shamma, Jehová Tzidkenu: Messias vocabitur Immanuel: ita & nominatas intelligo portas non nudo nomine, sed re ipsa: In duodecim enim partes civitas divisa est & unaquaq; pars portam suam habuit & tribuum, Ezek. 48. 19. ad omnes tribus pertinet civitas & proculdubio non confuse sed constituto certo ordine; hinc Josephus, *ὅτι ἡ πόλις οὕτως ἐκείνη*. de Bell. lib. 4. c. 6. *Hec urbs nulli tribui assignata sorte est, sed communis omnium fuit.* Cunaus de Repub. Heb. lib. 1. c. 7. — Civitas vocabitur Jehova-Shamma] non quod alterum post edificationem nomen invenerit, Hierusalem enim etiam post Zorobabel vocata fuit: sed insignem eam deus fuisse per hanc indicavit, consuevit siquidem divina scriptura Nomen ipsam gloriam nominare. Theoderet in loc. Non vocantur haec porta Ephraim, Dan, &c. eo quod per eas iretur ad sortem & terram tribus Ephraim, Dan, &c. sed quod eorum nominibus inscriptae essent; aut ab eis extructae iuxta ea quae scribit Neh. 3. unde & Ezek. 48. 19. videtur eis vocare servientes civitati: nam alloqui sortem duodecim tribuum ita distribuit ut 7. ponat ad Septentrionem. 5. reliquas ad Meridiem. Alcazar apud A. Lap. in loc.

4. In portis distribuendis & collocandis mira est Authorum varietas: & incertitudo, nec quid certi video quo minus hac in re prophetam nostram Historiographum egisse censerem.

CAP. XI.

Obiectio. 8.

Nisi Myſtice interpretemur hoc Templum propheticum repugnabit in menſura & forma ſacrorum Moſi, quod in rebus ceremonialibus & Templi, nec ipſi admittunt Judæi. Hoornbec. lib. 3. c. 2. p. 258.

Reſponſio. 8.

Non parum differunt Moſes & Solomo in rebus Sacris Domus Dei, quidni ergo & Zorobabel & Herodes?

Tabernaculum Moſis unicum tantum habebat Atrium: Solomonis Templum ad minimum duo Atria exterius & interius.

Altare Holocauſti apud Moſem longum & latum erat 5. cubitos. Exod. 27. 1. — At Solomonis long. & lat. 20. cub. 2 Chron. 4. 1. Joſ. Antiq. lib. 8. c. 3. Hecatæus apud Joſ. contra App. lib. 1. p. 315. *Diſcrepant.* 1. *Quoad Baſes.* Altare Moſis duas tantum habebat Baſes: Solomonis vero quatuor. 2. *Quod Altitudinem.* Moſis altum tres cubitos: Solomonis decem. 3. *Quoad longitudinem & latitudinem.* Moſis longum & latum quinque cubitos: Solomonis viginti. Weems. Vol. 3. p. 46.

Moſis Cherubim puſilli. Exod. 37. 7. Solomonis longe majores, 1 Reg. 6. 23. Duos tantum Cherubim habebat Arca Moſaica, Quatuor Solomonica — Deorſum ſpectabant Muſici ad propitiatorium: ſtabant ſuper pavimentum Solomonici, ſpectabant ad introitum Oraculi, atque aliter longe extenſas habebant alas ſuas. Weems. Vol. 3. p. 14. & 37.

Moſis Menſa unica, Exod. 37. 10. Solomonis decem. 2 Chron. 4. 8.

Candelabrum unicum Exod. 37. 17. Solomonis decem, 1 Reg. 7. 49.

Lavatorium unicum Exod. 38. 8. Solomonis decem. 1 Reg. 7. 38.

H h 3

Addidit.

Addidit Solomo duas Columnas æneas & mare æneum, Mofi ignota. Deniq; *Ab anno trigefimo initium Ministerii sub Mofe, ab anno vigefimo quinto sub Davide & Solomone.* Weems. Vol. 3. p. 30.

Hæc etiam & objectiunculis illis satisfaciunt, quæ non paucas obfervant discrepantias inter Mofem & Ezekielem in ritibus rebusq; hæc Sacris: certe fi unaquæq; variatio Myfterium statim inferat, æque Templum ac apparatus illum Solomonis concluderemus Myfticum, ac Ezekielis: nec plus differt à Solomone Ezekiel, quàm à Mofe Solomo, at fi difcrepat à Mofe Solomo, à Solomone Ezekiel, imo ab utroq; non ideo totus est Myfticus ut nec Solomo ob difcrepantias fuas.

Objeftio. 9.

Ezek. 47. 22, 23. Hæreditabunt terram Sanctam cum tribubus Ifraelis alienigenam, quod Gentium vocationem ad Chriflum intendit.

Refponfio. 9.

Non video quin ad literam intelligatur de alienis circumjacentium Nationum qui fe Judæis de exilio liberatis adjunxerant, (ut fupra in Ezek. 16.) & qui fe typum & figuram in facris literis proponunt Universalis illius Gentium Vocationis ad Chriflum. *Hinc de profelytis.* Cald. de *Deo converfis.* Syr. transfert. Vide Theodon. in loc.

Inf. Hæreditabunt in tribubus Ifrael, hæc partem habebunt in Ecclefia.

Ref. Quid hoc novi eft? Annon femper habebant partem in Ecclefia Dei qui veram Dei Religionem amplexi funt? imo certe ipfi & filii eorum circumcifi & paternæ pietatis æmulî ad Ecclefiam veram pertinuerint: at tamen in terra Sancta poffeffionem & hæreditatem inter tribus Ifrael non habebant, nec habere poterant nifi ex hac nova Indulgentia & fuperaddito privilegio, quo Deus forfan viam paraturus erat ad Generalem Gentium vocationem fub venturo statim Meffia.

2. Dicitur, *Peregrini qui inter fe commorantur & filios genuerunt* Non commorantibus inter fe non promittitur hæreditas, at piis ubivis terrarum non deneganda eft pars fua in Ecclefia

Dei

Dei, non ergo hæreditas in terra Sancta & pars in Ecclesia idem sunt. Certe inter Judæos non commemorantur qui Judæorum terram nunquam attigissent—porro & eodem modo de Judæis ipsis dici possit hæreditabunt rursus terram suam in tribubus Israel, h.e. patem in Ecclesia habebunt, licet nunquam ab Assyriis reversuri sint, nec terram Canaan unquam repossessuri. Hac sane interpretandi *methodo* prophetias omnes de restituendis Hierosolymis, civitate, Templo, cultu, populo, primo in *meras allegorias transmutabimus* & tum demum obstante litera & veritate historica in *meras fabulas*: ad *Mysterium* hæc tantum intelligi reclamant profelytæ tunc temporis & typus iste ut censemus Restitutionis Temporalis. Ad literam vero divisim & per partes impleri longe distantibus Seculis merum effugium est & spiritu prophetico indignum, concludimus itaq; cum de Cliss. Sanctio. De profelytis accipio quorum pars magna fuit ut diximus ad Zech. 8. *sane ut constat ex lib. 3. Esdr. c. 5. ex Nativitatibus aliis plurimi ad Judæorum religionem accesserunt, ita Esth. 8. His ergo Deus cum Judæis communem vult esse possessionem & domum, neq; loco disjungendi sunt quas animus conjungit & Religio. Sanctius in Ezek. 47. 22.*

Obiectio. 10.

Mystice intelligendam hanc Visionem esse apparet ex inter-dictione Lectionis ejus Junioribus inter Hebræos. — *Lege tantum fuit apud Hebræos ne quis minor annis triginta quedam initii Geneseos Capita, Canticum Canticorum, & partem aliquam Ezekielis nempe principium de Cherubim & finem de adificatione Templi legeret.* Hieronym. in præf. ad Ezek. ita & Hoornbec supra.

Responsio. 10.

Ardua hæc & difficilia intelligi & explicari fatemur, quod & Prohibitio & consuetudo illa Judaica præsupponit, at non tantum Mystica viz. de Regno Messia, nisi & prima Geneseos capita non historice sed tantum *Mystice* intelligenda sunt. At hinc potius è contra apparet non tantum *Mystice* intelligenda esse: quia si prima Geneseos capita Mystica sunt, proculdubio tamen & historica, atq; ita & Ezekielis hæc Visio esse poterit, quo mihi concessio nil ultra peto.

		Aquila.				
		Lebanon seu Antilibanus.		Damaſc.		
Mare Mediterraneum.	Zidon.					
		Dan.				
		Aſher.				
		Napthali.		Mare Galilee	Amon	
		Manaſſe.				
		Ephraim.				
	Phœni	Reuben.				
	ces	Judah.				
Mare Philizi	Occ.	Principis.	Levitarum Sacerdotum Civit.	Principis.	Or.	
		Benjamin.				
		Simcon.				
		Iſſachar.				
		Zebulon.				
		Gad.				
	Gaza.					
		Idumæa.				
		Meridies.				

APPENDIX.

CAP. I.

Necesse non est ut de accuratis hac in re solliciti simus; satis est si in hoc Generali terræ Sanctæ prospectu Descriptioni & Partitioni prophetice Ezekielis præcipua respondeant. Interim miror quid in mentem N. Lyrani & Hectoris Pinti venerit, qui inverso ordine tribuum Schema suum delineaverint: ubi nos collocavimus Juda illi Dan, & ubi Benjamin illi Gad, atq; ita pariter cæteras tribus Aquilonares & Australes. Nolo operam perdere in perquirendis rationibus suis, nobis sufficit cum optimis Expositoribus recte & ad Mentem Ezekielis nostrum hoc descripsisse.

Advertenda.

1. Sacræ literæ desumunt terræ longitudinem ab Or. ad Occ. Latitudinem à Septem. ad Meridiem, at è contra profani Scriptores.

2. A Zidone ad Gazam sunt circa 200. Mill. Ital. A Mari mortuo ad Mediterraneum circa 50. A mari mediterraneo ad extremum Orientale Peræ alii circa 70. alii circa 100. mill. Ital. numerant.

3. Tribus designate posuimus inæquales, intellige factas ad convenientiam tribuum majoris seu minoris numeri: Quod si tribus Aquilonares minus & Meridionales magis latas quàm oportet putaveris, memineris inclusa Peræ longiores multo Meridionalibus Aquilonares esse.

4. Ad Aquilonem 7. tribus numeraveris, ad Meridiem 5. In quarum medio jacet Terra exceptitia quæ Principi, Levitis, Sacerdotibus, Civibus destinatur.

5. In medio Quadrati Sanctitatis constituitur Sacerdotalis portio, atq; ita Templum civitati contiguum, quæ in re à recepto communiter Schemate tantum dissentio.

APPENDIX

Aquitio.

Occi

Or.

Levitaram.

Sacerdotum.

Sion Templum

aggr.

aggr.

aggr.

Molud.

SECT. 2.

Præsupposita ad Demonstrationem Schematis.

1. Cubitus communis constat 5 palmis seu 15 unciis. Cubitus Sacer 6 palmis seu 18 unciis. (Waserus de Mens. contin. lib. 1. c. 6. sect. 14.)

2. Communibus cubitis mensurandus est Civitatis murus non Sacri. — Intelliguntur communes cubiti, 2 Reg. 14. 13. 2 Chron. 24. 23. ubi in muro Hierosolymæ à parte Ephraim ad portam Anguli Fons perripisse dicitur cubitis quadringentis. & Nehem. 3. 23. ad ædificandam murem ejusdem urbis cubiti communes & vulgares fuerunt adhibiti. Waser. lib. 1. c. 6. sect. 12.

3. Milliæ Italicum constat radiis Romanis 8. Hebraicis 7. & semisse — Parasangs quædam 4 milliaria vel stadia 30. antebat muro. Inleapum enig Milliæ stadiis 7. cum semisse. N. Fuller. Miscel. lib. c. 15. Iter Sabbati constat 2. M. passibus. Minotibius vel 1. M. majores: Ita Syrus Interpres in Act. 1. 12. & cetero loco ibi, interpretatur milia quæ ab urbe Mous Miliaurum circiter 7 stadia: quæ murum circiter Milliæ nunc nunciat efficiunt, h. e. passus 1. M. majores seu 2. M. minores supputatione facta ut Syrus, siue Numero rotundato posito 7 passus præsentim subiuncta Suidæ Milliæ tribus stadia dimidii stadii sunt & nominatum stadia Babiloniis quorum septem cum dimidio præcise efficiunt mille passus Hebræis. Waser. lib. 1. cap. 12. sect. 5. De Milliari Talmudico hanc accipe eorum commonescationem: Constat nempè illud non alio ut Græcum & Romanum, sed septem stadiis & dimidio. Lightf. Dec. Chorogr. cap. 8. sect. 1. & c.

4. Continet stadium Romanum 600 cubitos communes 5 palmi Milliæ vero Italicum 4. M.

Sect. 3.

Annotatio Demonstratio Schematis

Secundum Ezekielem circuitus
urbis est 18. M. Cub. absq. suburbiis.
Ezek. 48. 16. viz. communium 5.
palm. 4. Mill. Ital. & dignid.

Secundum Jos. de Bell. lib. 6. c. 6.
p. 914. 33. stadia Hebraica, h. e. 7.
ad Mill. Ital. 4. Mill. Ital. 3. stad. Hebr.

Secundum Aristeam angl. p. 7.
& Timocharem Euseb. de prepar.
Evang. lib. 9. c. 4. 40. stadia Graeca 4. Mill. Ital. 6. stad. Graec.

Suburbia sunt bis 250. vel 300. cub. h. e. 2. M. vel dimi-
dium Milliaris, ita unumquodq. locus continet cum suburbiis
5. M. cub. Hinc colligo cum Aria Montano fuisse urbis circui-
tum cum suburbiis circa 5. Millia. At ut opinor circui-
tus praedictus illius tantum civitatis ambitus est qui su-
per Acrain posita est, viz. Inferioris communis & profane:
non autem & illius Superioris qui super Zion constituitur:
atq; hinc colligo,

Secundum Jos. supra. Tenuis mu-
rus habebat 90. turres &que distan-
tes a se invicem 200. cub. h. e. 18. M.
numerando a media ad mediam tur-
rem, viz. 4. Mill. Ital. & dimid.

Primus seu Antiquus Murus ha-
bet 60. turres quae eadem proportionem
facient 3. Mill. Ital.

Doctiss. Hammondus in Rev. 21. F. hos cubitos pedes asserit, nec à media ad mediam turrim nobiscum meritur, sed pro unaquaq; turri addit 20. ita totus numerus erit 19800. cub. vel (tributis unicuiq; stadio 600. pedibus) 33. stadia quæ totius urbis ambitus sunt: Utcunq; res est, deest tamen Primus seu Antiquus Murus, & quod utriusq; Muri Numerus conjungi debent in circuitu totius Civitatis apparet ex Descriptione ipsius Josephi: Nam circuitus à turte Hippica ad Orientem per Meridiem, & ab eadem turte ad Orientem per Aquilonem oppositus est, nec conicidere ullo modo in se possunt: Apparet etiam ex Vilalpandi tabula depictæ Urbis ad Josephi mentem atq; ex mensura Milliarium ejus secundum quam longe exsuperat: ejus totus circuitus quinq; Milliaria.

Conjuncti muri efficiunt in circuitu

7. Mill. Ital. & dimid.

Confirmatur ex Hecateo. Jos. contra App. lib. 1. & Euseb. de præp. Evang. lib. 9. c. 2. qui circuitum urbis efficit 50. stad. Hebr. h. c.

6. Mill. Ital. 5. stad. Hebr.

Differentia est circa 6. stad. At quicquid illud est muri primi & antiqui inter turrim Hippicam & Occidentalem Templi porticum de circuitu deduci debet (quia intra urbem includitur) atq; ita optime convenient.

Restant itaq; pro circuitu totius urbis circa sex Milliaria & dimidium, addamus dimidium pro suburbiis: continet ergo

7. Mill. Ital.

Concludimus ergo intra portionem Civitatis in Quadrato Sanctitatis Urbem inferiorem seu illam Acre cum suburbiis quibus totum spatium 5. M. cub. complebitur

5. Mill. Ital.

Etiam cum ego in Sacerdotali
 portione superfontem milliaria pro
 civitate superiori ubi Mons Zion &
 Mœnia jacent.

Soth. 4.

Præ paræ quæ vobis objici possent videmus.

Objct. Ezekiel circuitum Urbis Quadrilaterum describit,
 Josephus suum 50. stadium tantum trium laterum.

Resp. 1. Hunc tamen apparere posse, circuitum totius &
 Superioris & inferioris Civitatis longe excedere vel 18. M.
 cubit. vel 33. stadia, si & alterius lateris numerus adjicien-
 dus est.

2. Murus primus seu antiquus est illud latus secundum
 Josephum jam dictum, utq; ita quatuor latera Munia civitas infe-
 rior habuit. At dicet, Tunc longe superat 18. M. cub. Re-
 spondeo, quod Bezetha seu 2. murus addita & munia erat
 ab Agrippa cujus muri quadratior, extensior est, debet de-
 bet ex hoc tertio muro Josephiano, utiq; potest pro quarto
 latere.

Objct. Nulla ratio est Aristæ & Timocharis stadia Græca
 Hecateæ & Hecateæ.

Resp. Imo minor est Hecateus in mensuris suis quam per
 est, utrumq; quinque cum Judæis longe excedere putat:
 Quod Hecateus, inquit, de Templi ambitu scripsit, Talmodi
 verum esse de tota urbe tradunt. de Rep. Hebr. lib. 1. c. 7. Cir-
 cuitus Templi Hecateo tantum est quinque jugerum, vel po-
 tius longitudo ut expresso scribit Euseb. de præp. Evang. lib.
 9. c. 2. Utrum velis minor est Hecateus quam oportet.
 Nam Primo si de Circuitu intelligis: Circuitus quinque ju-
 gerum quadratorum (si secundum Varronem unumquodq; ju-
 gerum sit 240. ped. quadrat.) tantum facit 1200. pedes in
 circuitu: at circuitus Templi est 2. M. cubit. ita superat
 Hecateum 300 pedes. Secundo si de longitudine (ut pro-
 babilis videtur) intelligis: Secundum Herod. Euseb. p. 71.
 lat. Heresb. *Circuitum passus sex pedum sunt sex jugera*: Ergo
 centum

centum passus quinq; pedum sunt quinq; Jugera. Ergo Templi longitudo Hecatao est tantum 500. pedes seu 5. Jugera: at longitudo Templi omnibus est 500. cubiti. Ita rursus & in mensura Altaris Josepho minor est.

Objec. Circuitus Muri Romani apud Jos. de bell. lib. 6. c. 13. est tantum 39. stad. Ergo circuitus iste alter lib. 6. cap. 8. stad. 33. ad omne latus est, viz. totius urbis atq; ita non tantum Acræ & Inferioris, sed & Zionis & Superioris: quod Hypothesin nostram totam subvertet.

Resp. Ad triarios jam devenit: Solutionem fateor ingenue. perdifficilem salva atq; integra conservata Josephi authoritate (nisi aliter quam communiter præsumitur intelligendus est iste Murus Romanus non de circuitu utriusq; civitatis, sed inferioris tantum) sed inter Sacros & certos non est ut supra vidimus: Consilium à doctioribus petere hic non erubescimus, nec tamen cur desperanda solutio sit hæc perpendenda proponimus.

Hoc obiter advertendum est, Caput summamq; totius quod volumus ac asserimus hanc esse, viz. ab Ezechiele hisce numeris 18. ML. cub. designari tantum ambitum inferioris Civitatis seu ejus quæ super Acræ, non item & superioris ejus quæ super Zionem est: hinc Templum in portione Sacerdotali colloco intra tamen civitatem superiorem, ut in figura superiori videas. Hoc evicto propheta & proposito nostro satisfactum etiam si ad amissum non quadrarent Profani Authores, nec mirum omnino putandum est si tantum divinis scriptoribus & *Sacrosanctis*, accurata atq; omnibus numeris absoluta deferenda sint.

Primo in hac sententia solus non sum, *faturus à Lapide Templi situm extra civitatem alludere ad Arcem & Montem Zion in quo erat Templum: Hic enim Mons, inquit, erat extra Hierusalem, i. e. extra Civitatem populi, quæ erat in valle Monti Zion subiecta: unde Zion vocabatur Civitas David, Hierusalem vero civitas populi.* Id. in Ezek. 47. ult.

Hæc civitas Coelestis non est, illa enim Templum non habet, mensuras alias habet, ortumq; de celo. Apoc. 21. Terrestis ergo est, imo loco profano posita est, Ezek. 48. 15.

Si coelestis est cur loco profano ponitur? cur Templum habet cum coelestis non habet? cur de Civitate Mystica excluditur Templum si Mysticum est? At si Terre^{ris} ris, Quomodo extra civitatem collocari possit nisi nostro modo? An Sacratior locus extitit quam Sion & Moria super quem extra Hierusalem ad secundum vel trigessimum lapidem novum Templum Leviticum Deus fundaturus erat? Negat Cocceius cum scripturis Psal. 78. 68. Psal. 132. 13, 14. loco ergo profano ponitur hæc civitas prophetica, comparative fateor: sit sacra tamen, at non Sacerrima; sacratior Zion, ergo illa super Acram, non Zionem censenda est. Nam

1. Zion locus sacer erat quia Ecclesie typus veræ & supernæ, dicitur enim Zion, non Acra, non Bezetha; Hierusalem dicitur, sed quæ supra est Gal. 4. 26. *non est in monte.*

Object. Inferior sancta est & Ecclesie veræ typus: dicitur Salem, Psal. 76. 2. quæ illa Acra Vilalp. est, vide tabulam.

Resp. 1. At sacratior Zion. 2. Nescio an Salem ibi sit idem quod Zion: In civitate Davidis, in Zione desigi Tentorium Arce legimus, in Acra non legimus. 3. At concedamus utramq; civitatem Ecclesie typum: Ecclesia vel Militans, vel Triumphans est: Militantis typus est *in loco profano* illa scilicet quadrata, 12 portarum, extra Templum, in profano loco posita; Triumphantis vero *in loco sacro* ubi Dei & agni Thronus typicus, Templum, viz. Ezek. 43. 7. de cuius limine scatarit & erumpit ille Fons perennis aquæ.

2. Zion locus sacratior erat saltem ex quo Tentorium Arce defixum ibidem fuerat à Davide, 1 Chron. 16. 1. à Chron. 8. 11. *Locus sanctus sunt quo illic advenas Arca Domini.* — Aut *construendum Templum dicebatur Zion Mons Domini Sanctus*, nempe quia in eo reposita erat Arca quæ postea translata fuit in montem Moria ubi Templum adificaverat Salomo. Druf. in Zech. 8. 3.

3. Rustino Zion Sacratior est, ita enim ipse transfert, Ios. de Bell. lib. 1. cap. 1. p. 709. D. *Milites de Superiori Civitate, quæ pars Sacra dicitur, in inferiorem compellit.* Rustino alio, aliter fateor res est in exemplari Græco —

καλὸν καὶ ὁ ἄνω πόλις παλαιὰ τῆς πρωτεύουσας ἐστὶν τῆς πόλεως τῆς
 ἡ τῆς ἀνω πόλεως ἀπὸ κατωτέρω, i. e. & ejiciens de superiori ci-
 vitate compellit milites in inferiorem qua pars civitatis dicitur
 Acræ: non sacra.

4. Moria ad montem Zion pertinuit cujus & pars erat
 — Superior civitas in vertice Zionis una cum Templo in
 ejusdem Montis latere sita est. Steph. Mons Zion erat quasi
 biceps. Calv. in Jer. 21. 13. hinc vocat Moriam appendicem
 Montis Zion. Cocceius in Ezek. 40. 2. hinc & in superiori
 civitate collocatur Moria. Sion proprie significat superiorem ur-
 bis partem in qua erat Templum & Arx David: Jerusalem
 vero erat inferior & major pars urbis & Arcis Sion sub-
 jecta. A Lap. in Michæ 3. 12. Annot. Angl. in Neh. 3.
 16. Bunting. peregr. patr. p. 34. A. Lap. in Zeph. 1. 10.
 imo plane 1 Macc. 4. 36, 37, 38. 60. vide Vers. Syr. 1 Macc.
 5. 54. — hinc dicitur Zion, Psal. 76. 2. Joel 3. 18. 21. Psal.
 50. 2. Jebusæis pertinuit Superior Civitas & area Moria
 Arauzæ Jebusæo, à quo ob pretium solutum Davidi vendita
 est — edificabatur, inquit Brocardus, palatium Solomonis
 super Moriam juxta Templum quod in superiori civitate fuisse
 quis dubitat?

Quodsi deniq; Terrestris hæc civitas sit extra quam col-
 locatur Templum & tamen super Moriam, alia esse non
 potest quam illa Acræ: nam si & civitas Superior inclu-
 deretur intra ambitum propheticum, impossibile est ut non
 etiam Moria & Templum inclusa sint, vel ut extra eam
 jaceant in portione Sacerdotum. — præterea 500. Templi cu-
 bitos dividit per urbem. Theodoret. in Ezek. 48. viz. Supe-
 riorē. Ita Sanctius subodoravit veritatem, licet plane non
 aspexit, dicens: Hinc facile constat & ubi fueris Sors Sacer-
 dotalis & Levitica, nempe eo loco ut mediam amplectatur civita-
 tem & Templum, & aliter divisam esse terram quam olim à
 Josua. Sanct. in Ezek. 48. Sect. 10.

2. Conveniunt in mensuris suis utraq; civitas prophetica
 & illa Acræ: ambitus enim utriusq; est 18. M. cub. ut supra
 diximus.

3. Probabile est utcumq; aut scripsit Jos. aut nos cum legimus, Romanum illum murum Montem Zion non circumcinxisse: teste enim Brocardo cingula prærupta & celsæ rupis montem eum inclusum fuisse in quam & extructa sunt ejus urbis mœnia, atq; ita superfluum ad latus illud oppositus murus videbitur, ubi nec ingressus nec egressus possibilis vel perdifficilis esset. In hoc etiam latere nullæ memorantur portæ: ad hoc etiam latus nullos Judæorum cum Romanis conflictus legimus, nullas eruptiones factas: Imò civitas illa Superior nunquam toto Obsidionis tempore, quod memini, semel à Romanis tentata erat, donec capta Acra, Antonia, Templumq; fuerant: atq; demum Judæorum pânico subitq; pavore potius quàm virtute Romanorum capta, mirante Tito currium ejus insuperabilem & inexpugnabilem firmitatem.

Obiecti. Solus tertii muri circuitus exsuperat 33. stadia Romana & Hebræa, & tamen memoratis tribus muris concludit Josephus totius civitatis circuitum fuisse 33. stadia: necesse est ut Pythica sint quorum 5. faciunt Milliaria, qualia & concedit doctiss. Vilalp.

Resp. Contra sentiunt doctiss. viri Waserus, Lightfootus, N. Fullerus & universi Judæi, & ut nobis videretur prorsus rejicienda sunt. Nam

1. In infinitum procedimus si duplicamus stadium, & cubitum & palmum, &c. & Quale tandem habebimus Templum ex hisce mensuris ortum, qualemq; civitatem? sane factis & certis nihil consonum.

2. Tum Saulus una nocte pedestri agmine progressus est 80. milliaria quia decem Schœnos. Jos. de bell. lib. 5. cap. 6. quorum unusquisq; continet 40. stadia. Vide Waser. ar Herodoto Schœnus est 60. stadia, ita unius noctis iter esset 120. Milliaria.

3. Tum distat à Jerosolyma Ascalon 124. Milliaria quia 520. stad. Jos. p. 831. tum ab ea distat Casaria 120. Mill. quia 600. stad. Jos. Antiq. lib. 13. c. 19. & de bell. lib. 3. c. 1. Egef. lib. 1. c. 7. tum & lacus Asphaltitis. 60. Mill. quia 300. stad. Jos. Antiq. l. 9. c. 1.

4. Tum

4. Tum lacus Asphaltitis longus est 116. Milliar. quia 580. stad. Jos. de bell. lib. 5. c. 3.

5. Tum ab Oppido Gimabri ad locum Asphaltitis sunt 240. Milliar quia 1200. stad. Jos. de bell. lib. 5. c. 4. ita terra Sanctæ longitudo ab Aqu. ad Merid. contineret supra trecenta Milliaria quorum numerum sic habueris: ad lacum Asphaltitis 240
locus ipse longus 116

356

at si terram per 8 vel 7¹/₂ stadia ad milliare metiaris habebis circa 220. vel 230. cujus numerus vix quicquam a recepta longitudine inter præstantissimos Authores differt.

K k 2

CAP.

CAP. II.

AT dices forsan nobis, erudite Lector, post tot & tanta hæc certamina, Quid respondebimus Narrationi isti Antonii Montezini, quam cum defensione sua nuper publicavit Euditissimus Judæus Manasse ben Israel in libro suo dicto *Spes Israelis*: Hinc enim discimus decem tribus in America, & ubiq; gentium dispersas & mire conservatas latitare, adventum Messie, restitutionemq; universæ dispersionis suæ ad terram patriam præstolantes.

Jam ad omnes Mundi terminos facta est hæc decem tribuum peregrinatio.

1. *Ad Orientem ultra fluvium Gozan & Sabbaticum, ultra montes Imaos & tandem ad extremos Sinas.*

2. *Ad Aquilonem extra portas Cassias, inter Tartaros & Seythas.*

3. *Ad Meridiem inter Egyptios, Æthiopes & usq; ad Lunæ montes.*

4. *Ad Occidentem inter Americanos*: ultima hæc septem dierum iter est ab Honda porta, in quo regno non dicitur: sed non longe à Cartagena certe vel in Castilia del Oro vel prope ad regnum Peruanum. Sane hoc ultimum iter non anni unius & dimidii, secundum Esdræ Apocryphum, sed totius sæculi est, imo bis mille annorum, viz. à Salomansare ad Christophorum Columbum primum Americæ repertorem: at in omni jam loco sunt decem illæ tribus Israeliticæ, sed *sub Nube latitantes*, nec uspiam aliis notæ nisi fabulatoribus Judæis, Nugatoribus Monachis & imperitissimis Americanis. Sed nonne jurato semel atq; iterum credimus Montezino, viro simplici & honestissimo? Imo si placet credamus Montezinum non mentiri sed à circulatoribus decipi: Sane tota illa Narratio penitus inspecta meram præstigiarum scenam prudenibus offert.

I. Quantum

1. Quantum ad istius Narrationis Materiam: Somnium & fabula Judaica & falsa tota est, viz. *Israelitas circa Mundi finem totius Universi Orbis Dominos ut prius fore, & à sedibus dispersionum suarum erumpentes tanquam ex utero terræ vi & armis Duce suo & Ductore Monarcha Messia omnes subdere & debellare Nationes.* Nam

1. Nunquam olim totius Orbis Domini fuerant: fateor de Assyriis, Persis, Græcis & Romanis tale quid legimus, de Judæis vero quod memini nusquam nec in Sacris nec in profanis scriptoribus.

2. Totius Mundi fore Regem & Dominum Messiam agnoscimus, at qualem? annon *Spiritualem* ab inferno, diabolo, peccato suos redimentem? ita Joh. 18. 36. *Regnum Messie hujus Mundi non est.* — Nimis stulte hallucinatur Barbinel, quia semit pro confesso quod illi semper negabimus, nempe *Regnum Christi esse Visibile*: nam utcumq; dispersi sunt filii Dei & nullum nomen præ se ferant, certum tamen est *Regnum Christi saluum manere & incolumem, nempe pro sua Natura, quia est regnum Invisibile & non externum*: neq; enim frustra hoc pronuntiatum Christus, *Regnum meum non est ex hoc mundo*: hæc sententia voluit eximere à communi Numero & ordine regnum suum. Calv. in Dan. 2. 44.

3. *Regnum & Rempublicam temporalem* Judæis restituendam prædici fateor à veteribus prophetis, sed quæ olim præstita isti populo & adimpleta fuerat in Liberatione Babylonica & post solutam Captivitatem. At quia rerum æternarum & celestium res Judaicæ typi sunt, hinc hyperbolica illa per omnes veteres prophetias sparsa quæ de Messia ejusq; Regno spirituali & Mystico intelligenda sunt, quæque verissime & meritisime omnem exsuperant hyperbolem.

Distinctio vero illa inter Regnum & Rempublicam, Regem seu Gubernatorem & Rectorem populi, qualis erat Zorobabel, Nehemia, &c. sacra scripturæ ignota atq; adeo curiosa & frivola est: incredulis tantum Judæis grata, sed sanæ & solidæ veritati inimica. Vide supra. lib. 4. cap. 3. p. 136. Annon plane dicitur *Sceptrum non discedet à Juda donec Shilo venerit.* Gen. 49. 10. Quid! num existit Sceptrum

discedente Regno? An nec discessit ſceptrum & Regnum ſublato omni politicia & Reginine ſuo per 1500. annos? Vide Jer. 30. 20, 21. Ezek. 36. 11. cum Notis noſtris: addamus Ezek. 21. 26, 27. *Remove Cydarim, & leva Diadema, hæc non hæc: humilem ſublevando & altum humiliando.* 27. *Perverſam, Perverſam ponam eam, etiam hoc non fui uſq; venire ſui ei iudicium & tradam eam.* Tolle à te Cydarim & deponere te coronam, humilem exalta & humili altum. 27. Etiam hoc ſcleri & fraudi aſcribam donec veniat is ad quem perſinet Iudicium ac tum tradam enim. Syr. — Locuſ iſte ni longe fallor intelligendus eſt de Zorobabele typice & hiſtorice, de Chriſto ipſo Myſtice. Nam. 1. niſi de Zorobabele intelligatur, Quomodo evertit omnia donec Chriſtus venerit cum reſtituturus eſt omnia ut prius poſt ſolutam captivitatem: certe in eodem ſenſu non pervertit & reſtituit omnia donec Chriſtus advenerit: at in diverſo verum: evertit Deus omnia per Caldeos, donec venerit Zorobabel in quo Tabernaculum Davidis deſtructurum erigitur & reparata omnia ut prius, imo licet temporaliter reſtituta ſint omnia ſub Zorobabele reſtitutio illa non ſufficit, Iſrael non tantum à Caldeo ſed à diabolo liberandus eſt, ut ut temporalia omnia reparata ſunt, ſpiritualium reſpectu omnia in deterius ruunt donec Chriſtus animarum Redemptor vetiq; Iſraelis venerit, tunc tandem optime & veriffime reſtituentur. — porro pervertit hiſtorice, an reſtituit tantum myſtice? At quis non videt Reſtitutionem Temporalem promiſſam olim Iſraeli fuiſſe, licet ſpiritualeſ ſignificativam: certe vel cæcus videat, niſi tam ingenti parabole de Ezekielis Templo Myſtico & civitate, hanc etiam joſueſam allegoriam circa populi Iſraelici reſtitutionem de omnibus fere prophetis compoſitam adſciamus.

2. Quid trader ei cujus ius eſt? ammon Diadema, Cydarim, coronam à Zedekia ablatam, regimēq; temporale? an hoc regnum Chriſto promittitur, cujus Regnum non eſt de hoc mundo? vel ſi hoc promittitur ubinam præſtatur? certe hoc non eſt, ſed illud præſtantius cujus hoc typus fuerat: Ita regnum temporale, beneficia terrena ad Zorobabelem & Iſraelem ſecundum carnem Meſſie vetiq; Iſraelis typos per-
tinent,

tinent, et quæ hæc significant spiritualia & Mystica ad ipsam Jesum ejusq. fides sodales & sequaces.

II. Quantum ad formam, modum & circumstantias Narrationis tota, ut supra dixi, videtur præstigiariam scena & mera Impositum. Nam

1. Fatetur Narratio, à Mohanis seu Magis suis hæc omnia de decem tribubus Americanos didicisse.

2. Totum hoc secretum per Mulierem principalem Interpretem & Internuntiam peragi.

3. Vestium unum ex Deut. 6. Hebraice loquuntur hi Exules Israelitæ, præter hunc nihil nisi quod interprete Francisco Americano opus esset.

4. Trecenti homines per tres dies secum colloquuntur, quorum tamen tantum quatuor simul & nec plures nec pauciores, atq. ita vicibus continuis donec totus ille trecentorum expletur numerus.

5. Eadem omnes totidemq. verbis loquuntur: ita per continuas vices nil nisi easdem res, eademq. verba repetunt: Nec quicquam multa inquirenti Montezino extra formam verborum statutam, respondent.

6. Semel tantum 70. mensibus cum amicis & confederatis colloqui dignabuntur, nec coram populo & presentibus Caziels h. e. conjuratis.

7. Instigatione Magorum tres maximi Indorum exercitus contra hosce Israelitas comparati olim ac instructi fuerant, sed exiisti omnes ab hisce tenebriosis, ita ut perditum fere totum Indorum juventute vix quicquam hominum reliquum est per totam Indiam præter senes & feminas.

8. De Secretis hisce parum & caute verba cum Montezino facturum voluisse se aperte prosteritur Franciscus suis, quodsiurgens & importunus secum fuerit Montezinus nil nisi mendacia confingeret.

Sect. 2.

Duo sunt in hac exulantium Israelitarum fabula apud omnes feres Rabbinos ut apud nostram Manasse ben Israel præcipue Observanda, viz. *Fluvium Sabbaticum* ultra quem sedes

sedes suas habent: & Nubes Mirabilis sub qua latitant, adjiciamus ergo Montezino duos alios testes de duabus hisce Mirabilibus.

De flumine Sabbatico testem habere poteris juratum Fratrem Odoricum in cujus Itinerario ad fidem faciendam sic ipse scribit — Ego autem coram Deo nihil hic refero nisi illud de quo certus sum sicut homo certificari poteris. Cap. de Ceylan. iterum sic scribit — A. D. 1330. mense Maii in loco S. Antonii de Padua: Ego Frater Odoricus de Foro Julii de quadam terra qua dicitur Portus Vabonis de Ordine Minorum, testificor & testimonium perhibeo reverendo patri Guidoto ministro provincie S. Antonii in Marchia Trevisana cum ab eo fuero per Obedientiam requisitus, Quod hæc omnia que superius scripta sunt [in Itinerario suo] aut propriis oculis ego vidi aut à fide dignis audivi. In fine libri. Quod res nostras attinet de fluvio Sabbatico hæc habet — Inde h. e. à Cassan seu Casbin recessi ad quandam civitatem vocatam Ghest à qua distat Mare arenosum per unam diem quod mire est Mirabile & periculosum, cap. 1. at hoc forsitan non propriis vidit oculis, sed ab aliis fide dignis recepit: audi ergo quæ ipsemet vidit — In terra Campa unum mirabile valde reperitur, quod unaquæq; generatio piscium in mari venit in tanta quantitate, quod per magnum spatium maris nihil videtur nisi dorsa piscium, & super aridam se projiciunt quando prope ripam sunt & permittunt homines per tres dies venire & de illis sumere quantum placuerint & nocte redeunt ad Mare: post hæc alia species & sic per omnes, semel tamen hoc faciunt in anno: Ibi etiam sunt testudines ita magnæ sicut est unus furvus, & multa alia vidi quæ incredibilia forent nisi homo illa vidisset. — vidi in insula Ceylan aves ita magnas sicut anseres habentes duo capita — Veni in civitatem Feko in qua sunt maximæ galli & gallina lanam habentes pro pennis sicut pecudes — deinde veni ad montem magnum in cujus uno latere omnia animalia nigra erant ut carbo, & in cujus altero omnia alba ut nix — Inde ita ad quoddam flumen distans Thalay quod per medium terra Pigmeorum transit quorum civitas vocatur Kakam qua de pulcherrimis civitatibus Mundi est: isti Pigmei habent longitudinem

longitudinem trium spanarum mearum, & faciunt majora & meliora Cotton & Bombycinam quam aliqui alii homines in mundo. — Satis hæc esse possint, quorum & recitasse confutasse est. Plura si desideras librum ipsum consule apud Haklyutum Vol. 2. ubi satis in unaquaq; pagina vel ad risum, vel ad risum habetas, adeo ingentibus scatet mendaciis.

De Nube mirabili testem habes Johannem de plano Carpini Innocentii 4. legatum ad Tartaros A. D. 1246. Authorem in rebus suæ legationis à se visis & tractatis longe melioris fidei, at in traditis & fama receptis ejusdem furfuris: librum habes apud Hacklyut. Vol. c.1. & in Vinc Belluac. spec. hist. lib. 32. De Nube hac prodigiosa hæc narrat Johannes, cap. 12. Gingu Cham per terram Kergis cum expeditione perrexisset, quos tamen tum bello non vicit, & ut nobis dicebatur ibidem usq; ad montes Cassios pervenit, at illi montes in ea parte ad quam applicaverunt, de lapide Adamantino sunt, ideoque sagittas & arma ferrea illorum ad se traxerunt: homines autem inter Cassios montes conclusi, clamorem exercitus ut creditur audientes, montem frangere ceperunt & cum alio tempore post decem annos redierunt Tartari montem confractum invenerunt, cumq; ad illos accedere attentarunt minime potuerunt, quia Nubes quadam erat posita inter ipsos, ultra quam ire nullatenus poterant, omnino quippe visum amittebant statim ut ad illam perveniebant: Illi autem ex adverso credentes quod Tartari ad illos accedere formidarent insultum contra illos fecerunt, sed statim ut pervenerunt ad Nubem propter causam prædictam procedere non potuerunt, ac vero antequam ad montes prædictos Tartari pervenirent, plusquam per mensem per vastam solitudinem transierunt & inde procedentes adhuc contra Orientem plusquam per mensem per magnum desertum perrexerunt: Itaque pervenerunt ad quandam terram in qua vias quidem tris videbant sed neminem invenire poterant: tandem querentes unum hominem cum uxore sua reperebant quos in præsentiam Gingu Cham adduxerunt, qui cum interrogasset eos, ubi homines illius terra essent, responderunt quod in terra sub montibus habitarent: tunc Gingu Cham retenta uxore misit ad eos virum illum mandans illis ut venirent ad ipsum Mandatum: qui pergens ad illos omnia narravit que Gingu Cham

Cham mandavit, illi vero respondentes dixerunt quod die tali venirent ad ipsum ut facerent ejus mandatum: ac ipsi medio tempore per vias occultas sub terra se congregantes ad paginam contra illos venerunt & subito super eos irruentes plurimos occiderunt: Solis quoque solitus in ortu suo sustinere non poterant, imò tempore quo oriebatur oportebat eos unam autem ad terram ponere & superiorem fortiter obturare ne sonum illum terribilem audirent: nec sic tamen cavere poterant quin hoc de causa plurimi ex illis interirent: videns ergo Gengis Cham & sui quod nihil proficerent, sed potius homines suos perderent, fugerunt ac terra illa exierunt: illum tamen virum cum uxore sua secum deduxerunt, qui etiam usque ad mortem in terra eorum fuerunt: interrogati vero cur in regione sua sub terra soleant habitare, dixerunt, quod ibi quodam tempore anni cum oritur Sol tantus sit Sonitus ut homines nulla ratione valeant sustinere, quin etiam tunc in organis & tympanis ceterisque musicis instrumentis percutere solent ut sonitum illum non audiant.

Quid putas bone lector annon res ipsa se prodit? annon Solis iste tremendus ortus satis tamen lucis & splendoris context nobis ad dispergendum hanc tam opacatam Nubem & perscrutanda hæc conficta mendacia? aliquid te videre scio, at si clare volueris adde prioribus hæc sequentia, Cap. 15. & 16. quæ ejusdem prorsus fidei reputaveris.

Pervenit exercitus Occidentis ad Barhay ad Parosias, quæ parvas habentes flammachas, & ex partibus non manducant sed carnes decoquunt quibus devotis se super ollam ponunt & fumum recipiunt, & de hoc solo reficiuntur, vel si aliquid manducant, hoc valde modicum est: hinc ad Samogethi venerunt, inde ad terram quandam super Oceanum, ubi Monstra quædam invenerunt quæ per amara formam humanam habebant sed pedes bovinos, & caput quidem humanum sed faciem ut canis, duo verba loquebantur ut homines veris luttabant ut canes — Alter exercitus ductus per Cypriadem contra Armeniam ibi cum suis ad Meridiem, qui cum transisset per desertum, monstra quædam invenerunt effigiem humanam habentia, quæ non nisi unum brachium cum manu in medio pectoris & unum pedem habebant, & dum cum uno armis fugitabant, adeoque fortiter currebant quod equi

equi eos investigare non poterant: currebant autem super unum pedem illum saltando, & cum essent fatigati taliter cundo, ibant super manum & pedem se tanquam in circulo revolvendo: cumq; sic etiam fessi essent, iterum secundum priorem modum currebant: hos Hidorus Cyclopedes appellat & ex eis Tartari nonnullos occiderunt: & sicut nobis à Ruthenis Clericis in Curia dicebatur qui morantur cum Imperatore predicto, plures ex eis nuntii venerunt in Legatione ad curiam Imperatoris superius annotati ut possent habere pacem cum illo.

Sed nugivendulis hisce longum vale dicamus: audi etiam & pro nobis unicum testem virum gravissimum doctiss. Hoornbeckium in Proleg. lib. adversus Judæos, p. 4. — Quid decem tribubus, inquit, post asportationem Assyriacam evenerit & ubi locorum manserint vel adhuc forte hæreant curiose inquisiverunt multi: ultra portas Caspias abductas vel ad flumen Sanbation & ab Alexandro Macedone montibus inclusas inter Judeorum signenta reponi debet: Qui inter se disputant, An tribus ille reversura sint ad Messiam annon? partes hic facientibus R. Akiba qui negat & sortem in adimis in futuro seculo, atq; R. Eliazare astringente contrarium: mea sententia abducti in Assyriam Israelitæ decem tribuum hic & in Babylone (præsertim postquam Assyriorum Imperium ad Babylonios translatum, quo tum & reliquæ duæ tribus, uti notum, per Nebuchadnezzar abactæ) habitaverunt cunctarum tribuum Israelitæ: ut qui hinc post 70. exilii annos ascenderunt iterum Jerusalem potissimam partem quidem fuerint tribus Jude & Benjaminicæ, at illorum nec omnes nec soli, sed & aliarum tribuum aliqui illis immixti, & sic siue reduces siue Babylonis aliarumq; regionum incolæ duodecim tribuum plures fuerunt Israelitæ: ut ideo etiam Jacobus Apostolus inscribere epistolam potuerit *velis ad hæc vultis. nisi et tamen* præterquam quod probabile præsumit multos ad Gentilissimum descivisse: An autem ex illis Colebi descendant vel Tartari aut Chineses quod nonnulli existimant, ego pro incerto habeo: Manasse ben Israel in libello Spes Israel operose conatur astringere decem tribus in Indias Occidentales, in Tartariam, in Chinam, Ethiopiam, Mediam, Sanbationem fluvium atq; Euphratem transiisse, variis casibus dispersasq; fuisse, conata certe majore quam

Soliditate : ego exceptis illis qui ad Ethnicismum prolapsi *Judei*, parem fere omnium rationem facio *sive in Rejectione, sive Conversione*. — Rectissime judicatur parem omnium rationem in Rejectione seu Conversione, addam etiam & Restitutione ad terram suam : at quod addit magnam partem ad Ethnicismum defecisse, non omnino apparet : Imo e contra ex historia Esther sub Ahasuero *dispersos legimus Israelitas per 127. Provincias, & legibus suis discrepantes ab omni populo*. Esth. 3. 8. Festum Purim universim celebrantes & quorum metru plurimi de Gentibus *Judei facti sunt*. Esth. 8. 17. Temporibus Apostolorum nocte & die indefinenter deum colentes, Act. 26. 7. Imo post captivitatem non exiit Idololatra inter *Judeos*. Juditt. 8. 18. quia durante captivitate se idolorum & abominationum suarum penitus Ephraim. Jer. 31. 18. Hos. 14. 8. vide supra p. 33. ex L. Capello.

CAP. III.

Anacephaleosis.

Hæc habui quæ ad divinæ fidelitatis & prophetice veritatis vindicias doctis omnibus non partium & opinionum studio abreptis proponerem : utinam hæc nostra qualiæcunq; excitent & exerçant feliciora ingenia, graviora Judicia, quo tandem Traditionum, Opinionum, conjecturarum de latebris erumpat nuda & sincera veritas, totumq; Orbem Christianum, totamq; dispersionem Judaicam salutari suo lumine illustret. Interim conclusionis loco, quæ rebus hisce difficilibus verisimillima nobis videntur & à nobis expendenda doctioribus offeruntur, quanta possumus verborum simplicitate repetere & recognoscere non pigebit : Arguat jure suo, qui me errantem invenerit, dummodo cum ratione & candore : si minus recta proposui inscius, sciens lubensq; retractare.

retractare spondeo, satis erit nobis veritatem assequi & adipisci vel erubescere, & si minus recte sentientibus vel dispendio propriæ & singularis Opinionis.

Confidenter affirmare ausim rediisse olim sub Regibus Persis & Græcis decem tribus ad terram suam : earum vero non-restitutum meram esse fabulam Apocrypham S. literis, rationi, veritati inimicam.

Dies posteriores ad Seculum Judaicum non nostrum pertinere censeo, (nisi quantum includit dissolutionem Oeconomix & Reipublicæ Judaicæ) nec ad secundum sed primum Christi adventum.

Generalem illam Judæorum conversionem ad Christum tanquam Nationis & Reipublicæ ex se distinctæ, Regniq; peculiaris & gloriosi sub mundi finem erigendi, nil nisi Montem aureum, meramq; somniantis visionem existimo. Aliam vero non Nationalem, nec populi ad terram Sanctam restituendi, sed ubivis terrarum statuto tempore convertendi, si futuram admodum opineris, etiam & ipse perlibenter crederem, nisi quod Incredibilem & Inexplicabilem expertus sum: Præteritam & in Ecclesia primitiva olim latenter & in Mysterio factam & in reliquiis post excisam gentem conservatis adimpletam, longe probabilius censeo.

Quod attinet Visionem Propheticam Ezechielis.

De Templi illius typo cum doctiss. viris Vilalp. & Grotio opinor, nil aliud esse exemplar illud, quam quod olim Solomoni traditum fuisset, ad quod secundum facultates suas temporumq; rationem edificabat Templum primum Solomo, Zorobabel vero & Herodes secundum.

Oblationem Sanctitatis aut in alimentum & conservationem 24. stationum Ecclesiasticarum, aut in compensationem civitatum & decimarum raptarum per Jeroboam & Schismaticos ejus successores Reges Israeliticos à fidelibus Levitis, à Deo datam eis & publice constitutam arbitror.

Partitionem terræ propheticam tribuumq; transpositionem

que illius promissionis olim Abrahamo factæ fuisse Exemplificationem, aut utriusque literaliter de populo Judaico, non Mystice tantum de Christiano intelligendam esse, cenfeo.

Corollaria.

Si duodecim tribus olim ad terram suam reversæ sunt,

nec tam duæ quàm decem, tunc

1. Deus in promissionibus prædictæ Liberationis fidissimus est, dum non in parte, sed etiam in toto adimplentur.

2. In judiciis suis justissimus est, dum pariter de Christo crucifixo reos equaliter punit: quod fieri non potest si quarum domuum alterutra sit Innocens.

3. Ab Esdra Apocrypho & sequace ejus Josepho Historico totus fere Orbis misere hallucinatus est. Sit Deus itaque Verax & omnis Mendax.

4. Nobis necesse non est quo justificetur Deus & restituatur Israel: ire quæsitum decet illas tribus deperditas pone montes Caspios vel Cordellerios, trans flumina Euphratem vel Sabbaticum, in Ethiopia seu Terra Incognita, denique nec sub Nube, nec sub tellure latitantes.

5. Innumera penè loca tam Majorum quàm Minorum Prophetarum genuina sua luce collucere possint, quæ nimis ingeniosis & coactis interpretationibus à nativo & designato suo sensu misere distrahuntur.

6. Conversio illa Generalis & Nationalis totius populi Israelitici sub Mundi finem efficienda hisce locis controversis non invenitur, quicquid contra præsumitur: alibi enim, si alibi, reperienda est.

7. Argumentum habemus contra Judæos plane Demonstrativum præteriti adventus Messie. Nam instaurato post solutam Captivitatem Babylonicam Templo, *venies desiderium omnium Nationum*, Hag. 2. 7. *majoris, hoc ipsum quàm prius implebis gloria.* Instaurata Civitate vocabitur Jehova Shamma, Jehova Tzidketha, præsentis scilicet Messie: ita terra

Sancta

Sancta dicitur Terra Immanuel, Il. 8. 8. — reversis omnibus tribubus, utraq; domo, *ponam sibi unum Caput*, Hof. 1. ult. *unum Regem & Pastorem David*, Ezek. 37. 22, 24. scilicet Messiam fatentibus ipsis Judæis.

Quisquis hæc legit ubi pariter certus est, pergat mecum: ubi pariter hæsitat, quærat mecum: ubi errorem suum cognoscit, redeat ad me: ubi meum, revocet. August. de Trin. lib. 1. cap. 3.

FINIS.
